

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Andra kammaren.

Nr 24.

Fredagen den 23 maj.

Kl. 4 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen, varjämte undertecknad på grund av förfall för sekreteraren, jämlikt herr förste vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Ericsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 281, med förslag till statens löneplansförordning m. m.;

nr 282, med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 283, angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner m. m.;

nr 284, angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinnornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m.;

nr 286, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 287, angående anslag för budgetåret 1947/48 till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m.;

nr 291, angående anslag till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor m. m.;

nr 292, angående godkännande av en den 8 februari 1947 avslutad internationell överenskommelse rörande bibehållande och återställande av rättigheter på den industriella äganderättens område, m. m.;

nr 293, angående pensionsförhållandena för vissa befattningshavare vid universiteten;

nr 294, angående provisoriska avlöningsbestämmelser för övningslärare vid de högre kommunala skolorna m. m.;

nr 295, angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.; och

nr 296, med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomstnjuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet *Ericsson*, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr *Johansson* i Stockholm till mig riktat följande frågor:

1) Har statsrådet för avsikt att ge sådana direktiv för pappersransoneringen att de mindre tidningarna icke längre missgynnas i jämförelse med de större?

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 24.

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

2) Förbereder statsrådet ytterligare inskränkningar av papperstilldelning-till den underhålliga delen av veckopressen?

3) Ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder för att häva produktionsinskränkningarna på pappersmassa och papper och för att höja produktionen under den tid som världsmarknadens pappersbehov fortsätter att vara lika stort som för närvarande?

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Världsmarknadpriserna på papper och papp ha under efterkrigsåren befunnit sig i stadigt stigande. Detta förhållande har givetvis medfört ett starkt intresse för export av dessa varor, och myndigheterna ha under de senaste åren närmast fått inrikta sig på att säkra hemmamarknadens försörjning och att förhindra att världsmarknadpriserna återverkade på priserna inom landet. Nödvändigheten att i dagens samhällsekonomiska läge åstadkomma en gynnsammare betalningsbalans har nu föranlett myndigheterna att vidtaga åtgärder för att öka exporten och minska importen och hemmakonsumtionen. Som ett led i denna strävan ingår en begränsning av den inhemska förbrukningen av papper och papp, vilken ökat kraftigt såväl under som efter kriget. Bakom interpellantens båda första frågor synes ligga uppfattningen att pappersransoneringen skulle ha samma karaktär som övriga nu gällande varuransoneringar. Det är emellertid angeläget att betona att så icke är förhållandet. Medan ransoneringsarna i allmänhet betingats av att varutillgångarna varit otillräckliga för full försörjning är ändamålet med pappersransoneringen att genom minskning av hemmakonsumtionen frigöra en större del av vår produktion för export och därigenom uppnå en gynnsam handelspolitisk effekt. Överenskommelse har träffats med pappersindustrin av innebörd, att industrin på den svenska marknaden skall leverera intill 465 000 ton till i stort sett 1942 års stoppriser. Detta innebär att man ställs inför uppgiften att hålla med en mindre kvantitet papper och papp än som stått till hemmamarknadens förfogande under de två senaste åren. Den nyss nämnda leveransen av 465 000 ton motsvarar ett ungefärligt medeltal av vårt lands förbrukning under åren 1944 och 1945. Huvudparten av leveranserna på hemmamarknaden går till emballage av olika slag, tidnings- och journalpapper samt finpapper. Av fjolårets leveranser avsågo sålunda 265 000 ton eller 50 % emballage, 130 000 ton eller 25 % tidningspapper, 31 000 ton eller 6 % journalpapper samt 68 000 ton eller 13 % finpapper av olika slag.

Genom förhandlingar med de större konsumenterna har man sökt uppnå överenskommelse om en planmässig begränsning av pappersförbrukningen. De första förhandlingarna upptogs med Tidningsutgivareföreningen, varvid överenskommelse träffades om en begränsning av dagspressens förbrukning med cirka 10 000 ton. Hur begränsningen beträffande dagspressen sättes i funktion ankommer på Tidningsutgivareföreningens medlemmar att själva besluta om. Enligt uppgift från Tidningsutgivareföreningen har nedskärning i papperstilldelningen för föreningens medlemmar beslutats skola ske procentuellt i förhållande till papperstilldelningen under första halvåret 1947. Mindre dagstidningar, som av tekniska eller andra skäl ha särskilda svårigheter med nedskärning, ha dock medgivits lättnader. Av de 181 dagstidningsföretag, som rekvirera tidningspapper genom föreningen i fråga, undantagas sålunda 51 företag helt från reduceringen, och 18 företag få en begränsad reducering. För övriga 112 dagstidningsföretag skola papperskvantiteterna reduceras med 15 % för senare hälften av 1947 i förhållande till tilldelningen under innevarande halvår.

Det finnes emellertid en möjlighet att inskränkningen i dagspressens pappersanvändning kan bli mindre än vad förut angivits. Jag syftar här på möj-

Svar på interpellation. (Forts.)

ligheten att genom insamling av pappersavfall öka råvarutillgångarna. Denna verksamhet förekommer även under normala förhållanden och gav under fjolåret ett resultat av cirka 60 000 ton. Priserna på hemmamarknaden ligga emellertid väsentligt under de priser som kunna erhållas på export, varför dokumentationsplikt måst införas. För närvarande medges att högst 30 % av insamlad kvantitet må exporteras. Under årets första kvartal — då insamlingsresultatet normalt brukar vara relativt ogynnsamt med hänsyn till att åtskilligt pappersavfall torde användas till bränsle — har insamlingen av pappersavfall givit cirka 15 000 ton. Bränslekommissionen strävar efter att nå en intensifiering av pappersinsamlingen och samarbetar för detta ändamål bl. a. med pappersavfallsgrossisterna. Ungdomsberedskapen har upptagit pappersinsamling på sitt program, och med skolbarnens hjälp skall den 29 maj verkställas en pappersinsamling över hela Stockholm. Även på andra håll i landet ha insamlingsaktioner gjorts eller äro under planering. Dagspressen har förklarat sig villig att medverka med propaganda och andra åtgärder i syfte att främja avfallsinsamlingen. I gengäld ha vissa möjligheter för tidningspressen att mot årets sista kvartal förfoga över en viss extra kvantitet papper ställts i utsikt. Avsikten härmed är att ställa extra kvantiteter papper till förfogande i första hand för att möta eventuella upplagestegringar.

Beträffande interpellantens andra fråga vill jag nämna, att förhandlingarna med Veckotidningssektionen av tidningsutgivareföreningen resulterat i en överenskommelse om en nedskärning av de för innevarande år avtalade leveranserna med en kvantitet motsvarande 15 % av fjolårets förbrukning. Konsumtionen i fjol uppgick till något över 31 000 ton. Under 1946 hade denna press redan underkastat sig en begärd 10 % textminskning innebärande en pappersbesparing som kalkylerats till mellan 4 och 5 %. Med de tidningar som ha karaktären av s. k. boulevardblad ha överenskommelser träffats om en reducering av pappersanvändningen med 25 %.

För att uppnå en större besparing beträffande de nämnda tidskrifterna hade myndigheterna varit tvungna att överge förhandlingsmetoden och i stället dekretera en viss större nedskärning i leveranserna. Ett dylikt handlingssätt hade emellertid ofrånkomligen måst åtföljas av en av myndigheterna samtidigt verkställd avvägning mellan de olika tryckalstrens inbördes värde. Med den överenskommelse som nu träffats med Vectu åligger det branschorganisationen att själv med sina medlemmar träffa överenskommelse om sättet och formerna för den erforderliga begränsningen av pappersförbrukningen.

Interpellantens tredje fråga torde grunda sig på en missuppfattning av den verkliga situationen inom massaindustrien. Denna industri har f. n. stora svårigheter med sin råvaruförsörjning. Den sammanlagda produktionskapaciteten inom massaindustrien utgjorde år 1940 1 700 000 ton sulfitmassa och 1 175 000 ton sulfatmassa och torde alltjämt ligga på ungefär samma nivå. Innevarande års produktion beräknas till ca 1 300 000 ton sulfitmassa och ca 900 000 ton sulfatmassa, vilket i båda fallen motsvarar cirka 76 % av produktionskapaciteten. Vid beräkningen av denna massaproduktion har man utgått från de faktiska avverkningsgraderna, som beräknats komma till stånd i år och vilka avsevärt överstiga en av skogsforskningsinstitutet — med hänsyn till hushållningen med virkeskapitalet och återväxten — rekommenderad begränsning av virkesuttagen i synnerhet inom övre och mellersta Norrland. Man kan sålunda konstatera att massaindustriens kapacitet i betydande grad överstiger tillgänglig råvara. Som en följd härav torde de nedläggningar av fabriker, som skett de senaste åren, endast vara att betrakta som en ofrånkomlig sanering inom branschen. Det av interpellanten påtalade nedläggandet av massafabriker i Ulriksfors, Örviken och Nyhamn får sålunda ses i

Svar på interpellation. (Forts.)

belysning av dessa faktiska förhållanden på området. Vivstavarvs massafabriks kapacitet minskades genom en ombyggnad under fjolåret, varvid bolagets anläggningar för wallboardtillverkning i stället utökades. Den minskning av produktionskapaciteten beträffande massa, som nedläggandet av de tre förstnämnda fabriker samt omläggningen av verksamheten vid Vivstavarv medfört, kan uppskattas till cirka 90 000 ton, vilken kvantitet ju icke på långt när uppgår till det kapacitetsöverskott, som enligt vad förut nämnts icke kan utnyttjas till följd av brist på råvara.

En annan faktor, som har väsentlig inverkan på möjligheterna att få råvara till massaindustrien, är tillgången på arbetskraft till avverkningarna. Den allmänna knapphet på arbetskraft som för närvarande förekommer inom näringslivets alla delar har icke minst gjort sig märkbar på detta område. Den statistik som föres över tillgången och den icke tillgodosedda efterfrågan på arbetskraft hos större avverkare utvisar att den 1 april sysselsattes 72 519 man medan ytterligare 21 630 man efterfrågades. Belysande för massaindustriens svårigheter härvidlag är att man innevarande avverkningsår verkställt större utstämplingar av gagnvirke än den tillgängliga arbetskraften förmått avverka. Åtgärder för att ytterligare öka gagnvirkesavverkningarna i nuvarande arbetsmarknadsläge måste få ogynnsamma återverkningar på brännvedshuggningarna och därigenom kunna äventyra vår bränsleförsörjning nästa vinter. Det må även erinras om att stor brist råder på virke för återuppbyggnadsarbetet ute i Europa och att det därför icke heller är önskvärt att minska råvaruuttaget för sågverken till förmån för massaindustrien.

Beträffande den av interpellanten berörda produktionsökningen inom pappersindustrin kan nämnas att den högsta förkrigsproduktionen uppnåddes år 1937 med cirka 925 000 ton. Den nuvarande kapaciteten kan uppskattas till 1 050 000 ton, och årets produktion väntas i det närmaste motsvara kapaciteten.

Med vad jag här anført torde interpellationen få anses besvarad.

Härefter yttrade:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att till statsrådet John Ericsson få uttala mitt tack för det snabba och utförliga svar han givit på min interpellation. I punkt 1 är svaret dock mera en utförlig redogörelse för pappersransoneringens karaktär, bakgrund och utformning än ett direkt svar på min fråga, om statsrådet hade för avsikt att ge sådana direktiv, att de mindre tidningarna icke längre missgynnades. Ty alldeles oavsett att övriga ransoneringar ha karaktär av bristransonering och att det här är fråga om en ransonering, som är önskvärd för en ökad export, kvarstår — alldeles oberoende av dessa skilda karaktärer hos ransoneringarna — möjligheten för regeringen att själv fastställa normerna för ransoneringarna i stället för att överlåta den saken åt branschorganisationerna. Man överlåter ju icke åt oss säga köttransoneringen på slakteriförbundet och charkuteriägarna.

Anledningen till interpellationen är ett mycket känt faktum, nämligen det förhållandet att den borgerliga pressen — de stora borgerliga tidningarna — fullständigt dominerar i vårt land och därigenom är tongivande och dominerande även i tidningsutgivareföreningen. En ransonering, som fastställts av majoriteten i denna förening mot en minoritet inom densamma, som huvudsakligen består av den socialdemokratiska och kommunistiska arbetarpressen, kan visserligen formellt synas vara rättvis, om man sänker papperstilldelningen med 10 eller 15 procent för allesammans, men den är reellt sett, såsom jag visat, mycket orättvis. Vad gör det Dagens Nyheter, som under den frivilliga

Svar på interpellation. (Forts.)

pappersinskränkningens första år ökade sin årsvikt med 8 kilogram och sin årsförbrukning, beräknad efter uppgiven upplaga, med 2 000 ton eller $\frac{2}{3}$ av det som pressen skall få med av det som sparats genom avfallsinsamlingen, om den nu får lov att skära ned en del av denna vikt genom att slopa några annonsidor, som den dock får god kompensation för genom höjningen av annonspriserna? Det är en väldig skillnad i konkurrenskraft i förhållande till de mindre tidningarna, för vilka minskningen går ut över textsidorna. Det är framför allt särskilt svårt för alla tidningar som växa och vilja utvidgas.

Jag kan tala om, att senast i onsdags förekom en ny debatt om denna sak i tidningsutgivarföreningen. Den socialdemokratiska och kommunistiska pressen, som tidigare föreslagit maximering av sidantalet för de stora tidningarna, för att det skulle bli mera rättvist, kom med ett nytt förslag om att åtminstone 3 000 ton, som man beräknar få in genom pappersinsamlingen, skulle helt disponeras för de tidningar, som ökat sina upplagor. Icke ens detta förslag gick helt igenom; endast till 50 procent men inte mera. Det är alltså en mäktig grupp som här kan fastställa normerna för en statlig ransonering. Detta anse vi oriktigt, och det bör ändras. Visserligen har statsrådet här framhållit, att rätt många tidningar äro helt undantagna från denna ransonering, och det är sant. Men det är därvidlag fråga om små tidningar ute i landsorten, som ha flattryksrotationspressar, vilka ha ett enda avgränsat format, kanske 4 sidor, och där det följaktligen icke går att göra några nedskärning. Jag inkasserar emellertid gärna statsrådets ord som ett erkännande att det icke är bra som det är och att man icke genom undantag kan göra något bättre för de mindre tidningarna.

Vad sedan angår den andra frågan, så inkasserar jag gärna, att sedan jag interPELLERADE en ny inskränkning har vidtagits för den kulörta pressens vidkommande. Men jag anser att man därvidlag kan gå vider längre. Både författarföreningen och svenska akademien ha ju vid uppvaktningar hos regeringen framställt det kulturellt orimliga i att värdefulla böcker bli de mest beskurna genom ransoneringen, medan kulörta tidningar och detektivromaner få breda ut sig, detektivromaner och magasin av den typ. som, det ha vi försöka exempel på, stimulerar unga människor att försöka sig på det perfekta brottet och även i andra avseenden kan vara farlig för den uppväxande ungdomen.

Statsrådet Ericsson säger, att regeringen icke har velat verkställa någon inbördes gradering av värdet olika tidningar emellan. Men skall det verkligen vara så svårt för regeringen att, exempelvis ur de kretsar, som uppvaktat densamma i denna fråga, skapa en rådgivande nämnd, som därvidlag kan biträda den, en nämnd som kan se skillnaden mellan Kooperativa förbundets Vi å ena sidan och å andra sidan Veckorevyn, Cocktail och Pin up för att kunna avsevärt skära ned papperstilldelningen åt de sistnämnda.

Jag kan som redaktör för en före detta transportförbjuden tidning inte underlåta att erinra om att det var möjligt i mars 1941 att tillsätta en tryckfrihetsnämnd och att med dess hjälp besluta att vissa dagliga tidningar för viss tid — det blev sedermera tre år — icke ens fingo transporteras på järnväg, med posten eller med bussar i linjetrafik. Även om jag erkänner, att inskränkningarna äro större för de kulörta bladen än för andra tidningsalster, tycker jag att man kunnat gå väsentligt radikalare fram beträffande de förra än man hittills gjort. Jag noterar även, att flera sådana blad tillåtits starta under denna tid av pappersbrist. I det fallet hade verkligen en inskränkning i den s. k. fria företagsamheten varit på sin plats.

Den tredje frågan är naturligtvis den svåraste. Det är klart att statsrådets anmärkning därvidlag har tyngd särskilt vad gäller bristen på arbetskraft.

Svar på interpellation. (Forts.)

Beträffande råvarubristen tror jag däremot att det hela icke är så farligt. Jag har här i min hand det bekanta litografiska schemat från bankföreningen, som visar att under de senaste 8 åren endast under ett år verklig överavverkning ägt rum i landet i dess helhet. Jag är medveten om att i speciellt för pappersindustrien viktiga delar av landet en överavverkning ägt rum — huvudsakligen dock före åttaårsperioden — och att i några områden förekommit stor råvarubrist. Men skulle det verkligen vara omöjligt att, även om det redan sker i begränsad skala, genom ett ökat veduttag i de andra distrikten få ut så mycket pappersved som möjligt till pappersindustridistriktet i Norrland, så att man kunde åstadkomma en förskjutning i detta avseende. Jag kan, sedan jag läst disponent Göranssons i cellulosa-koncernen uttalande, icke frigöra mig från misstanken, att det förekommer en medveten produktionsinskränkning från industriens sida, som är betingad varken av råvarubrist eller brist på arbetskraft. Disponent Göransson anför som motiv, att man måste tänka på återväxten. Men vi ha ju sett hurusom på många andra områden storindustrien gör medvetna inskränkningar, dels för att skapa svårigheter för regeringens politik och dels av andra skäl. Ett skäl, som vi ha anledning uppmärksamma, är att man kan vilja pressa upp priserna på papperet även på den inre marknaden. Med allt hänsynstagande till bristen på arbetskraft och den lokala råvarubristen tror jag dock, att en viss överavverkning under den kortare tidrymd en onormal efterfrågan på denna för vårt folk så viktiga produkt pågår skulle kunna vara försvarad.

Slutligen, när det hänvisas till pappersavfallsinsamlingen, ifrågasätter jag, om icke den uppsatta normen, 80 000 ton, är för hög. Det hade varit bättre att fastställa en norm av 60 000 ton, ty det är nog risk för att insamlingen icke blir så stor att man når upp till denna kvantitet och att det avsedda tillskottet till tidningspressens pappersförsörjning alltså kommer att utebli.

Det väsentliga i min interpellation, nämligen frågan om man inte från regeringshåll vill ändra normerna till gagn för de mindre tidningarna, som äro stadda i utveckling, kvarstår i stort sett obesvarad. Jag vet att det finns en så stark opinion, framför allt i arbetarpressen och i bondepressen, att regeringen bör taga frågan under förnyad omprövning.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Jag kan gärna erkänna att man kan resonera om det lämpliga i att använda en annan metod för uppnående av det mål, som regeringen ansett angeläget, nämligen att spara på papper av alla slag. Vi kunna naturligtvis tänka oss en anordning, där man tilldelar papper åt de olika tidningsföretagen efter andra grunder än som nu tillämpas. Detta skulle emellertid förutsätta att man finge en rätt stor byråkratisk apparat, men det behöver man måhända inte hysa alltför stora bekymmer för. Jag tror emellertid för min del, att när man förhandlingsvägen kommit fram till en uppgörelse, som dock icke blev den uppgörelse, som regeringen tänkt sig — det må jag gärna erkänna — men som ändå blev acceptabel ur regeringens och tidningsutgivareföreningens synpunkt, ligger ett stort värde däri, att man fått pressen med på en sådan här aktion. Jag är å ena sidan väl medveten om de olägenheter, som kunna drabba vissa tidningsföretag, men är å andra sidan icke villig att erkänna uppgörelsen såsom en åtgärd, varigenom vi skulle kunna syfta till en strukturförändring inom pressen. Det är klart att man på skilda håll vill göra gällande, att det, så lång det är möjligt, skall finnas fri konkurrens. Om man nu skär ned en tidning alltför hårt, vilken haft stort format och stor spridning tidigare, kunde med skäl göras gällande, att man använder den politiska makten för att förändra en viss given struktur inom pressen. Detta har regeringen hesiterat inför. Jag har för min del samtidigt

Svar på interpellation. (Forts.)

sökt säkra utvecklingen efter samma principer för de pressalster, som verkligen visat sig mera efterfrågade nu än tidigare. Jag har försökt säkerställa så långt som möjligt att de tidningsföretag, som få ökade upplagor, följa givna regler i fråga om papperstilldelningen, alltså inskränkingsnormerna, men så att de icke skola behöva sitta emellan på grund av den ökade upplagan. Ty detta skulle innebära att man finge sluta upp med att sälja sin tidning över en viss mängd. Det är därför vi gjort denna anordning med pappersinsamlingen och kombinerat den med syftet att tidningsföretagen skola bli intresserade av ett gott resultat. Vi ha då tänkt oss att av en viss given insamlingskvot skulle dagspressen få ytterligare ett antal ton papper och att vi därigenom skulle kunna nå det goda resultat som jag hoppas på. På så sätt skulle man faktiskt kunna tänka sig kunna neutralisera denna sista inskränkning. Jag vill betona, att i det avseendet har dagspressen fått gynnsammare villkor än övriga tidningar. Nu kan man ju säga, att 80 000 ton är en för hög gräns, men om vi tänka oss, att den totala förbrukningen, som vi räkna ligger över 400 000 ton, och vi veta att engelsmännen samla in 50 procent, skola vi väl här i landet kunna åstadkomma ett resultat, som, låt vara att det icke ligger så bra till som det gör för engelsmännen, dock kommer att ge ett bättre resultat än 80 000 ton som helhet. Jag har den uppfattningen, att den stora allmänheten är starkt intresserad av att man här kan åstadkomma ett förnuftigt resultat. Det är sålunda min förhoppning att man genom denna kombination av pappersinsamling och tilldelning av tidningspapper till dagspressen skall kunna åstadkomma ett sådant slutresultat, att både myndigheterna och pressen skola i stort sett kunna bli nöjda.

När det gäller veckopressen och andra tryckalster är det klart att man kan hysa subjektiva uppfattningar om hur man skall förfara. Vi ha därvidlag i stort sett följt samma princip som beträffande dagspressen, men jag erkänner att vi gått hårdare fram. Jag vill inte ge mig in på en inbördes avvägning av vad som tryckes här i landet. Om de kvantiteter papper, som ställas till förfogande för den svenska marknaden, bli alltför små, får man kanske inskränka formatet på en del veckotidningar. Men i stort sett måste jag säga att denna metod att nå det syfte regeringen strävar efter — och det är ingenting annat än att lösgöra vissa kvantiteter papper — fått ett resultat i första omgången, som i varje fall blivit relativt tillfredsställande.

När man påstår att vetenskapliga verk och annan litteratur inte skulle kunna tryckas, tror jag att det i klarhetens intresse skall omtalas, att det man tvistar om därvidlag gäller 1 000 ton papper och att bokförläggarna ha en viss möjlighet att av sina lager tillgodose visst boktryck. Det är ingalunda på det sättet att man skurit ned papperstilldelningen så att vetenskapliga och andra bokverk inte skulle kunna tryckas. Lika naturligt är att boktryckare och andra äro missbelättna med denna ransonering. Det bästa hade ju varit, att vi haft större tillgångar och inte kommit i den ekonomiska situation, vi befinna oss i, men när vi kommit dit och tvingas skära ned tilldelningen, ha vi ändå, vad gäller boktrycket, begränsat inskränkningen i relativt liten omfattning. Det kanske också blir möjligt att förhandlingsvägen komma fram till ett resultat, där alla rimliga hänsyn tagas till önskvärheten av att ställa papper till förfogande för vetenskapliga skrifter, skönlitteratur o. s. v.

När interpellanten säger att det vore möjligt att öka pappersproduktionen, är det klart att sådana möjligheter finnas upp till en viss gräns, för närvarande drygt en miljon ton, men mera är det inte. De svenska pappersbruken ha genom den uppgörelse regeringen träffat säkerställts i fråga om massatilldelning. Jag tror uppriktigt sagt att den svenska cellulosaindustrin är ytterligt angelägen att i nuvarande situation få fram så stora mängder råvara

Svar på interpellation. (Forts.)

som möjligt för att därmed producera så mycket som möjligt, helt enkelt därför att den har de mest lysande konjunkturen man kan tänka sig — och det brukar ju driva privata företag till ansträngningar. Jag hoppas att jag och interpellanten äro ense på den punkten.

Allt tyder på att man tar ut så stora kvantiteter råvara som man överhuvud taget kan få fram. När ändå det finns en begränsning, beror den kanske främst på att man inte har arbetskraft. Och något som vi ha brottats mycket med är att få fram mera folk till skogsarbete, men det är ingen lätt uppgift. Jag ser saken så att man i vissa delar av landet får se fram emot en sanering av denna överdimensionerade cellulosaindustri. Det är nödvändigt, inte minst därför att de anställda kunna kräva full sysselsättning vid de företag där de äro anställda. De kunna säkerligen inte i framtiden tolerera att man lägger ned driften vid företagen tre, fyra månader. Och när interpellanten här visade en grafisk sammanställning över industriens uttag av virke ur de svenska skogarna under krigsåren och påpekade, att det inte förekommit någon överavverkning, vill jag erinra om det faktum att under krigsåren låg massa- och pappersindustrin still i stor utsträckning. Nu är situationen den att åt massa- och pappersindustrin gives så stor omfattning som möjligt, och *samtidigt* kvarstår brännvedsuttagningen.

Det är riktigt, som interpellanten framhöll, att läget är mest ansträngt när det gäller råvarorna i norra Sverige, framför allt i översta men även i mellersta Norrland, där cellulosaindustrien är koncentrerad; jag är medveten om att svårigheterna äro mindre i södra Sverige. Men när man tagit ut så mycket man överhuvud taget kan ta ut ur den svenska skogen, inom den ram som arbetskraftstillgången anvisar, tror jag inte det är något mer att göra i detta avseende. Arbetsmarknadsorganen hjälpa till så långt de kunna, men jag erkänner gärna att detta är ett mycket svårarbetat fält.

Som slutomdöme skulle jag vilja framhålla, att om vi lyckas med dessa åtgärder, alltså att spara papper i den omfattning som jag här sökt redogöra för, så ökar detta våra möjligheter att upprätthålla vår import av andra nödvändiga ting. Vi borde ha stora möjligheter att lyckas i detta avseende, och framför allt borde vi lyckas spara papper i större utsträckning än vi beräknat när det gäller omslagspapper och liknande. Ingen skulle vara mer tillfredsställd än jag, om vi kunde ordna saken på sådant sätt, att vi genom bättre hushållning med pappersavfallet kunde tillgodose de anspråk, som tidningspressen och annan verksamhet ställer i fråga om papperstilldelning. Detta kanske inte ligger utanför möjligheternas gräns, och jag hoppas att jag och interpellanten äro ense om att det är ett förnuftigt ändamål.

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! I likhet med interpellanten tror jag nog att situationen i våra skogar är sådan, att man med hänsyn till dem skulle kunna tänka sig en något ökad avverkning under en kortare period. Men det är ju på det sättet, som det har sagts i interpellationssvaret, att man kan icke erhålla tillräcklig arbetskraft för skogsavverkningarna. För att man skall kunna öka avverkningarna fordras nog att man från andra yrkesområden i väsentligt större utsträckning än som hittills har skett kan överföra arbetskraft till skogsbruket. Men det är en sak som är förenad med betydande svårigheter.

Exempel på sådana svårigheter saknas ej.

Jag syftar med detta närmast på en uppgift, som jag erhållit ifrån vederhäftigt håll, rörande arbetskraft som från statens järnvägars sida ställts till förfogande för vedhuggarna. Det är banarbetare som hugga ved, men i stället har statens järnvägar, uppges det, för banarbete tagit in vana skogshuggare!

Svar på interpellation. (Forts.)

Alltså skulle man genom en sådan anordning åstadkomma raka motsatsen till vad man önskar: i skogen får man banarbetare, som äro ovana vid detta arbete, medan man i järnvägsarbetet får vana skogshuggare men vid detta arbete ovant folk. Jag har anledning tro på dessa uppgifter därför att de kommit ifrån håll, där man brukar lämna vederhäftiga upplysningar. Och det ger mig ett belägg för att det är ganska svårt att flytta över arbetskraft till skogen.

Jag har emellertid tagit till orda huvudsakligen för att ställa en fråga till statsrådet Ericsson i det här sammanhanget. Det är ju betydelsefullt för de politiska partierna att förfoga över en press så att de kunna komma i förbindelse med allmänheten. Vissa partier ha ju hunnit mycket långt i fråga om anskaffandet av tidningar, andra, relativt unga politiska sammanslutningar, ligga långt på efterkälken. Det parti jag tillhör, exempelvis, har inte på långt när kunnat skapa fram tillräckligt antal lokaltidningar ute i de skilda länen för att på det sättet kunna komma till tals med allmänheten. Det tar ju en viss tid att skaffa fram pengar till tidningar, och det tar också en viss tid att skapa fram en potentiell läsekrets. Emellertid är man nu på vissa håll i den situationen, att man har för avsikt att starta en ny tidning. På andra håll har man en tidning som kommer ut bara en eller ett par tre gånger i veckan. Där har man funnit det nödvändigt, med hänsyn till konkurrensen från andra politiska partier och för att överhuvud taget kunna vara med i tidningsmarknaden, att omändra dessa tidningar till dagliga. Då inställer sig naturligtvis den frågan: Vilka möjligheter finns det att få papper för en nystartad tidning, och vilka möjligheter finns det att få ändra om en tidning, som inte kommer ut varje dag, till daglig? Måste man inhämta tidningsutgivareföreningens tillstånd för att kunna starta en ny tidning, respektive öka ut antalet tidningar per år?

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Av både statsrådet Ericssons och herr Hedlunds i Rådombeslut tycker jag mig kunna utläsa, att det dock i viss, begränsad mån, trots både arbetskraftsbrist och bristande råvarutillgångar, skall gå att pressa tillverkningsuppgiften, ty kapaciteten hos de olika industrierna utgör som synes intet hinder.

Jag begärde ordet återigen i den första punkten. När man överlämnar saken åt tidningsutgivareföreningen, överlämnas den inte till någon sorts abstrakt »Press» som helhet, ty denna press är splittrad av intressekonflikter, och det är också regeringen bekant att en mäktig grupp där bestämmer över en mindre mäktig grupp. Därför anse vi alltså att där borde regeringen gripa in. Statsrådet Ericsson säger sig vara rädd för att detta skulle kunna utnyttjas till påståenden, att regeringen gör ett politiskt ställningstagande. Men det är ju just på det sättet som tidningsutgivareföreningens majoritet handlar gent emot minoriteten! Där borde regeringen kunna ingripa för de ekonomiskt svagare, rätta det som är vrängt och uppnå ett syfte som den borgerliga pressen alltid säger sig ömma mycket starkt för, nämligen att skydda en svagare minoritet mot majoritetsförtryck.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Enligt de rapporter jag fått från tidningsutgivareföreningens senaste sammanträde lär styrelsen ha varit ense. Man har visserligen haft delade meningar om hur fördelningen av detta tillskottspapper skulle ske, men jag har faktiskt trott att man tagit viss hänsyn till de önskemål, som kommit fram från kanske främst de mindre tidningarnas sida. Jag vet inte om jag är felaktigt underrättad, men jag vill erinra om att mina överläggningar med tidningsutgivareföreningen från början

Svar på interpellation. (Forts.)

resulterade i samstämmiga resonemang och slutsatser, som gingo ut på att man vid denna papperstilldelning, som skulle möjliggöras genom en insamling av pappersavfall, i första hand skulle sikta till att säkra en upplagestegring, och därmed skulle den största svårigheten vara ur världen.

När herr Hedlund i Rådom frågar, vilka möjligheter man har att starta en ny tidning, tror jag det är bäst att svara på det sättet, att här föreligger ju en uppgörelse mellan å ena sidan bränslekommissionen och å den andra tidningspappersbruken om att leveranserna skola fördelas på visst sätt. Om bränslekommissionen får en framställning från ett tidningsföretag, att det vill ha papper, och anser sig ha goda skäl för denna begäran, så får man — t. ex. vid fördelningen 1948 av det papper företaget då skulle disponera över — ta hänsyn till dessa nya önskemål och kanske komma fram till en revidering av den plan, som nu är uppgjord beträffande å ena sidan leveranser på hemmamarknaden och å andra sidan exportkvantiteter. Det är klart att det måste bli en prövning i sådana fall. Med den marknadssituation vi nu ha säljes vartenda ton papper. Men detta får ju aldrig innebära, att vi skola vara bundna till händer och fötter, utan det måste finnas möjligheter att göra en förnuftig förändring av de planer som äro uppgjorda, om det skulle bli en annan situation ett kommande år.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 279, med förslag till lag om ändrad lydelse av 67 § barnvårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361).

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 285, angående prisutjämningsavgifter m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick Tilläggsblån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

§ 5.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 464 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 465 av herrar *Fagerholm* och *Allard*;

nr 466 av herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*;

nr 467 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*; och

nr 468 av herr *Fagerholm m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 469 av herr *Ståhl*; och

nr 470 av herr *Nolin m. fl.*

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet;

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr 16, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll; och
nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 1 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till kostnader för ritningar m. m. till en ny statsisbrytare;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsstyrelsens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret m. m.;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt lönetillägg till viss militär personal;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till nybyggnad vid ingenjörsvetenskapsakademiens försöksstation m. m.;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till yrkesinspektionen;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1947/48 till riksförsäkringsanstalten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48 till bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till världshälsovårdsorganisationen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av väckt motion om revidering av gällande tullförfattningar med hänsyn till trafikflygets utveckling;

nr 35, i anledning av väckta motioner om utredning angående tullfri införsel från Danmark av frö och plantor av skogsträd; och

nr 36, i anledning av väckt motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den statsunderstödda sociala hemhjälpverksamheten; och

nr 42, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och i riksgäldskontoret framställning angående överlåtelse å Stockholms stad av den s. k. Stallbron i Riksgatans förlängning;

första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner angående en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § 2 och 3 mom. familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 29, i anledning av väckt motion om upphävande av lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfälligt vattenreglering;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 30 juni 1943 (nr 570) om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om utredning rörande omfattningen av åtgärder mot inavel inom den svenska nötkreatursstammen;

nr 38, i anledning av väckt motion angående utredning rörande möjligheterna att med statligt stöd bredda och fördjupa huvudvattenleder, till vilka vatten från torrlägningsföretag framsläppes;

nr 39, i anledning av väckta motioner om åtgärder för laxstammens bibehållande och eventuella utökande;

nr 40, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser för statsbidrag till berberisbuskens bekämpande; och

nr 41, i anledning av väckta motioner om statsbidrag för byggande av distriktsveterinärbostäder i övre Norrland;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckta motioner, dels om utredning av förhållandena inom bokförlagsverksamheten och bokdistributionen inom landet, dels om inrättandet av ett statligt bokförlag;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, över motioner angående startande av statlig elektrisk storindustri och angående utbyggnad av den elektriska industriens kapacitet och brytande av privatmonopolen och priskartellerna, m. m.; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med visst uttalande rörande sammanläggning av rena landsbygden med stad eller köping;

nr 13, i anledning av väckta motioner om utredning rörande vissa befolkningspolitiska och näringspolitiska problem samt om utredning rörande landsbygdens arbetskraftsproblem m. m.; och

nr 14, i anledning av väckt motion angående allmänna riktlinjer för tilldelning av koncession för bedrivande av luftfart med svenska luftfartyg.

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen av herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*, nr 471, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förståtligande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m.;

herrar *Jansson* i Kalix och *Skoglund* i Umeå, nr 472, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 239; samt

herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, nr 473, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av bilbesiktningsmannainstitutionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 246, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till ett vattenförsörjnings- och avlopps företag inom Öckerö kommun; samt

från andra lagutskottet nr 247, i anledning av väckt motion om förlängd semester för arbetstagare, som utför arbete, där silikosfara föreligger.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.47 em.

In fidem
Per Bergsten.

Tisdagen den 27 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

På begäran intygas härmed, att riksdagsman *August Konrad Ferdinand Spångberg*, Charlottenberg, är intagen på härvarande lasarett sedan den 22 maj 1947 och beräknas han få kvarstanna här minst 3 veckor framåt.

Centrallasarettet, Karlstad, den 22 maj 1947.

Sten Wigh,
leg. läk.

Kammaren beviljade herr Spångberg ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare från och med den 22 innevarande maj.

§ 3.

Herr statsrådet Mossberg avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 288, med förslag till lag om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, m. m.; och

nr 289, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361) m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 281, med förslag till statens löneplansförfordning m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 282, med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 283, angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner m. m.; och nr 284, angående reglering av vissa från statens pensionsanstalt och lärarinornas pensionsanstalt utgående pensioner m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 286, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.; nr 287, angående anslag för budgetåret 1947/48 till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m.; och

nr 291, angående anslag till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 292, angående godkännande av en den 8 februari 1947 avslutad internationell överenskommelse rörande bibehållande och återställande av rättigheter på den industriella äganderättens område, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 293, angående pensionsförhållandena för vissa befattningshavare vid universiteten; och

till statsutskottet propositionen, nr 294, angående provisoriska avlöningsbestämmelser för övningslärare vid de högre kommunala skolorna m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 295, angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m. hänvisades punkterna 3 och 4 till bankoutskottet samt propositionen i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 296, med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.

§ 5.

Föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet följande på kammarens bord liggande motioner, nämligen:

nr 471 av herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*;

nr 472 av herrar *Jansson* i Kalix och *Skoglund* i Umeå; samt

nr 473 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 8, konstitutionsutskottets memorial och utlåtande nr 16 och 17, statsutskottets utlåtanden nr 134—143, bevillningsutskottets betänkanden nr 34—36, bankoutskottets utlåtanden nr 41 och 42, första lagutskottets utlåtande nr 37, andra lagutskottets utlåtanden nr 28—32, jordbruksutskottets utlåtanden nr 37—41, andra

kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 12—14.

§ 7.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förstatligande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m., nämligen:

- nr 474 av herr *Nilsson* i Göteborg;
- nr 475 av herr *Hagård*;
- nr 476 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*; och
- nr 477 av herr *Jonsson* i Järvsand.

Vidare avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*, nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 257, med förslag till prisregleringslag;

herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*, nr 479, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 257; samt

herr *Kempe m. fl.*, nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 28 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande maj.

§ 2.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Erlander**, som anförde: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå har till mig riktat frågan om det är regeringen, som bemyndigat telegrafverket att vägra befordran av protesttelegram till »francolegationen» och vad i så fall anledning därtill är.

Till svar härå får jag meddela, att regeringen icke lämnat telegrafverket något bemyndigande i det hänseende, som med frågan avses.

I gällande telegrafreglemente av år 1926 föreskrives, att privattelegram, vars innehåll synes farligt för statens säkerhet eller är stridande mot lag, allmän ordning eller sedlighet, bör av inlämningsstation tillbakavisas eller av annan station kvarhållas. Motsvarande föreskrift finns i telegrafstyrelsens instruktion för telegrafstationerna. Det åligger alltså vederbörande tjänsteman vid telegrafverket att pröva, huruvida inlämnat privattelegram bör med stöd av nämnda bestämmelser stoppas eller ej. Så har också skett i de fall, som föranlett frågan.

Härefter yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsministern för det snabba svaret på min fråga.

När det för en kort tid sedan kom meddelande om att telegrafverket i Göteborg hade vägrat att befordra protesttelegram till den s. k. »francolegationen» här i Stockholm — förmodligen har denna vägran utsträckts även till Francospanien, när det gäller sådana misshagliga telegram — gjorde det på mig åtminstone intryck av att det här var fråga om ett återinförande i ny form av transportförbudet mot obehagliga åsikter. Jag tyckte, att det hela obehagligt påminde om krigstidens trakasserier. Jag ville inte anta, att regeringen var ense med vederbörande om själva saken, men jag kunde å andra sidan inte föreställa mig, att underordnade myndigheter skulle kunna vidta en så pass uppseendeväckande åtgärd utan att vara i samförstånd med regeringen. Nu framgår det ju av statsministerns svar att regeringen inte vill ta något sådant medansvar, som skulle bestå i att den själv givit direktiv om åtgärden.

Det framgår vidare, att en underordnad myndighet tydligen själv kan avgöra vad som är skadligt för statens säkerhet och alltså i kraft av sitt eget bedömande kunna företa ganska allvarliga och uppseendeväckande ingrepp i den vanligen tillåtna verksamheten inom landet. Det måste väl anses vara någonting ganska märkvärdigt, att ett telegrafverk under hänvisning till en

Svar på fråga. (Forts.)

sådan instruktion, som i interpellationssvaret delvis återgivits, — vilken för övrigt enligt min mening är ganska kautschukaktig — skall kunna vägra att befordra missnöjesyttringar från delar av svenska folket, även när dessa rikta sig mot ett främmande lands legation. Något som helst avståndstagande från denna tilltagsenhet kunde man inte utläsa i statsministerns svar. Medan man tycker, att det borde ha varit naturligt för regeringen att omedelbart ingripa och säga ifrån, att den inte vill veta av någon sådan där censur, så utgår den tydligen ifrån att det som denna underordnade myndighet har företagit i denna fråga har regeringen i och för sig ingenting att göra med. Det skulle ju tyda på en maktlöshet, som man inte hade tilltrött denna regering. Men det är väl inte maktlöshet utan ett uttryck för bristande vilja att ingripa på detta område.

Jag trodde, herr talman, att vi här i stort sett hade samma åsikter om inbörden i vad som sker i detta axelannex, som Francospanien är. Där misshandlas och mördas nästan dagligen åsiktsfränder till kommunister, socialdemokrater och borgerliga vänstermän. Det är en regim, mot vilken den norska regeringen rekommenderade bojkottåtgärder, och som Englands utrikesminister, vilken jag för min del i många stycken inte är överens med, inför det engelska parlamentet uttalat ett uttryckligt fördömande av. Jag trodde alltså, att vi hade en gemensam utgångspunkt och gemensamma uppfattningar därvidlag, men av de svar som här har givits från statsministerns sida tycks det inte beröra regeringen nämnvärt, att denna regim består, att denna regim utför sina reaktionära ogärningar och att detta hos många människor i vårt land har skapat starka känslor, inte bara av olust utan även av förbittring. Vi veta mycket väl, att Sverige inte var med om den stora brandsläckningen, och vi tycka det var oriktigt, att brandkärorna skulle inställa sin verksamhet, innan den fascistiska eldsvådan var helt släckt, men vi anse å andra sidan, att även om Sverige inte var med om denna verksamhet, borde inte Sverige vara med om att vidta sådana åtgärder, som de facto innebära ett stöd åt denna regim.

Med herr talmannens tillåtelse skulle jag vilje erinra om en sak — jag vet inte om den har direkt samband med de åtgärder, som företagits av telegrafverket eller dess ledning i Göteborg, men jag förmodar, att den har ett samband. Jag avser utvecklingen av den svenska handelspolitiken gentemot Francospanien. Vi införde 1935, alltså före inbördeskriget, för 15 miljoner kronor från detta land, 1939 för 5 miljoner kronor och 1946 för 55 miljoner kronor, och om siffrorna för de två första månaderna i år komma att hålla, komma vi att detta år införa för 70 miljoner kronor eller mera från Franco-spanien. Det är ju ett stöd åt denna regim. Genom vår export dit av maskinell utrustning, som gynnar krigsindustrien, och papper, som användes för dess propaganda, ge vi även ett påtagligt stöd åt denna regim, som borde försvinna från jordens yta så snart som möjligt.

Jag skulle därför vilja rikta den uppmaningen till regeringen att för det första se till att telegrafverket eller de, som ha ledningen i detta verk nere i Göteborg, i fortsättningen inte skola kunna vidta sådana åtgärder och själva bestämma om vad som skall kunna transportförbjudas eller censureras av eventuellt misshaglig karaktär. Det är nämligen frågor som ha så stora konsekvenser, att avgörandet om vad som skall göras i sådana fall bör läggas i regeringens händer. För det andra skulle jag vilja uppmana regeringen att inte vara så förfärligt affärsmässig. Det finns viktigare ting än blodapelsiner, i all synnerhet när ordet blod ger idéassociationer om en fasansfull verklighet. Det säges, att pengar lukta inte, men de pengar Sverige vinner på affärer med detta land lukta verkligen, åtminstone i viss mening blod. Jag

Svar på fråga. (Forts.)

hoppas regeringen skall ta saken under övervägande och inte nöja sig med att bara tala om för svenska folket att den själv inte har någon omedelbar del i denna nyinförda censur utan också tala om att det inte stämmer med regeringens åsikter att man här inom landet från underordnade myndigheters sida skall på detta sätt göra ett ingrepp i vad som ändå måste betraktas som en gammal god tradition, som är ganska naturlig i ett demokratiskt land, nämligen att folk skola kunna ge uttryck åt sina åsikter och befordra dem med statliga transportmedel.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Herr Hagberg tillmåter nog denna fråga litet större vikt än vad den i själva verket i och för sig är värd. Det är här inte fråga om ett försök att förhindra meningsyttringar av vårt svenska folk, utan vad det här gäller är ingenting annat än att man i vissa fall stoppat telegram, vilkas form man har funnit uppenbart smädlig. Jag har här i min hand en promemoria av generaldirektör Sterky i telegrafstyrelsen, där han berättat om vad som hände i göteborgsfallet. Det kom en massa telegram från Göteborg den 17 maj, ställda till spanska legationen i Stockholm, vilkas innehåll var riktat mot Francoregimen. De först anlända telegrammen vidarebefordrades till adressaten, men senare på dagen ankom ett telegram, vars ordalag voro betydligt hätskare och utpräglat smädande. Detta sistnämnda telegram, jämte en del andra som kommo därefter, stoppades. Att telegrafstyrelsen inte burit sig åt på det sätt som herr Hagberg här ville ge en föreställning om skulle han kunnat läsa i en tidning, som ingalunda är okänd för honom, nämligen Ny Dag. I tidsdagsnumret av den tidningen förekommer följande rubrik: »Telegram mot Francos regim stoppades inte.» Under denna rubrik omtalas, att ett telegram från Karlstad gått fram. Skillnaden i de båda fallen är tydligen den, att man i Karlstad har lärt sig att formulera en opinionsyttring, under det att man saknar den förmågan i Göteborg.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att när det gäller icke saken utan formen är det ganska besvärligt att fordra, att ting sådana som dessa skola föras upp till Kungl. Maj:t för avgörande. De flesta telegram som stoppas av telegrafverket äro bröllopstelegram, som icke anses vara i det skick att de skulle särskilt glädja brudparet. Den svenska regeringen och det svenska telegrafverket ha ingenting att invända mot bröllopet och äktenskapet såsom institution, men detta hindrar icke, att en del bröllopstelegram ändå stoppas. Den diskretionära prövningen måste ligga hos vederbörande myndighet, när det gäller att avgöra vad som är passande eller opassande.

Här är det icke fråga om ett försök att utöva åsiktsensur. Jag vill icke taga ställning till dessa stoppade telegram — saken har icke bragts till regeringens prövning. Har det skett ett misstag här, så att man gått för hårt fram, är detta ett omdömesfel hos vederbörande tjänstemän. Men jag vill icke yttra mig därom, eftersom jag icke har sett dessa telegram. Tankegången har emellertid icke varit någon annan än den, att man velat hindra uppenbart olämpligt formulerade telegram. Med den lätthet kommunistiska partiet brukar ha att formulera protestskrivelser mot regeringen, borde man kunna formulera telegram på ett sådant sätt, att de gå fram.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! I anledning av det sista, som statsministern yttrade, är det tillräckligt att säga, att det säkerligen lika mycket är statsministerns egna åsiktsfränder, som leverera protesttelegram, som det kommunistiska partiet.

Vidare är det långsökt att jämföra dessa protesttelegram med bröllopstele-

Svar på fråga. (Forts.)

gram. Jag antager, att protesttelegrammen icke innehålla några sexuella antydningar, något som skulle vara skälet till att man censurerar vissa bröllopstelegram. Nej, herr statsministern, den gubben går icke.

Vad sedan angår åsikterna om vad som är smädligt eller ej, så får man väl säga att dessa äro tämligen varierande. Jag antager, att de svenska arbetarorganisationerna, när de telegrafera till Franco-Spanien, icke uttala sig så ödmjukt eller hövligt. Det är möjligt, att de glömma bort titlar som excellens och sådant som hör till, när man talar med s. k. statsöverhuvuden. Men jag tror icke, att telegrammen innehålla något som skulle kunna göra det möjligt att jämföra dem med de ibland ganska suspekta bröllopstelegrammen. Jag noterar för övrigt, att statsministern mycket visligt aktar sig för att säga, att han har någon kännedom om telegrammens innehåll, grunden till att denna uppseendeväckande åtgärd vidtagits. Detta tror jag är välbetänkt av honom. Jag är icke säker på att hans uppfattning om smädligt skrivsätt borde korrespondera med telegrafverkets i detta fall.

Sedan nämnde statsministern, att från Karlstad hade man fått skicka i väg telegram efter den omtalade episoden i Göteborg. Telegrammen därifrån hade icke stoppats, och statsministern ville tillskriva detta förhållande den orsaken, att man är mera skrivkunnig i Karlstad än i Göteborg. Är det icke troligt, att det större tillmötesgåendet från telegrafverkets sida, när det gäller karlstadstelegrammet några dagar senare, har ett direkt samband med att frågan påtalats här i riksdagen? Det kanske var tillräckligt för att vederbörande skulle förstå, att en privat censur av detta slag icke är så lämplig.

Herr talman! Jag skall icke diskutera med statsministern, huruvida jag tillmäter denna fråga större vikt än den är värd. Om svenska arbetarorganisationer vilja ge uttryck åt sitt misshag mot åtgärder som företagas av ett främmande lands regering, låt mig säga en avrättning eller en process, varvid man anser att vederbörande icke tillmötesgå vanliga anspråk på rättssäkerhet och dylikt, är detta en så oviktig och bagatellartad sak, att en underordnad myndighet helt godtyckligt skall kunna säga, att den icke befordrar sådana protester? Jag tror icke, att statsministern ens i princip skulle vilja hävda något dylikt. Därför vill jag vidhålla mitt krav, att regeringen skaffar sig litet närmare kunskap om innehållet i dessa censurerade telegram och gör telegrafstyrelsen och dess underordnade myndigheter uppmärksamma på att en bestämmelse, som främst avser att censurera olämpliga bröllopstelegram, icke bör få en politisk innebörd, som påminner om sådant som kunde ske under andra världskriget men som väl enligt allas åsikt bör tillhöra en förgången historia.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **Mossberg**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Sefve till statsrådet och chefen för socialdepartementet, efter ett kritiskt omnämnande av socialstyrelsens verksamhet som tillsynsmyndighet för barnkoloniverksamheten, speciellt med anledning av vissa närmare berörda förhållanden i Göteborg, framställt följande frågor:

1. Har statsrådet uppmärksammat de förhållanden som berörts.
2. har statsrådet i så fall funnit, att de av socialstyrelsen tillämpade principerna givit i allo goda resultat, och
3. har statsrådet, om så inte varit fallet, för avsikt att vidtaga eller har kanske redan vidtagit åtgärder för att åstadkomma en ändring till det bättre?

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

Då ärenden rörande barnavård inom regeringen handläggas av mig, ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Genom den ändring av barnavårdslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1946, blev socialstyrelsen tillsynsmyndighet över all koloniverksamhet, såväl den statsunderstödda som den övriga. Den lokala tillsynen över kolonierna ha barnavårdsnämnderna i respektive kommuner. De skola söka åstadkomma rättelse, därest missförhållanden yppas vid koloni inom vederbörande kommuner. Om detta ej leder till åsyftad verkan skall nämnden göra anmälan till länsstyrelsen, som äger att ålägga anstaltens styrelse eller innehavare att vidtaga åtgärder för att avhjälpa missförhållandena. Blir även detta utan verkan kan socialstyrelsen meddela förbud mot att barn mottagas på kolonien.

Koloniverksamheten bedrevs tidigare helt med hjälp av enskilda medel och kommunala bidrag. Under senare år har dock uppförandet av nya byggnader för kolonier till väsentlig del möjliggjorts tack vare understöd från allmänna arvsfonden. I begränsad omfattning och försöksvis utgick även statsbidrag till driften under åren 1943—1945. Denna driftbidragsverksamhet under socialstyrelsens ledning har avsevärt utvidgats under innevarande budgetår, sedan 900 000 kronor anslagits till ändamålet.

Syftet med den utbyggda statsbidragsverksamheten har i främsta rummet varit att skapa ekonomiska förutsättningar för en höjning av kolonivårdens standard — vad såväl utrustning, personaluppsättning som kosthåll beträffar. Statsmakternas beslut om driftbidrag grundar sig på förslag av 1941 års befolkningsutredning, som funnit en höjning av standarden önskvärd. Råd och anvisningar i syfte att främja en förbättring av koloniernas standard ha utfärdats av socialstyrelsen år 1945. Vid utformandet av dessa har samråd ägt rum med medicinalstyrelsen.

Vid beslut i fråga om driftbidrag till koloni har socialstyrelsen att företaga en ingående prövning av förhållandena vid kolonien i fråga om barnens vård och uppfostran, ledning, personal, lokalernas beskaffenhet och övriga förhållanden av betydelse för att verksamheten bedrivs i lämpliga former. Härvid inhämtar socialstyrelsen provinsialläkarens yttrande och i vissa fall även barnavårdsassistenternas. Endast i ett mindre antal fall har socialstyrelsen själv kunnat inspektera kolonierna. Då styrelsen tvekat att bevilja driftbidrag, har den begärt yttrande från vederbörande länsstyrelse.

Interpellanten nämner, att det uppges, att socialstyrelsen vid prövning av statsbidragsansökningar varit så rigorös, att kolonier, som ha en golvyta av exempelvis 3,4 m² i stället för de av socialstyrelsen i dess råd och anvisningar rekommenderade 3,6 m² och en luftkub av 8,8 m³ i stället för i anvisningarna rekommenderade 9 m³, ej erhållit statsbidrag.

I anledning härav vill jag till en början omtala, att socialstyrelsen meddelat mig att först då det framgätt att sovsalarnas utrymme understigit 2,9 m² per barn, har utrymmesförhållandena föranlett påpekande från styrelsens sida. Socialstyrelsen har därvid anmodat kolonianordnarna att till ett kommande år sänka barnantalet i överensstämmelse med de normer, som meddelats i förut omtalade råd och anvisningar.

Formuleringen av socialstyrelsens anmodan till kolonianordnarna synes ha blivit mera knapphändig än vad den bort vara, enär den kunnat föranleda uppfattningen att det i råd och anvisningar angivna minimiutrymmet, 3,6 m² per barn, jämväl skulle gälla för äldre byggnader. Styrelsen har emellertid tillskrivit samtliga kolonianordnare, som ej tidigare sökt kontakt med styrelsen, och framhållit det önskvärda i att de sätta sig i förbindelse med styrelsen i och för överläggningar angående den kommande sommarens verksamhet. Vid dessa överläggningar har socialstyrelsen i fråga om redan befintliga kolonier

Svar på interpellation. (Forts.)

bl. a. framhållit lämpligheten av att sovrummen ha en golvyta som motsvarar minst 3 m² per barn.

Enligt hos socialstyrelsen tillgängliga uppgifter funnes år 1946 inom landet 768 kolonier med sammanlagt cirka 30 000 platser. 375 ansökningar om statligt driftbidrag för år 1946 ha ingivits. Av dessa ha 330 bifallits och endast 23 avslagits. 22 ansökningar äro ännu ej behandlade.

Anledningen till avslagen har i 6 fall varit kolonianordnarens goda ekonomiska ställning och i 14 fall koloniernas mindre goda standard. Av de senare hade länsstyrelserna i 11 och provinsialläkare i 2 fall avstyrkt statsbidrag; i ett fall ha läkarrapporter på annat sätt givit socialstyrelsen anledning att avslå statsbidragsansökan. I övriga 3 fall ha avslag givits av formella grunder.

Jag skall tillåta mig att här med citat ur tjänsteläkarnas rapporter närmare belysa de förhållanden, som föranlett avslag på anhållan om driftbidrag.

Beträffande en koloni avsedd för 30 barn skriver vederbörande provinsialläkare bl. a.

»Då uteblivet bidrag i en del fall torde vara enda sättet att framtvinga människovärdiga kolonier, tillåter jag mig ånyo *allvarligt* avstyrka bidrag i år till denna *urusta* koloni. Följes ej denna avstyrkan, blir ju styrelsens förfaringsätt med skrivelser till tjänsteläkarna helt meningslöst och jag blir i detta fall nödsakad att förmå barnavårdsnämnden att förbjuda kolonien.»

Från en koloni avsedd för 60 pojkar rapporterar läkaren bl. a.

»Någon dag efter ankomsten till kolonien började halsflussar med 39°—40° feber. Cirka 20 fall av svårare form av halsfluss, talrika fall av kortare varaktighet. — — — Förläggningen byggdes 1914—15 som barack för torvmossearbetare. Stor vacker skog i omgivningen men rått, vått och fuktigt från den närbelägna torvmossen. Särskilt i början av sommaren var det tät dimma varje kväll. Rummen genomgående mörka och trånga, sakna varje spår av trevnad.»

Vatten och avlopp: »vattnet ur båda källorna i det närmaste utdömt av Institutet för Folkhälsan enligt föreståndarens uppgift. En källa är öppen, med en ruttan plankskoning på sidorna, inget lock, lär ej vara rensad på 15 år.»

»Den andra källan uppgavs sannolikt vara infekterad av avloppsledningen från avträdet där urinhinkarna tömmes.»

»Avträdet under all kritik, inget torvströ fanns att få. En vidrig stank annonserade läget. Mycket dålig renhållning ovanpå sittbräderna.»

Mjölken till kolonien ställdes kl. 10.30 på en mjölkpall vid vägen, där den får stå till klockan 17 i solgasset då en hemvändande bruksarbetare för den den 4 km. långa vägen till kolonien. Mjölken är då oftast varm och sur.

I en annan läkarrapport rörande en koloni för 21 hjälpklassbarn heter det:

»Kolonien disponerar en gammal övergiven bondgård, som icke i något avseende fyller de enklaste hygieniska krav.»

»Kolonien är så primitivt anordnad, att jag måste anse att det icke borde vara tillätligt att ha så dåligt ordnat för en barnkoloni och statsbidrag kan icke av mig tillstyrkas.»

I en läkarrapport rörande två andra kolonier heter det:

»Båda kolonierna äro behäftade med stora hygieniska brister. Särskilt bör framhållas trångboddheten för barnen i olämpliga, illa underhållna lokaler, dåligt dricksvatten samt de synnerligen illa ordnade avträdena.»

Läkaren hänvisar vidare till en särskilt bifogad detaljerad inspektionsrapport av en hälsovårdsinspektör och fortsätter:

»Av denna torde framgå att det är stora och betydelsefulla brister som vidlåda dessa kolonier. Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag mig icke kunna tillstyrka statsbidrag till driften. Det måste också få anses vara an-

Svar på interpellation. (Forts.)

märkningsvärt att dessa kolonier, som vari i bruk så många år icke under denna tid kunnat nå en bättre hygienisk standard.»

Från en koloni för 40 pojkar rapporterar en läkare bl. a. följande:

»Kolonins brunn innehåller odugligt vatten och hushållsvattnet måste bäras i hinkar ca 10 min. väg. Avloppet infekterar sannolikt brunnen. Badplats lär finnas ca 20 min. väg från kolonien.»

»Avträdet är mycket illa anordnat och illaluktande. Sopplatsen, som ligger mellan kolonibyggnaden och avträdet, är utomordentligt illa anordnad, skräpig och illaluktande.»

Det är förhållanden av det slag, som här antytts, som föranlett socialstyrelsen att på inrådan av länsstyrelser, läkare och barnavårdsassistenter avslå 14 ansökningar om driftbidrag.

Av de 330 kolonianordnare, som erhöilo statsbidrag för år 1946, har 171 anmodats att till ett kommande år förbättra vårdmöjligheterna. Anledningen härtill har i 87 fall varit överbeläggning, i 52 fall av provinsialläkare påtalade missförhållanden, i 24 fall bristande tillgång till isoleringsrum och i 8 fall diverse andra brister.

Socialstyrelsen har alltså *icke i något fall avslagit* ansökan om statligt driftbidrag på grund av för hög beläggning, varför interpellantens uppgiftslämnare i detta avseende torde ha bibringat honom felaktiga och missvisande upplysningar. I detta sammanhang kan nämnas, att stängning av koloni genom socialstyrelsens försorg hittills endast förekommit i ett fall. Detta skedde på förslag av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Interpellanten nämner, att det visat sig omöjligt för barnkoloniverksamheten i Göteborg att från 1945, då socialstyrelsens anvisningar utkommo, och till sommaren 1946 ordna kolonierna så att de fyllde socialstyrelsens fordringar. Interpellanten skildrar situationen 1946 sålunda: »Efter åtskilliga förkoloniledningen ytterst oroliga månader lät dock socialstyrelsen denna gång nåd gå före rätt och beviljade det sedvanliga statsbidraget.»

»De oroliga månaderna» synas åsyfta den tidsutdräkt, som prövningen av de till socialstyrelsen inkomna 375 statsbidragsansökningarna krävde. Vissa av ansökningarna remitterades till länsstyrelserna för yttrande. Efter hand som begärda yttranden inkommit tog styrelsen under hösten 1946 och de första månaderna under 1947 upp ansökningarna till avgörande.

Interpellanten omtalar, att en Hjälpsskolan i Göteborg tillhörig sommarkoloni, som år 1940 av socialstyrelsen ansågs kunna ha plats för 40 barn, instundande sommar, sedan begärda förbättringar åstadkommits, kan ge plats åt blott 15 barn. Då detta torde gälla den för hjälpklassbarn avsedda kolonien i Säckebäck, har jag från socialstyrelsen inhämtat mera fullständiga upplysningar.

Vid behandling år 1941 av frågan om arvsfondsbidrag till denna koloni uttalade socialstyrelsens sakkunniga arkitekt, att barnantalet planerats till 50, men att utrymmena ej voro tillräckliga för mer än 35 barn. I ett yttrande över framställningen den 7 oktober 1941 uttalade socialstyrelsen, att byggnaden under inga omständigheter i sitt nuvarande skick kunde rymma flera än 40 barn och även detta antal kanske skulle visa sig alltför högt.

Av en hos socialstyrelsen tillgänglig rapport i augusti 1945 från vederbörande provinsialläkare framgår, att denna koloni saknade såväl lektrum som matsal och godtagbart isoleringsrum. Ett båtskjul vid stranden, som användes till matsal, var olämpligt härför. Samme läkare lämnade bland annat följande uttalande i juli 1946 om denna koloni: »För att till nästa år framtinga de mest nödvändiga hygieniska förbättringarna får jag avstyrka statligt driftbidrag t. v.»

Svar på interpellation. (Forts.)

Det må härvid anmärkas, att om man som här sker anser sig böra till särskilda kolonier avskilja intellektuellt defekta barn eller s. k. hjälpklassbarn måste man åtminstone tillse att tillräckliga lekutrymmen stå till buds för barnen vid dålig väderlek.

Sedan Hjälpsskolans sommarkolonier begärt socialstyrelsens förhandsgranskning av en planerad ombyggnad av säckebackskolonien, avgav styrelsens arkitekt den 23 januari 1947 ett granskningsutlåtande och två alternativa förslag till omplanering av tillgängliga utrymmen. Socialstyrelsen föreslog föreningen att taga arkitektens förslag under övervägande. Arkitektens båda förslag gingo ut på att bl. a. ge kolonibarnen erforderligt utrymme i form av lek- och matrum. En minskning av antalet sovsalar blev oundviklig i synnerhet som övriga utrymmen i byggnaden tidigare voro alltför små.

Sedan länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län med hänsyn till utlovade förbättringar vid kolonien tillstyrkt driftbidragsansökningen, har socialstyrelsen, trots provinsialläkarens avstyrkande yttrande, beviljat denna koloni driftbidrag med ett belopp av 2 160 kronor för sommaren 1946.

Föreningen Hjälpsskolans andra sommarkoloni har erhållit bidrag med sammanlagt 1 902 kronor, oaktat såväl provinsialläkaren som barnvårdsassistenten i Älvsborgs län framför mycket allvarliga anmärkningar mot densamma.

Föreningens tredje koloni har erhållit i statsbidrag 1 394 kronor. I detta ärende hade provinsialläkaren ej ansett sig kunna tillstyrka statsbidrag. då »kolonien hade ett föga passande läge och verkade föga ändamålsenlig ur vårdsynpunkt».

I samband med frågan om Göteborgs kolonier anser jag mig böra framlägga vissa fakta i avseende å de av Föreningen för barnbespisning och skollovskolonier i Göteborg drivna kolonierna.

Den 28 mars 1946 erhöll socialstyrelsen en skrivelse från denna förening, innehållande meddelande om att då lokalfrågan för sommaren 1946 icke var definitivt ordnad för alla kolonierna en förteckning å kolonierna senare skulle tillställas styrelsen. Denna förteckning inkom till socialstyrelsen den 9 oktober 1946, varför styrelsen alltså under sommaren 1946 icke ägde kännedom om dessa kolonianläggningars läge.

Socialstyrelsens första kontakt med förhållandena vid de av Föreningen för barnbespisning och skollovskolonier i Göteborg anordnade barnkolonierna skedde därför genom den i pressen offentliggjorda rapporten från t. f. provinsialläkaren Stig Jonés i Lysekil angående förhållandena vid föreningens koloni i Kloster, Dragsmark.

Doktor Jonés' rapport innehöll bland annat följande: Kolonien är inrymd i ett gammalt förfallet 2-våningshus. Inga skåp eller andra förvaringsplatser finnas för barnens personliga tillhörigheter. Isoleringsrum för sjuka barn saknas. Matsalen utgöres av en öppen veranda, ingen plats för barnen att vistas i vid regnväder. Barnen få tvätta sig vid sjöstranden, 20—30 meter från matsalsverandan ligga avträdena, snuskiga med ostängda dörrar. Utanför avträdena ligger sophögen helt otäckt och med myriader av flugor. Förhållandena äro av den art, att befolkningen på orten genom hälsovårdsnämndens ordförande anhållit om ett ingripande, så att en förändring kommer till stånd.

Med anledning av denna rapport hade socialstyrelsen ett sammanträde i Göteborg den 1 oktober 1946 med föreningens styrelse, ordföranden och direktören i Göteborgs barnvårdsnämnd, förste provinsialläkaren samt representanter från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Vid sammanträdet diskuterades såväl rapporten som lämpligheten av att driva s. k. gårdskolonier. Förste provinsialläkaren förklarade, att hygienien på

Svar på interpellation. (Forts.)

de kritiserade kolonierna var sådan, att dessa kolonier ur hälsosynpunkt icke kunde få fortsätta, om icke bristerna avhjälpes.

Från socialstyrelsen framfördes, att styrelsen väl förstode nödvändigheten av att icke nu vid omläggningen på en gång alltför stränga krav ställdes i fråga om koloniernas beskaffenhet. Styrelsen förklarade vidare, att styrelsen icke, som det från ett håll anfördes, krävde att storstadens lyx skulle överflyttas till kolonierna. Styrelsen meddelade, att den intet hade att invända mot att gårdskolonier fortfarande drevs.

Det enda krav, som socialstyrelsens representanter framförde, var garantier för en del elementära hygieniska åtgärder, så att vissa existerande olägenheter försvunne. Några andra krav i fråga om gårdskolonierna ha icke vare sig vid detta sammanträde eller vid annat tillfälle uppställts av socialstyrelsen.

Enligt en skrivelse av den 6 november 1946 från föreningen till socialstyrelsen hade föreningens styrelse dels den 18 oktober 1946 beslutat att nedlägga samtliga de kolonier inom Älvsborgs län, vilka icke motsvarade av myndigheterna uppställda fordringar på barnkolonier, dels ock den 28 oktober 1946 fattat enahanda beslut i avseende å de inom Göteborgs och Bohus län belägna kolonierna av samma art.

Med anledning härav fäste socialstyrelsen genom skrivelse den 14 november 1946 Göteborgs barnavårdsnämnds uppmärksamhet på önskvärdheten av att nämnden vidtog åtgärder för placering av barn i enskilda hem.

Det kan nämnas, att Göteborgs stad till innevarande sommar anskaffat drygt 1 500 enskilda hem, villiga att emottaga s. k. feriebarn och godkända av vederbörande barnavårdsnämnder. Samtliga hitintills till sommarvistelse anmälda barn kunna härigenom erhålla önskvärd sommarvistelse på landet.

I detta sammanhang må nämnas, att socialstyrelsen haft och har det bästa samarbete med Göteborgs barnavårdsnämnd och att nämnden i avseende å kolonifrågorna delat styrelsens uppfattning.

För att ge ett begrepp om standarden på de numera nedlagda göteborgskolonier, om vilka denna diskussion rört sig, vill jag nämna vissa förhållanden, som framkommit i till länsstyrelserna ingivna rapporter.

En koloni var avsedd för 28 barn och hade en personal på 4 personer. Barnavårdsassistentens rapport innehåller bl. a. följande: Föreståndarinnan saknar utbildning. En glasveranda användes såsom isoleringsrum. Ej elektriskt ljus. Matrum och tvättrum i tält. Intet lekrum, utan barnen leka i sovrummen. Mat-sedel enformig. Tre barn ha variga sår på benen, men få detta oaktat bada. Vid förfrågan om vad läkare sagt om såren, svarade föreståndarinnan: »Vi ha varken tid eller råd att söka läkare.» Sysselsättningsmaterial saknas. 10 min. väg till närmaste telefon.

En annan rapport innehåller följande: Barn 25, personal 3. Skafferi saknas. Isoleringsrum saknas. Brandanordningar dåliga. Intet sysselsättningsmaterial. 45 minuters väg till badstrand. Dåligt med köksattiraljer och porslin. Matrum och tvättrum i tält. Intet lekrum, utan barnen leka i köket. Köket utgör under kall väderlek matrum. Mycket dåligt vatten. Mat enformig. Gården kan ej anses lämplig som koloni.

Från en koloni avsedd för 35 barn i åldern $2\frac{1}{2}$ —8 år meddelar barnavårdsassistenten: Vid koloniens början 5 i personal, sedermera 2 i personal. Föreståndarinnan saknar utbildning eller vana vid barn. Kokerska vårdad vid nervhem för ett år sedan. Övrig personal — 2 seminarister och en skolflicka — lämnat kolonien på grund av förhållandena vid denna och för att kokerskan fattat agg till dem. Läkare ej kallad vid inträffad påssjuka bland barnen. 1 rum för 22 barn och 1 för 10 barn. Resterande 3 barn placerade hos kokerskan tillsammans med hennes barn. Inga tandborstar. Tandborstmug-

Svar på interpellation. (Forts.)

garna kastade i klosetterna. Matbord ute som även användes såsom diskbord. Skafferi saknas. Sophög på tomten, intill vilken tvätt hängts till tork. Servetter i en hög, varför varje barn ej hade sin egen servett. Otilfredsställande i alla avseenden.

Om en koloni avsedd för 30 barn meddelar barnavårdsassistenten: Kokerskan sover i köket. I ett hörn av vinden en garderob, som användes såsom isoleringsrum för sjuka barn. Ett sjukt barn placerat hos en av personalen. Matrum i tält. Två av personalen födda 1930 och 1929. Grumligt vatten. Primitiv koloni.

En läkare rapporterar följande från en koloni för 51 barn: Matplats på en veranda utan väggar. Isoleringsrum saknas. I ett personalrum regnar det in. Garderober saknas. Oordning. Både byggnader och hygien av den art att kolonien ej under nuvarande former bör få fortsätta som barnkoloni.

En provinsialläkare meddelar följande om en koloni för 28 barn: Inga skåp. Dåligt golv. Matttält intill vilket avträdena ligga. En primitiv, smutsig koloni.

Av övriga rapporter framgår att matsalen ej sällan var anordnad i ett tält och att lektrum, lekmaterial och tvättrum ofta saknades. Även isoleringsrum ha saknats helt eller varit allt för primitiva t. ex. inrymda i glasverandor eller smärre skrubbar. På dricksvattnets kvalitet ha många klagomål framförts ävensom på den enformiga föda som barnen erhö. Mot den bristfälliga hygienien riktas åtskilliga anmärkningar.

Av denna resumé över vissa rapporter, avgivna efter besök vid kolonier anordnade av föreningen för barnbespisning och skollovskolonier i Göteborg, framgår, att verksamheten varit föremål för mycket grava erinringar. Vid de flesta av dessa kolonier torde vården av kolonibarnen ha lämnat mycket övrigt att önska. Det synes icke ur föräldrars synpunkt vara förenat med trygghet att sända sina barn till dylika kolonier.

Det har icke endast varit koloniverksamheten inom Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län som varit föremål för kritik från inspekterande personer. Anmärkningar och erinringar ha även framkommit mot kolonier i övriga delar av landet.

Jag anser mig emellertid icke böra tynga denna redogörelse med ytterligare exempel på vad som under det gångna året genom socialstyrelsens försorg kommit till min kännedom i avseende å missförhållandena vid kolonierna.

Av vad jag här anfört torde framgå den inställning jag själv hyser till det spörsmål interpellanten berört.

Beträffande frågan huruvida jag funnit, att de av socialstyrelsen tillämpade principerna givit i allo goda resultat vill jag ånyo understryka, att styrelsens tidigare omnämnda råd och riktlinjer för koloniverksamhet äro avsedda för anordnare av nya kolonier. När det gäller redan befintliga kolonier har styrelsen i samband med beviljande av statsbidrag sökt göra anordnarna uppmärksamma på nödvändigheten av en standardförbättring. Jag inser till fullo att vissa kolonianordnare härigenom kommit i en brydsam situation. Men även frånsatt det nuvarande läget på byggnadsmarknaden har man hela tiden räknat med en lämplig övergångstid för redan befintliga kolonier. Det har aldrig varit avsikten att förhindra gamla koloniers utnyttjande, men däremot har man eftersträvat att i nu befintliga lokaler få fram en godtagbar vård av barnen.

Genom de önskemål som framförts om undvikande av en alltför kraftig överbeläggning ha många kolonianordnare sänkt barnantalet vid sina kolonier. Med anledning härav har socialstyrelsen under det gångna året på olika sätt propagerat för utplacering av barn i enskilda feriehem. De organisationer, som förmedla sådana feriehem, kunna numera erhålla ett statligt bidrag med högst en krona per dag och barn. Resultatet av denna verksamhet kan redan

Svar på interpellation. (Forts.)

nu skönjas. Det har nämligen visat sig att till den kommande sommaren betydligt fler barn än tidigare beretts sommarvistelse i enskilda hem på landet.

Den av socialstyrelsen eftersträfvade höjningen av standarden inom kolonivården är enligt min mening en nödvändig förutsättning för att denna vårdform skall motsvara de anspråk som måste ställas på den. Det var ju också för att bland annat åstadkomma denna välbehövliga standardhöjning som driftsbidragen tillkommo.

Jag vill understryka, att jag icke anser det kunna godtagas att det existerar en speciellt primitiv form av sommarvistelse på landet för barn som komma från i ekonomiskt avseende illa lottade familjer. Det förhållandet, att dessa familjer icke själva förmå ordna för sina barn under sommaren, får absolut icke tagas till intäkt för en inställning, som innebär, att man säger: det är inte så noga, huvudsaken är att barnen komma ut, det är i alla fall bättre än att de gå hemma hela sommaren.

Barnkoloniverksamheten står nu under samhällelig kontroll. Samhället bär ansvaret inför föräldrar och barn för den vård som erbjudes. Det kan icke tolereras att sådana förhållanden som blottats i rapporterna från en del kolonier få bestå. Det måste bli en ändring härvidlag. Det är i själva verket alldeles speciellt angeläget att den sommarvistelse, som erbjudes kolonibarnen, i största möjliga utsträckning inriktas på att under de korta sommarveckorna ge barnen möjlighet att inhämta det handikap som fattigdom, trångboddhet, sjukdom och andra oförskyllda svårigheter under alla omständigheter utgöra för många av dem.

Av vad som förekommit i denna fråga framgår att den barnens rätt, som socialstyrelsen som tillsynsmyndighet för kolonierna vill befärma, icke vunnit allmän förståelse, vilket jag finner vara beklagligt; säkerligen är detta även många föräldrars åsikt.

Många faktorer ha uppenbarligen medverkat till uppkomsten av den kris i kolonifrågan som vi nu uppleva. Socialstyrelsen kan enligt min uppfattning icke göras ansvarig härför. Styrelsen har fått uppdraget att se till, att den allmänna höjning av kraven på bostäder, kost, barnavård, hygien o. s. v., som skett i vårt land under de senare åren, också kommer kolonibarnen till godo. Det bör erinras om att kolonivården fick sin form vid en tidpunkt, då ännu breda lager av vårt folk levde i miserabla förhållanden. Jag vill icke på något sätt förringa det samhällsgagnande och uppoffrande arbete som i regel utföres av kolonianordnarna och deras anställda personal. Kolonierna fylla och komma väl även i framtiden att fylla en betydelsefull uppgift att bereda barnen tillfälle till lantvistelse. Men det kan enligt min mening ingalunda anses självklart att koloniformen för all framtid skall betraktas som den viktigaste, när det gäller att bereda barnen sommarvistelse. De fria sommarresorna för mödrar och barn och den förlängda semestern peka hän mot andra och nya möjligheter att tillgodose familjernas rekreationsbehov.

Med denna redogörelse anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellantens frågor.

Vidare yttrade:

Herr **Sefve**: Herr talman! Till statsrådet Mossberg ber jag få framföra mitt tack för svaret på min interpellation angående barnkoloniverksamheten.

Såsom framgår av interpellationen har avsikten med denna inte varit att framställa anmärkningar mot det sätt, på vilket koloniärendena handlagts av de centrala myndigheterna, utan att fästa uppmärksamheten på de svårigheter, som koloniverksamheten för närvarande har att kämpa med, och om möjligt

Svar på interpellation. (Forts.)

genom en diskussion i kammaren söka minska de motsättningar, som nu göra sig gällande på detta arbetsområde. Såsom statsrådet mycket riktigt påpekar genomgår koloniverksamheten en kris, som bottnar i flera olika omständigheter, bland annat den svåra brist, som för närvarande råder i fråga om såväl arbetskraft som material. Tydligt är emellertid, att en av de viktigaste faktorerna härvid är den bristande förståelse och den misstänksamhet, som råder mellan å ena sidan socialstyrelsen och å andra sidan många av de lokala krafter, som, för att citera interpellationssvaret, nedlagt ett samhällsgagnande och uppoffrande arbete till de svenska barnens hjälp.

Alla äro överens om att söka ordna så bra som möjligt för barnen både på så sätt, att de under de korta sommarmånaderna få fullt tillfredsställande bostäder, kosthåll och vård och så, att så många som möjligt få tillfälle till en stärkande vistelse på landet. För att detta mål skall kunna nås är det dock nödvändigt att alla goda krafter samverka i gott samförstånd med varandra. Det är så mycket nödvändigare som koloniverksamheten i mycket stor utsträckning bedrivs av frivilliga arbetskrafter och mot en ersättning, som i de flesta fallen inte svarar mot det arbete, som nedlägges. Bli dessa frivilliga arbetare utsatta för en alltför stark kritik eller tvingas att arbeta under onödigt osäkra ekonomiska förhållanden, är det fara värt, att de draga sig tillbaka och att barnen, som dock alla vilja hjälpa, bli lidande härpå.

En av de svåraste stötestenarna tycks ha varit, att genom meddelanden till de lokala anordnarna den föreställningen skapats, att vissa mått på golvyta och luftkub vore nödvändiga för godkännande och att därigenom en rad av kolonier skulle komma att underkännas. Vid diskussioner, som kommit till stånd sedan interpellationen väckts, har emellertid av representanter för socialstyrelsen gjorts gällande, att detta varit ett missförstånd. De angivna måtten skulle endast gälla nybyggnader, däremot inte sådana byggnader, som redan använts till kolonier. För dessa skulle i dessa avseenden betydligt mindre rigorösa regler tillämpas. Att döma av vad jag både läst och hört om vad som förekommit vid en sådan diskussion, har dock även efter densamma en mycket stark misstro kvarstått mot socialstyrelsen. Det är därför mycket glädjande, att statsrådet Mossberg nu framhåller, att en socialstyrelsens anmodan till kolonianordnarna varit alltför knapphändig och kunnat ge upphov till missförstånd och att styrelsen nu tillskrivit dessa att sätta sig i förbindelse med styrelsen i och för överläggningar. Det är att hoppas, att dessa mer personliga kontakter skola kunna ge ett gott resultat.

När man hör de utdrag ur läkarrapporter, som anförts i interpellationssvaret, får man ju klart för sig att förhållandena vid vissa kolonier ingalunda varit sådana de bort vara och att socialstyrelsen i åtskilliga fall haft fullgoda skäl att vägra statsanslag. Det skulle dock ha varit av intresse att få taga del av kolonianordnarnas eventuella yttranden över en del av dessa rapporter. De olika kolonierna ha nämligen även tidigare stått under överinseende av läkare, som uppenbarligen haft en annan mening om förhållandena. Att koloniförläggningarna underkastas saklig inspektion är tydligen nödvändigt. Å andra sidan får det inte bli för mycket av det goda. Enligt uppgifter, som lämnades vid en diskussion med socialstyrelsens representanter, blev en koloni förra sommaren inspekterad inte mindre än nio gånger. En så intensiv inspektionsverksamhet kan ej annat än onödigtvis irritera personalen, särskilt om någon eller några av de inspekterande på något sätt brister i psykologisk takt. Det är inte allom givet att kunna framställa anmärkningar utan att slå ned modet hos dem, som få ta emot dem.

Ett krav, som vället kolonierna stora svårigheter, är att antalet barn i vissa kolonier skulle avsevärt minskas. Enligt uppgifter i pressen har vid

Svar på interpellation. (Forts.)

den av statsrådet nämnda kolonien Säckebäck, som år 1942 fick socialstyrelsens medgivande att taga emot högst 40 barn, barnantalet reducerats till 15. Även om denna minskning medfört mycket önskvärda förbättringar av personalens och barnens tillgång på utrymmen, måste den även medföra minskade möjligheter att bereda plats för barn å kolonien.

Enligt uppgifter, som lämnats mig, inköpte föreningen för barnbespisning och skollovskolonier i Göteborg år 1945 ett markområde om ca 50 000 kvadratmeter med flera hundra meter lång badstrand å Tjörn. Ritningar gjordes upp till en kolonianläggning, bestående av ett mat- och lekhus samt fyra paviljonger för vardera 16 barn. På området fanns förut en mindre, ej färdigställd byggnad, som inköptes och inreddes till sjukstuga. Ritningarna sändes till socialstyrelsen för förhandsgranskning, och styrelsens arkitekt framställde ett par obetydliga, lätt realiserbara ändringsförslag. I övrigt framställdes inga anmärkningar. En byråsekreterare i styrelsen meddelade dock, att enligt nr 26 av Råd och anvisningar en kolonibyggnad för skolbarn icke bör omfatta mer än 35 barn, vilken bestämmelse jämväl avser, att hela koloniförläggningen ej bör anordnas för flera barn.

Skulle ritningarna nu gjorts om, hade anläggningen icke blivit färdig till sommaren 1946 och efter de sedermera genomförda, skärpta bestämmelserna för bostadsbyggandet icke heller under överskådlig tid. Föreningen ingav därför omedelbart ansökan om bidrag ur allmänna arvsfonden.

Så snart tjälén gått ur marken igångsattes byggnadsarbetet, som fortskred raskt. Socialstyrelsen avstyrkte emellertid ansökan om statsbidrag på grund av infektionsrisken vid gemensam bespisning av så stort barnantal som 64, för stort barnantal i sovsalarna, vilket utom smittorisken kunde medföra, att det bleve svårt att få lugn och tystnad under sovtiderna, och framhöll dessutom, att barnen i hus av sov-paviljongernas typ ej kunna finna den hemtrevnad, som är önskvärd.

Länsstyrelsen tillstyrkte varmt ansökan och fann socialstyrelsens farhågor överdrivna samt att luftkub och kvadratutrymme i sovsalarna, resp. 8,5 kubikmeter och 3,4 kvadratmeter, voro tillfyllest för 16 barn. Länsstyrelsen gav också föreningen tillfälle att yttra sig om socialstyrelsens avstyrkande utlåtande. Föreningen å sin sida erbjöd sig att minska barnantalet i sov-paviljongerna till 13 samt att låta barnen äta i två omgångar med effektiv utvädring mellan matlagen. Länsstyrelsen avgav nu ett andra yttrande i ärendet och tillstyrkte ånyo bifall under motivering, att barnen på denna koloni kunna beredas god, ändamålsenlig och trivsam vård, och säger sig ha velat tillstyrka, även om icke kolonien redan varit färdigbyggd och tagen i bruk. Socialstyrelsen avstyrkte det oaktat för andra gången.

Ärendet vilar nu enligt uppgift hos regeringen. Huruvida denna anser sig kunna bevilja statsanslaget blir väl, förmodar jag, beroende bland annat på tillgången på pengar i allmänna arvsfonden och på storleken av andra ansökningar. Det väsentliga i nu föreliggande fråga är, att socialstyrelsen alltjämt avstyrker.

Det kan frågas, varför inte föreningen minskar antalet barn i kolonien ytterligare, d. v. s. från 52 till 35. Skälen härför äro dock tydligen bl. a. att en större koloni blir billigare i drift än en mindre och att det i detta fall hade ur ekonomisk synpunkt varit slöseri att bygga för blott 35 barn på ett markområde, som bekvämt kan rymma ännu en koloni av samma storlek som den nuvarande. Skulle emellertid föreningen ej få något statsbidrag undandrages därigenom till en del grunden för dess fortsatta verksamhet.

Man må nu ha vilken inställning som helst till det berättigade i socialstyrelsens avstyrkande så är det tydligt, att genom en minskning av barnantalet

Svar på interpellation. (Forts.)

från 64 eller 52 till högst 35 minskas högst avsevärt möjligheterna för stadsbarnen att komma ut på landet. Jag har här nämnt tvenne fall av sådant minskat barnantal. Skulle det inskränka sig till blott dessa två, betydde det kanske inte så mycket. Det förefaller emellertid som om sådana av socialstyrelsen och kanske också medicinalstyrelsen krävda nedsättningar skulle vara ganska många.

Liknande klagomål som från Göteborg ha nämligen kommit även från andra orter. Skollovskolonierna för vissa delar av Stockholm ha gjort motsvarande erfarenheter. Även mot deras förläggningar ha anmärkningar framställts, och de hade enligt uppgift ännu för fyra veckor sedan inte fått något statsbidrag för år 1946. Styrelserna för dessa kolonier ha därför måst mot personlig borgen taga upp lån för att klara de nödvändiga utgifterna. I åtskilliga fall ha de måst minska antalet barn i avsevärd utsträckning, varför man ej kunnat tillmötesgå ansökningar om plats vid kolonierna i samma utsträckning som tidigare.

Statsrådet framhåller, att socialstyrelsen bland annat för att kompensera det minskade antalet koloniplatser propagerat för utplacering av barn i enskilda feriehjem. Om detta är i och för sig intet annat än gott att säga. Från annat håll framhåller man dock, att det ej finns möjlighet att övervaka denna typ av landsvistelse lika bra som kolonierna att i landshemmen långt ifrån alltid socialstyrelsens krav på kvadratmeter och luftkub, isoleringsrum och lekstugor, tillgång på bad och simundervisning, läkarvård m. m. kunna tillgodoses. Man gör också gällande, att för t. ex. en så stor stad som Stockholm finns det ingen möjlighet att få ett tillräckligt antal hem, som både ha möjlighet att på ett tillfredsställande sätt taga emot barnen och äro villiga därtill.

Såsom jag redan framhållit har min mening med denna interpellation inte varit att föra fram anmärkningar mot någon myndighet och ännu mindre att kritisera regeringens åtgöranden. Jag har också konstaterat, att vi alla vilja söka ordna det så bra som möjligt för barnen. Vid de samtal, som jag haft med representanter för koloniverksamheten, har jag därför sökt få upplysning om vad som enligt deras mening bör göras för att koloniverksamheten skall kunna komma ur den nuvarande krisen.

Det har då visat sig, att de blivit mycket illa berörda av den kritik, som enligt deras mening ibland orättvist riktats mot deras verksamhet. De ha framhållit, att förhållandena på sina håll utvecklats så, att de varit nära att förlora lusten att fortsätta med sitt arbete. De ha uppfattat socialstyrelsens råd och anvisningar och styrelsens uttalanden om möjligheterna att få kolonierna godkända på så sätt, att de stränga kraven skulle gälla inte bara nya kolonier, som skulle uppföras, utan även de gamla kolonianläggningarna. De äro fullt på det klara med att dessa gamla kolonier i vissa avseenden äro bristfälliga och vilja gärna förbättra dem. I dessa tider av materialbrist är det emellertid omöjligt att åstadkomma detta från den ena sommaren till den andra. De önska därför få en övergångstid på t. ex. fem år, under vilken de kunna få påräkna statsbidrag även om kolonierna under denna övergångstid inte kunna helt motsvara socialstyrelsens bestämmelser, och de önska få denna möjlighet klart formulerad, så att de veta vad de kunna rätta sig efter. Denna deras önskan kan i viss mån sägas vara uppfylld genom statsrådets uttalande i dag.

En svårighet för koloniverksamheten är att det dröjer så länge, innan meddelande kommer från socialstyrelsen om huruvida deras bidrag beviljats och i så fall huru mycket. Det är självklart, att det tar avsevärd tid för socialstyrelsen att räkna ut statsbidraget. Man undrar likväl, om inte den möjligheten föreligger, att sådana kolonistyreiser, som redan längre tid arbetat i denna verksamhet och som bör vara kända av socialstyrelsen, kunde få en del av stats-

Svar på interpellation. (Forts.)

bidragen på ett tidigare stadium, kanske redan mot slutet av sommaren. Vid en senare slutuppgörelse kan ju lätt den definitiva summan bestämmas och återstående belopp utbetalas.

Kolonierna ha i många fall haft svårigheter att få tillräcklig personal. Man har därför sett sig nödsakad att anställa personer, vilka som fordran uppställt att få taga egna barn med sig till kolonien. Det skulle, säger man, vara till stor lättnad, om dessa de anställdas barn i likhet med de egentliga kolonibarnen finge fria resor.

Detta var som sagt några av de önskemål, som de som sörja för koloniverksamheten ha, och det vore säkerligen till gagn, om man på vederbörligt håll ville tillmötesgå dem. Det viktigaste är emellertid, att det ömsesidiga förtroendet mellan de olika parterna återställs och att de frivilliga krafterna finna sitt arbete uppskattat av samhället. Såvitt jag förstår har statsrådets uttalande i dagens interpellationssvar i detta avseende gjort nytta.

Till slut vill jag framhålla ytterligare en sak. Alla, såväl föräldrar som kolonianordnare, äro säkerligen endast glada åt att socialstyrelsen och medicinalstyrelsen tillse, att kolonierna skötas på ett i allo sunt och hygieniskt sätt. Att socialstyrelsen ingripit mot de kolonier, från vilka vi nu hört utdrag av läkar rapporter uppläsa, äro säkerligen alla tacksamma för. I detta avseende föreligger ingen som helst meningssskiljaktighet.

Däremot anse nog många, som praktiskt sysslat med skollovskolonier, att socialstyrelsen i sina råd och anvisningar uppställt för höga krav på såväl utrymmen som personal. Den standard, som där anvisas, är, gör man gällande, avsevärt högre än de flesta landsvistande familjer kunna bestå sig med och för närvarande omöjlig att uppnå annat än i mycket begränsad omfattning. Så länge som bristen på arbetskraft och byggnadsmaterial är så stor som nu, är det ogörligt att realisera denna standard mera allmänt. Det är dock intet som hindrar, att den står som ett mål att arbeta för. Under bristtiden bör den dock ej få hindra användning av kolonier, som fylla hygienens alla krav men likväl inte fullt nå upp till idealet.

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Herr Sefve påtalar den brist på förståelse och den mistänksamhet, som för närvarande råder mellan den centrala myndigheten och vissa lokala myndigheter och organisationer som arbeta med barnkoloniverksamheten. Jag vill ansluta mig till vad herr Sefve yttrade i detta sammanhang. Det skulle vara det sorgligaste som överhuvud taget kunde inträffa, om de meningsbrytningar, som för närvarande äga rum angående frågan hur barnkoloniverksamheten skall ordnas på mest ändamålsenliga sätt, skulle lämna det sakliga planet och sjunka ned till att bli blott och bart en enkel kompetensvist om vem som skall få rätt och få sin mening igenom. Jag har, herr talman, ganska noga följt särskilt den debatt som förts angående de aktuella förhållandena i Göteborg, och jag har inte kunnat undgå att göra den reflexionen att man i allt det myckna buller som åstadkommits i denna fråga hört bra litet talas om barnen. Det har varit mycket tal om centraldirigering och om centralbyråkrati och oförståelse från de centrala myndigheternas sida, medan det däremot inte talats så mycket om vad som är till gagn för barnen på kolonierna. Om det är något som förhållandena i detta ärende utvisa, så är det väl i varje fall inte några olägenheter av en irriterande och centraliserad statlig kontroll. Vad som passerat utvisar väl tvärtom hur angeläget det är att man verkligen har en effektiv övervakning av denna gren av den barnavårdande verksamheten, att man har en kontroll över kolonierna och deras hygieniska standard.

På tal om den centraliserade statliga kontrollen nämnde herr Sefve såsom

Svar på interpellation. (Forts.)

exempel att en koloni föregående sommar blivit inspekterad inte mindre än nio gånger. Jag har sett denna uppgift tidigare i pressen. Såvitt jag känner till förekom den första gången vid en debatt i höstas i Göteborgs stadsfullmäktige. Jag vill bara i anslutning till denna uppgift av herr Sefve tala om att ingen enda av dessa nio inspektioner, om de nu förekommit, verkstälts av socialstyrelsen eller dess ombud. Förra sommaren inspekterade socialstyrelsen eller dess ombud överhuvud taget icke någon enda koloni vare sig i Göteborgs och Bohus eller i Älvsborgs län, alltså det område där Göteborg har sina kolonier. Vad för inspektioner det varit fråga om i detta fall kan jag alltså inte yttra mig om.

Vad beträffar kolonien i Säckebäck, som jag talade om i mitt interpellations-svar — det gällde alltså en koloni som tidigare godkändes för 35 barn men beträffande vilken det nu föreligger ett ombyggnadsförslag som skulle väsentligt minska beläggningen — måste jag säga, att man vid en genomgång av förhållandena vid denna koloni med den gamla planlösningen blir förvånad över att den överhuvud taget kunnat godkännas. Men det kan inte förklaras på annat sätt än att kontrollen tidigare var väsentligt svagare. Vi hade ingen riktigt utbyggd apparat för kontrollen, vi hade för litet folk o. s. v., och för övrigt betraktades ju barnkoloniverksamheten tidigare som en privat angelägenhet, som samhället inte lade sig så mycket i. Men när man finner, att det enligt den gamla planlösningen på kolonien vid Säckebäck fanns såsom isoleringsrum en skrubbe med ett litet fönster och med en yta av 8 kvm — vilket alltså skulle räcka till för 35 barn — måste jag säga, att en ombyggnad av denna koloni och en minskning av beläggningen framstår såsom i hög grad önskvärd.

Herr Sefve talade också om kolonien i Hjalteby, beträffande vilken socialstyrelsen avstyrkt statsbidrag. Jag vill nu inte taga någon ställning till denna fråga, eftersom den, som herr Sefve nämnde, för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Men så mycket vill jag i varje fall säga, att denna koloni i Hjalteby är byggd i strid mot socialstyrelsens råd och anvisningar och i strid mot vad medicinska auktoriteter på detta område anse lämpligt. Man vill inte ha för stora kolonier, och man vill inte ha för många barn i samma sovrum. Anledningen härtill är naturligtvis smittorisken, som gör det önskvärt att man kan isolera barnen i smärre grupper. Jag skall för kammarens ledamöter nämna ett exempel på vart det kan leda hän, när man har för dåliga kolonier och för tät beläggning. Man hade förra sommaren på en viss ort en koloni med över 100 barn. Den kolonien var väsentligt överbelagd, och alla åldrar mellan 1 och 16 år voro representerade. Resultatet blev imponerande. Sålunda förekommo följande sjukdomar: mässling, scharlakansfeber, påssjuka, kikhosta, lunginflammation, halsinfektion och diarréer. Och när denna stärkande sommarvistelse var slut, vårdades fortfarande sju barn på lasarett eller epidemisjukhus, och nio barn fingo skickas hem med brev till föräldrarna angående fortsatt vård och kontroll. Detta är ett extremt fall, det är jag den förste att erkänna. Men när man ser vad som kan hända, när förhållandena äro ogynnsamma, måste man verkligen av omtanke om barnens hälsa se sig för innan man belägger kolonierna utöver vad den medicinska sakkunskapen anser lämpligt.

Sedan talade herr Sefve om att man också har fosterhem och att de inte kunna övervakas på samma sätt; där kan man inte uppställa några krav på att det skall finnas isoleringsrum, lekrum o. s. v. Men det är ju självklart, herr Sefve, att man där inte behöver ställa upp dessa krav, eftersom det är smittorisken man vill värja sig för. Denna smittorisk föreligger, när man för samman ett stort antal barn, men den föreligger inte i ett fosterhem med ett eller

Svar på interpellation. (Forts.)

två barn. Jag vill i detta sammanhang nämna att anskaffningen av fosterhem i år gått bättre än man väntat. Vad Göteborg angår har man ett överskott på platser i enskilda hem. Det finns sålunda 400 enskilda hem som anmält sig villiga att taga emot flickor, till vilka hem man ännu inte har några flickor att skicka. Jag nämner detta för att understryka att om man intensifierar arbetet på att anskaffa fosterhem samtidigt som man söker nedbringa beläggningen på kolonierna, behöver resultatet inte bli att ett mindre antal barn än förut kunna beredas sommarvistelse.

Till sist berörde herr Sefve materialbristen. Vi äro alla medvetna om den och de stora inskränkningar som den ålägger oss i våra strävanden att utbygga barnkoloniverksamheten. Jag är, herr Sefve, fullt övertygad om att även socialstyrelsen vid sin prövning av enskilda fall kommer att beakta dessa svårigheter.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! När det gäller sommarkolonierna bör frågeställningen vara dels att få ett så stort antal kolonier som möjligt, dels att göra dem så idealiska som möjligt. Under sådana förhållanden slippa barnen gå kvar i staden, och man uppnår det som inte är det minst viktiga, nämligen att göra kolonivistelsen efterlängtd. Det förekommer alltför ofta att barn som ett år varit på koloni inte för sitt liv vilja tillbaka igen. Det är orsakerna till detta som måste elimineras.

För att kunna skapa mönsterkolonier fordras pengar. Här har samhället självklara skyldigheter. Även på detta för barnen så viktiga område bör ansvaret vila på samhället. Koloniverksamheten organiseras fortfarande av enskilda och får givetvis därmed en onödig smak av välgörenhet. Det bör vara barnens rätt och inte en nådegåva att av samhället tillerkännas en ljus barn-dom. Det är riktigt att enskilda personer på detta område varit pionjärer. Det har varit varmhjärtade människor, som ömmat för barnen och därför ställt sig i spetsen för organiserandet av sommarkoloniverksamheten. De förtjäna en honnör för denna sin insats. Men tiden och utvecklingen ha ridit dem förbi. I dag böra vi finna värdigare former för att tillgodose barnens legitima behov av lantvistelse.

Vad Göteborgs stad beträffar kan nämnas, att den privata föreningen för sommarkolonier startades år 1885, men att man år 1947, då föreningens utgifter uppgingo till 147 000 kronor, av staden erhöll icke mindre än 87 000 och av staten 5 000 kronor. Mot dylika anslag har föreningen givetvis ingenting att invända men värjer sig intensivt mot en kommunalisering av verksamheten. Föreningens motivering mot en kommunalisering är, att då får man inga anslag från donatorerna. Det verkar minst sagt kuriöst. Donatorerna komma enligt min uppfattning i en egendomlig dager, då det under sådana förhållanden verkar som om inte barnens bästa vore för dem utslagsgivande. För övrigt anser jag att den enskilde, som känner varmt för barnen, kan ge av sin ekonomi eller organisationsvana åt kolonirörelsen även om denna övertages av samhället.

Varje sommar ha tusentals barn i Göteborg fått stanna i staden på grund av platsbrist på kolonierna. De enskilda ha alltså trots de stora anslagen från kommunen ej haft förmågan att få ut behövande barn till landet. En annan faktor som de enskilda bära ansvaret för är koloniernas beskaffenhet. Ett flertal enskilda kolonier ha varit så vanvårdade, att provinsialläkare av sagt sig allt ansvar för den fortsatta driften. Jag har i min hand ett sådant intyg från en provinsialläkare, men som statsrådet Mossberg redan tidigare har citerat ett flertal dylika, skall jag avstå från att återgiva mitt.

De relaterade förhållandena ha föranlett Göteborgs stad att vid sidan av

Svar på interpellation. (Forts.)

den privata föreningen tillsätta en kommunal styrelse för koloniverksamheten. Denna skall i år driva tre kolonier och nästa år ytterligare några. Naturligtvis har Göteborgs-Posten kastat sig över denna kommunala styrelse och då speciellt dess ordförande. Det kostar för mycket pengar med detta kommunala geschäft. menar organet i fråga och framhåller, hur billig de privata föreningarnas verksamhet har varit. Tidningen i fråga bryr sig inte om de talande fakta som gjort att en så ansvarskännande stad som Göteborg måst ingripa. Göteborgs-Posten bör för övrigt lära sig, att barn kosta och skola kosta pengar. Det är ju til syvende og sidst samhället självt som har nytta av att få så friska och dugliga medborgare som möjligt.

Sedan till frågan om hur socialstyrelsen ser på detta verksamhetsområde. Givetvis kan inte socialstyrelsen klandras för att den inspekterar kolonierna. Om motsatsen vore fallet vore det riktigt att anföra klagomål. Vid den debatt i kolonifrågan, som avhölls i Göteborg för en tid sedan, framhöll generaldirektör Bexelius öppenjärtigt, att misstag begåtts från socialstyrelsens sida. Vad generaldirektören rent konkret menade med misstag vet jag inte, kanske det gällde inspektionerna. Men att man erkänner misstag är ju en god grund för den fortsatta debatten för att uppnå bättre resultat.

Men det är en annan sak som jag vill framhålla gentemot socialstyrelsen. Är det inte så, att man från socialstyrelsens sida ställer för stora anspråk på koloniernas standard i det övergångsstadium, där vi nu befinna oss? Det är alldeles riktigt att ha den höga standarden för kolonierna som mål, men i valet mellan att ha en koloni som inte är fullkomligt tip-top och att vara tvungen låta barnen stanna hemma måste man avstå från kravet på den höga standarden och i stället inrikta sig på tillfälliga förbättringar. Under alla förhållanden måste det gälla en avvägningsfråga för att säkra barnens lantvistelse. De tillfälliga förbättringarna kunna bestå i grävning av bättre brunnar, inköp av trevligare porslin och annan utrustning, inläggning av golv i de tält, som användas som matsalar med mera sådant. Dylika praktiska åtgärder kräva inga långa och tidsödande utredningar.

Det är även en annan sak, som är minst lika viktig för barnen som den materiella välfärdnaden, och det är kvaliteten på den personal som skall handha omvårdnaden av barnen under deras ferier. Här måste man söka få de rätta människorna att anmäla sig som sökande. Det är på »fröken» det beror så mycket, om en pojke eller flicka vill återvända till kolonien ett annat år. Föreståndarinnan har under fritiden samma viktiga och ömtåliga uppgift som läraren eller lärarinnan har under den ordinarie skoltiden. En kolonifröken skall framför allt vara »klämmig» med allt vad detta innebär. Att hon skall kunna simma hör nog till de mest elementära fordringarna som barnen ställa på henne. Hon får inte vara sentimental, vilket ofta leder till att de sänger man sjunger äro allt annat än hurtfriska utan understryka den latenta känslan av hemlängtan hos ett barn som kommer bort från föräldrar och syskon till en helt ny miljö. Här gäller som på övriga av arbetslivets områden att man ger ordentligt betalt åt den personal som man vill anställa. Detta är förutsättningen för att göra banan så attraktiv som möjligt.

Som sammanfattning av vad jag här har framhållit vill jag säga, att tiden är mogen för den enskilda verksamheten att vika för den samhälleliga verksamheten på här berörda område, att statsmakterna, här socialstyrelsen, böra lära av begångna misstag men inte förtröttas i sin strävan att nå den höga standard, som i sig inrymmer ett tillgodoseende av kravet på såväl utrustning som kvalificerad personal, att man bör förstå att avväga förhållandena i nuvarande övergångsskede så, att alla barn kunna få lantvistelse, samt att de anslag stat eller kommun ger för denna verksamhet äro väl använda pengar.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr Kyling: Herr talman! Jag delar statsrådet Mossbergs uppfattning, att när man skall diskutera denna fråga skall man tänka på barnens bästa och inte på några ovidkommande saker i detta sammanhang. Litet var av oss skulle naturligtvis önska, att vi skulle kunna få sådana barnkolonier, som fyllde alla de krav socialstyrelsen ställer på en fullgod barnkoloni. Frågan är naturligtvis bara huruvida man i dessa tider kan komma med de krav, som socialstyrelsen nu kommer med, med tanke på att de som syssla med denna barnkoloniverksamhet på grund av vad som tidigare sagts — materielbrist, brist på arbetskraft och annat sådant — inte ha möjlighet att göra dessa kolonier så välordnade som önskvärt vore.

Jag skulle också vilja draga en liten parallell i detta sammanhang. Det är inte bara på barnkoloniverksamhetens område, som man får skära ned sina fordringar och krav för tillfället. Precis samma sak gäller på skolans område. Jag skall, herr talman, be att i allra största korthet få beskriva, hur det ser ut i en liten landsskola uppe i Jämtland, som jag som ledamot av 1945 års folkskolesakkunniga hade tillfälle att besöka förra hösten. Ingen människa skulle anse att den skollokalen är värdig och befinner sig i ett sådant skick, att barnen borde få vistas där. Man hade inhyrt skollokalen i en bondgård, som var rätt förfallen. Det var köket i denna bondgård, som apterats till skollokal. Det fanns inga innanfönster i skolan, och endast en vedspis värmd upp lokalen. Tolv barn undervisades där, och golvytan var cirka 15 m².

Det skulle aldrig falla mig in att anse, att den lokalen skulle bibehållas; men vad skola myndigheterna där uppe göra i dag, när de inte ha några som helst möjligheter att få byggnadstillstånd för att avhjälpa saken? Jag vet mycket väl vad som kan svaras; skolan är dock en institution, som barnen äro tvingade att besöka. Däremot äro inte barnkolonierna institutioner, dit barnen tvingas. Jag kan emellertid draga den parallellen, att det är lika värdefullt för barn, som bo i trångbudda hem i städerna och särskilt i de större städerna, att få komma ut och andas litet lantluft, som det är för barnen att få gå i skolan.

Jag menar därför att socialstyrelsen i sitt ställningstagande borde ha kunnat gå med på en viss övergångstid. Då hade hela denna historia inte behövt få sådana proportioner, som den fått i diskussionen. Jag skulle kunna ställa den frågan: är det bättre att barnen inte få någon landsvistelse alls än att de vistas på en koloni, som inte till alla delar fyller socialstyrelsens fordringar? På detta svarar man i socialstyrelsen, att det är mycket bättre att få barnen inackorderade i lanthem. Jag ställer mig emellertid litet skeptisk till denna möjlighet, trots att statsrådet Mossberg meddelat här i dag, att Göteborg kunnat ordna den saken. Den som något litet känner till förhållandena i ett lanthem i dag måste ju ställa sig frågan, hur ett sådant hem i dessa tider med den arbetskraftsbrist, som där råder, skall kunna taga emot barnen från storstäderna. Ätminstone är det omöjligt att tänka sig att taga emot småbarn. Man är måhända villig att taga emot barn, som kommit upp i den åldern, att de kunna göra rätt för sig, så att dessa lanthem skola få möjligheter att sköta sina sysslor. Men då kommer man till en annan fråga, nämligen om det i alla avseenden är så lyckligt att barn, som ej äro utvuxna och inte äro vana vid arbetet på landsbygden, skola vara med och deltaga i sådant arbete och kanske i hårdare takt än krafterna tillåta.

Till sist vill jag bara säga, herr talman, att socialstyrelsens ställningstagande ingivit de inom barnkoloniverksamheten aktivt arbetande en viss olustkänsla, som kan få konsekvenser för framtiden. Jag tror inte att statsrådet Mossberg har något emot, om jag i slutet av mitt anförande säger detta. Det är inte att bortse från barnens bästa och föra diskussionen in på ett annat

Svar på interpellation. (Forts.)

plan. Jag tror, herr talman, att det hade varit mycket lyckligt, om socialstyrelsen gått fram på de vägar, som tidigare rekommenderats, nämligen med en lämplig övergångstid.

Herr förste vice talmannen, Magnusson: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att delta i debatten om det föreliggande frågorna utan för att rikta en mycket informell interpellation till herr statsrådet Mossberg. — Jag skall be att herr statsrådet Mossberg lyssnar på mig. — Är det verkligen nödvändigt, om socialstyrelsen beträffande både denna och flera andra interpellationer har tid att skriva mycket långa avhandlingar, att i sin helhet läsa upp dessa för kammaren? Jag kan tillägga: skall detta anses nödvändigt, måste vi inte då sörja för en annan utväg, nämligen att dessa interpellationsdebatter inte förläggas till de dagar, då vi ha en lång föredragningslista, vid arbetsplena alltså, utan förläggas till andra dagar. I annat fall förryckes allting i fråga om kammarens arbete.

Fru Västberg: Herr talman! Jag är glad över att denna interpellation blivit framställd, och att det också kommit svar. Under en längre tid ha vi i denna fråga sett och hört så mycket om byråkratiska tjänstemän, som i ovistigt gått fram mot barnkolonierna, att det var högt på tiden att papperen kommo på bordet.

De upprörande interiörer statsrådet Mossberg skildrat blotta så svåra missförhållanden inom barnkoloniverksamheten, att man kan vara glad över att det finns myndigheter, som ha både vilja och mod att ingripa och utöva en verklig kontroll på området. Jag förmodar att efter all kritik, som mött vederbörande tjänstemän i socialstyrelsen i denna fråga, måste det kännas skönt att äntligen inför offentligheten få lämna öppna och klara besked hur det egentligen ligger till med en del kolonier. Nog tycker jag för min del, att statsrådets detaljerade redogörelse inte bara ger full upprättelse åt statens övervakande myndigheter i detta fall utan också inskärper behovet av en statlig kontroll över denna betydelsefulla verksamhet. Denna kontroll är ju ingalunda till för att åstadkomma svårigheter och lägga hinder i vägen för barnkolonierna utan snarare avsedd att bringa hjälp och ge råd åt dem, som måste ordna detta välsignelsebringande arbete under ofta mycket svåra och tunga förhållanden. Det är ju ändock så, att det mesta på detta område sker genom frivilliga uppoffringar och enskildas insatser, en gärning som är värd både respekt och beröm, i synnerhet då vi äro medvetna om, att många kolonier måste kämpa med stora ekonomiska bekymmer och svår brist på lämplig personal.

Vi måste väl dock alla ha för ögonen, att kolonierna äro avsedda att bereda våra barn en kortare vistelse i lantmiljö för att få lapa sol och hälsoluft, bada och rasa, för att de skola få lämplig kost och omväxling, men ingalunda för att de skola bli utsatta för hälsorisker av olika slag, eller för att barnen skola hamna i en sämre miljö än de komma ifrån. De som ordna en barnkoloni få väl ha klart för sig, att man inte skall placera andras ungar i en miljö, där man inte vill ha sina egna barn, och man bör ju ha så mycket ansvar även för andras barn, att man inte utsätter dem för risker, som man förskonar sina egna ungar från, en sak som det sorgligt nog syndats mot på många håll i denna verksamhet.

Jag vill även passa på tillfället att säga, att även en del föräldrar synda på ett ansvarslöst sätt i detta fall, då de i iveren att få ut sina barn på kolonier underlåta att tala om, att deras barn strax före avresan haft t. ex. feber, och därmed kanske utsätta många andra barn för sjukdomar, som skapa svåra

Svar på interpellation. (Forts.)

bekymmer för koloniens personal. Det brukar ju numera ordnas så, att sjuka barn när de åter bli friska sändas ut till kolonien och därmed få en verklig glädje av sin vistelse på landet bland andra friska barn.

Vi äro tacksamma för statsmakternas ökade intresse för denna viktiga och omfattande verksamhet. Det behövs nog både ekonomiska bidrag och ökad kontroll för att den skall bli vad den bör vara. Jag undrar emellertid om det inte också är på tiden att vi få ordentligt klarlagt efter vilka linjer och på vad sätt man skall bedriva denna verksamhet för att den skall ge bästa möjliga resultat. Det är denna tanke som ligger bakom den skrivelse, som socialdemokratiska kvinnoförbundet riktat till regeringen med hemställan om en allsidig utredning av hela detta betydelsefulla problem. Om det nu finns cirka 30 000 platser på barnkolonier, kan man väl räkna med att antalet kommer att stiga betydligt med de ökade möjligheter till bidrag och fria resor, som finnas.

De frågor som vi närmast ansett böra klarläggas på detta område äro: Vilket skall man föredraga, kolonier eller enskilda feriehem? För vilka barn passas det ena och det andra bäst? Hur stora skola kolonierna egentligen vara? Hur skall sysselsättningsfrågan ordnas? Vilka kvalifikationer skall man ställa på personalen? Säkert finns det en rad andra frågor, som anmäla sig, då man vill undersöka riktlinjerna för barnkoloniverksamheten. För en utredning av frågan vore det önskvärt att utnyttja den sakkunskap från olika delar av landet, som vi ha på detta område, jämte den erfarenhet som finns samlad i social- och medicinalstyrelsen. En sådan utredning måste ju också söka kontakt med den, som pågår om den halvöppna barnavården. Frågor om de hygieniska anordningarna, sysselsättningen, personalens kvalifikationer etc. äro gemensamma problem för båda verksamheterna.

Denna verksamhet att bereda våra barn en tids sommarvistelse på landet är naturligtvis främst avsedd att ge barnen möjlighet till hälsa och trivsel men också att ge mödrarna och hemmen en lättnad i deras arbete och bekymmer. Det är viktigt att denna verksamhet blir så bra som möjligt och fyller sitt ändamål på bästa sätt. Då anser jag också, att man med förtroende bör möta den, som har den ofta otacksamma uppgiften att kontrollera att verksamheten skötes ordentligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 290, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1946/47 m. m.; och

nr 299, med förslag till förordning om begränsning i vissa fall av skatt till staten på grund av 1948 års taxering, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 288, med förslag till lag om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn m. m.; och hänvisades propositionen, såvitt angick föreslagna anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 289, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361), m. m.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid:

till statsutskottet motionerna:

nr 474 av herr *Nilsson* i Göteborg;

nr 475 av herr *Hagård*;

nr 476 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*; och

nr 477 av herr *Jonsson* i Järvsand; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 478 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*;

nr 479 av herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*; och

nr 480 av herr *Kempe m. fl.*

§ 7.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en melian Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 297, med förslag till lag angående ändring i utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315) samt om fortsatt giltighet av samma lag; och

nr 298, med förslag till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 16, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll. *Granskning av statsrådesprotokollen.*

Punkten A.

Lades till handlingarna.

Punkten B.

Lades till handlingarna.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr *Hallén*, som yttrade: Herr talman! Det har, sedan konstitutionsutskottets dechargebetänkande blev offentliggjort, uttalats många kritiska omdömen om den nutida granskningen av statsrådets protokoll. Det har på en hel del håll gjorts gällande, att de, som nu utgöra majoritet i konstitutionsutskottet, inte längre på ett opartiskt och oväldigt sätt fullgöra sin granskningsuppgift, utan att de ha sjunkit ned till att bli vad man i vissa tidningar kallar ett transportkompani av osjälvständiga personer, som i vått och torrt försvara den sittande regeringens politik. Ja, vissa ledande folkpartitidningar säga t. o. m., att vi socialdemokrater, som bilda majoritet, inte bara visa en partidisciplin, som går över alla gränser, utan vi rent av hemfalla till ett slags kadaverlydnad och avstå alldeles från att bruka vårt eget förnuft.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag skulle, herr talman, i förbigående vilja erinra om att de folkfrisinnade sannerligen borde vara de sista, som här i riksdagen påtala bristande objektivitet när det gäller granskningen av statsrådets protokoll. Jag har suttit med i konstitutionsutskottet sedan 1914 års B-riksdag, med undantag av en kort period på tre år, och jag kan näppeligen erinra mig, att de folkfrisinnade eller, såsom de förut hette, liberala representanterna i utskottet någon gång biträtt anmärkningar mot sina egna partivänner i en regering. Vi kunna, ärade kammarmedamöter, bara ta ett så färskt exempel som vad som hände vid fjolårets dechargegranskning. Det fanns visserligen då bara en anmärkning och den var inte heller så stor, men den gällde förutvarande handelsministern Bertil Ohlin, som hade begått det alldeles uppenbara felet att lämna understöd till en djurpark av fritidsfondens medel. Denna anmärkning beslöts så gott som enhälligt av utskottet — med 18 röster mot 2, vill jag minnas. Vilka voro de de två, som sade nej? Jo, naturligtvis folkfrisinnade representanter, som på detta sätt demonstrerade sin objektivitet vid bedömningen av dechargefrågan.

Vi kunna, om herrarna så önska, gå längre tillbaka och visa, hur man betett sig i detta avseende, men det är kanske inte här nödvändigt. Jag bara konstaterar, att från folkfrisinnat håll kritiken nog bör vara litet mer lägmäld i dessa stycken.

Däremot vill jag, herr talman, gärna erkänna, att konstitutionsutskottets anmärkningar mot statsråden inte längre mottagas med samma spänning och intresse som tidigare. Jag tror emellertid inte, att detta beror på personuppsättningen i utskottet, utan det har säkerligen djupare anledningar. Förr i tiden voro kanske partibanden lösare och det var många, som, även om de inte direkt voro vildar, hade en mer, så att säga originell och facetterad och skiftande uppfattning om tingen, vare sig de nu sutto i riksdagen eller tillhörde regeringen. Detta gjorde — det skall man finna, när man studerar äldre konstitutionsutskottsutlåtanden i dechargefrågan — att det bakom anmärkningar kunde samla sig en majoritet, som var ganska ojämnt sammansatt. Sedan vi 1918—1919 fått den allmänna rösträtten, blev ju framför allt andra kammaren ett representativt uttryck för folkopinionen, och vi ha också fått regeringar, som tillsätts efter parlamentariska principer, så att det i riksdagen finns en majoritet, som bildar underlag för regeringens allmänna politik. Det är väl då bra mycket begärt att de, som höra till detta parlamentariska underlag, skola rätt som det är falla regeringen, sina förtroendemän, i ryggen och angripa dem.

Nu säger kanske någon, att om det kan visas, att påtagliga fel ha begåtts, får man väl inte resonera som så, att blodet är tjockare än vatten, utan då skall man vara med om att ge en anmärkning. Det är alldeles riktigt, men frågan är, om man kan begära detta, när det gäller rent politiska anmärkningar, när det gäller att fälla värdeomdömen om den förda regeringspolitiken. Vi ha aldrig ställt sådana krav på våra motståndare. Jag erinrar kammaren om hur det var på 1920-talet och dessförinnan i samband med händelserna under det första världskriget. Då kunde utskottet leverera utlåtanden med kanske tolv, femton anmärkningar, framförda av vänsterpartierna. Inte begärde vi, att de, som representerade högern, skulle delta i dessa anmärkningar. Om vi sade ifrån att enligt vår mening det och det statsrådet inte hade med nit och skicklighet handlagt sitt ämbete eller inte iakttagit rikets samskyldiga nytta, så var detta ett värdeomdöme, som vi själva fällde, och vi ifrågasatte inte att våra meningsmotståndare skulle i det avseendet löpa över på vår sida.

Vad för övrigt beträffar frågan, om det hade funnits skäl att i årets dechargeutlåtande göra några rent sakliga anmärkningar, kan jag gärna här

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

erkänna, att om jag inte av en ren tillfällighet en dag varit förhindrad att närvara och leda förhandlingarna i utskottet, skulle jag ha biträtt en anmärkning mot excellensen Undén för hans underlåtenhet att vid en viss tidpunkt sammankalla utrikesnämnden. Detta skulle jag ha gjort av det sakliga skälet, att jag inom utskottet alltid hört till den, som varmt ivrat för att grundlagens bestämmelse om utrikesnämndens hörande på ett tillräckligt tidigt stadium före viktiga frågor avgörande skall strängt iakttagas. Nu har emellertid excellensen Undén vid ett tidigare tillfälle här i kammaren själv vidgått denna sin underlåtenhet, och då ligger ju saken litet annorlunda till. Dessutom nöja sig inte reservanterna med att erinra om detta formella förbiseende från excellensen Undéns sida, utan de vilja därav draga vissa slutsatser, bl. a. den att förhandlingsläget skulle ha kunnat ändras. Jag tycker att det vittnar om en mycket blåögd optimism att tro någonting sådant i fråga om det ryska handelsavtalet, och det får nog vara reservanterna förbehållet att representera en sådan optimism.

Jag kan för övrigt på tal om det eventuella deltagandet i anmärkningar nämna en sak, som visar att vi från majoritetens sida ingalunda äro några sterila nejsägare. Det var en anmärkning, som skulle ha kunnat komma till synes, men att den inte finns på papperet, är sannerligen inte vårt fel, utan det beror på bristande handlag hos Kungl. Maj:ts egen opposition. Jag kanske får begå den indiskretionen, att jag för kammaren nämner vad det gällde.

Det var en högerledamot av utskottet, som ville att man skulle framställa anmärkning mot förutvarande handelsminister Gunnar Myrdal för det yttrande om en förestående importspärr, som han fällt offentligen i Nationalekonomiska föreningen. Förslagsställaren tog emellertid under diskussionen tillbaka detta sitt yrkande, men när vi sedermera man och man emellan resonerade om saken, visade det sig, att det antagligen kunnat bli en anmärkning på den punkten, inte såsom led i någon kritik av regeringens allmänna politik, utan därför att vi menade, att när ett statsråd talar offentligen, bör han ha täckning hos alla sina kolleger, så att inte dementier behöva förekomma.

Jag nämner detta för att visa, att det är alldeles fel att påstå, att vi från majoritetens sida inte skulle eftersträva att objektivt bedöma ärendena. Vi anse att det är alldeles klart, att om anmärkningar av formell art kunna framställas, t. ex. mot att ett statsråd försummat att höra en viss instans eller på annat sätt gjort sig skyldig till ett formellt fel, så böra också dessa anmärkningar komma till uttryck. Vi ha emellertid inte denna gång, med ett undantag som jag i en viss fråga representerar, funnit att några sådana fel ha begåtts och därför ha vi inte kunnat biträda de anmärkningar, som framställtts.

Men vi ha också avböjt, herr talman, att deltaga i den verkligt stora reservationsanmärkningen i år, som ju är av rent politisk art och som riktar sig mot regeringens allmänna ekonomiska politik. Av vilka skäl göra vi då detta? Jo, bl. a. av det skälet att frågan om vår penningpolitik, importspärren, priserna på trämassa och allt detta redan upprepade gånger dragits upp här i riksdagen, och vi kunna inte finna att reservanterna, hur noggrant man än läser deras reservation, på en enda punkt kommit med några fakta, som kasta nytt ljus över den diskussion, som sedan hösten förts här i riksdagen gång efter annan och där ju både statsministern och övriga statsråd, som varit berörda, svarat professor Ohlin och andra av sina motståndare.

Till detta vill jag foga ännu ett annat skäl, och det är att åtminstone vi, som bilda majoritet inom utskottet, anse oss inte kompetenta att i det nuvarande ögonblicket värdesätta hela den ekonomiska utveckling, som fört vårt land fram till det läge där det nu befinner sig. Men det finns kanske andra i utskottet, som tycka att de kunna göra det. Det kan hända att t. ex. herr Petters-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

son i Norregård, herr Nolin, herr Dickson, herr Thorell eller en kommunal-expert som herr Yngve Larsson anse, att de till den grad behärska de national-ekonomiska frågorna, att de kunna klarlägga och fördela ansvaret, när det gäller det läge vari vårt land nu befinner sig, alltså avgöra i vad mån detta läge beror på regeringsåtgärder, för vilka det finns ansvariga och skyldiga, eller på omständigheter, som vi inte själva kunna råda över. Vi inom utskottet, som bilda majoriteten där, anse oss inte behärska dessa svåra frågor på ett sådant sätt, att vi så där tvärsäkert våga bryta staven över den ekonomiska politiken och fälla en dom över den. Men det finns, som sagt, andra och karskare utskottsledamöter, som utan att blinka kunna göra detta.

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang säga, att det var precis på samma sätt under det nu gångna världskriget. Vi hade då hetssporrar i utskottet, som utan att blinka föreslogo, att utskottet skulle ingripa och tala om för excellenserna Günther och Per Albin Hansson, att deras utrikespolitik var uppåt väggarna; man skulle inte tala så och så till tyskarna, man skulle inte svara på det och det sättet, utan man skulle göra så och så. Konstitutionsutskottet skulle — det påyrkades på fullt allvar från flera håll inom utskottet — inaugurera en helt ny utrikespolitik.

Vi, som utgjorde majoriteten inom utskottet, ansågo emellertid, att vi inte voro kompetenta att bättre än dem, som sutto i ledningen, avgöra vilket som vid ett visst tillfälle var den klokaste utrikespolitiska handlingen, utan vi ställde den frågan på framtiden, och jag tror att utvecklingen har gett oss rätt däri. Det har visat sig, att det hade varit ganska magstarkt, om jag så får säga, av oss att på detta vis försöka dra upp andra riktlinjer för utrikespolitiken.

På samma sätt menar jag, att det är för mycket begärt, att konstitutionsutskottet nu skulle anse sig vara speciellt kompetent, inte bara att kritisera penningpolitiken och regeringens ställningstagande till bankoutskottets och riksbanksfullmäktiges uttalanden och allt detta, utan också att ange de riktlinjer, som därvid borde följas. Jag tycker ju inte att man skall vara alltför ödmjuk, men det skall dock vara en mätta på den egna självtilliten.

Jag tror alltså, herr talman, att vi inom majoriteten med gott samvete kunna handla så som vi gjort i fråga om reservanternas generalanmärkning mot den förda ekonomiska politiken, ty att bedöma i vad mån en inflationskris, om den skulle komma, härrör ur regeringens åtgärder eller ur en världsekonomisk process, som inte kan förebyggas, därtill — det säger jag än en gång — ha åtminstone inte vi ansett oss kompetenta.

Att genom ideliga debatter, intresserat avlyssnade av yttervärlden, göra bekymmersamma ekonomiska situationer till brickor i det politiska spelet, anse vi inte vittna om ett gott ansvar, och vi avböja därför en debatt om sådana frågor. Allting skall ju emellertid nu för tiden politiseras, men det bör då också få vara reservanternas sak att efter förmåga söka politiskt utnyttja det nuvarande ekonomiska läget. De få nu själva med frejdigt mod för tredje eller fjärde gången vid denna riksdag repetera sina argument om det mot krisen oundvikligt styrande fosterlandet. Något bidrag från vår sida lära de inte ha att vänta.

Vidare anförde

Herr Larsson i Stockholm: Herr talman! Den enligt en icke obruten men dålig tradition tomma statsrådsbänken vittnar, liksom det anförande som utskottets högt ärade ordförande nyss hållit, om det förhållandet, att konstitutionsutskottets dechargegranskning inte längre har samma betydelse för ut-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

krävande av det ansvar, som grundlagsfäderna en gång inskrivit i regeringsformens 106 och 107 §§. Granskningen har förlorat en betydelse, som den enligt regeringsformens ordalydelse borde ha, och utskottets ordförande har även befriat mig från den eventuella uppgiften att söka klarlägga varför så har skett.

Herr Hallén började med att i oppositionens mun lägga en karakteristik av majoriteten såsom ett transportkompani till Kungl. Maj:ts regering, sett från oppositionens synvinkel. Något sådant omdöme har inte från reservanternas sida blivit fällt, men den lojalitet mot regeringen, som var temat för herr Halléns yttrande i den mån det avsåg en förklaring till konstitutionsutskottets nuvarande ställning, belyser ju i sin mån att sanningen ligger något åt det hållet.

Jag skall be att genast få gå in på den fråga, som herr Hallén här uppehåll sig vid i sak, nämligen den anmärkning vi framställt, icke mot den ekonomiska politiken, utan mot formerna för handläggningen av denna politik gentemot riksdagen och gentemot näringslivet. Herr Hallén ansåg det uppenbarligen vittna om en orimlig självtillit och en överskattning hos reservanterna, att vi här togo oss före att giva oss in på dessa, jag medger det, mycket komplicerade, växlande och svåra frågor, som hänföra sig till den ekonomiska politiken, liksom han tydligen ansåg det förmätet, att man i ett tidigare skede inom utskottet haft delade meningar om den utrikespolitik, som förts under kriget. Förlåt, herr talman, men jag har fattat min uppgift såsom riksdagman på det sättet, att jag är skyldig att ha en mening, även om de frågor vi ha att bedöma måste sägas vara komplicerade och svåra. Jag anser att det är min plikt att även i sådana frågor, ja kanske framför allt i frågor, som stå i centrum för vårt politiska liv, ha ett omdöme och taga hänsyn till vad som säges från meningsmotståndarnas sida samt komma till en slutgiltig ståndpunkt och en röstning. I det läget äro vi alla. Jag är inte i den situation, som utskottets ordförande rekommenderade oppositionen, att så att säga taga sitt förnuft till fånga under trons lydnad, under auktoriteten av Kungl. Maj:ts regering, vissheten i vilkens åtgärder i sådana komplicerade frågor tydligen ansågs vara förmätet att bestrida.

Detta memorial kännetecknas ju därav, som utskottets ordförande också påpekade, att det är blankt. De ämnen, som här diskuteras, förekomma samtliga i form av reservationsanmärkningar. Jag är glad över att utskottets ordförande dock satt en liten blomma i det tomma knapphållet genom sin förklaring att han, om tillfälle givits, skulle ha biträtt anmärkningen mot att utrikesnämnden icke i tid hörts i fråga om det ryska avtalet. I fråga om den sakliga innebörden av anmärkningen skall jag senare återkomma. Jag är också, det må jag säga å anmärkarens vägnar — jag tror att det var herr Dickson — glatt överraskad av den upplysning vi här fått, att majoritet eventuellt skulle ha samlats omkring anmärkningen mot handelsministern, därför att han på ett sätt, som väl anstod en professor men däremot icke en handelsminister, i december 1946 offentligt diskuterade eventuella importbegränsningar. Varför jag för min del, i likhet med andra medlemmar av utskottet, icke har ansett mig överhuvud taget böra yttra mig eller fullfölja denna anmärkning beror givetvis därpå, att detta dock var en förhållandevis ringa detalj i den stora konkursen. Med utgångspunkt från att man från majoritetens sida icke kan vänta anslutning till en anmärkning med politisk innebörd må jag ju säga, att herr Halléns upplysning överraskat mig något.

Jag tror emellertid, herr talman, att dechargegranskningen även under nuvarande förhållanden har en betydelse, som gör att vi skola försöka fylla den med ett verkligt liv. Detta beror på några omständigheter, som jag, om det tillåtes mig, skall be att få utveckla. Det förhåller sig ju så med vår författning

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

från 1809, att man inte drev maktfördelningen så långt, som man gjorde i t. ex. vårt västra grannland några år senare och i åtskilliga andra länder, där man åt domstolarna gav uppgiften att kontrollera lagenligheten i den styrande makts åtgärder. En följd av detta har ju blivit, att vår författning inte är en stel sådan; den är böjlig och den fogar sig med viss långsamhet men ändock med viss smidighet efter den politiska utvecklingen. Dess ofta allmänna och ålderdomliga avfattning har så småningom kommit att fyllas med ett helt annat politiskt innehåll än man år 1809 kunde förutse. Det är just med hänsyn till att vi ha en levande och växande konstitution, där praxis är av största betydelse, som det är av särskild vikt att Kungl. Maj:ts tillämpning av myndigheternas grundlagsenliga befogenheter också blir föremål för riksdagens granskning och riksdagens kommentarer och debatter, och slutligen att tillämpningen kan sägas ske under riksdagens medverkan. Men det är klart att detta omdöme även måste gälla de frågor, som utskottets ordförande här betecknat som politiska. Ur den synpunkten beklagar jag, herr talman, den inställning, som utskottets flertal — tydligtvis med en annan inställning i en viss fråga hos utskottets ordförande — haft under årets dechargegranskning och som tagit sig uttryck däri, att samtliga de frågor vi diskutera gälla minoritetsanmärkningar eller reservationer.

Vi kunna inte underlåta att finna denna hårda politisering av vårt offentliga liv olycklig. Jag tror inte för min del att den stämmer med en verklig demokrati. Demokrati, herr talman, det betyder ju inte bara majoritetsväld, att hälften plus en bestämmer, utan det betyder en regering och en styrelse efter överläggning, efter debatt, efter en verklig debatt under samarbete mellan olika grupper och med hänsyn tagen till de skäl, som kunna anföras av andra grupper än majoriteten. Det är också därför som vi i utskottet i år framför allt tagit upp en del frågor, som äro av betydelse för regeringens samarbete med riksdagen och dess organ. Den expansion av Kungl. Maj:ts befogenheter, som skett under trycket av krigsårens utomordentliga förhållanden och delvis med stöd av särskild fullmaktslagstiftning, bör numera följas av en återgång till de tidigare gränserna för den administrativa makten. Om regeringen finner det nödvändigt att vidtaga utomordentliga åtgärder, vilka sakkunskapen och alla tidigare statsrättslära icke ansett tillhöra Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsmakt — t. ex. frågan om nedsättning av exportpriser på pappersmassa och papper eller ett allmänt importförbud eller disposition av clearingkassornas medel och dylika frågor, som vi redogjort för och diskuterat i det föreliggande memorialet — så vore det efter vår mening riktigt för upprätthållandet av de rätta gränserna för den styrande makten, att dessa åtgärder komma till stånd med riksdagens medverkan och följaktligen också med möjligheter för andra partier än regeringspartiet att göra sina synpunkter gällande.

Jag skall tillåta mig att något beröra en del av de anmärkningar, som vi i det föreliggande memorialet framställt. Jag börjar då med den anmärkning som rör remisstiderna. Jag måste säga, att det var en djup missräkning att vi icke i den hovsamma form, i vilken anmärkningen är framställd, kunde få enhetlig anslutning till den inom utskottet.

Det kan tyckas att detta är en ganska betydelselös administrativ formfråga, men så är inte fallet, ty det svenska utredningsväsendets grundlighet och objektivitet utgör en mycket stor tillgång för demokratin i vårt land. Det sätt varpå vi förbereda våra offentliga ärenden är också något nationellt egenartat. Den sociala välfärdsstat vi nu leva i kännetecknas av en allt större ansvällning av det offentliga utredningsväsendet. Över våra bord går det en svällande ström av kommittébetänkanden och utredningar, och det är en tillfredsställelse för oss att kunna säga, att i stort sett har detta utredningsvä-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

sende behållit sin höga standard. Det är emellertid angeläget att också den efterföljande remissgranskningen blir på samma sätt kvalificerad, och det må förlåtas mig om jag därvid särskild trycker på betydelsen av att de kommunala organen få göra sina röster hörda. Det är nämligen kommunerna som i mycket stor omfattning få ansvara för att de reformer vi här besluta om bli genomförda. De få bygga upp den organisatoriska apparaten, och de få ofta stå för de ekonomiska konsekvenserna av de beslutade reformerna.

Till dessa skäl varför åtgärderna böra bli föremål för grundlig och saklig debatt ute i kommunerna kan man också lägga hänsyn av politisk art. De politiska motsättningarna skärpas ju av ideologiska skäl och på grund av att så många av de frågor som staten nu befattar sig med äro föremål för intresse-motsättningar mellan olika grupper. Det är då desto viktigare att den garanti för en god folkstyrelse, som ligger däri att olika uppfattningar få bryta sig med varandra, få göra sig gällande vid ärendenas behandling, och att de också ta sig uttryck i den partipolitiskt i regel neutrala granskning, som sker vid behandlingen av remisserna ute i kommunerna. Vi leva i vårt offentliga liv i allmänhet i en god anda av känsla för gemensamt ansvar och hänsyn till varandra, en anda som från de kommunala församlingarna också följer oss — i varje fall såvitt jag förstår — upp i riksdagens utskott. Det är ett elementärt drag i en god demokrati att till grund för varje beslut skall ligga en ingående diskussion och en klar och objektiv utredning. På det sätt varpå remissväsendet nu bedrivs är det fara värt att fördelarna, som jag här försökt skildra, alldeles gå förlorade.

För remissgranskningen av t. ex. förslaget till folkpensionering och betänkandena om fria skolmåltider och för ordnande av en ny förlossningsvård stod till vederbörande kommuners förfogande många gånger inte ens en månad. Det förekom i stora städer att man inte kunde avvakta stadsfullmäktiges behandling av remisserna utan de underordnade fackmyndigheternas yttrande fingo expedieras utan stadsfullmäktiges hörande.

Exemplen kunna mångfaldigas. Trots de debatter som förekommo här förra våren, i vilka de korta remisstiderna påtalades, har missförhållandet fortsatt. Risken är att det blir en ytlig granskning av ärendena eller ingen granskning alls. Några instanser äro samvetsgranna och svara att tiden icke medgivit dem att avgiva något yttrande; det stora flertalet säga att de icke funnit något att erinra. Därmed får man en falsk bild av situationen. I varje fall *kan* man ofta få det, när man sedan går att avgöra ett ärende.

Sedan skall jag be att få ta upp den andra punkten bland reservationsanmärkningarna, nämligen frågan om formerna för behandlingen av den ekonomiska politiken. Vi ha varit väl medvetna om det olägliga i — och utskottets ordförande har också påtalat det — att man här vid flera olika tillfällen får anledning ta upp dessa stora ekonomiska frågor till behandling. Men de beröra ju envar på det närmaste. Detta är inte sådana frågor som endast få göras till föremål för seminarieövningar i nationalekonomi eller diskussioner mellan de akademiskt högt kvalificerade debattörer, som vi ha förmånen att i denna kammare lyssna till. Jag tyckte att herr Hallén ville karakterisera dem så. Tvärtom beröra de oss alla. Vi få lov, och vi äro förpliktade, att gå denna fråga in på livet. Det kommer att djupt missförstås av en framtida granskare om i de tider i vilka vi nu leva detta spörsmål, det viktigaste av alla, icke sätter något spår i dechargegranskningen.

Jag ber också att få fästa herr Halléns uppmärksamhet på att vi i denna anmärkning icke ansett oss böra ta upp en allmän diskussion om lämpligheten av den ena eller andra åtgärden. Vi ha, med den ställning som regeringsformen och vår politiska praxis traditionellt hänvisar konstitutionsutskottet till.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

stannat vid frågan om sättet för dessa frågors handläggning. Det har då varit oss omöjligt, med den illustration av utvecklingen som det senaste året givit oss, att gå förbi det faktum, att bankoutskottet förra året framförde ett uppslag vid studiet av de inflatoriska tendenser i utvecklingen, som redan då voro skönjbara. Det har förefallit oss märkligt att regeringen icke följt den anvisning som bankoutskottet då enhälligt gav, nämligen att tiden var inne att träda i förhandlingar med näringslivet och arbetsmarknaden — och naturligtvis även med de politiska instanserna — för att vinna erfarenhet om den ekonomiska politik som borde följas och som självfallet påkallar åtgärder av sådan ingripande art, att de måste ske samfällt och under gemensamt ansvar, om de skola leda till resultat.

Hur utvecklingen här gestaltat sig och gått från ont till värre, därom har regeringen ju fått goda besked — som den även lämnat vidare till riksdagen — i konjunkturinstitutets mycket intressanta översikter, som vi tid efter annan ha mottagit. Det har också legat i öppen dag — och alla erfarenheter under året ha ju understrukt det — att inga effektiva åtgärder ha vidtagits för att minska spänningen mellan köpkraften och tillgången på varor och tjänster. I och för sig välmotiverade åtgärder — t. ex. kronans appreciering — ha på grund av att sådana åtgärder för sanering av det inre penningläget uteblivit endast kunnat bidra till att förvärra läget; den gången i form av premiering av importen och en därav betingad bristande valutabalans. Slutligen ha vi nu fått det allmänna importförbudet, och nu ha de åtgärder vidtagits som efter vår mening borde ha vidtagits för länge sedan, nämligen rundabordskonferenserna. Vi kunna icke finna annat än att detta långa uppskov med förhandlingarna mellan representanter för näringslivet har påvältrat regeringen en väsentlig del av ansvaret för den olyckliga utvecklingen.

Den andra ekonomiska huvudfråga som utskottets reservanter upptagit är ryssavtalet. Vi anmärka konstitutionellt — och utskottets ordförande har nyss medgivit det riktiga i denna anmärkning — att utrikesnämnden borde ha fått tillfälle att säga sin mening långt tidigare än som skett. Enligt § 54 regeringsformen skall nämnden lämnas tillfälle till överläggning i ärenden av större vikt innan de avgöras. Men utrikesnämnden hördes först den 12 juli 1946, d. v. s. flera månader efter det att regeringen faktiskt bundit sig för de grundlinjer, som sedermera ledde till det träffade avtalet. Detta har också medgivits av vederbörande statsråd, varför det är remarkabelt att inte konstitutionsutskottets majoritet velat ansluta sig till detta omdöme.

Vår anmärkning gäller emellertid inte bara den formella sidan, d. v. s. ett fel i ceremonielet i umgänget mellan Kungl. Maj:t och riksdagen, vilket också herr Hallén erinrade om. Mellan utrikesnämnden och utrikesutskottet förefinnes nämligen en personalunion. Man kan därför våga den slutsatsen att utrikesutskottets särdeles behärskade tillstyrkan av detta avtal också skulle ha återfunnits hos utrikesnämnden, därest Kungl. Maj:t hade underställt nämnden detta ärende innan — i slutet av mars — det verkliga avgörandet med vår handelspartner träffades. Utrikesutskottet, som alltså består av samma personer som utrikesnämnden, har ju uttalat sig mycket kritiskt om den belastning av den svenska produktionsförmågan och den ekonomiska balansen, som dessa stora kreditexporter måste innebära. Om utrikesnämnden fått yttra sig tidigare, skulle sannolikt därför det anbud, som sedan avgavs till vår motpart och som blev underlaget för det träffade avtalet, blivit mera försiktigt avfattat. Detta hade medfört, det vågar man utgå ifrån, att de förbehåll om det svenska försörjningsläget, som man vid alla tidigare tillfällen varit så angelägen om att understryka, också skulle ha blivit bättre uppmärksammade och slutligen även kommit till uttryck i avtalet.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Man kan också antaga att utrikesnämnden, i det läge vi befunno oss våren 1946, skulle ha föranstaltat om en närmare undersökning av den svenska industriens leveransförmåga, innan det stora kreditanbudet gavs. Läget var ju nämligen ett helt annat än det som rådde, då en sådan förhandlingsnot senast lämnades till ryssarna, nämligen i november 1944. Läget var också ett annat än på våren 1945. Den svenska industriens kapacitet hade under tiden hårt anlitats av såväl inhemska som utländska kunder, och den allmänna atmosfären för det internationella ekonomiska samarbete, som naturligtvis är av största vikt också för genomförande av detta stora handelsavtal, hade under året allvarligt försämrats.

Vi nödgas framhålla, att de bristande förberedelserna härvidlag — vilka borde ha kunnat förebyggas genom att regeringsformens bud här följts — ledde till stora svårigheter. Det är allmänt bekant att de undersökningar av den svenska industriens exportförmåga, som skedde sedan anbudet avgavs, beredde de största besvikelser. Exportleveransernas summa uppfyllde den utlovade krediten endast till ungefär halva beloppet. Endast med största möda, steg för steg, och under trägna förhandlingar mellan å ena sidan industrien och å andra sidan vår motpart i handelsavtalet lyckades man så småningom klättra upp mot den utlovade miljarden — allt under upprepade reservationer för tillgången på material och arbetskraft. Detta underströks också av utrikesutskottet, då utskottet tillstyrkte avtalet. Man kan alltså inte befria sig från intrycket att detta sätt att handlägga frågan om det ryska handelsavtalet har lett till en otillfredsställande lösning och dess värre även till större risker för framtida friktioner på grund av detta åtagandes omfattning än som skulle ha skett, om frågan tidigare underställts utrikesnämnden.

Vi ha också framställt anmärkning mot regeringens sätt att reglera exportpriserna på massa och papper — framför allt ur konstitutionell synpunkt — samt mot det allmänna importförbudet och andra frågor av betydelse när det gäller att dra upp gränserna för Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftning.

Vidare ha vi ansett en del andra frågor ur rent ändamålsenliga synpunkter vara olyckligt handlagda, t. ex. frågan om den famösa resa, som beredningen för utländsk arbetskraft gjorde. På grund av att resan företogs med ett särskilt förhyrt flygplan blev resekostnaderna minst 16 000 kronor högre än vad de eljest skulle behövt bli.

Jag skall inte närmare gå in på dessa anmärkningar, eftersom de äro utförligt belysta i de avgivna reservationerna. Endast på en punkt vill jag tillfoga en anmärkning utöver dem som reservanterna anfört, nämligen beträffande frågan om publiceringen av säkerhetstjänstens material från brev- och telefoncensuren, alltså den Kjellbergska utredningen av den tyska propagandan under kriget. Såvitt jag kunde finna under debatten i utskottet bestreds icke från något håll, att den anmärkta publiceringen strider mot tvångsmedelslagens föreskrifter, att genom censuren inhämtade uppgifter icke finge yppas i vidare mån än vad som fordras för censurens ändamål. Det är också detta som vår anmärkning gäller. Men vi varken kunna eller vilja förneka, att det insamlade materialet är av största värde för det syfte i eller för vilket det publicerades — nämligen för att ge allmänheten en bild av den tyska propagandan. Det är också ett intressant historiskt material för bedömandet av vårt allmänna läge och av svenska reaktioner under krigsåren. Jag skulle alltså anse det högst olyckligt om hela säkerhetstjänstens material, som tidigare ifrågasatts, skulle komma att förstöras. Jag fann det för min del också i en annan ställning högst välbetänkt, att myndigheterna arkivero mot den av tyska legationen påbörjade uppbörningen av legationens arkiv vid Stockholms sopförbränningsanstalt.

Sådant som författningsläget nu är har emellertid säkerhetstjänstens ma-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

terial kommit att åtnjuta ett sekretesskydd, som är till tiden obegränsat. Det är alltså rent av effektivare än det som gäller för de hemligaste svenska statspapper. Jag kan inte finna annat än att här föreligger en lucka i lagen, och jag skulle vilja hemställa att vederbörande statsråd ville intressera sig för denna fråga, så att vi härvidlag kunde få en förnuftigare ordning, tillgodo-seende både den historiska forskningen och den enskilde medborgarens frihet och rätt.

Herr **Hallén** erhöll på begäran ordet för kort gemmäle och yttrade: Herr talman! Herr Larsson i Stockholm sade att han såsom riksdagsman är förpliktad att ha en mening även i de mest komplicerade frågor. Ja, herr Larsson, det skola vi alla ha, om vi kunna det. Det viktigaste är emellertid, inte att ha en mening utan att ha en *riktig* mening!

Jag påminner mig här en diskussion med Kata Dalström för många år sedan. Det var tal om religion, och gumman sade då: »Ja, se någon religion måste man ha, så jag väljer buddismen.» Hon hade en bestämd ståndpunkt. Herr Larsson i Stockholm anser det viktigaste vara att man har en mening. Om den sedan är riktig eller inte spelar mindre roll. Jag beundrar för resten herr Yngve Larsson, för att han så här i slutet av riksdagen, när det regnar ner propositioner över oss, kan ha en bestämd mening om hur han skall ställa sig till de olika frågorna. Det är verkligen till att vara en bjässe!

Sedan sade herr Larsson i Stockholm något mycket sant och mycket riktigt, nämligen att politik är samarbetets konst. Den består av samarbete mellan olika grupper och i hänsynstagande till minoriteten o. s. v. Vi försöka tillämpa detta i utskottet. Men vi få väl ändå erkänna, att när det i ett dechargeutlåtande gäller att så att säga fälla ett statsråd (nu falla de i regel inte, men det är en eventualitet att ett statsråd kan stupa på en anmärkning) kan man inte kompromissa. Antingen faller ministern eller också förblir han sittande. Något tredje finns inte. Detta är alltså ett område, där man inte kan kompromissa.

Härpå anförde

Herr **Fast**: Herr talman! Detta dechargememorial understryker vad jag vid åtskilliga sådana tillfällen har framhållit, nämligen att granskningen av statsrådets förda protokoll allt mer och mer förlorat den karaktär, som den en gång tidigare hade, när det gäller utkrävande av politiskt ansvar från en regering. Men det är också självklart, att utvecklingen har gått i den riktningen, ty nu har riksdagen så många andra möjligheter, först och främst vid behandlingen av alla de sakfrågor som förekomma, att tillkännage sin mening om den politik som föres. För egen del — jag understryker för min egen del — anser jag att om man utan samband med sakfrågornas behandling vill mäta regeringens förtroende hos riksdagen, så vore det lämpligare om detta skedde genom ett dagordningsinstitut, vilket jag sedan många år tillbaka har varit anhängare av.

Årets rätt högpolitiskt betonade anmärkningar äro, som här framhållits både av herr Hallén och av herr Larsson i Stockholm, inga nyheter, utan de ha diskuterats, vissa av dem fyra gånger, andra tre och några två gånger. Vad en ny diskussion i dessa ämnen egentligen skulle kunna åstadkomma förstår jag inte. Någon ny belysning av regeringens politik är, såvitt jag förstår, inte möjlig att åstadkomma, och inte ens för att understryka den borgerliga oppositionens starka motsättning till regeringen kan den ha någon uppgift att fylla, ty oppositionen har ju själv varit ganska angelägen om att både i riksdagen och i sin tidningspress tala om sin inställning till regeringen. Det behövs alltså i det nuvarande läget inga deklARATIONER om den saken.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

När man emellertid har talat om de socialdemokratiska utskottsledamöternas partibundenhet — herr Yngve Larsson var ju inne på den tankegången, även om han inte fullföljde den så långt som man gjort på en del andra håll — så vill jag för mitt vidkommande framhålla ett par ting. Den granskning, som här skett, har lagts upp som en politisk vidräkning med regeringen, och därvid ha ämnen behandlats, som av riksdagen, såsom jag förut antydde, ha debatterats åtskilliga gånger. Regeringen har därvid ingått i svaromål, varvid alla de skäl som ha varit avgörande för regeringens ställningstagande ha framlagts, och jag förstår därför inte, att man skulle kunna tänka sig att vinna ut något nytt på detta sätt. Vad man skulle vilja vinna vore väl ett konstaterande av att oppositionen hade rätt, och det är väl dit man i detta sammanhang har syftat.

Vi ha accepterat partilivet i vårt land, och vi ha accepterat partiregeringar. Då är det ju också ganska självklart, att om det parti, som bär upp en regering, i sådana viktiga frågor som dessa skulle ställa sig på en annan ståndpunkt än regeringen har gjort, så skulle vi vara färdiga för en regeringskris. Den saken är ju klar. Det kan ju reservanterna inte heller ha undgått att förstå. Den politik, som föres av en partiregering med majoritet i den svenska riksdagen, är inte bara regeringens politik, utan den är också det partis politik, som bär upp den regeringen. Det bör man göra klart för sig även i den svenska riksdagen. Detta förhindrar sålunda den majoritet, som befinner sig i utskottet, att ett ögonblick reflektera på anmärkningar av sådan karaktär, som jag här hänsyftat till, ty den delar regeringens mening angående den politik, som föres i intimaste samklang med regeringspartiet.

Jag vill i detta sammanhang passa på att säga till herr Larsson i Stockholm, att visst har han rätt i att man har inte blott rättighet utan även skyldighet att ha en egen mening även i viktiga frågor, som för den enskilde — och jag erkänner gärna för mig — kunna vara svåra att behärska. Men, herr Larsson, är det inte ändå så, att vår uppfattning i stora viktiga samhällsfrågor är i mycket hög grad beroende av den politiska, sociala och ekonomiska inställning, som vi ha och som påverkar vårt bedömande i utomordentlig grad? Därför tror jag ingen kan slå sig för sitt bröst och säga: här företräder jag den hela och fulla sanningen, här företräder jag den fullständiga opartiskheten, under det att alla andra företräda partipolitiska linjer! Jag vill inte fortsätta diskussionen på detta gebit, men jag vill säga herr Larsson, att det nog under den långa tid jag har suttit i den svenska riksdagen och särskilt de sista åren har förefallit mig, som om det för folkpartiet varit svårare att behärska partilidelserna än det kanske varit på något annat håll.

Ja, vad jag nu har sagt befriar mig egentligen från skyldigheten att närmare gå in på diskussion av de reservationer, som avgivits inom utskottet och som ha den av mig angivna politiska innebörden. Innan jag emellertid övergår till dem, vill jag emellertid säga några ord med anledning av vad herr Yngve Larsson sade om remissförfarandet. Jag vill gärna erkänna, att det är önskvärt, att vederbörande myndigheter få så lång remisstid som möjligt, men å andra sidan har jag gjort den iakttagelsen, att om man föreskriver en lång remisstid, så vänta de som skola avge remissyttrandet ändå till sista stund, och det blir ungefärligen samma brådska som om remisstiden varit kortare. Det hindrar dock inte att man bör sträva efter att ge tillräckligt utrymme för de remisser till olika organ, som även inom kommunala institutioner kunna vara erforderliga. Härvidlag får man ju väga vikten av att man får fram en fråga i viss tid och i rätt tid mot nackdelarna av en begränsning av remisstiden.

I fråga om reservationen II så övar man där klander för att man inte fick

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

till stånd någon rundabordskonferens vid den tidpunkt, då man ansåg att det hade varit önskvärt. Ja, detta ha vi diskuterat så många gånger, att jag för min del bara vill säga, att den dagen måhända kan komma, då man även på den borgerliga sidan blir övertygad om lämpligheten av att ett icke ofrånkomligt ingripande på arbetsmarknaden inte kommer till stånd annat än på för samhällets vidkommande allmänt vedertaget och erkänt sätt.

Vad angår reservationen III angående förberedelserna för det svensk-ryska handelsavtalet vill jag bara till herr Larsson i Stockholm säga, att det han sökte få ut ur utrikesutskottets utlåtande, det kände jag inte igen, ehuru jag var med hela den tid detta ärende behandlades i utrikesutskottet. Jag undrar om inte hans allmänna föreställning om vad utskottet hade menat har påverkats av att han har läst det särskilda yttrandet i stället för utrikesutskottets utlåtande, ty något klander från utrikesutskottets sida har jag för mitt vidkommande icke kunnat läsa ut ur utlåtandet. Jag vill i det sammanhanget också framhålla, att jag omöjligen kan tillägna mig den uppfattning, som herr Larsson gav uttryck åt och som framkommer också i reservationen, nämligen att om utrikesnämnden hade blivit hörd innan avtalet provisoriskt underskrevs, så skulle det slutliga anbudet ha inneburit mera begränsade svenska utfästelser. Nej, herr Larsson, på den punkten delar jag fullständigt herr Halléns mening. Det var nog så, att vi ansågo oss bundna av ett långt tidigare gjort uttalande, där herr Larssons parti inte var helt oskyldigt. Jag är nämligen övertygad om att det icke hade varit möjligt att gå fram på de linjer, som man nu i efterklokhetens tecken rekommenderar. Dessutom ha vi ju också diskuterat hur mycket man skulle kunnat bringa ned kreditgivningen och handelsomslutningen, och det rör sig ju inte om så imponerande summor, att man skall överdriva verkningarna i det avseendet. Men någon möjlighet till en ändrad uppfattning från Sveriges sida hade enligt mitt förmenande varit otänkbar.

Jag vill emellertid, herr talman, passa på och säga, att jag tidigare i denna kammare har påpekat önskvärdheten av att regeringen idkar det intimaste samråd med utrikesnämnden och utrikesutskottet. Jag vill vid detta tillfälle understryka vad jag sålunda tidigare har framhållit, men när jag gör detta, kommer jag inte riktigt till samma uppfattning som herr Hallén tycktes göra — att jag skulle ha kunnat biträda en anmärkning — ty efter det uttalande som har gjorts av hans excellens utrikesministern i denna fråga anser jag att en sådan anmärkning är totalt överflödig. Det är en sak att medgiva, att man härvidlag kunde ha hört utrikesnämnden, och en annan sak att säga, att här förelåg någon författningsmässig skyldighet att göra det. Man bör därför försöka vinna vad vi alla tydligen äro överens om att vilja vinna på andra vägar än genom en anmärkning enligt 107 § regeringsformen. Jag har, herr talman, varit angelägen att avge denna deklaration, så att regeringen även från utskottsmajoritetens sida göres medveten om att man önskar ett så intimt samarbete som möjligt mellan regeringen och utrikesnämnden, måhända senare med utrikesutskottet.

Vad gäller reservationen IV, som berör trävaruexportens område, så har här icke vare sig i reservationen eller i herr Yngve Larssons anförande framförts några nya synpunkter. Reservanterna tyckas emellertid nu vara något osäkra i sina påståenden. Man förmenar, att i varje fall borde regleringsåtgärderna såväl på detta som på andra områden ha ägt rum i annan ordning än som nu skedde. Härvidlag brister man i bevisföringen, när man försöker göra gällande, att regeringen inte har haft de nödiga fullmakterna. Och om så skulle vara fallet att reservanterna här hade rätt, så har konstitutionsutskottet många underlåtenhetssynder på sitt samvete från de senaste åren, ty då skulle det ha gjorts åtskilliga anmärkningar. Nu kan man som herr Larsson i Stockholm

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

säga, att nu börjar vi glida in i normala förhållanden, och nu gäller det att återställa läget sådant det var innan kriget bröt ut. Det kan ju i och för sig vara riktigt, men jag undrar om inte alla ändå måste erkänna, att när vi röra oss på det handelspolitiska området, så företer världen i dag t. o. m. en onormalare bild än under själva krigsåren.

Vad beträffar reservationen V angående importregleringen, är ju det också en av de frågor, som här ha debatterats flitigt. Även om man nu fortsätter klandret, så är det egentligen inte mot själva genomförandet av åtgärden, som man riktar sin kritik. Kanske är det så, att man ändå har på känn att den tidigare ståndpunkten har varit något svag och att man därför går över till att klandra den mera formella sidan. Då reservanternas själva anfört emot importregleringen, att den inte lades fram för riksdagen, tycker jag för min del, att man där gör ett erkännande, som man kanske inte först var beredd att göra. Vad gäller framläggandet av en proposition om vidgade fullmakter, inrymmande just sådana åtgärder som denna, är det ju ganska självklart, att regeringen inte gärna kan lägga fram förslag om en sådan fullmaktslag utan en mera ingående motivering varför förslaget lägges fram och hur lagen skulle komma att användas. Det hade säkerligen haft ungefärligen samma resultat som om man valt den sedvanliga formen för riksdagens medverkan vid beslutet om importregleringens genomförande. När man här försöker åberopa statsrättslära som stöd för reservationen, har jag litet svårt att följa med i resonemanget, ty enligt mitt förmenande finns det där mera stöd att hämta för regeringens uppfattning, att riksdagens medverkan inte här var erforderlig.

Vad reservationerna VI, VII och VIII beträffar, så förefaller det mig som om jag i likhet med herr Hallén bör halka så lätt och smärtfritt över dessa reservationer som det överhuvud taget är möjligt. Trots att utskottets högt ärade ordförande har biträtt anmärkningen under punkt VIII, finner jag den vara den mest illustrativa för vad det här är fråga om. Man gör där anmärkning på att regeringen har använt sig av inkomstmedel från frökontrollanstalten för genomförande av fortsatt kontroll över produktionen av sättpotatis. Det är ju känt, att medel för detta ändamål tidigare ha tagits ur anslaget för prisreglerande åtgärder, vilket också anmälts för årets riksdag. Det har skett utan att konstitutionsutskottet anmärkt på en sådan medelsanvisning. Nu har man gått över till att i år använda medel, som utgöra ingenting annat än inflytande avgifter för den utövade kontrollen. Jag måste säga, att nog är marginalen för den anmärkningen ovanligt smal.

Beträffande reservationen IX om avslaget på Svenska Lloyds framställning om rättighet till flygtrafik mellan Västsverige och England, så har ju kommunikationsministern här i en interpellationsdebatt givit mycket ingående deklARATIONER angående de motiv, som varit vägledande för regeringens ståndpunktstagande, och jag anser, herr talman, att om kommunikationsministern inte har kunnat övertyga reservanternas om att de vidtagna åtgärderna vore lämpliga, så kan varken jag eller någon annan göra detta underverk. Det befriar mig också från uppgiften att gå in på någon närmare belysning av vad som har varit regeringens motiv. Men det kan ju också vara så, herr talman, att man på reservanternas sida har haft en förutfattad mening om att det till varje pris skall finnas konkurrens, även om det inte finns ekonomiskt utrymme för två företag och även om trafiksäkerheten blir sämre till följd av att den ekonomiska konkurrensen icke tillåter genomförandet av kostsamma säkerhetsanordningar för någotdera av dessa bolag.

Reservationerna X och XI behandla också några av de för riksdagen mest kända ärendena. Något nytt rörande dem har icke framkommit, vare sig i

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

reservationerna eller hittills i debatten. Det har emellertid sitt intresse att konstatera, att reservanterna visa en mycket stor öppenhet när det gäller vissa personers förhållande till den tyska propagandan. Jag är mycket överraskad över att bland dem finna herr Yngve Larsson, som under efterkrigsskedet vid alla tillfällen, både här i kammaren och i konstitutionsutskottet, på ett mycket berömvärdt sätt förfaktat den uppfattningen att papperen borde läggas på bordet utan något som helst omsvep. Jag kan ej se, att några personliga skäl föreligga för att icke denna Kjellbergsska promemoria skulle kunna offentliggöras.

Vad gäller det Ödeenska fallet, tycker jag att man från reservanternas sida bort känna sig tillfreds med att man nu har kunnat vinna rättelse i ett tidigare anmärkt förhållande. Mot det tillstånd som för närvarande är rådande ha, såvitt jag förstår, reservanterna icke någon erinran att göra. Det hade funnits så mycket större anledning därtill som utskottet självt under de år, då det tidigare påtalade förhållandet existerade, icke gjort någon anmärkning utan först ingrep när statsrevisorerna hade gjort sitt uttalande. Tydligt är man icke nöjd med att en fråga smidigt kan avvecklas under hand utan uppseendeväckande buller. Bör man icke vara nöjd med ett sådant utvecklingsförfarande, när man vinner resultat som även reservanterna känna sig nöjda med?

Beträffande anmärkningen XII angående den dyrbara flygresan till Italien vill jag framhålla, att jag icke varit med vid behandlingen av detta ärende. Jag beklagar, herr talman, att det i detta dechargememorial icke finnes antytt vilka som deltagit i de olika ärendenas handläggning i utskottet, ty efter en tid glömmes man nästan bort i vilket ärende man voterat eller i vilket ärende man deltagit i sakdebatten.

Innan jag slutar vill jag påtala det sätt varpå reservationen XII blivit skriven. Jag kan icke undgå en känsla av att det där rör sig om ett tillrättaliggande i efterhand av vad som har inträffat, men som departementschefen varit mycket oskyldig till. Jag tänker därvid på detta återbud i sista stund, då den lilla extra maskinen icke var användbar. Jag tänker på återbudet beträffande bokade platser i det extra flygplanet o. s. v. plus en del andra ting, som ej riktigt bra stämma med den sakliga bilden. Men, herr talman, jag överlåter till någon av de ledamöter i utskottet som varit med om behandlingen av detta ärende att närmare belysa skillnaden mellan verkligt förekommande fakta och den belysning därav som man efteråt gjort från reservanternas sida.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr Larsson i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och ytttrade: Herr talman! Den ton av handlingsförklamande förtröstan, som närmare påtalats vid dechargegranskningen, har föranlett mig att begära ordet.

Herr Fast tillrådde oss att acceptera partilivet och att se till att regeringen ställs under politiskt ansvar i de former som äro vanliga, eventuellt med sådana följder som regeringskris, något som vi ju sannerligen ej haft förhoppningar om i detta sammanhang. I anledning härav vill jag fästa herr Fasts uppmärksamhet på, att man med den inställningen gott kan inställa denna granskning och införa det läget, att regeringens ledamöter i motsats till alla andra statens ämbetsmän icke skola vara underkastade den granskning som förevarande paragraf i regeringsformen avser att lägga grunden till.

Herr Fast sade, att ingen kan väl säga: jag företräder den hela och fulla sanningen. Det har ej heller någon sagt, men för att slå fast att just därför

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

att ingen kan anses företråda den hela och fulla sanningen borde det finnas underlag för en saklig debatt om åtskilliga av dessa frågor, där vi förebrått regeringen ett icke konstitutionellt handlingsätt.

Herr Fast frågade mig var i utskottets memorial det står om de reservationer beträffande material och arbetskraft som jag för min del åberopat. Det står, herr Fast, mycket tydligt på s. 17 i utrikesutskottets utlåtande rörande handelsavtalet med Ryssland, där det bl. a. heter: »Nuläget liksom ovissheten för framtiden motivera, att de reservationer gjorts, särskilt i fråga om material och arbetskraft, som omförmälas i industriförbundets och exportförningens skrivelse.» För min del måste jag däri finna ett understrykande av dessa förbehåll, och något annat har jag för min del icke velat göra gällande. Mina anmärkningar i fråga om sättet för bedrivande av förhandlingar har jag icke kunnat finna att herr Fast har undanröjt, om man tar hänsyn till vad som tidigare förekommit. Ty de vid de tidigare förhandlingarna mycket tydliga förbehåll som gjorts beträffande Sveriges försörjningsläge hade vid förhandlingarna på våren 1946 helt kommit bort. Man lovade då denna kredit utan att ha undersökt det svenska näringslivets möjligheter.

Beträffande frågan om remisstiderna gav herr Fast prov på samma skeptiska och desillusionerade inställning. Han förmenade att vi ändå aldrig komma att läsa dessa remisser förrän i sista stund.

Jag har hört hurusom biskop Tegnér en gång i ett motsvarande fall — det gällde ett kommittébetänkande — yttrade, att man betänker sig i det längsta innan man begär en dumhet. Man överilar sig aldrig förrän i sista stund. Jag tror icke att detta är karakteristiskt för svenskt remissväsende.

Herr Fast erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det ansåg jag ju så mycket mindre vara fallet, som jag understök önskvärdheten att remisstiden gjordes så lång som förhållandena medgävo det, även om jag inte kunde instämma i agitationen för att vi alltid skola ha ett långt remissförfarande. Det var som ett argument i min bevisföring jag påpekade att remissvar i regel icke avgåvos förrän i sista stund. Jag tillhör dem, som på grund av sin ställning i vissa kommunala institutioner rätt mycket få avgiva yttranden. Jag har alltså en viss erfarenhet på detta område. Och dessa yttranden som jag varit med om att avgiva komma alltid, så vitt jag vet, i rätt tid.

Till herr Yngve Larsson vill jag säga, att när jag här yttrade mig angående dechargegranskningen, yttrade jag mig med hänsyn till den politiska ansvarigheten och gick ej in på lagligheten av regeringens åtgärder, ty det är någonting annat. Reservanterna ha icke ifrågasatt annat än att regeringens åtgärder på alla punkter varit lagenliga. Man har även tagit upp andra frågor och sagt, att sakfrågor alltid kunna diskuteras. Var skillnaden mellan sakfrågor och politiska frågor går är svårt att avgöra. Till sist vill jag säga, att jag när jag åhörde herr Larssons uttalande måste säga, att det icke går att framställa utrikesutskottets utlåtande som ett klander mot regeringen. Den punkt i utlåtandet som föredrogs står i fullaste samförstånd med vad regeringen själv uttalat och kan således ej tolkas som en motsättning till regeringens politik.

Härpå yttrade

Herr Thorell: Herr talman! När konstitutionsutskottets ärade ordförande gjorde regeringen sin lojalitetsförklaring — han började sitt anförande därmed — tyckte jag det var ganska egendomligt, att det från hans sida kunde komma fram något sådant som det han anförde. Han sade nämligen: fråga är om man

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

kan angripa regeringen från dess underlag i riksdagen om ärendet är av politisk art. Så ungefär föllo orden. Detta underströks av herr Fast, då han sade, att om vi, som tillhöra partiet, skulle gå mot regeringen, bleve det regeringskris. Ja, efter dessa båda deklARATIONER kan väl regeringen om någonsin känna sig lugn. Det har gått ganska långt, om de som sitta i det grundlagsvårdande utskottet se sin uppgift vara, icke att påtala de förhållanden som de anse vara oriktiga, utan slå vakt om den regering som sitter. Jag har mycket svårt att se, herr talman, att den inställningen i någon högre grad skiljer sig från den inställning riksdagsmännen hade med eller mot sin vilja i vårt södra grannland under den senare delen av 1930-talet.

Jag ser icke saken på det sättet, herr talman. Jag anser, att vi sitta i konstitutionsutskottet för att ta närmare reda på de ärenden, där regeringen enligt vår åsikt handlat felaktigt, och att vi äro skyldiga anmäla sådant för riksdagen. Vad är det för mening i att omedelbart efter det riksdagen börjar ta i tu med och sitta ett par månader och leta i protokollen för att få tag i de missgrepp regeringen eventuellt gjort i ena eller andra avseendet, om vi inte få föra våra åsikter vidare på grund av politiska skäl? De frågor vi ha att behandla i konstitutionsutskottet äro ju mest av politisk art. Från de båda nämnda talarnas sida framhölls att vi redan förut diskuterat de ärenden, som vi nu debattera. Ja, men om så också har skett, kan det väl ändå icke befria konstitutionsutskottet från att för sin del taga ställning till dessa frågor. Vi reserverar ha ansett det vara vår skyldighet att taga upp dessa saker till behandling, sedan må majoriteten ha vilken uppfattning som helst.

Jag skall, herr talman, icke gå in så mycket på herr Fasts yttrande. Han talade emellertid något om tiden för remissyttrandena, och i anledning härav skall jag be att få rikta en gensaga mot honom. Han sade, att det vanligtvis är så, att även om vi få remisserna i god tid, vänta vi länge med att göra någonting åt dem. Herr Fast, som varit med så oerhört mycket i det kommunala livet, vet nog, att icke vi alla i de kommunala styrelserna sätta oss ned att läsa igenom remisserna. Vi uppdraga i stället åt till exempel ordföranden, om han har tid därtill, eller åt någon annan att gå igenom saken ordentligt. Sedan, herr Fast, kan det dröja till slutet av remisstiden med det sammanträde som definitivt skall taga ställning till saken. Jag vill stryka under att remisstiden mången gång är för kort. Den som belastas med uppdraget att sätta sig in i frågan har kanske andra viktiga arbeten att syssla med och är kanske redan hårt engagerad. Men det är en annan omständighet också som gör att en del av dessa remissinstanser börja undra, huruvida överhuvud taget remissförfarandet har någon som helst mening längre, och varför? Jo, därför att regeringen visar den största ringaktning för de yttranden som komma från sakkunnigt håll. Passa icke remissvaren, tar regeringen ingen som helst hänsyn till dem. Det förhållandet tror jag icke vi få gå förbi utan den saken måste vi observera.

När jag sedan går vidare, herr talman, skall jag endast i ett avseende gå in på regeringens allmänna politik. Jag vet nämligen att andra talare, som i huvudsak ha samma uppfattning som jag, komma att beröra en hel del av övriga frågor. Jag skall gå in på frågan om massaexporten. I maj förra året beslöt Kungl. Maj:t, att handelskommissionen skulle handhava ärenden rörande export bland annat av pappersmassa. För att få licens måste exportörerna sälja till de priser, som blivit satta som rikspriser. Den 13 juli sänktes kursen för amerikanska dollars och engelska pund med cirka 14 procent. Trots att detta medförde förluster för exportörerna var regeringen icke villig medgiva höjning av priserna i utländsk valuta. Härigenom stoppades en stor del försäljningar. Den 20 september beslöt Kungl. Maj:t att exportpriset i svenskt

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

mynt för försäljning enligt kontrakt växlade efter den 31 juli skulle med minst 5 procent understiga det pris, som skulle godkännas därest växelkurserna ej ändrats. Intet annat pris godkändes således. Den 1 november beslöt Kungl. Maj:t att priserna i svenskt mynt icke fingo överstiga de exportpriser som gällde den 12 juli 1946. Enligt uppgift skulle detta senare beslut ha skett i samförstånd med säljarna, en sak som jag återkommer till senare.

Till slut, den 1 april i år, blevo exportpriserna fria, men exportörerna skulle av de erhållna exportpriserna avsätta till en konjunkturfond en avgift på 50 kronor. I inflationsdebatten den 19 mars i år uttalade statsrådet Wigforss, att under tiden 13 juli—11 november 1946 blev förlusten för svenska folket på grund av sänkta massapriser endast 270 324 kronor. Från en industriidkare i första kammaren invändes, att förlusten kunde beräknas till 150 miljoner kronor, och ett liknande uttalande gjordes i denna kammare också från industrihåll. Härtill genmålde statsrådet Ericsson att ansvaret för förlusten på 150 miljoner kronor närmast föll på industrien själv, som, bortsett från prissänkningen 1946 å 5 procent, åtnöjt sig med det satta priset i enlighet med sin strävan efter en modifierad prispolitik.

Vi reservanter ha satt en viss tro till detta, men för mig har denna tilltro rubbats sedan jag fått taga del av styrelseberättelser från olika massaexporterande bolag. I berättelserna står det nämligen, att bolagen för att få licens måst gå med på de lägre priser, som regeringen bestämt och vilka priser varit lägre än vad som var möjligt att få på världsmarknaden, och att bolagen därigenom åsamkats förluster. Det står inte i någon av de berättelser jag sett, att detta skett i samförstånd med regeringen. Det tycks emellertid här röra sig om medvetna åtgärder från regeringens sida för att få till stånd en minskning av exportvolymen. Jag stöder detta mitt uttalande på ett referat, som TT lämnat av ett föredrag, som statsrådet Wigforss höll i Falun den 1 september i höstas. Han sade bland annat följande: »De borgerliga påstå, att regeringen inte har något program att hejda inflationen. Det är fel. Vi ha ändrat dollarns och pundets värde, och exporten av svenska varor till utlandet har måst begränsas.»

Då industrien hindrades att taga betalt efter världsmarknadspriset, sinade valutareserverna. Det var naturligtvis andra saker som bidrog här till, men detta förhållande torde åtminstone ha medverkat. Nu ha vi fått importreglering och pappersransonering, och vi börja överhuvud taget få tillbaka den bristhushållning, som vi hade hoppats slippa i och med krigets slut. Nu kommer emellertid regeringen med en helt annan uppfattning: vi måste inskränka oss för att kunna exportera och få in valutor. Finansministern har alltså en helt annan inställning nu än den han gjorde gällande så sent som hösten 1946.

Herr Hallén frågade i sitt första anförande, om vi reservanter förstå de nationalekonomiska frågorna. Nej, i sin helhet göra vi det säkert inte. Det göra i själva verket inte många i denna kammare, men vi ha i motsats till en del av regeringens ledamöter en viss praktisk erfarenhet från de områden, där vi ha vår verksamhet, och jag tror inte, att vi skulle ha gjort de misstag om vi suttit i regeringen som denna regering har låtit komma sig till last under tiden från krigets slut. Jag frågar: var finns den fasta hand inom regeringen, som det talas så mycket om? Jag tycker att det i detta som i andra fall varit ett famlande hit och dit, det tycks råda villervalla, och regeringsmedlemmarna ha inte ens principiellt vetat vad de velat. Vi ha hört så mycket talas om planhushållning från det hållet, men jag kan, herr talman, inte hjälpa att jag tycker, att detta mer liknar en planlös hushållning.

Vi skola nu inte tvista om huruvida denna förlust på massaförsäljningen uppgick till 300 000 eller 150 miljoner kronor, ty den största förlusten landet

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

lidit är enligt min mening inte denna, utan prestigeförlusten. Vad får utlandet för uppfattning om en regering, som tvingar företagarna att sälja efterträdda exportvaror till underpris? Det måste få den uppfattningen, att regeringen saknar ekonomiskt sinne. Jag är rädd att denna uppfattning utnyttjats av dem som skickats från olika länder, nu senast Polen, för att göra upp handelsavtal med oss. Från polsk sida hade man kanske inte vågat gå så långt som man gjorde i sina fordringar, om inte den åsikten spritt sig i världen, att vi ha en regering, som inte handlar på ett ekonomiskt klokt sätt, utan vi kanske hade fått ett förmånligare handelsavtal. Härigenom ha vi kanske åsamkats ännu större förluster än dem vi lidit genom att massaexporten minskat eller uteblivit under den tid de lägre priserna gällde.

Vi reservanter anse, att regeringen icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta bland annat i sitt handhavande av detta ärende, och därför ha vi, herr talman, i utskottet yrkat anmärkning enligt § 107 regeringsformen.

Herr **Fast**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Bara en mycket kort replik. Jag vet inte varifrån herr Thorell fått sin uppfattning som han tycktes ha att vi skulle vara skyldiga att sälja till underpris till Ryssland. Hela den svenska exporten är ju beroende av om man från rysk sida kan göra upp avtal med de svenska firmorna. Däri ingår även skälig prissättning, som de svenska firmorna komma att hålla på. Det är också en förutsättning för avtalets genomförande.

Herr **Thorell** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Fasts senaste inlägg förvånar mig i högsta grad, ty jag har i mitt anförande inte sagt ett ord om vad herr Fast nu nämnde.

Härefter anförde:

Herr **Dickson**: Herr talman! Konstitutionsutskottets värnadsbjudande ordförande har lyft en smula på förlåten till vad som sig tilldragit innanför konstitutionsutskottets stängda dörrar. Han drog då även upp denna historia, i vilken jag var inblandad, och jag vill i anledning därav redovisa en kommentar till densamma. Utskottsordföranden anförde i dag ganska överraskande, att om det anmärkningsyrkande, som jag mycket riktigt tagit upp preliminärt och på ett tidigt stadium, hade fullföljts, hade det med all säkerhet resulterat i en anmärkning från utskottets sida gentemot den dåvarande handelsministern. Det är riktigt att jag höjde svärdet över herr Myrdals nacke; att det var så vasst och så tungt som här omvittnats, visste jag inte då. Alltnog, jag stack det åter i skidan med den motiveringen, att herr Myrdal redan lämnat landet. Att en professor i den disciplin, som det var fråga om vid den sammankomst, vid vilken det fatala yttrandet fällades, hade svårt att hålla inne med sin kunskap och sina farhågor var ganska mänskligt, allra helst som professorn i detta fall var Gunnar Myrdal. Hade han undertryckt den entusiasm och talförhet, som är honom egen, hade detta nog varit rätt mycket emot naturen. Den förseelse, som han därvid må ha begått, borde nog på ett tidigt stadium ha förutsetts av dem som föreslog hans inträde i regeringen eller av dem som läto honom sitta kvar där, och anmärkningen, om någon sådan skulle göras, borde kanske därför ha riktats mot statsministern.

Nu tycker jag emellertid, att saken är utagerad. En anmärkning får väl betraktas som ett straff, och jag tror inte någon kan hysa den förhoppningen, att ens ett sådant straff skulle verka förbättrande på den delinkvent det här varit tal om. Det är emellertid ganska pikant att handelsministern här i efterskott, icke genom oppositionens ingripande, utan genom ingripande av

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

konstitutionsutskottets ordförande såsom talesman för utskottsmajoriteten, har utsatts för en moralisk anmärkning, som må kunna intressera kommande hävdaforskare i deras undersökningar av denna epok.

Jag hade ursprungligen tänkt tala om en del principiella saker utan att gå in på detaljerna. Vid behandlingen i konstitutionsutskottet har det många gånger slagit mig, att man dock letar rätt mycket för att finna anledningsanmärkningar. Jag har frågat mig: är detta riktigt? Bör man inte vara tolerant även mot sådana högdjur som regeringsledamöter? Jag har dock kommit till den uppfattningen, att denna konstitutionsutskottets granskning ändå är ett betydelsefullt led i statslivet. Om inte en regering har den där viskande slaven på sin stridsvagn, kan den lätt tappa fotfästet. Jag tror därför det är nyttigt om det då och då kommer fram påpekanden om dess dödlighet, som herr Hallén här talade om.

Inom idrottslivet finns det en del tävlingar som inte kunna exakt avgöras genom resultaten, utan där det sker en poängsättning av prestationerna. Ofta händer det, i synnerhet vid viktiga tävlingar med internationellt inslag och framför allt då representanter för temperamentsfulla nationer äro närvarande bland domarna, att den deltagare, som blivit satt sist i protokollet, av sitt eget lands domare satts som nummer ett. Man har exempel på att domare, som icke gjort detta utan varit mer objektiva, vid hemkomsten haft svårt att bärga sin säkerhet. Jag vill inte draga ut parallellen för långt, men jag tycker liksom herr Larsson i Stockholm, att denna genomgående majoritet i utskottet och denna så gott som hundraprocentiga partiklyvning ger en känsla av att allt inte är som det borde vara. Jag tror att en allmänhet som får se detta tycker, att det är för mycket partipolitik och för litet objektivitet även i konstitutionsutskottets arbete. Jag har själv fått den litet obehagliga känslan, och det verkar alltid uppfriskande om man förnimmer, att det någon gång skär över partilinjerna. Man får då intrycket, att man har att göra med objektivt folk, som inte sneglar vare sig åt höger eller åt vänster.

Jag skall inte säga mer än detta, herr talman. Det är många talare kvar, och åhörarskaran förminskas alltmer. Jag vill endast ha bidragit till dagens debatt med dessa ord.

Herr Kyling: Herr talman! Herr Fast började sitt anförande i dag med att säga, att reservanternas tyckas vilja hålla en politisk vidräkning med regeringen. Men man får väl inte, herr Fast, tyda konstitutionsutskottets arbete på det sättet, att de som velat framföra en anmärkning därmed absolut velat hålla en politisk vidräkning med den sittande regeringen? Herr Fast sade vidare, att eftersom man gillar den politik som regeringen fört, bör man inte göra några anmärkningar. Om man driver den satsen tillräckligt långt, frånhänder sig dock riksdagen den rätt till granskning av regeringens sätt att handlägga ärendena som den konstitutionellt har, och då blir granskningsarbetet endast av formell karaktär. Jag tycker inte det är riktigt att betrakta granskningen på detta sätt.

Jag skall för min del, herr talman, stanna inför några av de framförda reservationsanmärkningarna, och jag vill börja med att säga några ord om reservationsanmärkning V, som närmast berör den importeglering som trädde i kraft den 14 mars 1947. Anmärkningen rullar upp hela problemet om våra valutansvarigheter och skildrar i vilket dåligt läge vår valuta kommit genom allehanda ingrepp eller rättare sagt genom bristen på ingrepp från regeringens sida. Jag skall emellertid inte taga upp dessa problem på nytt, ty de ha vidrörts av andra talare i dag, utan jag skall stanna inför själva importegleringen.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Riksdagen och regeringen skola ju tillsammans besluta om ett så viktigt ingripande i folkhushållet, som det här gäller. Jag är väl medveten om att man omedelbart svarar, att regeringen helt enkelt inte kunde invänta ett riksdagsbeslut, därför att hamstrarna därigenom skulle fått fria händer, men den saken kan diskuteras. Det kunde kanske ha mött stora svårigheter att bereda riksdagen tillfälle att fatta beslut före ett sådant ingripande, men vi ha dock tidigare varit med om sådant här i riksdagen. Jag skall be, herr talman, att få citera ett anförande, som finansministern höll i första kammaren i december 1946, för att bevisa att det inte bara är reservanterna som anse, att anmärkningen är berättigad. Om majoriteten i utskottet hade läst detta yttrande och gått med på anmärkningen, hade de varit i mycket gott sällskap, ty finansministern säger själv enligt riksdagsprotokollet: »Jag har inte hört någon åtgärd föreslås som, såvitt jag för ögonblicket kan se, skulle kräva beslut av riksdagen, om jag undantar frågan om en importreglering, men såsom jag har yttrat i en intervju har frågan om importreglering inte varit under övervägande inom regeringen.»

Detta yttrande ger tydligt belägg för att finansministern själv ansåg, att riksdagen borde höras, om en importreglering skulle komma till stånd. Även om jag inser, som jag tidigare berörde, att det skulle vara förenat med svårigheter att låta riksdagen fatta beslut, tycker jag att regeringen åtminstone borde ha gått så långt i sitt hänsynstagande till riksdagen, att den gjort ett provisorium av denna importreglering och sedan låtit riksdagen taga ställning till deusamma. Det går inte i det långa loppet att koppla bort riksdagen från det ansvar den grundlagsenligt har, och den balans mellan regering och riksdag, som bör råda i ett demokratiskt samhälle, får helt enkelt inte rubbas därigenom att regeringen efter eget gottfinnande beslutar utan riksdagens hörande. Det är huvudsakligen av denna anledning vi reservanter ansett att det borde riktas en anmärkning mot föredragande departementschefen, dåvarande folkhushållningsministern Gjöres.

Den andra anmärkningen, som jag vill uppehålla mig något vid, är den som i utskottets memorial rubricerats som nr IX. Jag skall inte heller här gå in på någon vidlyftigare granskning av hela ärendet. Anmärkningen gäller Svenska Lloyds begäran om koncession på luftfart, vilken avlogs i konseljen den 30 december 1946. Jag skall inte ge någon närmare redogörelse för hela behandlingen av denna fråga, alldenstund kommunikationsministern själv i ett interpellationssvar till herr Hagberg i Malmö i början av denna riksdag gav en utförlig redogörelse för hur han såg på ärendet. Jag vill emellertid stanna inför ett par saker och närmast inför luftfartsstyrelsens syn på problemet. Luftfartsstyrelsen har efter en ingående granskning av ärendet kommit till den uppfattningen, att Svenska Lloyd och Svenska Aero Lloyd borde få denna koncession, men endast på fem år, varefter frågan på nytt skulle prövas. Beträffande det positiva i luftfartsstyrelsens ställningstagande vill jag bara meddela kammaren, att styrelsen i slutet av sin skrivelse säger, att dess samtliga medlemmar deltagit — det föreligger följaktligen ingen reservation. Den 30 december 1946 avlogs emellertid som sagt denna anhållan från Svenska Lloyd i Göteborg. Utan att taga ställning till huruvida det var berättigat att ge Svenska Lloyd denna koncession eller ej vill jag stanna vid den konstitutionella sidan av saken. Till grund för statsrådets behandling av detta ärende måste ligga en rent monopolistisk tankegång. Detta ståndpunktstagande måste vila på en sammanblandning av offentliga och kronans fiskala intressen, då Svenska Lloyd inte fått denna koncession, under det att utländska bolag få taga våra resurser på de olika flygplatserna i anspråk. Men även om man bortser härifrån, finns det dock tydligt frånsagt i § 60 regeringsformen, att

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

»monopolier till vinning för kronan eller enskilda personer eller korporationer icke må fastställas utan genom lag, stiftad av konung och riksdag samfällt». Detta är den konstitutionella sidan av saken, och jag anser icke att det bör betraktas som om oppositionen är ute efter regeringens skalp, när vi i konstitutionsutskottet, som bildat reservanternas grupp, ha velat framföra dessa synpunkter; det är som sagt en rent konstitutionell sak även denna fråga.

Så vill jag till sist, herr talman, stanna inför reservationsanmärkningen XIII. Jag lade märke till, att då herr Fast granskade de olika reservationerna, fällde han icke ett enda ord om anmärkningen XIII. Måhända får jag tolka detta förhållande på det sättet, att herr Fast i detta fall ansåg att det fanns en viss anledning till anmärkning i enlighet med reservanternas uppfattning.

Jag skall, herr talman, be att nu få ge en litet mera utförlig redogörelse för detta ärende, så att vi skola kunna sätta oss in i detsamma. Det gäller här en utnämningsfråga. Konstitutionsutskottet har icke brukat ta upp utnämningsärenden till direkt granskning, men i detta fall finna vi reservanter att det gäller en principfråga av mycket stora mått, som riksdagen bör ta ställning till.

Redan i november 1945 ledigförklarades en förrådsförmanstjänst vid en statens järnvägars förrådsavdelning, som i utskottsbetänkandet betecknas med bokstaven X. När järnvägsstyrelsen skall utnämna en befattningshavare sättes en ganska vidlyftig apparat i funktion. Först skall, som i detta fall, förrådsintendenten avgiva utlåtande över vilka sökande som äro lämpliga för befattningen och ge sitt förord. Men det räcker icke med detta förrådsintendentens utlåtande, utan ärendet måste också gå till en institution, som heter förordsfullmäktige. Förordsfullmäktige utgöras icke av några av Kungl. Maj:t utsedda representanter för personalorganisationen, utan personalorganisationerna få själva utse sina representanter, detta för att möjlighet på det sättet skall beredas personalorganisationerna att i ett utnämningsärende få den person placerad, som ur personalens egen synpunkt anses mest lämpad för befattningen i fråga. I nu förevarande fall anmälde sig fyra sökande, av vilka emellertid en förklarades obehörig. Av de tre kvarvarande fick ett trafikbiträde, som i utskottsbetänkandet betecknas med bokstaven B., förord av förrådsintendenten. Därefter gick ärendet till förordsfullmäktige eller den institution, för vars sammansättning och uppgifter jag nyss redogjort. Även denna institution gav sitt förord i enlighet med intendentens ställningstagande, och man hade sålunda ingenting att anmärka mot B. Ärendet gick vidare till järnvägsstyrelsen, som fick ta ställning till problemet, och eftersom både förrådsintendenten och förordsfullmäktige givit sitt förord åt trafikbiträdet B., konstituerades denne av styrelsen till förrådsförman.

Men då började man ifrån X. göra vissa attacker mot konstitueringen i fråga. Vi äro nu framme vid början av 1946. Då hemställde personalgruppen vid detta huvudförråd, där denne person utnämndes, att det måtte föranstaltas om undersökning rörande förhållandet mellan befäl och personal vid förrådet i syfte att man skulle få klarhet i fråga om viss kritik mot B., vilken som vikarie upprätthöll den sökta förrådsförmanstjänsten. Man preciserade sin kritik mot B., och det kom då fram att denne åren 1933/34 varit ansluten till ett nationalsocialistiskt parti, nämligen Furugårdspartiet. Kritik riktades vidare mot det förhållandet, att B. hade fått vikariatsförordnande på tjänsten i fråga. Förrådsintendenten fann emellertid kritiken mot B. vag och obestyrkt och ansåg därför ingen anledning föreligga att upphäva B:s vikariatsförordnande. Längre fram i tiden eller i februari 1946 uppvaktades förrådsintendenten med ytterligare kritik, vilken även den huvudsakligen riktades mot B. därför att denne tillhört det av mig förut omnämnda nazistiska partiet. Den

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

18 mars 1946 konstituerade järnvägsstyrelsen B. till förrådsförmän, vilket överklagades hos Kungl. Maj:t i kommunikationsdepartementet den 7 maj samma år. Departementschefen uppvaktades med begäran om att han skulle vidta sådana åtgärder, att järnvägsstyrelsens beslut att utnämna B. måtte upphävas och att befattningen finge stå på förordnande eller vikariatstjänst till årets slut, detta för att bereda maskinbiträdet A. tillfälle att tjänstgöra och visa sin lämplighet för befattningen. Samtidigt inkom till departementet en skrivelse undertecknad av 21 tjänstemän vid huvudförrådet — det var icke alla där anställda, ty enligt uppgift från järnvägsstyrelsen uppgick detta antal till 36 — i vilken frambars protest mot utnämningen av B., som tillhört ett nazistiskt parti. B. anhöll då hos regeringen att han skulle få sitt ärende hänskjutet till bedömningsnämnden och att denna skulle få avgöra, huruvida B. var nationellt pålitlig eller icke. Bedömningsnämnden har ett långt protokoll över sin handläggning av detta ärende och säger däri bland annat, att nämnden har fått klart för sig, att B:s nazistiska inriktning åren 1933/34 närmast syntes ha framdragits som ett användbart vapen i befodringsstriden. Någon verklig personlig motsatsställning mellan personalen och B. förelåg enligt nämndens mening icke. Nämnden ansåg emellertid, att B. på sin tid visat mycket påfallande brist på balans och självständighet. Det där sista kan jag ge nämnden fullkomligt rätt i, ty mannen i fråga hade enligt nämnden varit både vänstersocialist, syndikalist, nazist och socialdemokrat, och det kan man ju inte säga tyder på någon bättre balans hos honom. Hans engagement hos nazistpartiet varade som sagt åren 1933—34. Sedan 1935 är mannen i fråga kollektivt ansluten till det socialdemokratiska partiet, och sedan 1940 är han också individuellt ansluten till detsamma; han är fortfarande medlem, såvida han nu icke i dagarna har blivit fockad ur partiet. Nämnden slutar sitt utlåtande med följande ord: »Nämnden har icke någon anledning att ifrågasätta annat än att B. såsom innehavare av ifrågasatt befattning skulle visa nationell pålitlighet, vilket är det enda avseende vari nämnden har anledning att yttra sig i detta befodringsärende.»

Sedan nämnden yttrat sig gick ärendet till Kungl. Maj:t, som genom beslut den 8 november 1946 upphävde den av järnvägsstyrelsen gjorda utnämningen. Järnvägsstyrelsen fann därefter lämpligt ledigförklara tjänsten till förnyad ansökning. Den 28 december 1946 uppgjorde förrådsintendenten nytt förslag. Då hade B. sökt igen men nu tillsammans med två nya män. Förrådsintendenten satte fortfarande B. i första förslagsrummet. Men förordsfullmäktige hade ändrat mening och utdömde nu B. för tjänsten i fråga. Ärendet gick vidare till järnvägsstyrelsen, som utnämnde sökanden I. Häröver klagade B. Järnvägsstyrelsen, som hade att yttra sig över dessa besvär, sade, att styrelsen ansåge att klaganden B. bort framför I. utnämnas till förrådsförmän — järnvägsstyrelsen stod alltså kvar på sin gamla ståndpunkt — men styrelsen slutade sitt utlåtande med att säga: »Enär Eders Kungl. Maj:t den 8 november 1946 undanröjt järnvägsstyrelsens beslut den 18 mars 1946 att till den förrådsförmänstjänst, varom nu är fråga, utnämna B., har järnvägsstyrelsen funnit sig vara förhindrad att i samma befodringsärende ånyo utnämna B.» Detta tyder alltså på att järnvägsstyrelsen ställts inför den situationen, att den icke på nytt kunde utnämna denne person, som dock av myndigheterna ansetts vara den för befattningen bäst lämpade.

Det är ett principiellt ställningstagande i frågan som vi måste göra. Denne man, som ett par år tillhört nazistpartiet, har begärt att få sin sak prövad av bedömningsnämnden. Nämnden har godkänt honom till alla delar. Då blir själva principfrågan: skola vi ha en bedömningsnämnd i detta land, bör väl Kungl. Maj:t ta hänsyn till vad den säger? Det duger väl ändå inte att en

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

människa, som friats från de beskyllningar och anmärkningar, som riktats mot honom, skall behöva löpa gatlopp hela livet igenom.

Jag har, herr talman, ansett att man kunde ta upp detta problem till dryftande. Jag har också svårt att tro, att det varit hans politiska förflutna, som gjort honom olämplig för tjänsten i fråga. Ty skulle denne man ha varit nazistiskt inriktad även efter 1939, måste jag fråga, varför det socialdemokratiska partiet har godtagit honom som medlem. Han är fortfarande medlem av detta parti. Jag anser därför att föredragande departementschefen i detta ärende har tagit mindre hänsyn till bedömningsnämndens uttalande än till de framställningar, som ingivits av enskilda personer och av personalsammanslutningar. För övrigt vill jag säga, att dessa anklagelseskrivelser, som riktats mot B., ha många satt sina namn under, som varit medsökande till B. eller stått i släktskapsförhållande till någon annan sökande. Det är därför vi reservanter ha ansett, att Kungl. Maj:t — d. v. s. i detta fall kommunikationsministern, statsrådet Nilsson — icke har förfarit i enlighet med regeringsformens § 28, där det tydligt är fastslaget, att förtjänst och skicklighet skola vara den enda befordringsgrunden. I detta besvärsmål har Kungl. Maj:t kopplat loss från regeringsformens § 28, och det är därför vi, herr talman, ansett, att en anmärkning bort göras mot föredragande departementschefen.

Herr Wiberg: Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande föreföll, om jag inte misstog mig, vilja frita regeringen från varje ansvar för konsekvenserna av den ekonomiska politik, som förts i vårt land under de sista åren. I ett sådant fritagande borde väl också, förmodar jag, ingå regeringens alla göranden och låtanden på detta mycket betydelsefulla område. Herr Hallén tycktes förmena, att vårt läge i ekonomiskt hänseende är följden av, som han uttryckte sig, en världsekonomisk process, som varken regeringen eller någon annan har kunnat förebygga. Han hyste också den kanske något optimistiska förhoppningen, att vi andra här i kammaren skulle acceptera hans åsikter dithän, att någon debatt icke skulle komma till stånd beträffande dessa ting. Men herr Hallén var synbarligen icke alldeles säker på den saken eller att oppositionen helt skulle dela hans uppfattning och följa hans råd. Han fann dock en lösning även för den eventualiteten. Han tillade nämligen, att socialdemokraterna för sin del avböja debatt i dessa frågor. Jag kan naturligtvis icke tvinga vare sig herr Hallén eller någon annan, som icke vill debattera, att ta till orda, men för mitt eget vidkommande måste jag nog säga, att jag icke kan gå honom så långt till mötes, att jag vid detta tillfälle förbigår den ekonomiska politiken och därmed underlåter att beröra de påpekanden, som reservanterna gjort under punkt B. II.

Det är väl ändå så, herr talman, att den som tar del av bankoutskottets olika utlåtanden under kriget beträffande den allmänna ekonomiska politiken får en ganska klar bild av att utskottet hela tiden haft blicken öppen för de faror för en allvarlig penningvärdeförsämring, som förelegat vid olika tidpunkter. Bankoutskottet har ju gjort ett flertal principiella uttalanden beträffande skilda avsnitt av den ekonomiska politiken och har också fört fram ett flertal konkreta rekommendationer. Man har inom utskottet under alla dessa år varit fullkomligt ense om att en inflatorisk utveckling, även om den för tillfället kanske skulle innebära en bekväm lösning av problemen, i verkligheten endast skulle utgöra ett undanskjutande av desamma. En penningvärdeförsämring medför principiellt vådor, och all erfarenhet visar, att, när stenen väl börjat rulla, det icke just är så lätt att hejda farten. Beträffande den allmänna inställningen har också städse inom utskottet rätt fullständig samstämmighet, något som ju även har tagit sig uttryck i utskottsbetänkandena. I vissa

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

fall hava emellertid reservanter på borgerligt håll velat gå längre än majoritet, och vederbörande ha under årens lopp haft tillfälle framföra och motivera sina egna åsikter i debatter, som tid efter annan förts i kamrarna.

För utskottet stod det fullkomligt klart, att faran för en inflation icke alls skulle vara undanröjd i och med att kriget tog slut. Man hade i det fallet erfarenheter icke endast från andra länder utan också från utvecklingen här i Sverige efter det första världskriget. Den verkliga penningförsämringen ägde som bekant rum icke under kriget men väl åren efter detta. Detta ledde i sin tur till många åtgärder. Man ville återställa penningvärdet och ansåg sig nödsakad tillgripa medel, som i sin tur medförde en fördjupad depression, åtföljd av en enorm arbetslöshet. Visserligen återställde man i viss mån penningvärdet på detta sätt, men man har, i varje fall inom bankoutskottet, under dessa år varit ense om att det icke var att rekommendera att följa detta exempel med en brant uppåtgående prisstegringskurva, som avbröts genom en lika brant nedåtgående kurva.

Det vore nog överdrift att påstå, att den återhållsamhet och försiktiga avvägning, som bankoutskottet förordat icke minst de senaste åren, haft någon större betydelse när det gällt den allmänna politik, som regeringen fört efter kriget. I fråga om finanspolitiken och penningvärdet har finansministern som bekant retirerat från position till position. Det är ju icke heller att undra på att man stundom också hört sådana uttalanden som »vad är det egentligen för mening i att bankofullmäktige och bankoutskottet göra en del kloka och förnuftiga uttalanden, som alla och envar borde kunna instämma i, när regeringen ändå icke följer dem?»

Reservanterna ha nu hänvisat till ett sådant uttalande från bankoutskottets sida, som godkänts av 1946 års värriksdag och som åsyftade en stabilisering av priser och löner. Reservanterna i konstitutionsutskottet ha ansett, att regeringen för länge sedan borde ha följt bankoutskottets råd. Då jag förmodar att detta var allvarligt menat och eftersom riksdagen anslöt sig till detsamma borde det väl ligga ganska nära till hands att icke endast utskottets ledamöter utan också riksdagsmajoriteten nu instämde med reservanterna i konstitutionsutskottet. Varom icke kan man ej gärna tro annat än att riksdagen ändrat mening och sålunda nu anser att de uttalanden, som gjordes för ett år sedan av bankoutskottet och som då godkändes av riksdagen, icke voro så välbetänkta. Jag har för min del ganska svårt att tänka mig att något sådant skulle kunna inträffa. Tvärtom är det väl i verkligheten så, att utvecklingen tyvärr på ett mycket övertygande sätt visat att bankoutskottets varningar och uppmaningar voro väl motiverade och att de utgjorde ord i rätten tid.

Nu skulle man naturligtvis, om man försökte analysera orsakerna till det allt annat än goda ekonomiska läge, vari vårt land för närvarande befinner sig, kunna peka på en hel rad positiva misstag och underlåtenhetssynder från regeringens sida. I en del fall är det naturligtvis icke regeringen ensam som bär ansvaret, utan riksdagen och vi alla få nog taga på oss vår del. Men i det stora hela är det dock regeringen, som ansvarar för de många missgrepp, som ägt rum i fråga om t. ex. den överdrivna kreditgivningen till utlandet, en mångfald ogynnsamma handelsavtal, utpumpningen av ny köpkraft, som icke haft en motsvarighet i till förfogande stående tillgångar, oriktiga ingripanden i fråga om prissättningen på vissa exportvaror, en felaktig belastning av produktionsapparaten här hemma, en snedvriden import och mycket annat, som oppositionen nu lägger regeringen till last. Dagens föredragningslista är emellertid lång, och det kommer, föreställer jag mig, att längre fram under de månader riksdagen av allt att döma kommer att vara samlad att bli gott om tillfällen att debattera finans-, penning-, valuta- och skattepolitiken. Jag

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

skall därför för närvarande inte fördjupa mig i dessa saker. Jag vill endast göra den stilla reflexionen: ligger det icke något i att regeringen handhaft landets ekonomi dessa sista år ungefär på samma sätt som en något oerfaren person, som inte är van att handskas med pengar men som plötsligt en dag står med, som han tror, fullkomligt obegränsade tillgångar?

Reservanterna mena, att regeringen har en väsentlig del i ansvaret för bristen på jämvikt i vårt ekonomiska liv. Att begå misstag är — huru paradoxalt det än må låta — kanske icke något så stort fel, åtminstone om det inte upprepas, så att det blir en vana. Jag antar också att regeringen icke själv vill göra anspråk på någon ofelbarhet. Jag hoppas, att regeringen är beredd att kanske t. o. m. vidgå en del felaktigheter och bära sitt ansvar för de misstag som begåtts, lika väl som regeringen gärna åberopar de för landet gagnarika beslut som ha fattats.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få ansluta mig till den åsikt, att vilken reservanterna vad särskilt punkten II beträffar ha givit uttryck.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr von Friesen: Herr talman! Då man granskar konstitutionsutskottets dechargememoriel för i år och gör en snabb återblick över liknande utlåtanden under en tidsperiod, som åtminstone sträcker sig tillbaka till den tid, då det andra världskriget började, så finner man att för första gången är detta memorial fritt från anmärkningar mot något statsråd. Jag har sett efter, hur förhållandet har varit under de senast förflutna åren från och med 1941. År 1941 förekom en omförmälan och en anmärkning, 1942 en anmärkning och tre omförmälningar. 1943 var det icke mindre än fyra anmärkningar. 1944 var det en ingresserinnan och två anmärkningar. 1945 var det en anmärkning, och under år 1946, alltså det första fredsåret, var det två erinringar och en anmärkning. Den i det svenska dechargeförfarandet okunnige skulle möjligen av detta kunna draga den slutsatsen, att vi nu äntligen fått en regering som har förstått att skicka sig så väl, att var och en av dess enskilda ledamöter så väl tillvaratoge rikets sannskyldiga nytta, att någon anledning till anmärkning aldrig förefunnes. Så är ju emellertid inte förhållandet. Det har flera gånger under denna debatt vittnats om att memorialet återspeglar de politiska motsättningarna mellan å ena sidan regeringen och det parti, som stöder regeringen, å andra sidan oppositionen, och att följaktligen, då regeringen har stöd av majoriteten i båda kamrarna, regeringspartiet genom sin maktställning i utskottet kunnat rädda regeringens ledamöter från anmärkningar.

Jag skall såtillvida kunna ge konstitutionsutskottets ärade ordförande rätt, att jag gärna medger att jag förstär, att det ingalunda behövde ha ernåtts majoritet för samtliga 14 nu reservationsvis framförda anmärkningar. En och annan av dem är otvivelaktigt av den beskaffenhet att man mycket väl kan diskutera, huruvida en anmärkning i själva verket var befogad. Men jag kan omöjligen frigöra mig från det intrycket, att när det gäller en enda fråga, konstitutionsutskottets majoritet, alltså även dess socialdemokratiska ledamöter, borde ha förenat sig med de övriga om en anmärkning. Det gäller punkten III av reservationsanmärkningarna, frågan om uraktlåtenhet att höra riksdagen eller riksdagens organ, när det gällde det ryska handelsavtalet. Frågan är nämligen här inte av vanlig partipolitisk innebörd. Det gäller, huruvida detta riksdagsutskott skall visa sig mäktigt att slå vakt kring riksdagens i grundlagen angivna rättigheter att taga del i avgörandet av viktiga utrikespolitiska frågor, framför allt traktatfrågor, innan det slutliga bestämmandet äger rum. Jag finner detta vara en allvarlig anmärkning mot konstitutionsut-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
skottets majoritet, att man på denna punkt icke har varit beredd att värna om riksdagens självklara intresse.

Nu säger visserligen utskottets ärade ordförande, att han av någon anledning var förhindrad att infinna sig i utskottet den dag, då denna viktiga fråga behandlades. Jag har noterat ur de protokoll, som föras vid konstitutionsutskottets sammanträden, ehuru de icke äro bifogade memorialet, att det var några andra mera prominenta inom det partiet, som också funnit det alldeles omöjligt att vara närvarande vid detta viktiga tillfälle och överlämnat åt andra, framför allt, skulle jag tro, åt suppleanterna, att här träffa avgörandet. Jag vet inte, om jag har rätt att tolka denna bortovaro såsom ett indirekt erkännande av att man i själva verket ansåg situationen en smula olustig och att man innerst inne gärna skulle varit beredd att följa utskottets ordförandes här i kammaren deklarerade mening, att han nog, om han varit närvarande, skulle ha stött anmärkningen.

Frågan om förberedelserna för detta avtal och de stora engagemang, som vår industri fick ikläda sig, skall jag inte närmare beröra. Den berörs också mycket flyktigt i reservanternas yttrande på sidan 9. Man vill tydligen inte närmare gå in på den frågan. Jag har så mycket mindre anledning att göra det, som denna fråga vid ett tidigare tillfälle, alltså vid det tillfälle, då vi debatterade själva det ryska avtalet den 13 november förra året, ganska ingående diskuterades. Men så mycket skulle jag i detta sammanhang ändå vilja säga, herr talman, att ju mera man får ett perspektiv på denna stora och för vårt lands framtida ekonomi så betydelsefulla fråga, desto mera växa ens betänkligheter mot att man har förmåtts att vara med på ett avtal av de dimensioner som här föreligga. Jag sympatiserar fullständigt med den tankegång, som uppenbarligen låg bakom träffandet av detta avtal, att man skulle äntligen efter kanhända vissa försyndelser försöka åvägabranga ett gott grannskapsförhållande till Ryssland. Men jag frågar mig, om inte priset för detta i och för sig åtråvärda försök har varit för högt, och jag frågar mig också, huruvida resultatet i själva verket har uppnåtts. Dagens situation, när det gäller denna fråga, är ju den, att förhandlingar pågå mellan å ena sidan ryska regeringsdelegater och å andra sidan representanter för de närmast berörda industrierna. Dessa förhandlingar ackompanjeras självfallet av regeringsinspirerade ryska pressuttalanden av en innebörd, som inte kan anses tilltalande ur svensk synpunkt. Jag tror, herr talman, att vi i fortsättningen komma att få åtskilliga tillfällen att ytterligare beröra denna fråga och den inverkan på vårt näringsliv, som den kommer att föra med sig. Jag vill nöja mig med dessa korta erinringar på denna punkt.

Jag skall efter detta säga några ord om en annan fråga, som i varje fall inte från oppositionens sida har blivit närmare berörd under dagens debatt. Det är anmärkningsärendet nr XII, den ryktbara italienresan. Trots att det är en fråga av ganska liten omfattning — det rör sig ju inte om så stora belopp som vi i allmänhet äro vana vid att röra oss med för närvarande — är det likväl en fråga som ger anledning till åtskilliga reflexioner, delvis också av principiell innebörd. När man läser igenom vad reservanterna ha skrivit i detta stycke, så är kanske den första fråga, som anmäler sig — den berördes också i en interpellationsdebatt i första kammaren för några dagar sedan — om inte hela denna import av utländsk arbetskraft skulle kunna ha skötts enklare, smidigare och billigare utan att statens organ på det sätt som här skett hade varit inblandade. Nu vet jag, att man från regeringens sida säger, att detta var ett statsintresse av första ordningen. Man kunde inte överlåta åt industrien att själv vidtaga ens förberedelserna för en import av arbetskraft. Om man går med på detta resonemang, finns det inte andra möjligheter, möjlighe-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

ter, som bruka utnyttjas vid en mångfald andra tillfällen, att reglera sådana här internationella mellanhavanden? Vi ha ju i Italien både diplomatisk och konsulär representation, som helt säkert skulle varit kompetent att vara myndigheterna behjälplig med alla förberedelserna för denna import utan att speciella regeringsdelegater hade behövt infinna sig på ort och ställe. Om man säger, att vår legation och våra konsulära myndigheter inte dögo till att sköta denna sak ens i korrespondens med hemlandet, gör man ytterligare då den anmärkningen, att när det nu var nödvändigt att skicka ned några personer till Italien, var det verkligen nödvändigt att skicka en så manstark delegation som här ifrågasattes? Det var ursprungligen sju personer, en av dem fick förhinder, och det var alltså sex som reste. Jag har en mycket livlig känsla av att denna fråga skulle kunnat ordnas med användande av en långt mindre dyrbar apparat än som i själva verket har skett. Och som sista anmärkning: om det nu var nödvändigt att skicka alla dessa sex personer, var det verkligen erforderligt att begagna dessa dyrbara transportmedel, detta extraplan, i stället för att vänta några få dagar, då enligt vad flygbolaget uppgav sex platser skulle kunna ställas till förfogande? Så bråds-kande kan man ju ändå inte betrakta detta ärende.

En av anledningarna till att detta ärende har väckt en viss uppmärksamhet och diskuterats mycket i pressen och att följaktligen reservanterna inom konstitutionsutskottet tagit upp frågan, är måhända att den person, som i dessa handlingar fungerar som delegationens ledare och främste ansvarige representant, tidigare har blivit uppmärksammas i olika ekonomiska sammanhang, det må gälla privat företagsamhet eller uppgifter inom statsförvaltningen. Man hade därför kanske en viss anledning att vara på sin vakt i detta speciella fall. Det egendomliga förefaller emellertid vara, att varje gång en sådan här litet vidlyftig historia publiceras tar pressen omedelbart upp till diskussion, vilket eller vilka förnämliga statsämbeten som i framtiden skall falla på denne persons lott. För egen del skulle jag vilja nöja mig med den blygsamma reflexionen, att det förefaller mig som om en verksamhet av detta slag, en karriär av denna beskaffenhet, kommer vårt land att verka något för litet för att göra en sådan person rättvisa. Vore det inte naturligt, om det nu äntligen erbjöde sig en post i de Förenta Nationernas stora världsbyråkrati för att ge en fullständig relief åt denna märkliga karriär?

Men, herr talman, jag kan inte sluta mina reflexioner till anmärkningen nr XII utan att därtill foga några erinringar av allmän och principiell innebörd. Det är otvivelaktigt så, att man får se den resa och den extravagans, som från statsmakternas sida här visats, i ett större sammanhang. Sedan vapenstillståndet inträtt och gränserna öppnats har en tendens blivit mer och mer märkbar att låta både statens förtroendemän och funktionärer och i icke ringa mån de stora kommunernas förtroendemän och tjänstemän företaga ganska vidlyftiga och kostsamma resor på det allmännas bekostnad. Det är denna allmänna tendens som jag vill varna för. Man har många gånger svårt att frigöra sig från den uppfattningen, att resorna ingalunda varit nödvändiga eller att i varje fall angelägenhetsgraden inte stått i proportion till de med resorna förbundna utgifterna. Skall en dylik turistverksamhet äga rum, så bör det vara den resandes ensak även i ekonomiskt avseende. Man ser ibland i tidningarna bilder av personer på sådana resor. Jag såg t. ex. en riksdagsledamot för någon tid sedan avfotograferad på det härjade Europas ruiner. Det var egentligen bara Baedeker och turistkikaren som saknades för att bilden skulle vara komplett, och när man tog del av syftet med denna på det allmännas bekostnad företagna resa, så sade man sig otvivelaktigt, att ett resultat säkerligen kunde ha nåtts med mindre medel än vad som här använts.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Med dessa sista ord, herr talman, har jag blott velat rikta en vädjan i första rummet till regeringsbänken att i fortsättningen iakttaga en något större återhållsamhet, när det gäller en trafik av denna beskaffenhet, och att noggrannare än vad som uppenbarligen tidigare har skett verkligen pröva behovet av dylika resor.

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Jag är tacksam över att herr von Friesen berett mig tillfälle att yttra mig i anledning av reservationsanmärkningen nr XII, vilken berör den numera så berömda resa, som en delegation från beredningen för utländsk arbetskraft i höstas företog till Rom.

Jag skall be att få med några ord angiva den situation, som rådde i somras. Vi veta alla, att man då fick klart för sig, att vårt land hade att kämpa med en arbetskraftsbrist, som var större än man dessförinnan hade insett. Industriens utredningsinstitut publicerade en utredning, varav framgick, att bristen på arbetskraft var mycket stor, och vari man krävde en import av utländsk arbetskraft av mycket betydande omfattning under de närmaste åren. Samtidigt hade jag under våren och sommaren 1946 vid upprepade tillfällen kontakt med företrädare för olika branscher inom industrien, vilka alla kraftigt framhöllo angelägenheten av att det snarast möjligt kom till stånd en invandring av utländsk arbetskraft. Dessa förhållanden ledde till att det inom regeringen tillsattes en särskild delegation, som skulle syssla med dessa frågor. Delegationen tog redan från början upp kontakter med olika länder, bland annat med Italien. Under eftersommaren fördes förhandlingar här i Stockholm med dels italienska beskickningen, dels representanter för Fiat-koncernen. Vid dessa preliminära överläggningar framfördes under hand från italiensk sida önskemål om att mera officiella förhandlingar skulle äga rum i Rom. Den bristsituation, som då förelåg, och den möjlighet som fanns att från Italien — som vi då trodde ganska snabbt — kunna ordna en invandring av arbetskraft, föranledde mig att omedelbart taga fasta på detta erbjudande. Jag ansåg nämligen vid denna tidpunkt att det var ganska brådskande att få till stånd dessa förhandlingar. Industrien ropade efter arbetskraft, och jag insåg, att om det skulle vara möjligt att få till stånd en invandring från Italien redan under hösten 1946, så måste denna officiella kontakt med de italienska myndigheterna tagas upp utan dröjsmål. Jag levde då som sagt i den förhoppningen, att det skulle vara möjligt att redan under hösten åstadkomma en begränsad invandring.

När man sedan trängde problemet närmare in på livet, visade det sig, att en sådan invandring var förenad med stora tekniska svårigheter. Det gällde att ordna arbetarnas försäkringsskydd och att ordna transfereringsmöjligheter så att de utländska arbetarna skulle kunna till Italien överföra nödiga medel för sina familjers försörjning och för deras socialförsäkring. Dessa svårigheter ha gjort det omöjligt att få till stånd denna invandring så snabbt som vi hoppades i fjol sommar.

Vi beslöto alltså att sända en delegation till Rom. Herr von Friesen frågar nu, om det verkligen var nödvändigt att sända ned en så stor delegation — det var sex personer som reste. Jag vill då nämna, att det inom stora grupper av vårt folk — det är ingen hemlighet — och bland annat inom de arbetargrupper, som voro närmast berörda av en sådan invandring, rådde ganska stor tveksamhet om hur man skulle ställa sig till frågan. På företagsidan var man heller inte alltid på det klara med vilken teknisk kapacitet dessa arbetare kunde besitta. Det var alltså nödvändigt att, förutom representanterna för själva beredningen, låta i delegationen ingå företrädare för landsorganisationen och för metallindustriarbetarförbundet, som var när-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

mast berört på arbetarsidan, och det var vidare nödvändigt att taga med två tekniska experter, som på arbetsplatserna i Italien genom egna studier skulle kunna bilda sig en uppfattning om huruvida den arbetskraft, som kunde erbjudas, var så högtstående och tekniskt skicklig, att arbetarna kunde följa med i arbetstakten inom våra verkstäder och att det således kunde innebära någon ekonomisk fördel för oss att få dessa arbetare insatta på våra svenska arbetsplatser. Av de sex personer, som ingingo i delegationen, hade alltså fyra kommit med av dessa bevekelsegrunder. Jag har den uppfattningen, att det var nödvändigt att låta delegationen bestå av så många personer, om man ville giva frågan den allsidiga belysning som erfordrades.

Herr von Friesen ställer även en annan fråga: var det erfordrerligt att begagna detta extraordinära trafikmedel, var det nödvändigt med ett extra beställt flygplan? Jag skall be att få redogöra för hur denna fråga handlades inom departementet. Sedan vi hade accepterat det italienska erbjudandet att upptaga förhandlingar i Rom, förklarade den italienska regeringen, att sådana förhandlingar lämpligen kunde äga rum i slutet av september eller början av oktober 1946. Jag vill betona, att vid bedömandet av frågan, huruvida detta erbjudande till tidpunkten skulle accepteras, spelade även vissa andra synpunkter in än den förhoppning som jag hade att kunna genomföra en invandring redan under hösten. Vi visste vid denna tidpunkt, att andra länder redan sökte rekrytera arbetskraft i Italien och att de redan hade sina underhandlingsdelegationer där nere. Då man inte hade förmåga att här i Stockholm överblicka läget, kunde man alltså befara, att om vi dröjde alltför länge, vi skulle komma i ett sämre förhandlingsläge än vad som eljest skulle vara nödvändigt.

Sedan italienska regeringen förklarat sig villig att förhandla med oss vid månadsskiftet september—oktober, vände vi oss till AB Aerotransport och frågade, när platser kunde erhållas i det ordinarie flygplanet till Rom. Bolaget förklarade då, att det inte var möjligt att få disponera några platser i det ordinarie planet förrän i slutet av oktober månad. Det var alltså fråga om huruvida man i det läge jag nyss skildrade skulle förskjuta förhandlingarnas upptagande med vid pass en månad. Jag bedömde det, såsom jag tidigare sagt, vara önskvärt för denna frågas riktiga handläggning att vi inte kommo alltför sent ut. I detta läge kom tanken upp, att man skulle använda ett extra flygplan. Aerotransport förklarade, att flyglinjen till Rom var så glest trafikerad och efterfrågan på platser så stor, att det borde vara möjligt att i ett extra flygplan fylla alla de platser, som icke togos i anspråk av delegationens medlemmar, med andra betalande passagerare. Redan när denna tanke framfördes, gjordes det emellertid klart för oss, att inget annat plan kunde ställas till förfogande än en före detta flygande fästning. Detta plan kunde taga ett mindre antal passagerare än ett vanligt trafikplan, och biljettintäkterna från de andra passagerarna skulle alltså bliva mindre än om man använde ett flygplan av vanlig typ. När vi hörde oss för om hur stor kostnaden skulle bliva, förklarades det från Aero transports sida, att vi borde kunna räkna med en nettokostnad för delegationens vidkommande av ungefär 10 000 kronor. Detta innebar med andra ord, att den tidsvinst om ungefär en månad, som kunde erhållas, skulle medföra en extra kostnad av i runt tal 5 000 kronor för enkel resa utöver vad det skulle kostat att använda det ordinarie planet. Jag ansåg frågan vara så viktig för vårt folkhushåll, att man borde kunna kosta på sig denna extra utgift, men vi voro fullt på det klara med att en så extraordinär åtgärd som användandet av ett extra flygplan inte skulle vidtagas i onödan. Då det visade sig, att beredningens ordförande hade en personlig vän

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

inom flygbolaget, nämligen organisationschefen i SILA, major Eric Carleson, gjordes en hänvändelse till denne. Major Carleson verkställde därefter personligen och med anlitan av sina medarbetare undersökningar om möjligheten att få flyglägenhet med ordinarie plan å någon annan linje än den direkta linjen mellan Stockholm och Rom. Han undersökte möjligheten att flyga till Rom med ordinarie plan över Köpenhamn, London eller Paris, men alla hans undersökningar ledde till negativt resultat. I detta läge beslöt jag, att delegationen skulle få resa med ett extraplan. Därefter utsattes den exakta dagen för förhandlingarnas upptagande i Rom till tisdagen den 1 oktober, och det träffades överenskommelse med AB Aerotransport om att det extra flygplanet skulle avgå härifrån söndagen den 29 september på morgonen — flygresan tager nämligen två dagar.

De underhandsmeddelanden vi fingo från Aerotransport gävo inte vid handen, att det skulle möta några egentliga svårigheter att fylla planet med extra passagerare. Fem eller sex dagar före den utsatta avgångsdagen vände sig Aerotransport till oss och förklarade, att om vi kunde skjuta på resan några få dagar, skulle det vara möjligt för bolaget att sätta in ett mindre plan, och därigenom skulle de extrakostnader, som uppstodo genom användandet av detta speciella transportmedel, minskas. Jag accepterade omedelbart detta erbjudande och förberedde utrikesdepartementet på att man hos den italienska regeringen skulle begära att förhandlingarna skulle uppskjutas några dagar. Redan samma dag förklarade emellertid Aerotransport, att det plan som erbjudits oss måst sättas in på en extraflygning till Moskva för den därvarande svenska förhandlingsdelegationens räkning. Denna möjlighet bortföll alltså.

Dagen före avresan, lördagen den 28 september, ungefär klockan tre på eftermiddagen meddelade Aerotransport, att man dittills hade bokat platser i extraplanet för sex norrmän, men att samtliga dessa sex norrmän hade avbeställt sina platser på lördagseftermiddagen. Jag hade då att avgöra, huruvida jag skulle låta extraplanet gå med bara förhandlingsdelegationen eller om jag skulle underrätta den italienska regeringen, att eftersom dessa sex norrmän avbeställt sina platser, den svenska förhandlingsdelegationen inte kunde resa och att förhandlingarna måste uppskjutas till dess delegationen kunde komma ner till Rom. Jag bedömde då, på eftermiddagen lördagen den 28 september, läget så, att det icke var förenligt med våra intressen att av detta skäl i sista minuten uppskjuta delegationens resa.

I den allmänna diskussionen om denna resa har det talats oerhört mycket om den Thunborgska resan. Hela resan har liksom fått sitt namn efter den person, som var delegationens ordförande. Jag förmodar att jag icke behöver särskilt påpeka i denna kammare, att jag själv och icke herr Thunborg har fattat alla beslut om denna resa i ett extraflygplan. Jag kan till och med upplysa kammaren om att när lördagen den 28 september det av mig nyss angivna läget uppkom, herr Thunborg själv hade den uppfattningen, att resan borde inhiberas. När jag går igenom delegationens åtgöranden under resan till Italien, kan jag för min del inte på någon punkt konstatera, att delegationen eller dess ordförande brutit i den ekonomiska omsikt, som en svensk i offentligt uppdrag är skyldig att iakttaga.

Jag skall i anslutning till detta och till vad herr von Friesen sade göra en reflexion. När jag sett den stora uppmärksamhet, som denna resa vållat, har jag ibland frågat mig, om det är själva resan som sådan, som gjort att den allmänna opinionen fått ett sådant intresse för den, eller om det är den omständigheten, att det var direktör Thunborg, som var delegationens ordförande. Jag hade verkligen inte trott, att det sista var fallet, men när jag nyss hörde herr von Friesen säga, att den person, som fungerat som delegationens ledare,

Granskning av statsrådsprotokollet. (Forts.)

tidigare blivit bemärkt i olika ekonomiska sammanhang och att det därför var bäst att se upp i detta fall, blev jag faktiskt styrkt i mina misstankar att inbrevet för resan kanske icke skulle ha varit så allmänt som nu är fallet, om det varit t. ex. ett utrikesråd, som varit delegationens ordförande.

Herr von Friesen citerade sedan ett avsnitt av reservationen under punkt XII: »Enligt vad från Aerotransport inhämtats, hade vid den tidpunkt, då delegationens extraplan beställdes, sex platser kunnat ställas till förfogande i det ordinarie planet Stockholm—Genève den 3 oktober.» Jag vill upplysa kammaren om att ända till dess att konstitutionsutskottets memorial kom till offentligheten, denna rese-möjlighet var okänd både för mig och för delegationen. Om det fanns en sådan rese-möjlighet den 3 oktober, så hade alltså i varje fall denna möjlighet aldrig bringats till vår kännedom av Aerotransport. Att jag för min del inte alls hade något emot att resan uppsköts några dagar, om det därigenom blev lägre kostnader, det framgår väl av att, som jag nyss yttrade, jag var villig att uppskjuta avresan, om vi bara kunde få ett billigare extraplan. Om denna underrättelse lämnats oss, är det alltså möjligt, att vi skulle ha funnit att frågan kommit i ett helt annat läge. Jag vill emellertid påpeka, att även om man vid denna tidpunkt kunde flyga mellan Stockholm och Genève, det därmed inte var klart, hur snabbt man kunde komma från Genève till Rom med de tågförbindelser, som stodo till buds. Hela kommunikationsväsendet i Italien var nämligen vid denna tid oerhört överbelastat. Jag ser till min glädje, att reservanternas i sin uppställning av kostnaderna för den händelse man rest över Genève haft vänligheten räkna med att delegationens sex personer skulle ha rest i första klass sovvagn mellan Milano och Rom. Jag vill säga, att det vid denna tidpunkt var oerhört svårt att överhuvud taget driva upp en plats i ett tåg. Ännu svårare hade det säkerligen varit att bereda en delegation på sex personer första klass sovvagn. Jag vill nämna, att när delegationens ordförande så sent som i början av april detta år reste tillbaka till Rom för att träffa det definitiva avtalet, lyckades det icke att få sovplassbiljett i någon som helst klass åt honom, utan han fick göra resan Basel—Rom i sittkupé och sitta upprätt i 26 timmar i sträck. Jag vill nämna detta bara för att visa, att möjligheterna att färdas på järnvägarna förra hösten voro ganska små.

Jag kan nämna ännu ett exempel. När delegationen varit i Rom och skulle resa till Norditalien för att titta på arbetsplatserna där, avrådde svenske ministern i Rom envoyén Günther delegationen uttryckligen från att resa tåg med hänsyn till de förhållanden som voro rådande i fråga om järnvägstrafiken i Italien.

Jag har en sak till som jag skulle vilja påpeka. Jag anser nämligen icke att det kan stå oemotsagt, att det i denna reservationsanmärkning på en punkt förekommer en positivt felaktig uppgift. Det är när reservanternas tala om delegationens återresa. Det står nämligen där: »Då Aerotransport icke kunde tillhandahålla ett extra flygplan även för återresan, skedde denna med tåg från Milano till Genève och därifrån med ordinarie flyg till Stockholm.» Denna uppgift i reservationen är positivt felaktig. Det verkliga förhållandet är att så snart delegationen kom fram till Rom så meddelade delegationen till Aerotransport, att hemfärd med något extra flygplan endast kunde ifrågakomma under den förutsättningen, att extraplanet kunde gå fullbokat från Stockholm till Rom samt fullbokat på återvägen från Rom till Stockholm. Aerotransport förklarade på denna förfrågan, att man *kunde* ställa ett extra plan till förfogande men att man däremot icke kunde garantera full bokning. Under sådana förhållanden ansåg delegationen bäst att helt och hållet avbeställa extraplanet.

Jag vill nämna, att när delegationen sedan skulle göra sin återresa från

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Milano, där man sett på fabriker, till Genève, man överhuvud taget lyckades få tågbiljetter endast genom intervention av svenske konsuln i Milano, men han förklarade uttryckligen, att den omständigheten att man hade biljetter ingalunda innebar garanti för att man skulle kunna komma ombord på tåget. Delegationen fick faktiskt uppgöra en särskild planläggning för hur den, när tåget kom till Milano, skulle kunna i den stora folkmassa som ville storma tåget skaffa sig de platser på tåget som den behövde.

Jag har alltså, herr talman, velat dels lämna denna redogörelse för vilka hänsynstaganden jag ansåg mig böra göra, när jag fattade mitt beslut om denna flygresa, och dels har jag velat peka på de allmänna trafiksvårigheter, som vid denna tid rådde i Europa och som enligt min mening gjorde det naturligt att vid valet av färdmedel beakta vissa omständigheter av extraordinär karaktär.

Herr von Friesen erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När statsrådet Mossberg kommer med en så lång och omfattande förklaring som den han lämnat — han tyckes ha en viss förkärlek för långa utläggningar — mötes han otvivelaktigt, trots de förtjänster som den långa utredningen kan ha, av den anmärkningen, att en hel del av vad han sade verkar någonting av bortförklaring. När sålunda statsrådet i början av sitt anförande begagnade en lång stund till att understryka behovet av främmande arbetskraft för våra svenska förhållanden, så är det ett faktum som icke bestrides av någon människa. Någon motsatt uppfattning har icke gjorts gällande vare sig av mig eller reservanterna. När han däremot i sin detaljerade redogörelse går in för nödvändigheten av de träffade arrangemangen, nödgas jag bara svara, att jag känner mig ej övertygad om att det färd sätt, som begagnades av denna stora delegation, var det ur alla synpunkter mest ändamålsenliga. Jag ifrågasätter nämligen, huruvida icke, när det yppades möjlighet att åka med det betydligt billigare ordinarie planet, det varit statsrådets självfallna skyldighet att låta delegationen begagna sig av denna möjlighet. När statsrådet säger, att de italienska vederbörande voro angelägna om ett sammanträffande med delegationen vid månadsskiftet september—oktober, så undrar jag, om det var alldeles nödvändigt att möta ett sådant förhandlingsläge med dessa onekligen åtskilligt brådstörtade åtgärder. Det hade säkerligen funnits möjlighet att med begagnande av andra färd sätt än flyget — vilka andra färd sätt tydligen icke alls diskuterats — infinna sig till dessa förhandlingar, som ju visserligen tyckas vara avslutade men som ju ännu i denna dag ej lett till något för oss synligt resultat.

Jag är glad över att i statsrådets långa redogörelse — den elogen vill jag giva honom — icke återfinna en uppgift, som jag funnit i Morgon-Tidningens redogörelse för denna delegation och dess resa. nämligen att det i själva verket var mycket synd om delegationen, som behövde resa i detta extraplan, därför att det är obekvämt och besvärligt i extraplan; man sitter mycket behagligare och bekvämare i ordinarie plan. Det enda uttrycket för vedermodorna var den 26 timmars tågresan som någon fick lov att företa. Jag tror icke heller, att den anmärkningen har varit så nödvändig i detta sammanhang.

Härpå anförde:

Herr statsrådet Mossberg: Herr talman! Herr von Friesen säger, att när det yppade sig möjlighet att resa i det ordinarie flygplanet vi skulle ha accepterat denna möjlighet. För den händelse att herr von Friesen ännu en gång syftar på den passus i reservationen, där det talar om att det fanns sex platser till

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

förfogande i det ordinarie flygplanet Stockholms—Genève den 3 oktober, nödgas jag ånyo understryka vad jag sade i mitt föregående anförande, nämligen att intill dess detta utlåtande legat på bordet denna färdmjlighet var okänd såväl för mig som för hela delegationen. Aerotransport har med andra ord aldrig talat om att denna resemlighet förelåg.

Herr Hällgren: Herr talman! Herr von Friesens frispråkighet befriar mig från att syssla med den reservation som han i slutet av sitt anförande berörde. Han säger, att anmärkningen avsåg mest direktör Thunborg och icke statsrådet Mossberg. Jag misstänkte något dylikt förut, men jag vågade icke tro, att det verkligen var så.

Jag har i vissa av de punkter, som omtalas i reservationerna, tillhört majoriteten. Vilka punkter det är redovisas icke i utskottsutlåtandet så som detta är uppställt. Utskottet har under A och B gjort respektive anmälningar om att anledning till anmärkning icke förelegat, och detta har godkänts av kammaren. Debatten sedermera är ju ganska fri, och under denna debatt ha åtskilliga direktiv och goda råd lämnats åt konstitutionsutskottet och dess ledamöter, hur de skola förfara i sitt granskningsarbete.

Jag tror, att även konstitutionsutskottets majoritet har försökt att i görligaste mån vid sitt bedömande av de framställda yrkandena följa bestämmelserna i grundlagen rörande konstitutionsutskottets uppgifter. Granskningen av protokollet avser 1946 och vissa protokoll även för 1947, som ha begärts in från regeringen.

Här föreligga vid detta konstitutionsutskottets memorial icke mindre än 13 stycken reservationsvis gjorda anmärkningsyrkanden ibland en mångfald av olika i utskottet framförda yrkanden, som man icke ansett lämpligt att taga upp ens reservationsvis och bringa inför kamrarna. Dessutom är det ju en ingresserinran som man ansett sig böra göra.

Jag vill erinra om att av dessa 14 punkter är det, förutom förslaget i fråga om ingresserinringen, endast fyra stycken yrkanden, som vunnit anslutning från samtliga borgerliga ledamöter i utskottet. Det är således på borgerligt håll ingalunda någon sammangjuten enighet om att anmärkningarna i alla hänseenden ha varit befogade. Då tycker jag, att det kan vara nödvändigt att säga, att när de borgerliga ledamöterna i utskottet icke kunnat stödja anmärkningsyrkandena, har man på socialdemokratiskt håll ansett det icke vara sin skyldighet att stödja dessa yrkanden. Givetvis är det högermän och folkpartister som i första hand velat göra anmärkingar; bondeförbundarna ha varit mera tveksamma. Det rådde ju tveksamhet även från folkpartihåll enligt herr Larssons yttrande, när det gällde exempelvis den Kjellbergska utredningen, där man emellertid från högerhåll varit synnerligen enig om att man borde göra anmärkning. Jag vill beträffande denna utredning säga, att felet med densamma är, att den icke är alldeles till fyllest, därför att det kunde icke ha skadat att vi fått en redogörelse rörande propagandan i vårt land under kriget även från annat håll än Nazi-Tyskland.

Om man läser igenom dessa reservationer, så finner man, att det politiska inslaget är dominerande och att de sakliga skälen äro ganska sökta. Om man undantar ordföranden i konstitutionsutskottet, som i ett fall biträdd anmärkningen, så har man icke kunnat övertyga någon annan av vad man kallar majoritetspartiet att biträda dessa yrkanden. Utskottets ordförande har förklarat, att han, om han haft tillfälle att vara närvarande, även hade kunnat biträda ett annat anmärkningsyrkande, nämligen yrkandet rörande sovjetavtalet. Och herr Fast deklarerade sin personliga uppfattning, att ett dagordningsinstitut vore lämpligare än den parlamentariska dechargeform vi för närvarande ha.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag har vissa betänkligheter gentemot båda dessa yttranden. Men jag vill understryka, att det redan i höstas var klart, att man skulle föra kampen mellan de politiska partierna eller, om jag så får säga, vissa borgerliga politikernas kamp mot regeringen över till konstitutionsutskottet för att man där — liksom Svea hovrätt i fråga om skatteförslaget — skulle med hjälp av grundlagen söka komma åt regeringen och den av regeringen förda politiken, vilken, som vi alla veta, går ut på att söka realisera arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Om jag icke minnes fel, var det i de dagar i höstas, då riksdagen behandlade sovjetavtalet, som herr von Friesen föranleddes att i andra kammaren avlämna en anmärkningsanledning, som blev hänskjuten till konstitutionsutskottet. Riksdagen hörde sedermera ingenting från utskottet i detta ärende av den anledningen, att denna skrivelse var av den art, att den på yrkande av en folkpartist hamnade »under bordet». Där blev den liggande, bokstavligt talat, då ingen ville taga upp densamma till realbehandling.

Vidare har man i viss borgerlig press, där man haft möjlighet att lägga beslag på statsvetenskapliga intelligenser, också förebådat, att konstitutionsutskottet skulle fullfölja den politiska aktionen mot regeringen. Här har man på oppositionshåll likställt sina egna intressen, d. v. s. de små gruppintressen eller partipolitiska önskemål som man representerar, med vad som i regeringsformens § 107 betecknas som »rikets sannskyldiga nytta». Redan i början av utskottets överläggningar om dessa anmärkningsyrkandena vore politiska och att vederbörande som högermän måste göra anmärkning mot socialdemokratiska statsråd, givetvis därför att man ansåg, att en socialdemokratisk regering icke kunde föra en politik, som vore till rikets sannskyldiga nytta.

Jag får deklarerat, att min åsikt är att majoriteten i utskottet med hänsyn till regeringsformens formulering i fråga om § 107 har bedömt dessa anmärkningsyrkandena mera objektivt än de reservanter som avgivit reservationer vid detta dechargememorial. Jag tror, att det var Strindberg som sade, att »de flestas bästa är det högsta väl». Jag är ingalunda någon lärd statsvetenskapare; utan jag söker följa mitt sunda förstånd. Men med detta citat tillämpat i fråga om rikets sannskyldiga nytta menar jag, att de regeringshandlingar, som äro till gagn för den största delen av landets befolkning och framför allt för dem, som ha det ekonomiskt sämst ställt, äro också till rikets sannskyldiga nytta. Därför erfordras det en mycket stark bevisföring om formella fel för att anmärkningar skola vara motiverade. I vanliga fall kan jag icke tänka mig, att i sådana ärenden, där bakom regeringens handlande ligger ett riksdagens uttalande eller ett riksdagens beslut och där till och med samtliga partier ha deltagit i och ha ansvar för detta beslut, det kan vara lämpligt att konstitutionsutskottet kommer efteråt och riktar anmärkning gentemot riksdagen. Ty det är regeringen och dess handlingssätt som konstitutionsutskottet skall granska. Jag kan ju icke säga annat än att sådana riksdagens beslut avse rikets sannskyldiga nytta och att regeringen, när den handlat efter de direktiv eller fullmakter som den fått, därmed också iakttagit rikets sannskyldiga nytta. En annan sak är, om formella fel begåtts av den art, att de böra föranleda en anmärkning av konstitutionsutskottet.

Nu har man både i första kammaren och här sagt, att man söker åstadkomma en renässans på detta område; nu skall konstitutionsutskottet göras politiskt. Jag tror, att det var herr Wiberg som var inne på den tankegången, att riksdagen även var att klandra. Ja, jag vet ej, om konstitutionsutskottet i sitt graskningsarbete har den uppgiften att sätta sig till doms över riksdagen. Men jag undrar ändå, med tanke på alla dessa reservationsanmärkningar och det politiska drag som går igenom dem alla, om icke man åstadkommer mer skada

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

än nytta genom att lägga upp sakerna på detta sätt. Ty i det fall att det verkligen blir en anmärkning gentemot något statsråd kan med en sådan taktik betydelsen av denna anmärkning förringas.

Jag skall icke beröra många av dessa reservationsanmärkningar. Beträffande en av dem, som avser att regeringen icke följt bankoutskottets råd att sätta sig i förbindelse med näringslivets och arbetsmarknadens representanter, så har det ju lämnats ganska litet direktiv, i vilken riktning och på vilket sätt detta samarbete skulle bedrivas. När vi i höstas voro med om att förbättra lönerna för statstjänarna, vill jag minnas att samtliga politiska partier voro eniga om detta. I överensstämmelse med detta beslut borde givetvis lönarbetarna få sina löner förbättrade. Jag vill erinra om att de flesta av dessa lönerörelser ha syftat till att tillerkänna lönearbetarna en sådan förhöjning av lönen, att löneökningen låg inom ramen för företagarnas vinstmarginal. Under sådana förhållanden kan jag inte tänka mig annat än att de råd man här ger i själva verket syfta till att regeringen skulle ingripa på arbetsmarknaden och försöka att tidigare än nödvändigt var tvinga vederbörande parter att göra upp, eventuellt ge direktiv i ena eller andra riktningen, ett ingripande, som dessa parter mig vederligtvis betackade sig för. De ville nämligen klara upp den saken själva.

En annan anmärkning är den om sovjetavtalet. Jag skall inte uppta kammarens tid med att tala om alla de överläggningar som ha ägt rum mellan svenska och sovjetryska representanter åren 1940—1946. Det skulle ta lång tid bara att räkna upp data för alla samtal och promemorior i saken. Vad jag anser vara det viktigaste att ta fasta på rörande dessa förhandlingar är, att sedan man från rysk sida antytt, att man tänkte sig en svensk kredit till Sovjetryssland på två miljarder kronor och en tid senare förklarat, att man kunde nöja sig med en kredit på en miljard kronor, så lämnades från den svenska regeringen till Sovjetrysslands representanter en promemoria, däri Sverige förklarade sig berett att lämna kredit på en miljard kronor på fem år, varvid varuutbytet mellan de båda länderna skulle ordnas i enlighet härmed. Detta anbud från svensk sida lämnades ju, då vi hade en samlingsregering. Det var, om jag inte minns fel, i slutet av 1944. Sedermera kompletterades anbudet i början av 1945. I denna samlingsregering var ju herr Günther utrikesminister, herr Ohlin handelsminister och herr Wigforss var vad han fortfarande är, nämligen finansminister. Jag anser emellertid detta anbud vara det väsentliga för hela den fortsatta utvecklingen av förhandlingarna om ryssavtalet.

Nu vill jag inte säga något annat än att regeringen borde ha hört utrikesnämnden. Men att den dåvarande regeringen inte gjorde det, skall man väl inte klandra den regering som nu sitter för. Man skall väl inte hänga utrikesminister Undén och statsrådet Myrdal, därför att utrikesminister Günther och statsrådet Ohlin inte hört utrikesnämnden, innan detta anbud lämnades. Jag vet mycket väl att regeringen under kristiden åtskilliga gånger försummade att höra utrikesnämnden, och jag har själv varit med om att kritisera det. Man såg många gånger genom fingrarna med sådana saker på grund av krigs- och krisförhållandena. Emellertid får man konstatera att från och med år 1946 ha förhållandena förbättrats åtskilligt. Sovjetavtalet behandlades vid sammanträden med utrikesutskottet den 20 juni och med utrikesnämnden den 12 och 22 juli samt den 9 oktober 1946. Sedermera utgick ju kallelse till höstriktsdagen, som fick ta ställning till detta avtal, vilket som vi veta godkändes av samtliga politiska partier. Jag har sålunda, därför att konstitutionsutskottets granskningsarbete avser 1946, inte kunnat vara med om att framställa anmärkningar för handlingar, som skedde 1944 och 1945 och för vilka den då sittande regeringen på sin tid har erhållit decharge, churuväl det hade varit

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

befogat att man från konstitutionsutskottets sida närmare granskat den saken då.

Vad jag här sagt täcker i stort sett vad som ligger till grund för samtliga anmärkningar. Samma tendens gör sig gällande i samtliga anmärkningar, som här äro anmälda reservationsvis. Med anledning av vad herr Dickson sade — jag uppskattar honom såsom en gentleman och mycket fin person och önskar att han skall få sitta kvar i konstitutionsutskottet — vill jag bara påpeka en enda sak. Han sade, att han varit inne på tanken att göra ett yrkande om anmärkning mot statsrådet Myrdal för att denne i ett föredrag vid ett sammanträde med Nationalekonomiska föreningen i Stockholm sagt, att man kanske gick emot en situation, där man kunde bli tvungen att införa importförbud. Detta yttrande var det enligt herr Dicksons mening olämpligt av en handelsminister att fälla just vid det tillfället. Med anledning därav kan jag erinra om att bland reservationsanmärkningarna mot regeringen också förekommer en, i vilken reservanterna påtala, att regeringen införde importförbud utan att i förväg samråda med den svenska riksdagen. Reservanterna tyckas alltså mena, att visserligen skulle inte frågan om importförbud få beröras i vanliga föredrag inom sammanslutningar ute i staden, men däremot hade Kungl. Maj:t bort gå till riksdagen med en proposition. Propositionen skulle givetvis ha riksdagsbehandlats, och Kungl. Maj:t skulle sålunda ha fått fullmakt av riksdagen, innan Kungl. Maj:t införde importförbud. Vad skulle följden blivit, ifall man gått den vägen? Givetvis hade följden blivit, att det blivit en ännu värre hamstring och ännu värre villervalla än det blev när importförbudet kungjordes.

Med det angivna har jag angivit de synpunkter vi från majoritetshåll inom konstitutionsutskottet lagt på dessa saker, och jag tror vi enligt grundlagens bud försökt att se de olika ärendena och yrkandena så objektivt som möjligt. Vi ha däremot bestämt avvisat, att man skulle använda regeringsformens § 107 som något slags politiskt slagträ för att på den vägen komma åt misshagliga motståndare på politikens område.

Herr Larsson i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Den föregående ärade talaren lämnade en övertygande bevisning för att de partipolitiska synpunkterna dominerat dechargegranskningen. Det föranleder mig, i replikens form, endast till två anmärkningar, den första för att rätta en felaktig uppgift i fråga om herr von Friesens anmärkning, vid höstriksdagen ingiven till konstitutionsutskottet i enlighet med grundlagens bud. Anledningen till att jag då ställde yrkande om att denna sak inte skulle upptagas vid höstriksdagen var, att enligt en utredning vi gjort inom utskottet, vilken utredning var lätt gjord, skulle vi sannolikt inte bli i tillfälle att behandla denna fråga vid höstriksdagen förrän en eller annan dag före julaftonen, då mänskligt att döma flertalet riksdagsmän rest hem. Vid sådant förhållande och då vi hade tillfälle att ta upp saken vid den ordinarie dechargegranskningen, ansåg jag, att denna sak kunde vila. Och något annat skäl har inte jag eller mina partikamrater haft för denna ståndpunkt.

Den andra av herr Hällgrens invändningar mot anmärkningen om ryssavtalet var, att detta miljardanbud var avgivet redan hösten 1944, och det kunde man inte förebrå regeringen 1946 för. Vad vi förebrått regeringen 1946 för är att den i sitt anbud i mars 1946 och vid de följande förhandlingarna helt släppt det mycket viktiga förbehåll i fråga om Sveriges försörjningsläge, med vilket det tidigare anbudet var förknippat. Det är det som i denna fråga är avgörande.

Till frågan om den italienska resan ber jag att få återkomma med något

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

rymligare tid till förfogande. I åtskilliga hänseenden är det mig omöjligt att acceptera den plaidoyer, som statsrådet Mossberg givit för de vidtagna åtgärderna. Jag skall be att få närmare belysa det senare.

Herr **Thorell**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Hällgren talade om statsrådet Myrdals indiskretion vid nationalekonomiska föreningens sammanträde. Den saken hade nog förtjänat att tagas upp litet allvarigare än här skett, därför att många av landets importörer lystrade vid det tillfället och fingo då en varning, varför de importerade massor av sådana saker, som man tills vidare kunnat vänta med att importera och varav det nu finns stora lager. Därigenom gick även en myckenhet valutor ur landet. Då herr Hällgren säger, att det var inkonsekvent att å ena sidan påtala detta uttalande och å andra sidan fordra, att saken skulle föras inför riksdagen, glömmer han, att upplysningar kunnat lämnas riksdagen vid ett hemligt sammanträde. Det hade inte behövt vara ett offentlig sådant. Det ligger alltså inte något motsatsförhållande i detta.

Vidare yttrade:

Herr **Nolin**: Herr talman! Herr Fast sade i början av sitt anförande, att utvecklingen gått i den riktningen, att konstitutionsutskottets dechargegranskning mer och mer förlorat sin betydelse. Detta är nog alldeles riktigt. Jag kan också instämma med herr Fast i att om utvecklingen fortsätter på detta sätt kommer konstitutionsutskottet att förlora en god del av den betydelse det haft och som det enligt grundlagen är avsett att ha. Det är ju på det sättet — det har i synnerhet under årets dechargearbete visat sig — att även där det funnits fullt giltiga skäl för anmärkningar, har utskottets majoritet inte ansett sig kunna gå med på att göra anmärkning.

Jag har tänkt litet grand vidröra ett par av reservationerna här, i synnerhet den med III betecknade angående avtalet med Sovjetunionen. Saken har ju ganska utförligt debatterats av olika talare här, varför det inte är så förfärligt mycket att tillägga. Jag vill bara fastslå, att här föreligger väl ändå ett tydligt åsidosättande av grundlagens bud, att utrikesnämnden i sådana fall skall höras på ett så tidigt stadium, att denna institution har möjlighet att ge sin mening till känna och på det sättet kunna påverka en sådan traktats slutliga utformning. Med hänsyn till utrikesnämndens sammansättning har man nog en känsla av att om nämnden kopplats in på detta ärende på ett tillräckligt tidigt stadium, så hade sådana praktiska synpunkter kunnat framläggas, att regeringen intagit en annan ställning vid avtalets utformning. Det är ju inte tu tal om annat än att utrikesnämnden här ställdes så att säga inför ett så gott som fullbordat faktum och att den inte hade någon möjlighet att påverka detta avtals utformning. Hade den haft det, kan man nog tänka sig, att resultatet blivit ett annat. Det är nu klart, att detta avtal kommer att bereda landet och det svenska näringslivet ganska stora besvärligheter i det långa loppet, och det är alldeles säkert så, som herr von Friesen sade, att vi nog få tillfälle att återkomma till detta kanske mer än en gång. Det har ju redan nu visat sig vara förenat med mycket stora besvärligheter att kunna fullgöra de förpliktelser vi här iklätt oss. Man kan ju inte heller undgå att peka på att den kredit, som här beviljats, är väldig för ett land med våra begränsade resurser. Det är ju klart att även detta i mycket stor utsträckning kommer att påverka vår valutapolitik i fortsättningen. Här är alltså ett ärende där utskottets majoritet enligt min mening haft ett mycket gott tillfälle att visa, att den, som herr Hällgren sade, verkligen objektivt och enligt grundlagens

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

föreskrifter prövat framställda anmärkningsyrkanden. Herr Hällgren var ju här liksom i utskottet en mycket energisk försvarare av regeringens politik.

Det var också en annan punkt i memorialet som jag hade tänkt att litet grand gå in på, nämligen den med XII betecknade reservationen, som ju avser den där resan till Italien. Här har ju vederbörande statsråd på ett mycket utförligt sätt redogjort för preludierna och förhandlingsgången i detta ärende, och det var ju mycket intressant att höra detta. Jag måste emellertid säga, att jag känner mig inte övertygad om att det verkligen var nödvändigt att vidta så drastiska åtgärder för att just de dagarna kunna komma till Italien. I likhet med herr von Friesen vill jag också säga, att jag nog ställer mig ganska frågande inför huruvida det är nödvändigt, att så stora delegationer göra så dyrbara resor till utlandet, då kommunikationerna äro så besvärliga och dyrbara, som de nu äro. Jag har under utskottsarbetet tagit del av några andra sådana ärenden och funnit, att de ha förberetts på ett helt annat sätt än just detta ärende. Där ha gjorts fullständiga kalkyler om kostnaderna för det ena eller andra färdssättet, och det har visat sig, att i vissa fall har det blivit billigare att använda flyg än järnväg och båt, och i sådana fall har man tagit flygmöjligheten till hjälp, men detta har då gällt de ordinarie flygturerna. I detta fall har ju regeringen medgivit, att extra flygplan skulle få användas både till och från Rom, och det rörde sig om kostnader på cirka 25 000 kronor i vardera riktningen för bara denna resa. Visserligen reducerades detta sedan av Aerotransport med 5 000 kronor på grund av vissa förhållanden, men detta förändrar ju inte att regeringen från början medgivit detta. Man tycker verkligen, att det är ganska egendomligt, att man på detta sätt med allmänna medel bekostar sådana resor. Jag kan här nämna, att det verkligen var en ledamot från regeringspartiet, som yttrade, att han ansåg, att denna resa var någonting extravagant och att det verkade nonchalant och verkligt lyxbetonat att använda sig av extra flygplan och att det hela var anmärkningsvärt, men trots detta kunde han inte biträda anmärkningen. Där kommer det ju fram hur pass saklig man är på det hållet. Man anser, att det är galet, men man kan inte gå med på en anmärkning.

Jag skall inte uppehålla tiden längre. Det har ju talats rätt mycket om dessa saker, och jag skall inte ge mig in på några av de andra punkterna. Även dessa ha ju ganska utförligt behandlats här. Jag vill bara beträffande den sista punkt jag här berörde säga, att jag för min personliga del anser, att ett sådant handlingssätt som att på detta sätt kasta ut pengar ger verkligen ett intryck av att man har en mycket dålig uppfattning om pengars värde. I synnerhet med allmänna medel bör man handskas på ett mera förnuftigt sätt. Jag har för min del den uppfattningen att det i båda de frågor jag här berört hade funnits mycket fullgoda skäl för anmärkning.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Jag avser endast att något belysa det befodringsärende under punkt XIII, beträffande vilket herr Kyling nyss gjorde vissa erinringar. Jag skall icke gå in på en så detaljrik och omfattande redovisning av ärendet som den herr Kyling lämnade — det finner jag onödigt — utan vill bara påpeka att detta befodringsärende utgör en detalj i ett större komplex. Saken blir missvisande refererad, om man i likhet med herr Kyling icke tager i betraktande andra motsättningar och missnöjesanledningar, som funnits på ifrågavarande arbetsplats. Jag säger »funnits», ty vid ett möte som hölls mellan arbetsledningen och personalen, där förrådsdirektören i Stockholm även var närvarande, synes man ha rätt ut en hel del av de missförstånd som förelågo och sökt komma fram till vissa former för samarbete i framtiden. Det är sålunda felaktigt att här säga, att enbart den

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

nämnda befordringsfrågan behandlades på sammanträdet. Detta kom till på framställning av personalklubben vid huvudförrådet. Personalklubbens skrivelse tycker jag att man kan redovisa, då den säger rätt mycket om hurudant läget var. Den var ställd till förrådsdirektören vid kungl. järnvägsstyrelsen i Stockholm, och den börjar på följande sätt: »På så gott som enhällig begäran av personalen vid huvudförrådet i Göteborg får undertecknad, som är ordf. i huvudförrådets personalklubb härmed vördsamt anhålla att förrådsdirektören måtte föranstalta en noggrann undersökning rörande förhållandet mellan befäl och personal vid huvudförrådet i Göteborg, som icke på många år varit fullt tillfredsställande, men nu är ännu sämre, för att icke säga en smula spänt. Personalen anhåller att få föreslå att ett möte sammankallas i Göteborg, där förrådsdirektören eller annan representant från kungl. järnvägsstyrelsen är närvarande, jämte platsbefälet vid förrådsavdelningen, Göteborg. Till dessa önska vi i sammanhanget räkna förrådsintendenten, lagerföreståndaren, förste bokhållanden W., förrådsmästaren H. Vidare önska vi att personalen kallas, d. v. s. personalen kallas genom förbundets försorg, men trafikbiträdet E. och förrådsvakt G. böra troligen beordras att inställa sig.» Det kan räcka med detta citat för att visa att förhållandena där nere voro allt annat än tillfredsställande ur samarbetsynpunkt. Det förslag till föredragningslista, som vid sammanträdet framlades, anger också vilka spörsmål som voro brännande på denna arbetsplats: »1) Angivelser, som böra föranleda A- eller annat förhör. 2) Diskussion i övriga frågor, som av personalklubben i dess skrivelse berörts. A. åtgärder i syfte att förbättra förhållandet mellan befäl och personal. a) Nu förefintliga brister? b) Mellan vilket befäl och vilken eller vilka tjänstemän brister sagda förhållande?» Sedan kommer frågan om hur man skulle ordna det hela för framtiden med vissa kontinuerliga överläggningar mellan arbetsbefälet och personalen o. s. v. Till slut står det: »C. Fallet E.» — E. är den som i anmärkningsärendet är betecknad som B. — »a) Vad avse de beskyllningar, som i klubbens skrivelse åsyftas?» o. s. v.

Denne E. — som jag kallar honom — har ju haft synnerligen besvärligt att kunna samarbeta med personalen. Icke minst hans politiska engagemang under krigsåren har gjort, att samarbetet varit svårt att upprätthålla på ett tillfredsställande sätt. Detta framkom under diskussionen på ifrågavarande möte. Från personalklubbens sida framhölls — det var för resten en av förbundsfunktionärerna som sade det — att man ville understryka att vad som vore av vikt vore att E. icke kunde åtnjuta personalens förtroende. Det är alltså här fråga om ett förnuftigt urval av förmän i företaget, som vilja ha gott samarbete och där man icke stirrar sig blind på en massa föreskrifter om befordringsförhållanden i övrigt.

Nu är det på det sättet i detta fall, att det icke var E. som borde ha kommit i fråga till befattningen. Efter de reglementen som herr Kyling stöder sig på var den som kom i fråga till befördran den äldre i tjänsten. Vad som komplicerar saken är det förhållandet, att E. år 1942 befordrades till trafikbiträde. Han hade som medsökande samme man som var medsökande år 1946. Beslutet överklagades även vid den tidpunkten, men medsökanden fullföljde icke sina besvär därför att arbetsledningen — järnvägsstyrelsen eller vilken myndighet det nu var — lät förklara, att det skulle tillsättas en ny trafikbiträdesbefattning vid ifrågavarande förråd och att den medsökande skulle erhålla den nytillkomna trafikbiträdesbefattningen. Under dessa förhållanden underlät han dumt nog att fullfölja besvären. Men det är på grund härav som E. kan tillgodoräkna sig en längre tjänstgöring inom den grupp han tillhör.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Det framgår alltså av detta, att det icke, såsom herr Kyling vill göra gällande, är politiska motiv som varit avgörande. Men jag vill ju säga för min personliga del, att det kan ifrågasättas om en människa, som någonsin har luktat på den politiska åskådning det är fråga om, är riktigt klar på huvudets vägnar. I varje fall vill jag säga, att åtminstone när det gäller denna ort skulle det ha varit en dumhet utan like, om järnvägsstyrelsen fått sin vilja fram att befordra en f. d. nazist till befäl. Denne mans politiska hemvist har varit mycket skiftande. Han har varit syndikalist, han har varit vänstersocialist, han har varit socialdemokrat, han har varit nazist. Och nu vill herr Kyling göra gällande, att det är en särskild förtjänst att han kommit åter till det socialdemokratiska partiet. Då skulle allan rättfärdighet vara uppfylld, menar han. Jag ser icke saken på det sättet. Läser man handlingarna här, synes befälet på arbetsplatsen fästa den största vikten därvid, att mannen i fråga har förmåga att kunna samarbeta med det högre befälet. Däri tycks den största förtjänsten ligga, medan man fullständigt bortser från betydelsen av att det tillsattes ett arbetsbefäl, som har förtroende från den underordnade personalens sida. Herr Kyling får gå till vilken privat arbetsplats han vill numera i detta land: han skall knappast kunna leta upp en arbetsgivare, som är så dumdrestig, att han utser ett befäl, som icke åtnjuter förtroende bland de övriga anställda. Om han skall kunna uträtta något, om han skall få andra anställda att känna arbetsglädje och om det skall bli något arbetsresultat, måste personalen ha respekt för denne man. Det kan man icke få under sådana förhållanden som dem som här varit rådande. Sålunda är det icke, herr Kyling, uteslutande politiska motiv som härvidlag varit avgörande. Det finns sakligt grundade skäl för att kommunikationsministern gick den väg han gjorde.

Med detta, herr talman, skulle jag kunnat låta mig nöja. Men det är en liten detalj ytterligare, som jag skulle vilja säga bara ett par ord om, nämligen om den omtalade resan till Italien. När vi i utskottet behandlade detta ärende hävdade jag den meningen, att det icke kan leda till ett rättvist och objektivt bedömande att bara plocka ut en enda resa för att därmed belysa, hur det är ställt på detta område. Det blir missvisande. Men jag hyser den misstanken — det har för övrigt sagts tidigare i dag — att det här icke så mycket gäller sakliga motiv utan att man har andra avsikter med denna anmärkning. Det kan icke vara en uppgift för konstitutionsutskottet att sitta och syssla med resebyråverksamhet. Och går man in i detaljundersökningar, skall man finna att kostnadsbesparingen icke blivit stor om resan företagits på vanligt sätt. Det ärende som delegationen var stadd i försvarar säkerligen de kostnader, varmed man fördyrade denna resa.

Herr **Kyling** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den skrivelse herr Nilsson i Göteborg föredrog nu fanns icke med i den akt jag hade att tillgå då jag tog upp detta ärende i utskottet. Någon skrivelse från personalorganisationen till järnvägsstyrelsen är icke redovisad i de akter, som vi fått från Kungl. Maj:t.

Herr Nilsson i Göteborg vill göra gällande, att mannen i fråga är alldeles omöjlig därför att han icke kan samarbeta med övriga anställda. Jag vill då bara återom, att förrådsintendenten kallade både befäl och personal till ett sammanträde den 27 februari 1946. Enligt protokollet framhöll talesmannen för personalen att man icke ville bestrida, att B. för det dåvarande kunde vara lämplig att fullgöra tjänsten som förman, men att man ville ifrågasätta, huruvida man kunde ha garantier för att denna lämplighet skulle komma att vara bestående även i framtiden. Förrådsintendenten förklarade i anledning

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

härav, att han personligen fått den uppfattningen, att B. ådagalagt en sådan stabilitet i sitt uppträdande, att man kunde förvänta att B. skulle uppträda så även för framtiden. Han hade tidigare förhört sig om B:s lämplighet, men då hade inga erinringar framförts mot denne.

Herr Nilsson talade vidare om att den äldre i tjänsten borde ha fått befattningen. Men den äldre i tjänsten sökte icke, herr Nilsson, befattningen första gången och kunde följaktligen icke få tjänsten. Andra gången sökte den äldre i tjänsten, och då fick han också befattningen.

Sedan sade herr Nilsson i Göteborg, att den som luktat på nazismen icke kan vara klar på huvudets vägnar. Jag vill lämna det därhän, men jag vill i all enkelhet ställa frågan: varför blev mannen i fråga, när han var så illa utrustad på huvudets vägnar, godtagen av det socialdemokratiska partiet?

Till sist vill jag ännu en gång understryka, herr talman, att jag tycker att då bedömningsnämnden frikänt mannen, han också kunde ha ansetts nationellt pålitlig att få denna tjänst.

Herr Nilsson i Göteborg, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det är i varje fall en underlig socialdemokrat, som låter högermannen herr Kyling gå till rätta med hans befordringspörs-mål — det kan man väl åtminstone säga.

Vad beträffar den ifrågavarande skrivelsen sade jag i mitt förra anförande, att herr Kyling sett frågan ur en ensidig synpunkt. Han har stirrat sig blind på befordringsproblemet och den tågordning som tillämpas. Men bortsett från att det här finns en personalgrupp, som också vill ha ett ord att säga till om och att det är viktigt om den vill acceptera en förman eller icke, så är det icke några orimligt, att man på arbetsplatserna tager hänsyn till personalens önskemål när det gäller tillsättningar av förmän. Det kan därför icke heller vara orimligt, att även statens verk så småningom kommer fram dithän.

Herr Kyling erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg vill göra gällande, att personalorganisationerna icke fått taga ställning till denna fråga. I mitt första anförande i dag redogjorde jag tydligt för gången av det hela, varvid jag även talade om att innan järnvägsstyrelsen konstituerar en tjänsteman i denna grad, ärendet går till förordsfullmäktige. Dessa utses av personalorganisationerna. När ärendet första gången gick till förordsfullmäktige, hade denna institution icke något att erinra mot denne B., som sedan blev ratad. Jag kan därför icke förstå, att det härvidlag skulle ha varit något som undandragits personalorganisationerna när det gäller behandlingen av detta ärende.

Jämväl herr Nilsson i Göteborg erhöll på begäran åter ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Vad beträffar förordsfullmäktiges insats i denna sak så är det så, att den ordinarie ledamoten icke var närvarande vid sammanträdet, icke heller förste suppleanten, utan en andre suppleant deltog i ärendets behandling. Han hade icke varit i förbindelse med personalorganisationen, och det var först när denna fått veta, hur saken låg till, som man gjorde invändning mot förordsfullmäktiges hållning i saken.

Vidare anförde

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag tillhör ett parti, som icke har möjlighet att såsom de andra partierna i tryck formulera sina invändningar mot regeringens politik. Jag vill emellertid, utan att taga upp sådana even-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

tuella invändningar, som man kunde ha att göra, uttrycka min uppfattning, att de anmärkningar, som här framförts reservationsvägen, icke äro av juridisk karaktär. Däremot är den politiska innebörden alldeles odiskutabel. Jag har emellertid mycket svårt att förstå, hur man med bibehållet allvar kan hålla långa anföranden om grundlagstrohet i samband med dessa femton reservationsanmärkningar. Detta hindrar naturligtvis icke, att det kunde ha varit önskvärt med en annan behandling av vissa ärenden. Sådana reservationer, som slå vakt om riksdagens beslutanderätt, ligga ju på ett sådant plan, att man alltid har en viss sympati för dem. Vad reservation XV beträffar, så är det möjligt att regeringen hade formell rätt att ensam besluta om så ingripande ting som importstopp och ny ransonering av kaffe, varvid man icke gärna kunde åberopa sig på bristmotivet. Men jag tror nog, att det skulle ha varit bättre ur regeringens synpunkt, om den frågan hade underställts riksdagen, när denna ändå var samlad. Jag menar nu icke, att man skulle ha annonserat ut saken i förväg eller kanske ens hållit ett hemligt sammanträde, men det borde icke ha förelegat någon svårighet för regeringen att göra ett provisoriskt importstopp och sedan underställa detta riksdagens godkännande eller förkastande i form av en proposition. Så långt är det, tycker jag, reson i denna anmärkning. Man borde ha kunnat vänta, att riksdagen, när den är samlad, får tillfälle att i sådana viktiga frågor yttra sig. Den debatt som följde räknar jag nämligen icke som ett riksdagens beslut i frågan.

Reservationerna X och XIII sluta upp till nazisternas skydd.

Det hade enligt min mening kunnat diskuteras, huruvida icke anmärkning borde ha riktats mot regeringen för att den hemlighöll namnet på personer, som stodo i tysk tjänst och tydligen förberedde sig på att inträda som quislingar, i händelse Sverige skulle fått dela de ockuperade ländernas öde. Men när reservanterna uttrycka sin oro för dessa, varom det talas i den Kjellbergiska utredningen men där det icke nämnes ett enda namn, då är denna oro för mig liktydig med att man från det hållet icke anser det vara någon så allvarlig förseelse eller förbrytelse, som dessa människor begingo. Det kanske kan vara en tröst att på denna punkt endast fem av konstitutionsutskottets borgerliga ledamöter ansett sig böra framföra invändningar.

I fråga om anmärkningen i punkt XIII, som går ut på att en nazist inte har befordrats tillräckligt snabbt, tycker jag, att redan det förhållandet, att vederbörande levde i konflikt med sina arbetskamrater och dem han eventuellt skulle föra befäl över, var en mycket stark anledning att icke befordra en sådan människa till förman. Men jag tänker i detta sammanhang på en annan sak. De som nu framställa anmärkning för denne nazistiska statstjänarens skull, de hade icke ett ord till anmärkning, när under kriget gamla statstjänare, som hade fått guldmedalj för långvarig och trogen statlig tjänst, med endast någon timmes varsel deporterades från sina arbetsplatser till en helt annan del av landet. De tillfogades förluster på tiotusentals kronor, ja, till och med i enskilda fall tror jag det rör sig om dylika belopp. Men då förnams ingen indignation hos de partier som i dag träda upp här och för en nazists skull slå vakt om grundlagen i ett fall, där uraktlåtenheten att befordra denne person enligt min mening även ur rent formell synpunkt är tämligen väl motiverad.

Om reservationen under punkt III har det redan talats mycket. Jag skulle emellertid vilja tillfoga, att det ju vid dessa förberedande förhandlingar inte kunde råda någon tvekan om var den svenska riksdagens majoritet befann sig, vilken dess uppfattning var. Jag föreställer mig att om ett sådant sammanträde hade kommit till stånd — det har ju hållits andra sammanträden — hade det inte ändrat ett dugg i sakfrågan, utan avtalet hade väl fått ungefär den lydelse, som det i alla fall har erhållit.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om några fakta rörande vår handel med Sovjetunionen. Vår import från detta väldiga land, som dessutom råkar vara vår närmaste granne, uppgick i fjol till 15 miljoner kronor och vår export dit till 16 miljoner kronor. När jag nu hörde en talesman för reservanterna tala om de oerhört skadliga verkningar, som detta ryssavtal redan har haft för den svenska handeln, kunde jag inte låta bli att gå till de statistiska uppgifterna. I »Kommersiella meddelanden» finnas uppgifter om vår handel med Sovjetunionen för januari och februari i år — senare uppgifter finnas inte. Dessa uppgifter visa emellertid, att vår export till Sovjetunionen under årets två första månader uppgår till 1 300 000 kronor, medan vår import därför uppgår till 6 100 000 kronor. Importen från Sovjetunionen har alltså varit nära fem gånger större än exporten dit under detta års båda första månader. Om de nuvarande svårigheterna skola anses ligga däri, att vi vräka ut ur landet mera varor än vi få in, skulle vi väl kunna säga, att hittills ha verkningarna ur försörjningssynpunkt av detta handelsavtal med Sovjetunionen varit utomordentligt goda. Men det verkliga förhållandet är ju det, att detta avtal ännu inte hunnit verka, och därför måste jag vända mig mot att man här skall göra en stor affär av detta avtal, innan det ens på allvar har börjat fungera.

Jag skulle även vilja göra en annan invändning. Det framgår av handelsstatistiken, att Förenta staterna under föregående år exporterade för mellan 9 och 10 miljarder dollar men importerade för mindre än hälften av denna summa. Detta är ett ganska gott genomsnitt på den amerikanska handelns karaktär. Det säger mig, att detta utpräglade industriland kommer att vålla oss mycket stora svårigheter i den internationella handeln. Jag har betraktat detta ryssavtal som ett slags återförsäkring, som kommer att möjliggöra för vår exportindustri att vidmakthålla en större export än vad som skulle vara möjligt därest vi inte hade kunnat få detta avtal till stånd. Ja, jag tror att vi med de tendenser, som nu framträda i den internationella handelspolitiken, utan detta avtal med ryssarna och utan avtalen med de sydosteuropéiska länderna skulle få skrota ner kanske två tredjedelar av vår exportindustri. Jag tycker att man inte behöver ha så mycket fantasi för att tänka sig in i sådana möjligheter. Jag vill fråga: vilka rimliga svenska intressen kan detta gnällande över detta ryssavtal tjäna? Att det tjänar amerikanska intressen vill jag gärna medge, men jag tror inte att Sverige har något intresse därav.

Herr talman! Sedan till ännu en fråga rörande den ekonomiska politiken. Reservanterna åberopa sig på ett beslut vid fjolårets riksdag, då riksdagen på uppfordran av bankoutskottet, som under dessa krigsår har gjort många dumma uttalanden i ekonomiska ting, utan någon större debatt beslöt att avlåta en framställning till regeringen om att inkalla en rundabordskonferens. Sakförhållandet är ju detta: när detta beslut fattades förelägo inte de fakta — och jag tror ingen i bankoutskottet hade någon närmare föreställning om att de skulle bli aktuella — som ha skapat våra nuvarande svårigheter i valutahänseende. Då framträdde icke denna export av guld och valutor, som sedan har skapat de verkligt allvarliga svårigheterna. Om man alltså i fjol skulle ha inkallat en rundabordskonferens — det var uppenbarligen bankoutskottets mening — skulle dess uppgift ha varit att genomföra något nytt slags lönestopp. Detta bankoutskott — tyvärr måste omdömet gälla samtliga dess ordinarie ledamöter, ty jag har inte funnit att någon reserverat sig under krigstiden — tycks under hela kriget ha haft den uppfattningen, att bara man åstadkommer ett lönestopp och därmed förhindrar att inkomsterna öka för det stora flertalet människor här i landet, skola vi lösa våra ekonomiska svårigheter.

I reservanternas uttalande angående den ekonomiska politiken pekas vidare, herr talman, på ett mycket intressant faktum, som ju också på annat sätt

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

kommit till riksdagsledamöternas kännedom. När man har sökt förklara våra valutasvårigheter har man i den allmänna propagandan velat trycka på det stora importöverskottet under föregående år. Det var mycket stort, 841 miljoner kronor. I reservationen erinras om att vi under 1945 hade ett exportöverskott på 674 miljoner kronor. Den faktiska utströmningen av guld och valutor skulle alltså under tvenne år på grund av vårt exportöverskott under 1945 begränsa sig till 167 miljoner kronor. Men våra guld- och valutatillgångar minskade under föregående år med inte mindre än bortåt 1 miljard kronor. Jag tror att detta är ett mycket allvarligt faktum. Landets guld- och valutatillgångar minskade relativt även på grund av rederiernas metod att hålla kvar sina valutatillgångar och sätta in dem i utländska banker. Att hela denna stora summa på mellan 800 och 900 miljoner kronor förts ut ur landet måste jag tillskriva en medveten politik från de svenska kapitalisternas sida. Svårigheterna ha alltså icke främst med det stora importöverskottet under föregående år att göra.

Herr talman! Jag tycker att om man nu skall göra invändningar gentemot den ekonomiska politiken, så borde sådana lämpligen riktas mot regeringen för att den inte vidtagit åtgärder för att hindra att man på dessa olika vägar minskat landets guld- och valutatillgångar med bortåt 40 procent. Redan när riksdagen behandlade denna fråga för ett par månader sedan riktade jag en fråga till regeringen, om den inte ämnade vidtaga sådana åtgärder eller vilka åtgärder i denna riktning man vidtog. Men det gavs ju intet svar, och i praktiken har det icke heller företagits någonting från regeringens sida som tyder på att man är beredd att sätta in sina krafter på detta område. Det är alltså, synes det mig, fullständigt malplacerat att ur dessa synpunkter rikta angrepp mot regeringen. Skall angrepp riktas på grund av de skäl som här åberopas skulle dessa angrepp gälla underlåtenheten att ingripa mot en sådan uppenbart illojal och landsskadlig trafik från den svenska kapitalismens sida.

Därutöver skulle jag endast vilja erinra om en känd sak. Samma partier som nu angripa regeringen för att den inte i fjol inkallade en rundabordskonferens och som försöka skylla dagens svårigheter på denna uraktlåtenhet, samma partier hade för några månader sedan möjlighet att tillsammans med regeringen rådslå och eventuellt fatta beslut om åtgärder i syfte att trygga penningvärdet. Men vad gjorde de? De sprängde denna konferens med exempelvis krav på lönestopp, på att man skulle släppa lös prisbildningen på vissa varor, på vilka prisstegringen tidigare hade hållits tillbaka genom priskontroll, på att man skulle sänka skatterna på stora inkomster och förmögenheter och andra sådana krav, som uppenbarligen skulle ha möjliggjort en ytterligare försämring av penningvärdet. Herr talman! Jag måste fråga: är inte detta löjväckande, måste man inte ifrågasätta allvaret hos den borgerliga oppositionen, när den efter ett sådant handlingssätt kommer och högtidligen söker att pricka regeringen för dess uraktlåtenhet i en sådan fråga.

Herr talman, det var vad jag ville säga i detta sammanhang. Ingen kan väl gärna påstå, att den kommunistiska gruppen har samma s. k. bundenhet till regeringen som regeringens eget parti. Men om jag måste konstatera, att vi icke behöva känna oss på det sättet bundna att slå vakt om regeringsledamöterna, så måste jag ändå samtidigt konstatera, att regeringsformens § 106 och § 107 lämna en mycket dålig politisk och ännu sämre juridisk grundval för de generella anmärkningar, som här i dag ha ställts mot regeringen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandets avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

den fortsatta överläggningen i förevarande ärende ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 10.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 276, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, nämligen:

nr 481 av herr andre vice talmannen *Carlström m. fl.*;

nr 482 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Johnsson* i Skoglösa; samt

nr 483 av herr *Jonsson* i Skutskär.

Vidare avlämnade herr *Andersson* i Dunker en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 484, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 269, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.16 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 28 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande konstitutionsutskottets memorial, nr 16, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet enligt förut gjord anteckning till

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr *Pettersson* i Norregård, som anförde: Herr talman! Jag skall inte mycket fördröja debatten, som pågått så länge, men jag skall säga några ord om granskningsarbetet som sådant.

Herr Hällgren nämnde, att vi från bondeförbundets sida skulle ha varit tveksamma när det gällt att biträda de anmärkningar, som här bifogats till memorialet. Vi ha emellertid inte alls varit tveksamma om de anmärkningar vi biträtt, ty i dessa fall är det uppenbart, att riksdagen i viss mån inte fått vara med om de beslut, som riksdagen rätteligen skall vara med om att fatta. Den tveksamhet herr Hällgren här talar om har därför inte alls förefunnits, när det gällt att taga ställning till dessa frågor.

Nu är det ju helt naturligt, att alla i konstitutionsutskottet äro tveksamma när det gäller en anmärkning, ty en sådan har ju alltid sina konsekvenser, och därför är det betydelsefullt, att man med allvar ser på de frågor,

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 24.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

som där föreligga. Nu är det ju så märkligt med detta memorial, att där finns ingen majoritetsanmärkning utan endast reservationsanmärkningar, och man kan ju förstå de ledamöter som tillhöra majoritetspartiet, när de inte gärna vilja biträda en anmärkning, som är riktad mot hela regeringen, ty det skulle bli rätt allvarliga konsekvenser därav. När det emellertid gäller anmärkningsärenden mot enskilda ledamöter av regeringen, tycker man att ett majoritetsparti av det stora omfång, som socialdemokraterna utgör, inte bör draga sig för att biträda en reservationsanmärkning om det finns fog för den, ty det finns ändå rekryteringsmöjligheter för regeringen inom ett så stort parti, för den händelse någon regeringsledamot skulle känna sig så prickad, att han skulle vilja avgå. Det är helt naturligt att det är oroväckande för framtiden om det skall fortsätta på det sättet, vilket det även skrivits i tidningarna om, att anmärkningarna bli politiskt inriktade. Om ett sådant tillstånd skall bestå, att majoritetspartiet skall bära ansvaret och inte vill biträda en berättigad anmärkning mot regeringen, då kommer ju hela granskningsarbetet att bli illusoriskt och utan betydelse. Det går ju inte att framställa några yrkanden på reservationsanmärkningarna, och därför kommer det att som i år stanna vid reservationsanmärkningar.

När det skrives att det blivit ett politiskt ställningstagande, frågar man sig på vilka grunder ett sådant uppstått och vilken sida som mest hållit samman, när det gäller att se politiskt på frågorna. Vi bondeförbundare ha biträtt några av anmärkningarna, och vi ha inte sett frågorna ur rent politisk synpunkt, utan vi ha betraktat dem på samma sätt som under tidigare granskningsår i konstitutionsutskottet. Under samlingsregeringens tid förekom det ju ganska många gånger, att vi samtliga partier samlade oss omkring en majoritetsanmärkning mot vissa statsråd. Nu voro ju förhållandena sådana under kriget, att en sådan anmärkning inte föranledde att ett statsråd avgick, och man skulle väl kunna tänka sig, att de som nu sitta i regeringen inte äro ömtåligare än att även de kunde tåla en anmärkning från majoritetens sida utan att följden skulle bli en regeringsförändring. Här gäller det ju emellertid, om riksdagen skall bevaka sin rätt mot regeringsmakten, och därför är det, som jag nyss sade, oroande för framtiden om det skall fortgå på detta sätt.

Jag kan nämna, att en framstående ledamot bland socialdemokraterna i denna kammare vid ett tillfälle, då det var fråga om en av de anmärkningar, som vi trodde att alla skulle kunna samlas omkring, yttrade följande i konstitutionsutskottet: »Jag kan omöjligt vara med om att biträda en anmärkning av detta slag, ty då måste följden bli att regeringen fick gå.» Detta är, kan man säga, en allmän karakteristik av socialdemokraternas handlande; de ha hållit samman och vilja inte gå med på några anmärkningar. Herr Hallén har ju visserligen biträtt en av reservationsanmärkningarna, och han yttrade att han även skulle ha varit med om att biträda ytterligare en, om någon hade yrkat anmärkning på ifrågavarande ärende. Jag har i alla fall fått den uppfattningen, vilket man även vill göra gällande i socialdemokratiska tidningar, att inte minst denna inställning varit orsaken till att det blivit ett politiskt ställningstagande vid granskningsarbetet från majoritetspartiets sida.

Jag skall inte gå in på de ärenden och detaljer, som det här rör sig om i reservationsanmärkningarna, utan jag har velat göra dessa reflexioner, huruvida konstitutionsutskottet skall kunna fylla någon uppgift i framtiden, om dessa styrkeförhållanden få kvarstå under en längre tid framåt. Det bör vara en tankeställare för både riksdagen och valmännen hur man skall kunna bevara vår demokrati och vårt parlamentariska styrelsesätt under en längre tid med de former, som här hålla på att utveckla sig.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Det har sagts en hel del under denna debatt, och jag skall bemöta några, som varit inne på de olika punkterna. Statsrådet Mossberg var här inne på den omtalade Thunborgsresan, och han säger där i förbigående, att vi hade fått en arbetskraftsbrist, som var betydligt större än vad vi tidigare hade klart för oss. När han sade detta gjorde jag den reflexionen, att när avtalsfrågorna voro uppe i riksdagen sades det bestämt från regeringsbänken, att det hade gjorts undersökningar både beträffande arbetskraftsförhållandena och materialtillgångarna, så att vi inte behövde vara oroliga för den saken. Ändå säger statsrådet Mossberg nu, att man kommit underfund med att arbetskraftsbristen var betydligt större än man hade klart för sig, när man gick in för dessa stora leveranser, som det här varit fråga om.

Herr Hagberg i Luleå var också inne på dessa avtalsfrågor, och han är ju mycket överkänslig när det gäller särskilt ryssavtalet. Nu har en reservationsanmärkning kommit, som tangerat detta avtal. Det är dock inte ryssavtalet som sådant, som föranlett vissa ledamöter av konstitutionsutskottet att här göra en anmärkning. Om detta avtal slutits med en annan stat, så hade det likväl blivit en anmärkning på grund av att utrikesnämnden inte blivit hörd och att det förberedande arbetet för ett sådant avtal inte varit tillfredsställande. Det är således inte ryssavtalet, som ovillkorligen behöver figurera i det sammanhanget, och det är inte, som herr Hagberg sade, det eviga gnällandet om ryssavtalet, som vi velat betjäna, utan vi ha velat anmärka på att ärendet inte blivit tillbörligt föredraget hos utrikesnämnden.

Herr Hällgren var också inne på en fråga; det var reservationsanmärkningen beträffande importförbudet. Herr Hällgren säger, att det skulle vara omöjligt att komma med denna fråga i riksdagen, ty då skulle importörerna få så god tid på sig att hela importförbudet skulle bli illusoriskt. Men det tycks inte föresväva herr Hällgren, att det var lika farligt när ett statsråd i december månad — som herr Myrdal gjorde — var ute och signalerade detta importförbud i förväg, så att affärsmännen på detta sätt fingo samma tillfälle att sköta om sina importförhållanden som de hade fått, om riksdagen fått hand om frågan. Om det blivit en riksdagsfråga hade det nog tillgått, såsom tidigare påpekats, under sådana former, att tiden inte behövt bli så långt utdragen. Men just detta statsrådet Myrdals uttalande i december månad var en mycket god signal åt dem som hade importaffärerna om hand och gav dem möjligheter att förskansa sig och utnyttja den tidsfrist de där fingo. Det är rätt märkligt att herr Hallén inte har samma åsikt som herr Hällgren på denna punkt, ty det var beträffande detta ärende herr Hallén sade, att han skulle ha biträtt ett anmärkningsyrkande, om ett sådant hade ställts i konstitutionsutskottet. Här ha således herr Hällgren och herr Hallén alldeles motsatta åsikter, om nu Hallén menar allvar med sin utsaga, att han skulle biträtt den anmärkningen.

Nu säger herr Nilsson i Göteborg beträffande den beryktade Thunborgsresan, att det inte är riktigt av konstitutionsutskottet att taga upp en dylik resa isolerat och anmärka på den. Det är inte så, herr Nilsson i Göteborg, att vi tagit upp denna resa isolerat, ty vi ha under granskningsarbetet antecknat alla delegationsresor till utlandet och konstaterat, att denna resa utgjorde ett undantag i kostnadshänseende vid jämförelse med andra resor. Det är inte så att ett isolerat ärende tagits upp för att en särskild person skulle få figurera, utan det har skett i ett större sammanhang, där man kommit underfund med att detta fall var i hög grad anmärkningsvärt och även borde ha kunnat samla en majoritet inom utskottet.

Det är detta påpekande jag velat göra till herr Hällgren, och jag begärde även ordet med anledning av att han sade, att det skulle finnas tveksamhet från

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
bondeförbundets sida när det gällde att biträda dessa reservationsansmärkingar. Så är icke fallet, utan vi ha ansett att de varit fullt befogade.

Härefter yttrade

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Den kritik som herr Fast tidigare här i dag framfört har, så vitt jag förstår, tillvunnit sig en betydande uppmärksamhet i kammaren och detta enligt min mening med rätta, dels med hänsyn till den principiella uppläggning herr Fast givit sitt anförande, dels med hänsyn till den ärade talarens ställning i kammaren.

Vad var det då herr Fast ville göra gällande? Han menade, att granskningen inom konstitutionsutskottet av statsrådsprotokollen förlorat allt mer och mer av sin karaktär, när det gäller utkrävandet av den konstitutionella ansvarigheten av statsråden. Numera, menade herr Fast, har riksdagen helt andra möjligheter till sitt förfogande, när fråga blir om att bevaka dylika angelägenheter. I det sammanhanget deklarerade herr Fast sig såsom anhängare av ett dagordningsinstitut, och han tillade (och det är detta som enligt min mening är det centrala i hans uppläggning av problemet): »Om vi nu acceptera partisystemet, så måste vi också acceptera en ordning som den, som tagit sig uttryck i det nu föreliggande betänkandet, där majoriteten alltså har trätt fram till skydd för regeringen, under det att minoriteten intager en annan ståndpunkt.» Jag är inte säker på att jag noterat ordagrant riktigt vad herr Fast sade, men detta var i alla fall andemeningen med hans tillkännagivande. Han kompletterade detta med ett uttalande av ungefär följande lydelse: »En sådan ordning, alltså ett accepterande av partilivet, måste förhindra oss, den majoritet som stöder den sittande regeringen, att ett enda ögonblick reflektera på de meningar, åt vilka man givit uttryck i reservationsanmärkningarna.»

Jag kan inte hjälpa, att jag åtskilligt funderat över dessa herr Fasts uttalanden, ty skall man draga ut konsekvensen av dessa meningar så måste ju den bli, att konstitutionsutskottet som förhållandena numera ha utvecklat sig inom vårt statsliv icke längre har någon funktion att fylla, när det gäller ministeransvarigheten, utan bör ersättas av andra organ eller av en annan ordning. Men herr Fast försummade att draga ut konsekvensen; han tänkte inte sin tanke till slut. Han stannade, jag vill inte säga på halva vägen utan på ungefär tre fjärdedelar av vägen. Man kan ju omöjligen — så vitt jag förstår i varje fall — *på en gång* hävda den meningen, att konstitutionsutskottets majoritet, företrädande riksdagsmajoriteten, i varje situation har till uppgift att skydda den ur samma riksdagsmajoritet framgångna regeringen, *samtidigt* som man kräver konstitutionsutskottets bibehållande. Är utskottsmajoritetens uppgift, som herr Fast tycks anse, endast att leverera full och tacksam ansvarsfrihet, så har ju konstitutionsutskottet på det hela taget ingen uppgift att fylla i vad angår granskningen av statsrådsprotokollen. Det är ju alldeles klart, att läsningen av dessa protokoll, med vilken utskottets ledamöter sysselsätta sig under åtskilliga månader, är en synnerligen underhållande sysselsättning. Jag vill inte säga, att dessa protokoll ha karaktären av några s. k. thrillers eller något i den vägen, men det är givet, att de innehålla en hel del värdefulla och intressanta, och kanske också ibland spännande ting. Men skall det, såsom grundlagen avser, vara någon mening med denna läsning, bör den inte få lov att, som herr Fast tycks mena, rinna ut i sanden, utan den måste få en eller annan effekt, ty annars kan ju hela detta omständliga förfarande helt inställas.

Jag vill, herr talman, säga, att jag inte riktigt kände igen herr Fast i detta anförande. Det var inte den gamle grundlagsvårdaren från konstitutionsutskottet, som här talade. Jag fick det intrycket, att det i väsentligt högre grad

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

var ordföranden i andra kammarens socialdemokratiska grupp, som här framträdde, ty, vi som varit med här litet längre vi minnas förvisso många gånger, när herr Fast med den skicklighet och kunnighet, över vilken han disponerar, framträtt som konstitutionsutskottets talesman och hävdad dess makt och myndighet gentemot mer eller mindre oförståndiga statsråd. Hela denna position, som herr Fast med sådan framgång tidigare intagit i statslivet, den har han nu på det hela taget frånfallit.

Den del av betänkandet, som särskilt intresserar mig, är den som gäller reservationsanmärkningen i fråga om underlåtenheten att i tid kommunicera med utrikesnämnden i fråga om det senaste ryska avtalsarbetet. Herr Fast har inte i utskottet velat solidarisera sig med den mening, åt vilken reservanterna givit uttryck, utan förfäktat en annan uppfattning. Det är ganska märkligt att konstatera detta, herr Fast, om man erinrar sig behandlingen av ett, jag tror jag vågar säga sällsamt parallellfall till denna fråga från år 1934. Man har i utskottsutlåtandet i denna reservationsanmärkning något snuddat vid det spörsmålet, men man har inte närmare gått in på det. Med hänsyn till den principiella karaktär herr Fast gav sitt anförande må det tillåtas mig att något syssla med denna fråga. Den är, om jag bedömer saken rätt, fullkomligt kongruent med det spörsmål, som vi nu i dag bland annat haft före, nämligen det ryska avtalet. Jag syftar på det motsvarande avtal, som man hade planerat 1933 och 1934. Det avtalet kom ju som bekant inte till stånd. Det gällde de bekanta hundra miljonerna. Vad inträffade i det sammanhanget? Jo, den gången anmärkte ett enhälligt konstitutionsutskott på regeringens underlåtenhet att i tid — senhösten 1933 — kommunicera med utrikesnämnden, alltså identiskt samma anmärkning, som denna gång framställdes, men tyvärr blott av en minoritet. Och vilka voro med om att framställa denna anmärkning 1934 i exakt samma fråga? Jo, det var bland andra utskottets samtliga socialdemokrater, däribland herr Fast själv. I dag intager herr Fast en annan hållning.

Jag har roat mig med att taga fram konstitutionsutskottets memorial nr 11 från 1934. Det är ganska intressant läsning, i synnerhet mot bakgrunden av vad som i dag har ägt rum. Där har det enhälliga konstitutionsutskottet med biträde av samtliga socialdemokratiska ledamöter till en början framfört en mycket intressant redogörelse för förarbetena till de grundlagsändringar, som togo gestalt i utrikesnämnden. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att här föredraga åsikterna sådana de då framställdes beträffande utrikesnämndens tillkomst och dess funktioner. Jag vill bara erinra om att konstitutionsutskottet den gången särskilt ville understryka, att även »regeringens auktoritet och handlingskraft utåt ansågos komma att stärkas genom att den hade folkrepresentationen bakom sig».

Emellertid försummade vederbörande statsråd, som sagt, 1933 att i tid underrätta utrikesnämnden. Denna underlåtenhet anmärkte konstitutionsutskottet på — enligt min uppfattning med full rätt — och konstitutionsutskottet skrev den gången: »Nämnden bör höras i alla viktigare utrikesärenden före avgörandet». Syftemålet med denna bestämmelse, som utgör en av hörnstenarna i nämndens rättsliga ställning, är att skapa säkerhet för att nämndens befattning med utrikesärenden kan bli av verklig betydelse för dessas lösning.» — Detta var konstitutionsutskottets av herr Fast kontraserade uttalande den gången. Så kom konstitutionsutskottet fram till denna enhälligt framställda anmärkning. Det är kanske inte alldeles utan intresse att konstatera, att bland dem som vid det tillfället sällade sig till anmärkarna mot den dåvarande socialdemokratiska utrikesministern även fanns en ledamot av den nuvarande socialdemokratiska regeringen. Jag meddelar emellertid detta endast i förbigående.

Om man vill åt konstitutionsutskottet bevara något av dess ställning i svenskt

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

statsliv, något av vad grundlagsfäderna tänkt sig och vad traditionen föreskriver, borde man reagera på ett annat sätt än vad herr Fast gjort här i dag. Det är klart, att man ser tingen litet annorlunda, beroende på i vilken situation man kan befinna sig här i livet. Det är inte alideles omöjligt att herr Fast såsom ordförande i och talesman för den socialdemokratiska majoritetsgruppen i kammaren måhända har en något annorlunda uppfattning i dessa spörsmål än den han en gång hade, när han var enbart ledamot av konstitutionsutskottet och inte fyllde den funktion han nu bekläder. Men jag tycker inte, att man på det sättet skulle låta sina åsikter influeras av den politiska utvecklingen.

Nu är det ju så — till all lycka, enligt min uppfattning — att den åsikt, åt vilken herr Fast givit uttryck, synbarligen inte helt delas av herr Fasts eget parti. Man har ju t. ex. kunnat konstatera, att vissa socialdemokratiska tidningar anmält en annan mening än den, som herr Fast här vill göra gällande. Herr Fast menar ju, att i och med att vi accepterat det politiska partisystemet måste förhållandena utveckla sig inom konstitutionsutskottet på det sätt som nu är fallet, d. v. s. en uppsplättning måste ske. Jag har i min hand uttalanden i socialdemokratiska tidningar, som reagera mot ett sådant betraktelsesätt. Ett av dessa organ skriver sålunda: »Strikt efter regeringsformens ordalydelse föreligger emellertid här skäl för en anmärkning.» Den tidningen utkommer för övrigt i samma stad som en av konstitutionsutskottsmajoritetens ledamöter hör hemma. Tidningen påpekar ävenledes, att sakligheten i granskningsarbetet och riksdagens kontroll blir lidande på att konstitutionsutskottet blir en uppsplättningsplats för de politiska opinionsriktningarna. Om jag inte bedömer saken alldeles fel, är detta tämligen riktigt uttryckt. Herr Fast däremot menar tydligen, att de politiska aspekterna böra få influera på konstitutionsutskottet.

Jag vill, herr talman, ett ögonblick vända tillbaka till händelserna 1934. Den gången anmärkte, som jag redan påpekat, ett enhälligt konstitutionsutskott med biträde av samtliga socialdemokrater på att regeringen, då närmast utrikesministern Sandler, inte i tid hade kommunicerat med utrikesnämnden i ett ärende av exakt samma karaktär som det här förevarande. Vad inträffade den gången? Det är kanske inte så många här, som komma ihåg saken. Spörsmålet behandlades emellertid rätt utförligt i en observerad akademisk avhandling, som häromdagen ventilerats i Uppsala, och det kan därför kanske ha sitt värde att något påminna om det historiska förloppet. Denna konstitutionsutskottets enhälliga anmärkning 1934 dryftades vid den socialdemokratiska partistyrelsens sammanträde den 22 april samma år. Vid detta möte berörde dåvarande statsministern Per Albin Hansson regeringens underlåtenhet att höra utrikesnämnden förrän omedelbart före propositionens framläggande. Detta berodde, förklarade statsministern, inte på förbiseende utan på att man antog, att en tidigare behandling i utrikesnämnden skulle kunnat föranleda indiskretioner. För att kunna bemöta ett dylikt argument, vilket ju låg nära till hands, hade emellertid konstitutionsutskottet — jag vet inte, om det var herr Fast, som hittat på det, men det var i alla fall finurligt gjort — i sitt betänkande erinrat om att den regelmässiga tystlåtenhetsplikten för utrikesnämndens ledamöter enligt RF par. 54 vid behov kunde förvandlas till ovillkorlig tystnadsplikt. Herr Fast erinrar sig nog mycket väl denna bestämmelse. Så kom behandlingen i riksdagen, och i andra kammaren medgav dåvarande utrikesministern Sandler, och i ännu högre grad dåvarande statsministern Per Albin Hansson, att det formellt fanns anledning till anmärkning, och statsministern förklarade i en replik att regeringen komme att ta densamma ad notam.

Ja, herr talman, så såg man på dessa konstitutionella spörsmål den gången. Nu ha tydligen uppfattningarna ändrat sig betydligt. Nu vill det förefalla som

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

om man på socialdemokratiskt håll inom högvärdiga konstitutionsutskottet fattar saken så att dess förnämsta uppgift är att i vått och torrt hålla paraplyerna över statsrådsledamöterna. »Aktas för stötar» tycks vara parollen för dagen. Enligt mitt sätt att se är detta en föga lycklig utveckling. Jag tror, att det både för riksdagen och partierna skulle vara av stort värde, om den nuvarande majoritetsgruppens representanter i konstitutionsutskottet handlade på ett annat sätt, d. v. s. återginge till den ordning, som man tidigare praktiserat och som vid den tiden i herr Fast hade en så skicklig företrädare.

I början av detta lilla anförande framhöll jag, att herr Fast inte riktigt tänkte sin tanke till slut, ty den borde ju ha utmynnats i en deklaration om konstitutionsutskottets åtminstone delvisa obehövlighet under nuvarande förhållanden. Herr Fast sade emellertid inte detta. Jag har funderat över vad detta kan bero på. Det som jag nu ger uttryck åt är naturligtvis ingenting annat än en rent personlig spekulation. Herr Fast är en gammal uv i denna församling, högt aktad och omtyckt av alla. Han har varit med om mycket i detta hus. Han kan det mesta, för att inte säga allt av vad som här förehas. Han vill inte kräva konstitutionsutskottets avskaffande. Varför inte? Jo, det *kan* ju tänkas, att det beror på att herr Fast menar, att den politiska lyckan är ett ganska nyckfullt fruntimmer. De politiska majoritetsförhållandena i vårt land kunna ju tänkas skifta. Det kan ju tänkas, att det någon gång blir någon annan majoritet i den svenska riksdagen, i varje fall i dess andra kammare, och då kan det kanske vara en fördel för minoriteten att äga tillgång till de möjligheter, som erbjudas inom ramen av ett konstitutionsutskott.

Herr Fast erhöll på begäran ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Herr Hagberg slog i långa stycken in öppna dörrar, och i andra fall har han tydligen missförstått mig. Hela hans polemik mot mig vad beträffar den omständigheten att utrikesnämnden inte hörts var totalt överflödigt efter den deklaration jag i klar form avgav i statsministerns egen närvaro. Jag upp-repar vad jag sade i det sammanhanget, nämligen att jag delar reservanternas mening att utrikesnämnden bort höras, och jag sade ifrån att det bör ske i framtiden. Jag påpekade, att jag vid åtskilliga tillfällen framhållit detta även efter 1934, senast i mycket klar form för två år sedan. Men jag sade även, att detta mitt ståndpunktstagande inte ovillkorligen behövde leda till att biträda en anmärkning, ty innan utskottsbehandlingen var avslutad förelåg en klar deklaration från utrikesministern i denna sak. Med anledning därav ansåg jag för mitt vidkommande, att det räckte med vad som förekommit och att regeringen skulle ta fasta på anmärkningen och den här uttalade önskan.

Sedan vill jag säga till herr Hagberg, att när de andra partiernas representanter i konstitutionsutskottet lika många gånger som jag tagit ståndpunkt till förmån för anmärkningar mot egna regeringsledamöter, tror jag, vi kunna tala litet närmare om den här saken. Jag vill säga, att om det blir på det sättet att jag blir i tillfälle att granska andra regeringars åtgärder, kommer jag att visa samma försiktighet som jag hittills visat socialdemokratiska regeringar.

Vidare missförstod herr Hagberg fullständigt vad jag uttalade angående konstitutionsutskottets granskningsrätt. Jag sade, att när man gör anmärkningsyrkanden i sådana högpolitiska frågor, som varit föremål för debatt och regeringsdeklarationer tre à fyra gånger, är det klart, att konstitutionsutskottet inte är lämpligt forum för att försöka pricka en regering och, om man har makt till det, föranleda regeringsskifte. Det finns andra lämpligare vägar. Det är detta jag framhållit. Till yttermera visso framhöll jag också, att när det gällde lagenligheten, det formella, liksom kanske också sakfrågor av annat

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)
 slag än de som föranledde mitt uttalande, har jag ingalunda förnekat värdet av konstitutionsutskottets granskningsarbete. På den punkten föreligger sålunda ett missförstånd från herr Hagbergs sida.

Herr **Hagberg** i Malmö, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! När man lyssnade till herr Fasts deklaration, måste man nog — åtminstone gjorde jag det — ställa sig frågan: *När* anser man, att riksdagens konstitutionsutskott egentligen skall fungera? Det får inte fungera, när det gäller de väsentliga frågorna. Dess funktion skulle inskränka sig till frågor av lägre dignitet. Detta kan väl dock inte vara meningen med det av våra grundlagsfäder konstruerade konstitutionsutskottet.

Nu erinrade herr Fast om att även utrikesministern har som sin mening givit till känna, att utrikesnämnden borde ha hörts. Detta är alldeles riktigt. Det omtalas också i reservationsanmärkningen. Men när utrikesministern och ävenledes dåvarande handelsministern själva meddelat att så bort vara fallet, tycker jag inte att konstitutionsutskottets majoritet behövt vara så utomordenligt försiktig som den varit i detta sammanhang. Utskottsmajoriteten har — det måste man väl säga, om man tänker på att vederbörande statsråd själva medgivit felet — varit väsentligt mera konungslig än konungen själv.

Härpå anförde

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag hade knappast tänkt yttra mig i denna debatt, men det var herr Fasts uttalande i förmiddags som föranledde mig att begära ordet för några kommentarer.

Jag fäste mig liksom herr Hagberg vid att den eljest så författningsskonervative herr Fast ville göra gällande, att konstitutionsutskottets granskningsrätt, om jag uppfattade honom rätt, allt mer och mer förlorat sin betydelse. Detta påstående kan vara en sanning, men det kan också vara ett stort misstag. För att det skulle vara en sanning kan möjligen tala att årets dechargememorial är blankt, men det har funnits blanka dechargememorial även under 1800-talet — blanka dechargememorial, som t. o. m. ibland ha ogillats av riksdagens majoritet. Mot herr Fasts uppfattning talar däremot att konstitutionsutskottets granskning, med undantag för några speciella år, inte heller förr i tiden har varit politiskt avgörande. Dessutom kan man inte undgå att konstatera, att årets dechargegranskning har bland den stora allmänheten tillvunnit sig en större uppmärksamhet än på mycket länge, i varje fall en mycket större uppmärksamhet än som motsvarande memorial tillvunnit sig under låt mig säga de åtta, nio senaste åren och särskilt under samlingsregeringens tid.

Årets dechargememorial är i ett avseende mycket intressant och därför avbidat med ganska stor spänning, nämligen ur den synpunkten, att vi i år för första gången ha en regering, som har majoritet i bägge kamrarna, och dessutom en lika enhetlig majoritet inom konstitutionsutskottet. Det ligger i sakens natur, att tyngdpunkten därigenom förskjutes till reservationerna, så länge t. o. m. frågor om författningspraxis bedömas rent politiskt av majoritetsunderlaget eller, för att använda herr Fasts egna uttryck, denna utskottsmajoritet känner sig solidarisk med, ja ansvarig för regeringens åtgärder t. o. m. i de fall, då riksdagen överhuvud taget omöjligt kan ha utövat något inflytande på regeringens handlande — jag tänker exempelvis på frågor om utnämningar.

Det är ju självfallet, att en regering inte löper någon risk, när memorialet endast uppstår reservationer. Men inte avgör detta förhållande anmärkningarnas kvalitet. De kunna förty inte väga lika tungt till formen eller i sak, och

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

de kunna för den efterföljande konstitutionella eller administrativa utvecklingen de facto få ungefär samma betydelse som om de vore utskottsanmärkningar, nota bene om de äro sakligt grundade.

Nu föreföll det i förmiddags — och därom kan jag inte gärna ha misstagit mig — som om herr Fast ville göra gällande, att årets dechargememorial dömde hela ansvarighetssystemet, sådant det är inskrivet i vår konstitution; detta system borde ersättas med ett dagordningsinstitut. Naturligtvis kan dechargegranskningen inte fungera på samma sätt som för 140 år sedan eller när vi hade riksdagar vart femte eller vart tredje år eller innan interpellationsinstitutet hade introducerats eller innan pressen vunnit sin nuvarande maktställning. Men allt kan omvandlas och fylla en ändrad funktion, och jag är för min del ganska övertygad om att även konstitutionsutskottets dechargegranskning kan ha en stor uppgift att fylla i vårt statsliv, även om den praktiseras något annorlunda än grundlagsfäderna 1809 tänkte sig.

När herr Fast ville ersätta dechargeinstitutet med ett dagordningsinstitut föreföll det mig, som om denna offert inte på något sätt var ett svar i samma kaus. Dagordningsinstitutet är ett eminent politiskt instrument. Det är en parlamentens febertermometer. Konstitutionsutskottet däremot har till uppgift att med ledning av statsrådsprotokollen lugnt och överlagt anmärka på felaktig praxis och att vårda sig om riksdagens rättigheter samt lagstiftningens helgd och dess principer ävensom att till nöds i undantagsfall enligt praxis även utkräva politisk ansvarighet. Denna ram för konstitutionsutskottets granskande verksamhet är given sedan många decennier tillbaka. Den är allmänt accepterad och har såvitt jag förstår fortfarande samma giltighet. Den kan i vart fall inte ersättas med någonting annat. Dagordningsinstitutet däremot innebär ju ett ofta hektiskt ställningstagande i en fråga av dagsaktualitet utan någon större oväld ifrån kamrarnas sida och under ganska tillfälliga stämningar. Det ger inte alls möjlighet till någon lugn och övervägd granskning. Enahanda gäller väl också om interpellationsinstitutet. Riksdagen får ju, vare sig det ena eller andra av dessa instrument användes, inte tillgång till aktmaterialet, och det värdefulla i dechargegranskningen är dock att inga handlingar rimligen kunna undanhållas de ledamöter som från olika partier blivit invalda i vårt grundlagsvårdande utskott.

Det enda alternativ jag skulle kunna tänka mig vara logiskt ur herr Fasts egen synpunkt vore, att vi införde i vår författning systemet med enquêteutskott, alltså speciella utskott, som ägde rätt att infordra alla handlingar, som till äventyrs även hade rätt att begära vittnesmål av tjänstemän eller andra och som kunde tillsättas och i så fall måste kunna tillsättas på yrkande av en relativt liten minoritet i riksdagen, såsom ju fallet i regel är med de undersökningsenquêteutskott som finnas i andra parlament. Jag får kanske i förbifarten också nämna, att konstitutionsutskottets granskning i alla fall har också den betydelsefulla uppgiften att kunna sälla bort mycket, som har förekommit i den politiska diskussionen utan att sedan vid närmare granskning visa sig vara värt en anmärkning. Och utskottets granskning har under alla förhållanden en stor preventiv betydelse, ty jag är alldeles övertygad om att statsråden lätt skilja mellan en okynnesanmärkning och en saklig anmärkning — den må nu föras fram såsom utskottets eller såsom en reservation — och fästa vederbörligt avseende därvid.

Beträffande dagordningsinstitutet skulle jag slutligen till herr Fast, som tagit upp detta spørsmål, bara vilja ställa den enkla frågan: tror herr Fast verkligen, att vårt politiska liv, låt mig säga sedan författningsuppgörelsen 1918, skulle ha förändrats genom införandet av ett sådant institut eller att våra regeringar under denna tid skulle ha sett annorlunda ut?

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Vad nu konstitutionsutskottets granskning för dagen beträffar, så måste ju — det har sagts förut, och det må gärna sägas även av mig, fastän jag tillhör ett annat parti — svagheten vara den överdrivna partiloyaliteten. Intet parti kan naturligtvis här slå sig för sitt bröst. Jag vågar dock det påståendet, att årets blanka dechargememorial i detta hänseende bildar ett rekord, och skulle det nu finnas konkurrens ifrån något annat års dechargebetänkande, så skulle det vara från 1930 års dechargememorial med dess tio anmärkningar, då märk väl den nuvarande majoriteten var minoritet men då herr Fast tillsammans med mellanpartierna intog en helt annan ståndpunkt än den han i dag har valt, och då det uppenbara syftet med dechargememorialet var att fälla den då sittande regeringen.

Det föreföll mig som om herr Hallén i egenskap av konstitutionsutskottets ordförande, med det ansvar för utvecklingen som han därigenom har, kände sig något oroad inför denna utveckling. En majoritet har dock vissa möjligheter att avpolitisera åtminstone de anmärkningar, i vilka det rör sig om konstitutionell praxis, t. ex. i fråga om riksdagens rättigheter. Inte avgick den dåvarande Hanssonska ministären 1934, när en betydelsefull principiell anmärkning rörande hörandet av utrikesnämnden framfördes från ett enhälligt konstitutionsutskott, på sätt som herr Hagberg i Malmö nyss utvecklade. Konstitutionsutskottet har ju också — därom äro vi väl alla ganska ense — möjlighet att vid sin granskning och genom denna påverka den administrativa praxis. Och detta kan inte blott vara en rättighet för utskottet, utan det synes mig vara en uppenbar skyldighet för detsamma. Vi kunna ju se på statsrevisorerna. Även statsrevisionen är politiskt sammansatt; även när det gäller statsrevisionens granskning av ämbetsverken kan det finnas politiska intressen att angripa eller försvara, men vi ha där genom en sund praxis nått fram till att vederbörande revisorer försöka se sakligt på tingen och försöka komma fram till gemensamma ståndpunkter. Varför inte med andra ord försöka att efter bästa praktiska förstånd och samvete fullgöra denna konstitutionsutskottets viktiga uppgift, en uppgift som måste vara dubbelt viktig i dessa konstitutionella brytningstider, då det även kan ligga i det stora socialdemokratiska partiets framtidsintresse att vara med om att klart utstaka demarkationslinjerna mellan regeringens och riksdagens befogenheter. Det synes mig därför nödvändigt, att en ändring kommer till stånd, så att de representanter, som riksdagen invalt i konstitutionsutskottet för att vaka över författnings- och rättslivets helgd, inte i första hand känna sig som ansvariga för regeringspolitiken.

Årets dechargememorial är väl också i det hänseendet ett mycket intressant dokument, att man där iakttar en mycket påtaglig strävan hos reservanterna att slå vakt om riksdagens rättigheter. Jag vill emellertid med anledning av herr Hagbergs i Luleå anförande i förmiddags framhålla, att det dock inte rör sig om några anklagelser för grundlagsbrott eller ens för lagbrott, utan man rör sig här på mera obestämda områden, där tolkning bör ske genom konstitutionsutskottet.

Herr Hällgren anförde i sitt inlägg att konstitutionsutskottets majoritet hade haft mycket lätt att försvara regeringen och ta ståndpunkt mot reservanternas yrkanden, enär regeringen enligt hans mening endast sökt »iaktta rikets sannskyldiga nytta»; och rikets sannskyldiga nytta vore enligt hans uppfattning detsamma som folkets sannskyldiga nytta. Även om jag i vissa delar accepterar denna uppfattning hos den ärade representanten för konstitutionsutskottet, vill jag i alla fall fråga, om inte de anmärkningar, som här reservationsvis ha riktats rörande t. ex. åtgärderna för att förebygga inflationen, rörande importregleringen, rörande exportprisregleringen, rörande han-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

delsavtalet med Ryssland etc., just ha avsett de breda lagrens bästa, ty dessas sannskyldiga nytta kan omöjliggen överensstämma med den lavinartade inflatoriska utveckling, som vi för närvarande iaktta på det ekonomiska området.

I detta sammanhang vill jag också konstatera, att herr Hällgren liksom tvekade inför att konstitutionsutskottet skulle — som han enligt mina anteckningar anförde — sätta sig till doms över riksdagen i övrigt eller över riksdagens utskott. Ja, men det är ju ingen nyhet för konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottet har ju i vissa fall den direkta uppgiften att sitta till doms, att vara skiljedomare. Och vilket organ har att bevaka de författningsrättsliga intressena om inte konstitutionsutskottet, även om det skulle vara så att ett annat utskott, kanske utan närmare betänkande, godkänt en viss åtgärd?

Herr talman! Härmed har jag anförde de principiella synpunkterna, och jag skall inte närmare ingå på detaljerna. Jag skulle dock vilja avsluta mitt inlägg med ett par randanmärkningar till några av de reservationsanmärkningarna, som i dag äro aktuella. Det vill synas mig efter denna debatt, vilken jag uppmärksamt försökt lyssna till, som om knappast någon anmärkning skulle ha gendrivits ur de synpunkter, från vilka de ha framställts. Jag vill dock i rättvisans namn göra ett undantag för den Thunborgska resan till Italien, där det förefaller mig som om frågan ligger något annorlunda till efter den förklaring som statsrådet Mossberg avgav än enligt reservationsanmärkningen i konstitutionsutskottets memorial.

Vad nu till sist frågan om utrikesnämnden beträffar så synes det för det första fullkomligt självklart, att § 54 regeringsformen skall tolkas på det sättet, att även om en fråga faller under riksdagens kompetens och t. ex. ett fördrag skall godkännas av riksdagen före ratifikation, så bör ärendet dessförinnan, om det är av större vikt, föredras inför utrikesnämnden. För det andra måste man vid bedömandet av denna fråga ta hänsyn till att detta avtal torde vara det viktigaste handelsavtal, som vår riksdag någonsin har haft att underskriva. Den argumentering, som herr Fast använde i dag i sitt första anförande och i någon mån också i sitt inlägg gentemot herr Hagberg nyss, var exakt densamma som dåvarande utrikesminister Ernst Trygger använde 1930, men som då underkändes av denna kammare och bl. a. av herr Fast genom att anmärkningen mot herr Trygger för att han inte i tid hört utrikesnämnden av andra kammaren lades med gillande till handlingarna.

Vad importregleringen beträffar, så kan väl ingen bestrida, att det fanns möjlighet att använda systemet med ett provisoriskt beslut för att sätta riksdagen i tillfälle att senare bedöma och besluta över denna fråga. Det blir väl närmast groteskt, om man tänker sig att här skall riksdagen sitta och besluta om 10 öres förhöjning eller sänkning på olika bagatelltullsatser, medan den stora frågan om Sveriges handelspolitiska kurs avgöres uteslutande av regeringen, låt vara att det här skedde i ett beträngt mål. Enahanda gäller också om den anmärkning, som avgivits rörande clearingkassorna. Här skall svenska riksdagen sitta och behandla och finkamma anslag om 500 kronor och 1 000 kronor, samtidigt som regeringen har rätt att via clearingkassor anvisa anslag till ändamål, vilket uppenbarligen inte kan anses falla inom ramen för den fullmakt, som riksdagen givit. Detta blir ju ett system att sila mygg och svälja kameler.

Vad slutligen frågan om trafikförmanstjänsten i Göteborg beträffar, så kan jag inte undgå den reflexionen, att § 28 med dess föreskrift om förtjänst och skicklighet såsom enda befordringsgrund härvidlag på det flagrantaste sätt kränkts. Det har framhållits i debatten, att personalen i vederbörlig ordning och i laga former har blivit hörd, men när det av herr Nilsson i Göteborg säges, att det på arbetsplatsen i Göteborg skulle ha stått strid om den två

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

gångar förbigångne, så stämmer detta inte till någon del med de uppgifter, som jag ganska direkt har kunnat inhämta. Det förhöll sig inte alls så att denne förbigångne var impopulär på sin arbetsplats. Däremot förhåller det sig uppenbarligen så att han två gånger har satts tveklöst framför alla övriga sökande av järnvägsstyrelsen. Denne trafikförman kallas f. ö. här nazist. Det är klart, att hans förhållande 1934 inte vittnar om större politiskt omdöme, men varför inte i sanningens namn kalla honom för f. d. nazistisk socialdemokrat? Han är ju dock sedan 1940 individuellt inskriven och godtagen som socialdemokrat. Och har nu en bedömningsnämnd tillsatts för att avge utlåtanden i dessa politiska renlighetsfrågor, förefaller det mig som om ett friande utslag från denna bedömningsnämnd borde vägra tyngre än de klagomål över hans förhållande 1933/34, som framförts av konkurrenter, vilka ifrån vederbörande förvaltning ha satts sakligt i efterhand. Jag tror inte heller det är alldeles riktigt som herr Nilsson i Göteborg säger, att tjänstemannaorganisationerna böra ha ett vägande inflytande vid befordringar. Vi äro alla så långt överens med honom, att organisationerna böra ges rätt att yttra sig, men jag har bibringats det bestämda intrycket, att man just bland tjänstemannaorganisationerna, oberoende av politisk uppfattning, med bekymmer ser på den utveckling, som skulle hägra, om den utnämningssmetod, som här tillämpats, skulle få tillämpning även i framtiden.

Herr talman! Jag vill sluta med att än en gång beklaga, att majoritetspartiet icke begagnat tillfället att försöka genomföra en modernisering och en omläggning av dechargegranskningsinstitutet i sakligare riktning. Jag vill också erinra om att den kanske främste av konstitutionsutskottets ledamöter, i varje fall den mest nitiske, nämligen Adolf Hedin, år 1886, alltså för ungefär 60 år sedan, uttalade en önskan, som ännu är ouppfylld men som borde kunna uppfyllas, nämligen att man borde kunna gå till debatt om anmärkningar »icke så som om statsrådet skulle hava att bemöta en personlig förnärkelse, utan som till en strid om den rätta uppfattningen om det allmänna bästas krav».

Herr **Hällgren** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Bara ett par ord. Jag fick den uppfattningen av herr Håstads anförande, att en hel del av vad han där sade inte hörde hemma i dechargedebatten utan borde ha sagts vid riksdagens behandling av andra ärenden. Han talade exempelvis om att riksdagen höjdes vid beslut i småsaker, medan åt regeringen överlämnades större beslut, såsom exempelvis i fråga om clearingkassor o. s. v. En sådan debatt borde, menar jag, tas upp, dels då riksdagen ställer medel till förfogande för en clearingkassa, dels när den fullmaktslag, som regeringen får av riksdagen, sakligt behandlas. Däremot kan man inte säga, att konstitutionsutskottet även i sådana frågor, där riksdag och regering varit överens om åtgärder som vidtagits, efteråt skall komma och säga, att detta är inte till rikets nytta, här skola vi göra anmärkning.

Det politiska inslag, som man i år vill söka få dominerande när det gäller anmärkningsyrkandena, kan inte, anser jag, leda till en fullt objektiv debatt.

Herr **Håstad** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Hällgren ville i vad jag sade beträffande clearingkassorna se ett försök att bara finna småfel. Han ville dessutom göra gällande, att det var riksdagens sak att, när fullmaktslagstiftningen utgestaltades, klart och bindande reglera dessa frågor. Ja, men inte kan väl riksdagen vid en fullmaktslagstiftning, som enligt sakens natur blott rör stora principer, förutse allt, t. ex. att margarinarbetarna skola få en viss fördel framför andra medborgare.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

När detta inte är möjligt då har riksdagen ju ingen annan utväg att kontrollera regeringen än genom statsrådsprotokollen, och nu ha statsrådsprotokollen enligt grundlagens bestämmelser varit tillgängliga för konstitutionsutskottet. Skall någon anmärkning framställas för att riksdagens intentioner ej följts eller fullmakten överskridits, så är rätta tillfället nu. Jag kan inte se något annat.

Vidare yttrade:

Herr Larsson i Stockholm: Herr talman! Den redogörelse, som statsrådet Mossberg lämnade för förutsättningarna för den italienska resa, som varit föremål för reservationsanmärkning av bl. a. undertecknad, föranleder mig att begära ordet för att lämna några kompletterande upplysningar, som tillika, tror jag, äro av natur att visa befogetheten i vår anmärkning. Då utskottet i första hand vände sig till vederbörande statsråd för att få kännedom om kostnaderna för denna resa, erhöilo vi en redogörelse, som finnes intagen i vår reservation. Då det ju inte gärna kunde vara någon hemlighet, att den fråga vi framställde var grundad på det ovanliga och dyra resesättet, så måste vi förutsetta, att den redovisning, som här lämnats, var fullständig. De uppgifter, som där förekomma, ha sedermera givit anledning till vissa frågor, som jag såsom föredragande inom utskottet i denna punkt har tillåtit mig att framställa till AB Aero transports trafikavdelning. De uppgifter, som jag därvid erhållit, muntligen och skriftligen, har jag på viktiga punkter mycket svårt att få att överensstämma med de uppgifter, som statsrådet erhållit från sin utredningsman.

Statsrådet Mossberg säger i första hand, att Aero transport ställt i utsikt en fram- och återresa med de överskjutande platserna i planet försälda, alltså med ett fullt bokat plan, detta med hänsyn till att det ordinarie planet till Rom gick så sällan. Från Aero transport har man sagt mig, att det med hänsyn till den korta tid på vilket planet beställdes var omöjligt att avge ett sådant omdöme. För nedresan voro visserligen sex platser bokade för sex norrmän, som emellertid i sista stund hoppade av och flögo direkt från Oslo till Rom. För dessa platser har också sedermera ett avdrag skett på det enligt det ursprungliga anbudet debiterade beloppet 25 000 kronor. Vad återresan beträffar, upplyste mig Aero transports vederbörande tjänstemän — det är åtminstone tre, på vilkas uttalande jag grundar denna uppgift — att man uttryckligen framhållit för departementets utredningsman, att det på grund av det korta varslat var synnerligen osannolikt, att man skulle kunna räkna med passagerare. All sannolikhet talade från början för att planet skulle gå tomt och att man följaktligen måste räkna med bruttobeloppet. Huvudpunkten i denna sak är följande. Resan kostade, på det sätt den företogs, 26 482 kronor. Därest den hade företagits med de ordinarie trafikmedel, som stodo till förfogande, skulle den, herr statsråd, ha kostat 10 292 kronor.

Jag vågar vidhålla det omdömet, att det var ett ovanligt dyrbart färdsätt, som här valdes, och jag ber i detta sammanhang att få fästa uppmärksamheten på ytterligare en omständighet, på vilken vi givetvis också ha grundat detta vårt omdöme, nämligen att det några dagar senare fanns möjlighet att erhålla sex platser i det ordinarie flygplan som gick till Genève, varifrån man ju kunde sedermera fara med tåg till Rom.

Herr statsrådet meddelade, att denna uppgift var för honom en nyhet — första gången han såg den var då han i konstitutionsutskottets memorial läste vår reservationsanmärkning. Jag beklagar att så varit förhållandet. Om jag för egen del skall företaga en resa, frågar jag givetvis hos vederbörande resebyrå: vad är det bästa och billigaste färdsättet? Jag kan inte finna annat än att samma fråga bör framställas, även om man reser på det allmännas bekostnad. Och om jag går till vilken resebyrå som helst här i staden, får jag veta, att det billi-

Granskning av statsrådsprotokollen. (Förts.)

gaste sättet att fara till Rom är, att man antingen flyger till Genève eller Zürich och från dessa städer sedan reser vidare med tåg till Rom. Det direkta flygplanet till Rom går ju mycket sällan och är, som sagt, alltid fullbesatt, men vi ha inte heller räknat med att man skulle ha begagnat sig därav.

Detta är den uppgift om det bästa och billigaste färdssättet, som jag har fått i dag, och det är den uppgift som jag skulle ha fått för ett halvt år sedan, om jag gått till vilken resebyrå som helst. Och om nu inte Aerotransport vid de hastiga och muntliga förhandlingar, som skedde, lämnade denna uppgift, så kan jag inte finna, att det befriar departementets utredningsman från skyldigheten att framställa frågan, huruvida icke denna möjlighet förelåg.

Den tidsspillan på fyra, fem dagar, som skulle ha uppstått, om man begagnat sig av denna möjlighet att resa över Genève eller Zürich, skulle ju inte heller enligt herr statsrådets mening ha varit av den betydelsen, att inte denna möjlighet hade bort utnyttjas.

Då kanske man säger: »Järnvägsförbindelsen från Genève eller Zürich till Rom var vid denna tid så desorganiserad, att man inte gärna kunde använda denna väg.» Men vi voro dock, herr talman, vid det laget framme vid hösten 1946, och de schweiziska Bundesbanen, som aldrig varit störda av kriget, fungerade väl. Det var också lätt att fara vidare till Rom med ett av de stora europeiska expresstågen. Jag har, sedan saken behandlats i utskottet och jag fått höra just denna invändning framföras, vänt mig till en stor resebyrå här i staden och där fått den uppgiften, att det på hösten 1946 inte mötte några som helst svårigheter att begagna sig av de vägar som jag nu talat om. Normalt reser man från Genève kl. 9 på morgonen, kommer till Milano kl. 5, och sedan kan man från Milano ta Paris—Romexpressen vidare till Rom, dit man anländer följande morgon.

Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag besvärar kammaren med dessa detaljer. Det är riktigt, såsom någon har anmärkt, att konstitutionsutskottet inte gärna kan vara en resebyrå, men det finns ju situationer här i livet, då litet var får lov att vara en resebyrå, och för att kunna bedöma det extraordinära färdssätt, som det här gäller, är det nödvändigt att ha tillgång till alla uppgifter om olika resvägar.

För en officiell delegation i regeringsuppdrag lär det heller inte ha mött några svårigheter att företaga resan på det sätt som jag här talat om. Om Paris—Romexpressen varit hårt belagd, vilket är sannolikt, är det också särdeles sannolikt, att man genom vederbörande legations förmedling hade kunnat få platser i tåget. Det var för övrigt, såvitt jag vet, sex starka friska karlar som reste, och de borde ju ha kunnat underkasta sig de ganska ringa vedermödor, som kunnat möta dem på denna väg.

Jag kan alltså inte, herr talman, finna att de uppgifter, som här lämnats, rubba det omdöme som vi ha avgivit. På en punkt ber jag dock att få medge riktigheten av den anmärkning, som statsrådet gjorde, nämligen beträffande det sätt, varpå i vår reservationsanmärkning har uttryckts skälet till att någon återresa med direktflyg icke skedde. Detta uttryckssätt är direkt hämtat från den promemoria, som vi fått från Aerotransport och som ju under några veckor varit tillgänglig inom konstitutionsutskottet i duplicerat skick. Att man där inte gjort de nödvändiga skillnaderna mellan ett stort och ett litet flygplan, mellan en DC 3 och en flygande fästning, beklagar jag, och naturligtvis ställer det — det vill jag gärna medge — sättet för företagandet av återresan i något annan dager. I huvudsak vidhåller jag emellertid de anmärkningar beträffande färdssättet, som vi ha framställt.

Jag tillåter mig, herr talman, att ytterligare något ta uppmärksamheten i anspråk med en mer personlig sak. Från flera av de föregående talarna har

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

jag särskilt tillägnats den repliken, att det är förvånande att finna mig bland undertecknarna av anmärkningar, vilka, såsom det har sagts, gå ut på att skydda nazister — det är den Kjellbergska utredningen och befodringsärendet i Göteborg, som åsyftats. Jag skall inte närmare ingå på dessa frågor, som ju redan förut tillräckligt utförligt diskuterats här i kammaren. Jag vill endast framhålla, att den mening, som uttalats i fråga om den Kjellbergska utredningen, även delas av åtskilliga av majoritetspartiets representanter på vänsterflygeln. Det är väl ändå så, att de lagbud, som gälla, böra få gälla även om det är fråga om nazister. Man kanske vågar, utan att riskera beskyllningen att representera en silkesfront, säga att den medborgerliga friheten också består i friheten att ha dumma och oriktiga åsikter, försåvitt de inte påverka den nationella pålitligheten.

Det kan inte förnekas, herr talman, att debatten här i dag i stort sett efterlämnar ett olustigt intryck. Jag skall inte återuppta det replikskifte, som här har ägt rum mellan herr Hagberg i Malmö och herr Fast, men jag skulle vilja än en gång använda ett citat av Tegnér med tillämpning på konstitutionsutskottet. I ett av sina berömdaste skottal säger Tegnér: »Skolan att leva och trivas måste sin genius ha.» Jag skulle vilja säga, att konstitutionsutskottet och dess dechargegranskning måste också, för att trivas och vara till gagn, ha sin genius. Men jag kan inte underlåta att finna, att denna genius har varit betänkligt frånvarande under denna debatt och under vår dechargegranskning. Ett ögonblick tyckte jag visserligen att min ärade vän herr Fast fångade denna genius i de flygande rockskörten, då han ur djupet av sitt kvalda demokratiska hjärta utbrast: »Ingeḡ parti kan göra anspråk på att ha den hela och fulla sanningen.» Jag vill av hjärtat instämma i detta uttalande, men dess konsekvens måste också vara, att så långt vi kunna avpolitisera det stora arbete, som vi här ha att gemensamt utföra, så långt är det också lyckligt för det svenska statslivet.

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Herr Larsson anser sig kunna konstatera, att det var ett ovanligt dyrbart färd sätt, som valdes för delegationens resa till Rom. Jag är, herr talman, den förste att instämma i det uttalandet, att det blev en ganska dyr resa till Rom. Det är alldeles riktigt vad herr Larsson säger, att resan fram och åter med flygplan, buss- och tågresorna samt traktamentena tillsammans gingo på över 26 000 kronor. Jag har heller aldrig velat bestrida detta. Med min föregående redogörelse har jag endast sökt för kammaren klarlägga det bakomliggande händelseförloppet, vilket gjorde att resan kom att företagas, oaktat den ställde sig så dyrbar.

Herr Larsson hade en del erinringar att göra mot min framställning tidigare i dag rörande möjligheterna att belägga platserna i extraplanet med andra passagerare. Jag har inte någon anledning att i detalj gå in på detta. Jag vill bara säga, att i en promemoria, som jag har här framför mig och som avlämnades till mig av beredningens ordförande i samband med att resan beslöts, finns en anteckning om att förhandlingarna med ABA lett till att man kunde räkna med att ett belopp av 15 000 kronor i vardera riktningen skulle avgå såsom biljettintäkter för andra passagerare. Men det står mycket riktigt inom parentes i denna promemoria, att uppgiften inte vore bindande för ABA men att den kunde betraktas såsom högst sannolik.

Vi voro, när några dagar hade gått, intresserade av att höra hur ABA då såg på saken, och mitt minne säger mig alldeles bestämt, att vi vid ett, om inte två tillfällen riktade förfrågningar till ABA, om man fortfarande ansåg sig kunna räkna med möjligheten att boka de övriga platserna, och att

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

det ingick gynnsamma svar på dessa förfrågningar. Tyvärr befinner sig den person, med vilken vi då förhandlade, för närvarande i Sydamerika, och det har inte varit möjligt för oss att komma i kontakt med honom och få dessa uppgifter verifierade från hans sida.

Herr Larsson återkom också till frågan om att sex platser hade kunnat ställas till förfogande i det ordinarie flygplanet Stockholm—Genève den 3 oktober. Jag upprepar vad jag sade tidigare i dag, att denna uppgift aldrig lämnats vare sig till departementet eller till beredningen. Vi ha i dag på middagsrasten varit i telefonkontakt med vederbörande tjänsteman på Aero-transports trafikavdelning, och vi ha då fått den upplysningen, att uppgiften om denna resemöjlighet troligen är ett efterhandskonstaterande, grundat på de bokningslistor som föreligga. På vår uttryckliga fråga svarade man från Aero-transports sida, att bolaget aldrig har gjort gällande och alltså inte heller gör det nu, att man vare sig till socialdepartementet eller beredningen lämnat uppgift om att en sådan resemöjlighet skulle finnas.

Vidare säger herr Larsson, att han, som är van att resa, går in på närmaste resebyrå och frågar efter det billigaste och bästa färd sättet och på det viset får alla de upplysningar, som han behöver. Jag vill i anledning därav erinra om att det inte var med något glatt sinne som vi beslöt oss för att använda detta extra flygplan. Vi försökte, alldeles på samma sätt som herr Larsson, undersöka, om det inte fanns andra och bättre färdmedel. Vi vände oss, såsom jag förut nämnt, till Aero-transport och bådo dem undersöka andra flygmöjligheter för en resa till Rom. Jag vet också, såsom jag nämnt, att en sådan undersökning gjordes, men vi fingo meddelande om att resultatet därav var negativt.

Vad sedan angår möjligheterna att resa vidare från Genève till Italien, så vill jag gärna erkänna, att jag inte har de djupa insikter beträffande dessa resemöjligheter, att jag kan göra något bestämt uttalande. Jag kan bara konstatera, att när delegationen väl kommit ned till Italien, vår romminister, envoyén Günther, uppenbarligen betraktade möjligheterna för delegationen att färdas med tåg i Italien såsom avsevärt mindre än vad herr Larsson i Stockholm nu synes göra.

Jag vill också erinra om att jag, såsom jag i förmiddags framhållit, betraktade denna resa till Italien såsom ganska brådskande, i förhoppning om att det skulle vara möjligt att få till stånd en invandring av italiensk arbetskraft redan under höstmånaderna 1946. Jag ansåg det vara olyckligt, om man inte tog vara på den chans, som fanns att genomföra invandringen vid denna tidpunkt, något som ju dock sedermera inte visat sig möjligt. Jag skulle vilja göra ett litet tankeexperiment. Förutsatt att det varit möjligt att redan förra hösten få till stånd en invandring av italiensk arbetskraft men att vi i departementet inte hade handlagt denna fråga med tillbörlig skyndsamhet, att vi t. ex. inte hade vågat göra annat än vänta på plats i det ordinarie flygplanet till Rom och att till följd av denna omständighet chansen att under hösten få hit italiensk arbetskraft hade försumtats. Jag undrar, om det inte i det läget hade från vissa håll riktats anmärkningar mot det sätt, på vilket jag handlagt frågan. Skulle det inte då ha hetat, att när staten har hand om en sak, är det omöjligt att tänka sig ett snabbt tillvägagångssätt; då förhalar man allting och skaffar inte landet ett tillskott av arbetskraft därför att man inte vågar riskera en ökad resekostnad för den delegation, som skulle förhandla om denna arbetskraft?

Jag måste alltså, herr Larsson i Stockholm, för min del vidhålla, att min handläggning i höstas av denna fråga tillgodosåg de skäligen anspråk som kunna ställas på omsikt och sparsamhet med statens medel.

Granskning av statsrådsprotokollen. (Forts.)

Herr Larsson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få framhålla, att jag icke här i reservationsanmärkningen satt i fråga befogenheten av resan, ej heller den tid då den verkställdes. Tvärtom har jag med stort intresse begagnat tillfället att taga del av reseberättelsen och de skildringar, som där finnas av villkoren för denna italienska immigration. Det är endast på några rent faktiska och siffermässiga punkter, som jag, herr talman, nödgas att än en gång ta kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Statsrådet Mossberg säger, att man hade anledning att räkna med inkomster i form av biljettavgifter från andra passagerare till ett belopp av 15 000 kronor i vardera riktningen. Jag har utomordentligt svårt att få detta att stämma med de uppgifter, som finnas i den redogörelse vi fått från departementet. Enligt denna rymde planet 14 personer, det var 6 medlemmar av delegationen som skulle resa, och 6 platser voro bokade för de norrmän, som det här talats om. Inkomsten av biljettavgifterna för dessa senare sex platser, vilka ju ABA rabatterade, ehuru norrmännen icke kommo att resa, uppgick till ungefär 5 000 kronor. Jag kan omöjligen få detta att stämma med att biljettinkomsterna skulle kunna beräknas uppgå till 15 000 kronor i vardera riktningen.

Jag har heller aldrig sagt, att Aerotransport meddelat denna möjlighet att resa över Genève, men Aerotransport har ju till uppgift att befordra passagerare med flyg, och denna möjlighet att resa över Genève kan ju inte gärna vara någon hemlighet, som bolaget svartsjukt behåller för sig själv, för den händelse att man framställer den mycket naturliga frågan, om det inte finns en sådan möjlighet.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr statsrådet Mossberg: Herr talman! Bara ett par ord i anledning av herr Larssons i Stockholm sista yttrande.

Enligt vad jag inhämtat förhåller det sig så, att beträffande plan av den typ, som kom till användning för denna resa — en f. d. flygande fästning — man kan räkna med en variabel beläggning från 12 till 18 platser. Jag har också inhämtat, att när man från Aerotransports sida gjorde denna kalkyl över hur många platser det skulle vara möjligt att boka i planet ABA räknade med att planet skulle beläggas med 18 platser, och att om hela delegationen rest, 11 andra platser skulle kunnat bokas för andra passagerare.

Till slut vill jag endast, herr talman, beklaga, att när jag i höstas hade att ta ställning till denna fråga det verkligen inte var möjligt för mig att ägna frågan en så långvarig handläggning, som herr Larsson uppenbarligen ägnat den denna vår.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 79 § 1 mom. lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till kostnader för ritningar m. m. till en ny statsisbrytare;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsstyrelsens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 24.

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret m. m.;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt lönetillägg till viss militär personal;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till nybyggnad vid ingenjörsvetenskapsakademiens försöksstation m. m.;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till yrkesinspektionen;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1947/48 till riks försäkringsanstalten jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48 till bidrag till erkända och enskilda alkoholistanstalters driftkostnader m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Bidrag till
avlönningar åt
distriktsbarn-
morskor och
distrikts-
sköterskor
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktsköterskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 196 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 21 mars 1947, föreslagit riksdagen att dels besluta, att distriktsbarnmorska skulle från och med den 1 juli 1947 äga åtnjuta kontant lön enligt av föredragande statsrådet Mossberg förordade grunder, dels godkänna de ändrade grunder för statsbidrag till avlöningar åt distriktssköterskor, distriktsbarnmorskor samt sjuksköterskor och barnmorskor inom den förebyggande mödra- och barnavården, som av statsrådet förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1947, dels godkänna de grunder för statsbidrag till distriktsbarnmorskas resor i samband med hemförlossning och eftervård, som av statsrådet förordats, att tillämpas från och med den 1 juli 1947, dels för anskaffande av skidbårear i rikets ödemarksområden bevilja statsbidrag, dels ock under V a huvudtiteln för budgetåret 1947/48 anvisa för berörda ändamål erforderliga anslag.

Enligt Kungl. Maj:ts förberörda förslag skulle distriktsbarnmorskorna inplaceras i lönegraden Ca 11 (A 7).

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft bl. a. två inom andra kammaren väckta motioner, den ena av herr Nilsson i Varuträsk och fru Ericsson i Luleå (II: 400) och den andra av fru Rönn-Christiansson och fru Linderot (II: 402), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att distriktsbarnmorskorna placerades i lönegrad Ca 13 (A 9) eller i samma lönegrad som distriktssköterska; samt två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken Andersson (I: 272) och den andra inom andra kammaren av herr Fagerholm och fru Boman (II: 411), i vilka hemställts, att riksdagen måtte med beaktande av i motionerna anförda synpunkter vidtaga en sådan förbättring av distriktssköterskornas, distriktsbarnmorskornas och övriga där berörda gruppers löneställning, som med hänsyn till deras krävande tjänstealliganden kunde anses skälig.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag dels å motionerna I: 272 och II: 411, i vad nämnda motioner avsåge distriktsbarnmorskor, dels ock

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.

(Forts.)

motionerna II: 400 och II: 402 besluta, att distriktsbarnmorska skulle från och med den 1 juli 1947 äga åtnjuta kontant lön enligt de grunder, som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 21 mars 1947,

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 272 och II: 411 i vad desamma ej behandlats under I. godkänna de ändrade grunder för statsbidrag till avlöningar åt distriktssköterskor, distriktsbarnmorskor samt sjuksköterskor och barnmorskor inom den förebyggande mödra- och barnavården, som förordats i nämnda statsrådsprotokoll, att tillämpas från och med den 1 juli 1947,

III. med avslag å motionerna I: 271 och II: 403 besluta, att de under II. nämnda befattningshavarna icke skulle utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit tillerkännas särskilt lönetillägg för tjänstgöring i ödemarksområde.

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) godkänna de grunder för statsbidrag till distriktsbarnmorskas resor i samband med hemförlossning och eftervård, som förordats i statsrådsprotokollet, att tillämpas från och med den 1 juli 1947;

2) medgiva, att under budgetåret 1947/48 finge för anskaffande av skidbåtar i rikets ödemarksområden utgå statsbidrag jämlikt bestämmelserna i kungörelsen den 14 juni 1928 (nr 208) med högst 500 kronor;

3) för budgetåret 1947/48 under V a huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till avlöningar åt distriktssköterskor m. m. ett förslagsanslag av 2 600 000 kronor,

b) till Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor m. m. ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor,

c) till Bidrag till distriktsbarnmorskas resor i samband med hemförlossning och eftervård ett förslagsanslag av 500 000 kronor,

d) till Förbättrad sjukvård inom rikets ödemarksområden ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson* och herr *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka de motionsyrkanden, vilka avsåge att i lönehänseende jämställa distriktsbarnmorskorna med distriktssköterskorna, och att därför viss del av utskottets motivering bort hava i reservationen angiven lydelse samt att mom. I i utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till dels motionerna I: 272 och II: 411, i vad nämnda motioner avsåge distriktsbarnmorskor, dels ock motionerna II: 400 och II: 402 besluta, att distriktsbarnmorska skulle från och med den 1 juli 1947 äga åtnjuta kontant lön enligt de grunder, som reseranterna förordat.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Holmström: Herr talman! Vi reseranter i statsutskottet ha ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna om distriktsbarnmorskornas lönesättning. Den bör enligt vår mening vara högre än vad utskottet föreslagit. Anledningen därtill är att det måste ställas mycket stora krav på dessa barnmorskors kompetens och att distriktsbarnmorskornas tjänstgöringsförhållanden äro mer krävande än tjänstgöring på en anstalt. Deras tjänstgöring kan mången gång vara strapatsrik. Det är också tanken på rekryteringen av barnmorskekåren i dessa personalbristens tider, som manar till en högre lönesättning. Riksdagen har ju erfarenhet av hur det går, när den låter snällheten bedraga visheten. Jag nämner bara abortkuratorerna.

Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

Fru **Ericsson** i Luleå: Herr talman! Utskottet har liksom statsrådet ansett, att en placering i lönegrad Ca 11 under nuvarande förhållanden bör vara en rimlig placering för barnmorskorna. I utskottets utlåtande sägs också, att frågan om deras utbildning skall tagas upp till behandling inom den närmaste framtiden och att i samband därmed lönefrågan återigen kommer upp. Vi motionärer ha ansett, att man inte skall vänta med löneplaceringen till dess utan att distriktsbarnmorskorna redan nu böra komma upp i samma lönegrad som distriktssjuksköterskorna. Om redan nu en sådan löneplacering beslutas, kan man enligt vår mening väl tänka sig, att många komma att söka sig till yrket, ty hur det än är veta vi, att om en plats är bra betald, blir det fler som aspirera på den.

Att vi motionärer från övre Norrland ansett den föreslagna löneplaceringen orättvis beror på att vi varit i tillfälle att på nära håll se det farofyllda arbete, som distriktsbarnmorskorna utföra. Jag skulle önska att en större del av kammarens ledamöter också varit i tillfälle att på nära håll få se det arbetet.

Barnmorskorna särskilt i övre Norrland arbeta ju under alldeles särskilda förhållanden. Som kanske en hel del av damerna och herrarna veta, är det mycket långa avstånd där uppe. Det är inte alls ovanligt, att en barnmorska har ett distrikt, som sträcker sig ända upp till tio mil. Det är emellertid inte bara långa vägsträckor utan även i regel oerhört dåliga vägar. En barnmorska kan under en förrättning, som hon far ut på, få använda sig av tre olika sätt att färdas. Det kan vara häst och skidor m. m. sådant. Man skulle visserligen kunna säga, att om hon kommer i en svår situation har hon liksom alla andra att kalla på tjänsteläkaren. Men det är samma förhållande med tjänsteläkaren. Det finns så oerhört få, och ofta nog finns ingen sådan att tillgå, när barnmorskan behöver honom.

Som jag förut sagt anse vi den föreslagna löneplaceringen för barnmorskorna innebära en orättvisa mot dem. Vi veta också att barnmorskorna anse, att deras arbete genom denna löneplacering liksom ringaktas. Jag kan bara nämna hur vi ha det uppe i Norrbotten. Där ha de flesta barnmorskor kollektivavtal med landstingen, och om den nu föreslagna lönesättningen skulle gå igenom, skulle såvitt jag kan förstå kollektivavtalen upphöra att gälla. Barnmorskorna anse själva att de därigenom skulle komma i sämre ställning än nu, ty enligt kollektivavtalen ha de av landstinget fått 10 kronor för varje förlossning utöver 35. Blir det många förlossningar kunna de alltså förlora på den föreslagna löneplaceringen.

Det är en annan sak, som jag också skulle vilja trycka på i detta sammanhang. Förra året fingo en hel del av statens tjänstemän 300 kronor i fast lönetillägg, och en hel del städer gävo också åt sina tjänstemän sådana lönetillägg. Om jag inte blivit fel underrättad fingo emellertid inte barnmorskorna några sådana lönetillägg.

Man förstår av allt detta, att det bland barnmorskorna uppstått en misstämning, som jag faktiskt skulle vilja vädja till kammaren att försöka avhjälpa genom att placera dem i samma lönegrad som distriktssköterskorna.

Jag vill bara till slut be att få yrka bifall till och instämma i reservanternas hemställan.

Fru **Boman**: Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i vad min bankkamrat redan yttrat i denna fråga, då hon så klart och tydligt redogjort för barnmorskornas arbetsförhållanden.

Att vi på norrlandsbanken särskilt orda om detta kanske beror på att vi kunna påpeka det faktum, att Norrland är mer än halva Sverige, och när

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.

(Forts.)

man på sina håll talar om att man inte har något arbete för distriktsbarnmorskorna, kunna vi säga ifrån, att detta gäller inte Norrland, ty där födas ännu barn, t. o. m. många barn. Där saknar man hjälp i hemmen, och det har gjorts, att anhopningen på förlossningsanstalterna under senare år har gått ända därhän, att platserna varit belagda till bristningsgränsen, och distriktsbarnmorskorna ha inkallats till förlossningsanstalterna för att tjänstgöra där.

Fru Ericsson i Luleå har talat om hur många mil en barnmorska kan ha att färdas i sitt distrikt. Hemma i vår kommun, som är en sådan långsträckt kommun, där man räknar med en sträckning av tio mil, ha vi visserligen två distriktsbarnmorskor, en i södra delen och en i norra, men det har rätt ofta hänt, att när kvinnor behövt deras hjälp, har ingen funnits tillgänglig, därför att de redan varit ute på förrättningar. Jag vet, att det förekommit hemma i Norrbotten att havande kvinnor ha färdats mellan lasaretten och fått fara därifrån, även att de fött sina barn i bilen, som fört dem. I Vittangi provinsialläkardistrikt, som omfattar en stor del av Jukkasjärvi och Karesuando socknar, har barnmorskebristen lett till att ett stort antal förlossningar ägt rum, innan barnmorska ens hunnit anlända. Jag nämnde hur oerhört stor frekvensen av hjälpsökande kvinnor var på förlossningsanstalterna. Förste provinsialläkaren i Piteå uppger i sin årsberättelse, att man där i vissa fall fått gå ned till en vårdtid av två timmar efter förlossningen på grund av den oerhörda anhopningen av kvinnor som sökt hjälp.

Vi ha försökt att här väcka intresse för denna fråga, och jag vänder mig särskilt till landsbygdsrepresentanterna, vi sakna deras namn under reservationen till utskottsutlåtandet. Vi anse nämligen, att landsbygdens folk bort stå under reservationen. Man har emellertid på en del håll förklarat, att en hel del distriktsbarnmorskor inte ha så mycket arbete. Med anledning därav vill jag framhålla, att när man öppnar aprilnumret av barnmorsketidskriften *Jordemodern* finner man, att där utannonseras 17 distriktsbarnmorskeplatser. Det är alltså distrikt som inte ha några barnmorskor, och jag tror inte att man annonserar efter sådana, om de inte behövas, om det inte visar sig, att det föds barn där. Vidare ser jag att medicinalstyrelsen medgivit, att inte mindre än sju distriktsbarnmorskor, som redan uppnått pensionsåldern, få kvarstå i tjänst ända till 1948 och likaså en barnmorska tjänstgörande vid lasarett. Dessa distriktsbarnmorskor äro fördelade över hela landet, såvitt jag kan se. Inte tror jag att man tillgriper en sådan åtgärd, om det inte visar sig, att det föreligger behov därav. Alla dessa behövas alltså. Men om de behövas, är det också klart, att de få göra rätt för sig, och då böra de också ha skäligen ersättning för sitt arbete.

Fru Ericsson har poängterat det sätt på vilket våra distriktsbarnmorskor få arbeta. Här skulle kunna berättas mycket om bragder och färder och det sätt, på vilket de få utföra sin gärning i övre Norrland. Man har talat om utbildningsfrågan och sagt, att de ha så kort utbildning och att man av den anledningen måste differentiera lönerna. Utbildning eller inte utbildning, de ha fått klara vad som nödvändigt måste klaras under oerhört primitiva förhållanden, ofta fått anlägga tång på en kvinna, när det inte funnits annat att tillgå än ett vanligt fällbord och kanske knappast tillgång till en spann rent vatten. Men de ha klarat situationen, och barnet har blivit fött och både det och modern ha klarat sig. Kallas inte det för utbildning och erfarenhet? Det är synd om dem att de ej ha längre utbildningstid för ett så pass ansvarsfullt arbete. Komma vi dithän, att de få längre utbildning, är det att hälsa med glädje, men det leder bara till mera plikter och arbete för dem.

För närvarande deltaga de norrbottniska distriktsbarnmorskorna i all den

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

utsträckning deras tid medger i läkarnas mottagningar för förebyggande vård av kvinnorna och därmed sammanhängande upplysningsverksamhet. De ha arbete, och de böra kompenseras för det. Vi behöva ha välbesatta barnmorskebefattningar och många fler än vi nu ha.

Jag skall också be att få sluta med att yrka bifall till den av fröken Andersson och herr Holmström avgivna reservationen.

Herr Nilsson i Varuträsk: Herr talman! Då det gäller lönesättningen för distriktsbarnmorskorna vill jag framför allt erinra om vad som åligger dessa barnmorskor. Jag vill då först nämna vad som står i svensk författningssamling nr 570/1943, § 4. Där sägs att distriktsbarnmorskans åligganden äro att utan annan ersättning av den vårdade än i 8 § sägs lämna förvård åt havande kvinnor, biträda vid förlossning i hemmet och lämna eftervård åt kvinnor, som efter förlossning vårdas i hemmet; att tjänstgöra å förlossningsanstalt, som drives eller erhåller driftbidrag av landstinget eller staden; att biträda i förebyggande mödra- och barnavård och vid barnavårdsnämnds befattning med ärenden om mödrahjälp; samt att biträda i sådan sjukvård, som utövas i hemmen.

Det måste enligt min uppfattning vara felaktigt att med utgångspunkt från mindre arbetstygda distriktsbarnmorskor föreslå en lönesättning, som för det stora flertalet måste framstå såsom uppenbart orättvis. Det måste vara statens och det allmännas uppgift att tillse att distriktsbarnmorskornas arbetskapacitet utnyttjas och att lönen avväges med utgångspunkt från att så är förhållandet.

I lönehänsende har för distriktsbarnmorskor föreslagits jämställdhet med assistentsköterskor. Ett dylikt förslag måste framstå såsom uppenbart orimligt med hänsyn till de ansvarsfyllda uppgifter, som åvila distriktsbarnmorskor. I detta sammanhang synes endast behöva påpekas, att distriktsbarnmorskan oftast även vid komplicerade fall saknar möjligheter att tillkalla läkare utan får själv svara för alla åtgärder i syfte att skydda moderns och barnets liv. Hon har ingen möjlighet att förlägga sitt arbete till vissa timmar per dag utan måste ständigt stå till hands för ett ingripande. Förlossningarna ske i minst samma frekvens under natten som under dagen, varför hon har all anledning räkna med att från sitt första inträde i sin tjänst till uppnådd pensionsålder utöva sitt yrke i ständig växling mellan dag- och nattjänstgöring.

Vad här ovan framhållits torde vara till fyllest för att påvisa, att den för distriktsbarnmorskorna föreslagna lönesättningen icke kan anses rimlig. Ett bifall till utskottets förslag skulle också, såvitt jag kan bedöma, utlösa en sedan länge närd olustkänsla inom barnmorskekåren. Beslutet skulle också för all framtid skada strävandena att söka åstadkomma en förbättrad förlossningsvård, då rekryteringen till yrket som en följd av ett dylikt beslut måste allvarligt försämrats. I varje fall torde alla möjligheter att fortsätta på den inslagna vägen att rekrytera yrket med sådana personer, som först skaffat sig en grundläggande sjukvårdsutbildning, försvinna, då den person som skaffat sig dylik dubbelutbildning icke kan påräkna någon favör härav i form av fördelaktigare lönesättning.

Att barnmorskornas arbetsuppgift i regel torde vara mindre betungande än distriktssköterskornas, vilket uttalande i propositionen citerats av utskottet, anser jag för min del icke med verkligheten överensstämmande. Enligt min uppfattning är en barnmorskans arbetsuppgift minst lika betungande och framför allt ansvarsfull som en distriktssköterskas.

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

Jag vill alltså föreslå i enlighet med motionen och den föreliggande reservationen, att distriktsbarnmorska placeras i nuvarande lönegrad A 9 och således blir jämställd i lönehänseende med den placering som av utskottet föreslås för distriktssköterska.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Återigen är man — enligt föreliggande utskottsutlåtande — angelägen betona att vissa grupper av arbetande människor skola behandlas styvmoderligt. Jag anser det vore angelägnare tillse att statsmakterna i handling visade sin uppskattning, särskilt då det som här är fallet gäller en grupp, som under flera år haft ytterst blygsamma löner. Vi ha i vår motion framhållit de förbättringar, som man från statens sida vill genomföra för barnmorskorna i form av fri instrumentutrustning m. m., men detta täcker inte de behov som finnas.

Man har här enligt min mening att ta igen vad man tidigare försummat. Under den starka nativitetssminskningen under 1920-talet och 1930-talet antog den ansvariga myndigheten, att man måste inskränka på barnmorskornas antal. Inte heller var man intresserad av att förbättra deras löneläge. 1937 varnade Svenska barnmorskeförbundet mot denna okloka politik, men varningarna förklingade ohörda. Förbundet framhöll som sin mening, att till en god förlossningsvård hör även högt kvalificerad personal, och denna får man endast, därest man betalar ordentlig lön. Talet om att barnmorskans arbete är ett kall och att hon skall känna tillfredsställelse bara med att få patientens tack är väl uttryck för en numera förlegad uppfattning.

År 1946 beslöt riksdagen om ett provisoriskt lönetillägg åt distriktsbarnmorskorna. Undertecknad yrkade den gången på att detta tillägg borde höjas till 100 kronor. Med anledning därav framförde utskottets ordförande den förhoppningen, att den kommande utredningen skulle beakta detta, men att man för dagen borde stanna för 50 kronor. Vi se i dag vad som varit normgivande för utredningen. Hade vi den gången poängterat vikten av att få upp lönerna för denna kår, så kanske det haft sin betydelse.

Till grund för lönekommitténs förslag ligger, att vid undersökningar fastställts att distriktsbarnmorskorna på sina håll inte betungas av alltför många förlossningar. Detta gäller emellertid inte de norra delarna av vårt land. Man borde i stället tagit dessa områden som utgångspunkt vid bedömandet av hur pass tungt arbetet är. 25 förlossningar per år anses normalt, men i ödebygderna få barnmorskorna ofta vara med om hundratalet och däröver. Läger man därtill att förlossningar förekomma lika väl på natten som på dagen, så måste man konstatera, att också skiftesarbetets vådor vidlåda detta yrke.

Vidare bör beaktas att även andra sociala uppgifter åligga distriktsbarnmorskan. Hon är skyldig att utan ersättning lämna för- och eftervård åt kvinna i hemmet, biträda i förebyggande mödra- och barnavård och i sådan sjukvård som utövas i hemmen. Sist och inte minst är hon skyldig att tjänstgöra vid förlossningsanstalt, som drives av stad eller landsting. Det sistnämnda bör beaktas, då man betänker att enligt föreliggande förslag de anstaltsanställda äro mer gynnade.

Tar man del av dessa fakta, så bör det även stå klart att det yrkande om likställighet mellan distriktssköterskor och barnmorskor som framställts av flera motionärer är berättigat. I vår motion ha vi också pekat på det förhållandet, att de barnmorskor, som äro anställda inom den slutna vården, i lönehänseende bli jämställda med sköterskorna. Statsrådet har heller inte funnit något att invända mot en dylik anordning. Men det måste utan tvivel för den stora

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

kår av barnmorskor, som arbetar ute i distrikten, kännas litet smärtsamt att deras arbete anses mindre betydelsefullt än den slutna vårdens. Där kunna ju inte de ytterst svåra och komplicerade situationer uppstå, som äro vanliga företeelser för distriktens barnmorskor, då ju personalen på sjukhusen har ständigt tillgång till läkarhjälp och därmed är befriad från det stora ansvar, som åvilar deras kolleger ute i landet. Det borde därför enligt min mening varit lika självklart att man jämställt barnmorskor och sköterskor också i den öppna vården. Läger man därtill, att den personliga bekvämligheten är bättre tillgodosedd inom den slutna vården än inom den öppna och att det är ödebygdens folk som är beroende av distriktsbarnmorskans kvalifikationer, bör en högre lönesättning vara självklar för att få folk att åtaga sig uppdraget som distriktsbarnmorska.

Statsrådet har framhållit att distriktsbarnmorskornas arbetsuppgifter i regel inte äro så betungande som distriktssköterskornas. De faktiska förhållandena motsäga ett sådant antagande. Utskottet erinrar om att utbildningen av sjuksköterskor och barnmorskor är föremål för utredning och att den eventuellt skulle kunna taga hänsyn till motionärernas yrkanden. Men om man instämmer i statsrådets uttalande att distriktsbarnmorskornas arbetsuppgifter ej skulle vara så betungande, så måste väl denna motivering kvarstå även för den kommande utredningen, och densamma kommer säkerligen ej att under sådana förhållanden gå in för att distriktsbarnmorskorna skola ha en högre lön. Med hänsyn till olika faktorer föreligger därför nu ett väl valt tillfälle att öka distriktsbarnmorskornas löner. Jag tror inte heller att kurserna för utbildning av sjuksköterskor-barnmorskor komma att locka så många sökande, då lönesättningen för befattningshavare med dubbelutbildning i bästa fall blir densamma som för den som enbart har sköterskeutbildning. Och det är ju både för att gottgöra de gamla försummelserna på detta område och för att höja hela förlossningsvården, som man nu bör gå in för att förbättra denna arbetsgrupps villkor. Kravet på likställighet mellan distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor synes mig därför väl avvägt, varför jag yrkar bifall till den reservation, som är fogad till utlåtandet.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag är ledsen att jag måste avbryta det känslotalande, som vi nu hört i flera repriser. Jag måste fästa uppmärksamheten på att här är det inte fråga om en definitiv lösning av barnmorskornas lönesättning utan endast om ett provisorium. Man förväntar, att frågan inom en ganska snar framtid åter skall komma under riksdagens behandling. Jag tycker sålunda att de ärade förespråkarna för reservationen borde kunnat begränsa sin iver. Vi måste nämligen behandla denna lönefråga på samma sätt som vi behandla andra lönefrågor. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vad det här i dag gäller att genomföra är att avskaffa det blandade lönesystem, som hittills tillämpats, så att även denna grupp befattningshavare får helt kontant lön. Detta medför, såvitt jag förstår, en avsevärd förbättring i denna kårs lönesättning. Det tycks man förbise, när man resonerar i denna fråga.

Sedan är ju också, såsom anföres i utskottets utlåtande och som jag nyss antydde, frågan om utbildningen av sjuksköterskor och barnmorskor föremål för utredning genom sakkunniga. Frågan om lönenas storlek för barnmorskorna kan sålunda väntas bli aktuell, när denna utredning är klar. Det är detta jag tycker man måste ta hänsyn till, när man diskuterar frågan.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att det förslag, som Kungl. Maj:t nu framlagt för riksdagen, ju är utarbetat av 1944 års lönekommitté.

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.

(Forts.)

Över detta kommittéutlåtande ha, såsom redovisas i propositionen, yttranden inhämtats av en rad instanser, och samtliga hörda instanser med undantag av barnmorskornas personalorganisation ha tillstyrkt kommitténs förslag. Det är klart, att en personalorganisation kan inta en annan ståndpunkt än alla sakkunniga instanser, som yttra sig i en fråga. Jag har ju själv många år deltagit i en personalorganisation, så att jag kan fullt förstå dessa synpunkter. Om man emellertid skall jämföra denna lönesättning med andra personalorganisationers lönesättning, behöver man ju inte nödvändigtvis bara tala om distriktssköterskornas lönesättning. Man ju också tänka på andra.

Jag vill i det sammanhanget uppriktigt erkänna, att jag är mycket bekymrad med anledning av vissa lönefrågor, som vi i vår ha att behandla. Vid affärsverken kommer den allra största gruppen manliga befattningshavare att kvarbli i ett löneläge, som är alltför lågt, medan andra smärre grupper vid andra verk ges en lönesättning, som är betydligt förmånligare. Jag kan då inte hjälpa, att jag måste konstatera, att den grupp vi nu behandla blir avsevärt bättre ställd än den stora grupp jag nu berört.

Med det sagda vill jag inte på något sätt bestrida, att barnmorskekåren har en viktig uppgift att fylla. Jag förstår mycket väl, att särskilt i de stora viddernas land, Norrland, strapatserna kunna vara synnerligen svåra. Jag vill inte bestrida eller förringa de uppgifter, som de ärade talarinnorna eller den ärade talaren från Västerbotten här lämnat i detta hänseende. De äro säkerligen riktiga. Man får emellertid inte glömma, att det finns andra, som ha att utstå lika svåra strapatser men som vi i alla fall inte vilja tillerkänna en så pass hög lönesättning som det här är fråga om. Jag vill sålunda med åberopande av det sagda uttrycka som min uppfattning, att det provisorium vi nu gå att införa är fullt tillräckligt för att motivera bifall till utskottets förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr statsrådet Mossberg: Herr talman! Det vare mig alldeles fjärran att försöka på något sätt förringa det viktiga och betydelsefulla och i många hänseenden oerhört svåra arbete, som distriktsbarnmorskorna ha att utföra. Jag har för min del ingen erinran att göra mot vad som i detta hänseende har uttalats här i kammaren av de föregående talarna. Men även om man alltså hyser den största respekt och uppskattning för det arbete som denna grupp befattningshavare utför, så måste man ju i alla fall, när det gäller att ta ställning till deras lönefråga, sätta denna grupp i relation till andra jämförliga och närstående grupper av befattningshavare.

Det är inte första gången, herr talman, vid denna riksdag, som vi behandla sjukvårdspersonalens lönefrågor. Vid ett tidigare tillfälle har riksdagen tagit ställning till vilken lön som skall utgå till den vid våra lasarett och anstalter anställda sjuksköterskepersonalen. Då stannade riksdagen för ett löneläge för avdelningssköterska motsvarande nuvarande lönegraden A 8 eller i det nya lönesystemet Ca 12. Jag var för min del inte vidare glad över det beslut riksdagen den gången fattade. Jag hyser den uppfattningen att riksdagen då borde ha tillmötesgått kravet på en högre lönesättning. Men nu är det beslutet en gång fattat, och då kan jag inte se, att vi kunna komma ifrån att göra en avvägning för andra grupper i relation till denna lönesättning. Distriktssköterskornas löneställning har anknutits till detta riksdagens beslut. Man har ansett att distriktssköterskorna borde sättas i en lönegrad högre än avdelningssköterskorna, alltså i lönegrad Ca 13.

Nu stå vi inför avgörandet var vi från denna utgångspunkt skola inplacera distriktsbarnmorskorna. Jag vill liksom den föregående talaren erinra om att

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

det för närvarande pågår en utredning rörande utbildningen av såväl barnmorskor som sjuksköterskor och att det beslut riksdagen nu går att fatta bara blir ett provisoriskt beslut. Så snart denna kommittés utredning är slutförd — och jag har grundad anledning att anta, att detta kan bli fallet inom en nära framtid — måste, såvitt jag kan se, med hänsyn till den nya utbildningen även lönefrågorna tagas upp till ny granskning. Det blir alltså anledning att återkomma till detta. Om man emellertid ser på det provisorium, som vi nu skola gå att fatta beslut om, så är det min mening att man lika litet beträffande barnmorskorna som i fråga om andra tjänstemannagrupper kan bortse från utbildningens längd och kostbarhet. Då är att märka att en distriktsköterska, som nu placeras i Ca 13, i regel har en utbildningstid av minst fyra år. En distriktsbarnmorska har däremot en utbildningstid, som bara är hälften så lång eller två år. Det är ju en stadgad praxis, att man åtminstone till någon del avpassar lönesättningen till den utbildningstid och de utbildningskostnader som krävas. I departementet ha vi ansett, att när man utifrån dessa utgångspunkter hade att taga ställning till den lönegrad, i vilken distriktsbarnmorskor borde inplaceras, det var naturligt att tänka sig, att de inplacerades två lönegrader lägre eller i Ca 11. Det kanske kan vara av intresse för kammarens ledamöter, om jag helt kort anför några siffror, som belysa den faktiska löneförbättring, som detta kommer att innebära för distriktsbarnmorskorna.

Som den föregående talaren erinrade är det nu ett blandat lönesystem för distriktsbarnmorskorna. De ha dels lön, ålderstillägg, rörligt tillägg, kristillägg och det nya provisoriska tillägget, dels därutöver naturaförmån av fri bostad. Om jag uppskattar den fria bostaden till 900 kronor om året, har en distriktsbarnmorska nu en begynnelselön av 3 860 kronor och en slutlön av 4 560 kronor. Jag vill påpeka, att distriktsbarnmorskornas löner för närvarande icke äro dyrortsgrupperade. Om jag då ser på vad löneförhållandena bli enligt det förslag som är framlagt i propositionen, så kommer det att på lägsta dyrort innebära en begynnelselön på 4 940 kronor, d. v. s. ett plus på 1 080 kronor. Slutlönen blir i lägsta dyrort 5 650 kronor eller ett plus i förhållande till vad nu gäller på 1 090 kronor. Om jag ser på den högsta dyrorten, stiger begynnelselönen med 2 030 kronor till 5 890 kronor, och slutlönen stiger med 2 160 kronor till ett belopp av 6 720 kronor.

I kammaren har vitsordats det tunga arbete, som åvilar distriktsbarnmorskorna i Norrland. Jag vill i anledning därav påpeka, att till de belopp jag nu anfört kommer kallortstillägg enligt de grunder som äro vanliga för stats-tjänstemän. Det betyder alltså, att utöver de belopp, som framgå av löneplanen, en distriktsbarnmorska, som arbetar uppe i översta Norrland, kommer att få ett kallortstillägg på högst 720 kronor.

Tillåt mig, herr talman, att till slut också säga ett par ord om rekryteringen! Den har också berörts av en tidigare talare i dag. Det är ett faktum, att vi för närvarande ha brist på barnmorskor. Hela antalet distriktsbarnmorskor i landet är för närvarande drygt 1 000. Den aktuella brist, som förelåg i augusti 1946, har uppskattats till 100 distriktsbarnmorskor. Det är ingen tvekan om att denna brist, som alltså föreligger och som enligt min mening är synnerligen beklaglig, är en följd av den kraftiga inskränkning i utbildningen av distriktsbarnmorskor, som vidtogs för några år sedan. Under 1930-talet hade vi i runt tal 48 platser om året på våra barnmorskeanstalter. 1938 nedskrevs detta antal till hälften, alltså till 24 barnmorskor, som kunde utbildas om året. Denna låga siffra kunde emellertid icke stå sig längre än till 1940, då vi fingo gå tillbaka till det antal utbildade, som gällde före 1938. Då gick

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.

(Forts.)

man alltså tillbaka och började utbilda 48 distriktsbarnmorskor om året. Ej heller detta beslut kunde emellertid stå sig länge inför den svårartade brist på barnmorskor, som uppstod till följd av den växande nativiteten. Därför fattades 1944 det beslutet, att utbildningskapaciteten skulle ökas från 48 om året till icke mindre än 144 barnmorskor om året. Detta är alltså den omfattning, vari utbildningen fortfarande pågår.

Hur har man då hittills lyckats rekrytera elever till denna utbildning? Jag har framför mig några siffror från utbildningsanstalterna i Stockholm och Göteborg. Helt allmänt kan konstateras, att vi under de sista åren kunnat börja alla utbildningskurser vid barnmorskeanstalten i Göteborg med samtliga platser i kurserna belagda. Vid barnmorskeanstalten här i Stockholm har man för vissa kurser uppställt det villkoret, att såsom elever skulle godtagas endast utbildade sjuksköterskor. Det har visat sig, att vid de kurser, där man uppställt detta krav, utbildningskapaciteten icke kunnat utnyttjas till fullo. Däremot har man vid de två kurser, som under 1946 anordnats för icke-sjuksköterskor, kunnat belägga alla platser, när kurserna började, utom två.

Det pågår alltså för närvarande en mycket omfattande utbildning av nya barnmorskor, och det är således att förvänta, att med nuvarande utbildningskapacitet bristen på barnmorskor kommer att avhjälpas inom de närmaste åren.

Jag har, herr talman, velat lämna dessa upplysningar. Jag vill sluta med att säga, att vid den provning, som jag ägnat denna fråga i departementet, jag har ansett, att man i nuvarande läge icke kan komma längre än att inplacera distriktsbarnmorskorna i lönegrad Ca 11, om man nämligen vill taga hänsyn till det allmänna löneläge, som för närvarande i vårt land råder för sjukvårdspersonalen.

Herr Holmström: Herr talman! När utskottsmajoritetens ärade representant, herr Eriksson i Stockholm, började sitt anförande, talade han om de känslor, som hade fått uttryck från flera talares sida. Ja, frågar jag: kan man verkligen låta bli att anlägga känslösynpunkter i en fråga sådan som denna? Då får jag säga, att herr Eriksson representerar motsatsen, den verkliga kylan, den siffermässiga kylan. Jag skall be att få betrakta mig som en kompromiss mellan känslövarmen och sifferkylan. Jag hoppas, att jag givit uttryck åt detta i mitt första anförande.

I frågor som denna möter man alltid det s. k. lönekineseriet. Vi ha en löneplan; och därför skall man jämföra den ene befattningshavaren med den andre befattningshavaren; den ene står i den lönegraden, och därför kan man icke sätta upp den andre i samma lönegrad o. s. v. Ja, det där är vad jag kallar den siffermässiga kylan.

Här har talats om att det pågår en utredning. Ja, men vi ha icke råd att vänta tills denna utredning är färdig; det blir en stagnation i rekryteringen. Nu sade visserligen herr statsrådet, att denna var god. Men de upplysningar som lämnats från talarinnan på norrbottensbanken visa, att det råder stor brist på barnmorskor; man annonserar från den ena platsen efter den andra utan att få några. Det säger mig, att man måste se praktiskt på denna sak: vi måste ha distriktsbarnmorskor, och därför måste vi sätta sådana löner, att vi kunna få vad vi vilja ha. Så enkelt ser jag på saken.

Vad nu känslomässigheten beträffar, är det så, herr talman, att det ofta talas med stora ord om social ansvarskänsla och om allt vad vi gjort och skola göra på det sociala området i vårt land. Är det förenat med verklig social

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

ansvarskänsla att veta, att det råder en skriande brist på distriktsbarnmorskor, och bara räkna siffermässigt så, att man icke kan få några?

Jag ber fortfarande, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Jag ber att få tacka herr Eriksson i Stockholm för komplimangen, att jag är känslotalande. Jag tycker icke, att det är ur vägen, att man också i riksdagen någon gång säger ifrån litet känslomässigt, när denna känslomässighet korresponderar med de kyliga faktiska förhållandena.

Herr Eriksson talade om att det är ett provisorium. Det förklarade herr Eriksson också 1946; det påtalade jag i mitt föregående anförande. Herr Eriksson rekommenderar att begränsa iver. Det är litet svårt att begränsa iver, när förhållandena äro så avvita som vi alla veta att de äro.

Vidare framhåller utskottets talesman att förbättringar gjorts. Det har ingen förnekad; det har jag också framhållit. Men jag har sagt, att dessa förbättringar icke fylla det behov som finns.

Herr Eriksson hänvisade till utredningen. Han hör tydligen till dem som ha förmågan att vänta väldigt länge. Men mödrarna kunna icke vänta, herr Eriksson: under tiden födas barnen. Det blir våra taxichaufförer som bli barnmorskor under tiden.

Det talas om att det är andra som ha det svårt. Det veta vi, men det är icke något argument. Huvudsaken är att när deras speciella konkreta frågor komma fram i riksdagen dessa tagas upp till prövning.

Statsrådet Mossberg anförde, att man bör sätta distriktsbarnmorskorna i relation till andra. Det är detta vi göra: vi sätta dem i relation till distriktsköterskorna. Vilja vi gå längre kunna vi sätta dem i relation till barnmorskorna inom den slutna vården. Det är en relation som håller. Inom den slutna vården ha de högre lön än ute i distrikten.

Statsrådet sade också, att utredning pågår. Men om riksdagen fattar beslut om att distriktsbarnmorskorna skola likställas med distriktssköterskor, tror jag, att detta skulle vara normgivande för utredningen i frågan och att vi därför skulle kunna förvänta ett bättre resultat.

Vidare söker statsrådet genom siffror visa, att lönerna icke äro så urusla för distriktsbarnmorskorna. Men vi få beakta, att barnmorskor, som leva i ödemarken, leva icke ett normalt liv.

Statsrådet Mossberg betonade också, att man har kallortsbidrag. Men är det icke så, herr statsråd, att genom dessa kallortsbidrag har man tagit bort ödemarkstilläggen? Jag var i tillfälle att lyssna till en expert i denna fråga, herr Hage i första kammaren. Herr Hage påpekade, att ödemarkstilläggen komma bort genom kallortstilläggen. Realiter betyder det, att det blir sämre ställning för barnmorskor i ödemarken.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Fru Ericsson i Luleå: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm sade liksom statsrådet, att vi icke hade beaktat den pågående utredningen och att lönefrågan skulle komma att tagas upp på nytt, när den blivit färdig. Det ha vi beaktat, men vi vilja icke vänta, utan vi vilja att frågan skall lösas.

Vi skola lämna det känslosamma och titta på de siffror, som jag har framför mig i den kungl. propositionen. Där har uträknats vad en distriktsbarnmorska haft förut. Förra året fingo de en lönehöjning på 600 kronor. Förut hade de haft 1 800 kronor + 558 kronor + 900 kronor för bostaden. Läger man ihop

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

det, blir det en så låg inkomst, att man faktiskt får skämmas för att man icke tidigare givit mera till personer, som utföra ett sådant arbete.

Just när den kungl. propositionen kom upp på riksdagens bord var jag hemma och fick i tidningen läsa, att man annonserade ut platser för biträden vid sjukhus, där man utlovade 327 kronor i månaden. Det var visserligen bruttolön, men per år blir det 3 924 kronor. Dessa barnmorskor ha större utbildning och ansvar; de ha nämligen ansvar icke bara för en människas liv utan för två stycken, när de äro ute på sina förrättningar. Hur tror ni att det känns för dem att bli jämställda med dessa? Jag har ingenting emot att även biträdena få sitt, men när man skall trycka på utbildningen kunna vi icke jämföra dessa två kategorier.

Jag ber fortfarande att få instämna i yrkandet om bifall till reservanternas förslag.

Herr **Jönsson** i Rossbol: Herr talman! Det kanske är tillräckligt talat i denna fråga, men jag vill endast kort och gott meddela, att jag kommer att rösta med reservanterna av det skälet, att det icke är bara i övre Norrland och Norrbotten som dessa barnmorskor ha en mycket krävande arbetsuppgift, utan det är likadant över hela Norrland. Jag är ej tillräckligt informerad för att veta, hur det förhåller sig i de sydligare och mera centrala delarna av landet, men faktum är, att våra anstalter, våra BB-avdelningar vid lasaretten äro otillräckliga. Det får till resultat, att dessa barnmorskor få en mycket mer arbetskrävande uppgift än de måhända ha i de mera centrala delarna av landet.

Jag inspireras till mitt ställningstagande jämväl genom de överläggningar, som jag haft med styrelseledamöter för en sammanslutning av barnmorskor i mitt län, och sedan jag hört med vilken pessimism de se mot framtiden, samtidigt som de icke äro beredda att uppmuntra kvinnor att söka sig in på banan på grund av den ovisshet, som de anse föreligga i fråga om den framtida lönesättningen o. s. v. Därför tycker jag nog, att man icke utan vidare kan gå med på utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få instämna med reservanterna.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Som jag sade i mitt förra anförande är det naturligtvis mycket lätt att här elda upp sig till en varm inställning och att tala för en högre lön. Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på att man här genom det förslag Kungl. Maj:t förelagt riksdagen och som statsutskottet tillstyrkt på mycket kort tid faktiskt mer än fördubblat lönen åt denna befattningshavargrupp. Jag vill icke alls uraktlåta att framhålla, att utgångsläget naturligtvis därvidlag var uruselt, varför denna stora förhöjning i och för sig är berättigad. Men att gå än längre tycker jag icke alls överensstämmer med den försiktighet beträffande behandlingen av lönefrågor, som andra kammaren allmänt plägar ålägga sig.

Här talar man om att det är brist på barnmorskor. Ja, men plocka fram vilken yrkesgrupp som helst i detta land, beträffande vilken det icke kan påvisas, att det råder brist på arbetskraft! Vi ha i annat sammanhang diskuterat lönesättningen för ingenjörerna, och det har även därvidlag sagts, att det råder brist på arbetskraft och att lönerna därför måste höjas. Men det hjälper icke att höja lönerna, när människomaterialet inte räcker till. Så är det här också. Här är ett område, där lönesättningen i och för sig icke kan avhjälpa den brist som råder på området.

Jag måste också säga, att när man här jämför sjuksköterskorna och barnmorskorna med varandra kan jag för min del icke uraktlåta att peka på skill-

Bidrag till avlöningar åt distriktsbarnmorskor och distriktssköterskor m. m.
(Forts.)

naden i deras utbildningstid. Det föreligger ju en avsevärd skillnad i det avseendet dem emellan, och jag tycker därför att det skulle vara orättvist mot sjuksköterskorna, om man flyttade upp barnmorskorna till sjuksköterskornas nivå. Det är min uppfattning, den må nu strida mot vad andra anse.

Fru Rönn-Christiansson försökte sig på en liten billig klimax i sitt anförande genom att säga, att det är taxichaufförerna, som få förlissa mödrarna. Det där tycker jag är ur hennes synpunkt ett mycket dåligt argument. Ty vilken utbildning på detta område ha taxichaufförerna, jag bara frågar. Jag skulle tro, att deras uppträdande på detta arbetsfält icke beror på bristen på barnmorskor utan därpå att mödrarna icke komma i väg till sjukvårdsanstalterna så tidigt som det enligt naturens ordning är önskvärt. Jag tycker sålunda att det var ett mycket billigt argument, som saknar varje som helst bevisvärde.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Fru Boman: Herr talman! Till herr Eriksson i Stockholm måste jag säga, att om det råder brist på arbetskraft på andra områden än detta, borde det väl vara på sin plats, att man gjorde en början här, där vi så att säga ha roten och upphovet till detta onda. Om bara tillräckligt många barn födas, få vi arbetskraft överallt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Boman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 142, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Fru Boman begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 73 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till världshälsovårdsorganisationen; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av väckt motion om revidering av gällande tullförfattningar med hänsyn till trafikflygets utveckling; och

nr 35, i anledning av väckta motioner om utredning angående tullfri införsel från Danmark av frö och plantor av skogsträd.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkanden hemställt.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av väckt motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov.

Motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov.

I en till bevillningsutskottet hänvisad motion, I: 3, av herr von Heland hade hemställts, »att riksdagen måtte

dels besluta, att följande varor måtte tullfritt få införas till riket under en tid av tre år, räknat från den 1 juli 1947, nämligen aluminiumtråd, stålaluminiumlina, blymantlad kabel, större generatorer (med en vikt över 500 kg) och delar därtill, transformatorer, högspänningsbrytare, reläer, automatiska regulatorer och propphuvar;

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag till årets riksdag om tullfri införsel till riket av sådana maskiner och redskap för jordbrukets behov, på vilka avsevärd brist råder.»

Utskottet hemställde, att motionen I: 3 av herr von Heland om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsgård* och *Vigelsbo*, som ansett att utskottet bort hemställa, »att riksdagen måtte i anledning av motionen I: 3 av herr von Heland i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville låta verkställa skyndsamt utredning av frågan om tullfri införsel till riket av dels följande varor, nämligen aluminiumtråd, stålaluminiumlina, blymantlad kabel, större genertorer (med en vikt över 500 kg) och delar därtill, transformatorer, högspänningsbrytare, reläer, automatiska regulatorer och propphuvar, dels ock sådana maskiner och redskap för jordbrukets behov, på vilka avsevärd brist råder, samt att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, som må av utredningen föranledas.»

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Vid detta bevillningsutskottets betänkande, nr 36, är fogad en reservation av herr *Näsgård* och mig. Betänkandet behandlar en motion av herr von Heland i första kammaren om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov.

När denna fråga beträffande den elektriska materielen först väcktes var det i en framställning av Svenska elektricitetsverksföreningen till Kungl. Maj:t med begäran om borttagande av denna tull. I den i år avlämnade motionen har begärts utredning om en revision eller om ett borttagande av tullen på elektrisk materiel ävensom på redskap för jordbrukets behov. Kungl. Maj:t infordrade på sin tid yttrande i ärendet från statens industrikommission, i vars svar framhölls, att kommissionen funne det tvivelaktigt, om den prisreduktion på 5 å 10 procent, som skulle kunna vinnas genom ett borttagande av tullarna, kunde ha någon nämnvärd betydelse som stimulans för ökad import. Detta yttrande avgavs så tidigt som den 13 november 1946; hithörande förhållanden ha kanske ändrat sig sedan dess.

I sitt yttrande över den föreliggande motionen framhåller samma kommission, att enligt gjorda undersökningar priserna i utlandet ligga 25 å 60 procent

Motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov. (Forts.)

högre än våra inhemska och att under sådana förhållanden ett borttagande av tullarna torde sakna betydelse. Sveriges industriförbund avstyrker den begärda utredningen med den motiveringen, att de skäl, som anförts för densamma, även skulle kunna återopas för ett borttagande jämväl av andra tullar. Kommerskollegium och generaltullstyrelsen anse å sin sida, att skäl föreligga för en omprövning av saken och att med hänsyn till ett tillfredsställande ordnande av kraftförsörjningen man ingalunda bör underskatta den åtgärd, som här föreslagits. Samtliga remissinstanser ha emellertid kommit till det resultatet, att de besparingar, som kunna väntas uppstå, skola bli synnerligen små. Med hänsyn till de konsekvenser, som ett borttagande av dessa tullar skulle kunna få ur handelspolitisk och statsfinansiell synpunkt, anse de sig böra avstyrka framställningen. Lanbruksstyrelsen har emellertid för sin del ingenting att erinra mot ett bifall till utredningskravet.

I fråga om de handelspolitiska och statsfinansiella synpunkterna äro vi ingalunda blinda för att det säkerligen ligger en hel del i de uttalade farhågorna. För de befolkningsgrupper, som skola köpa dessa varor, elektrisk materiel och redskap för jordbrukets behov, måste det emellertid te sig något egendomligt, att man å ena sidan från statens sida och i vissa fall även från kommunernas sida för att hjälpa dem lämnar bidrag till elektrifiering av jordbruket, medan å andra sidan producenterna av samma varor tack vare tullmurarna kunna ockra på samma befolkningsgruppers köp av sagda materiel. De bidrag staten härvidlag ger och den hjälp, som från kommunernas sida lämnas till elektrifieringen, bli sålunda mången gång endast ett indirekt stöd åt industrien.

Beträffande redskapspriserna åter kan framhållas, att de stigit högst väsentligt under de senaste åren, varför man kan förutsätta att industrien gör betydande vinster på denna fabrikation. Industrikommissionen medger också, att tullen på jordbruksredskap och maskiner innebär en beskattning av köparna till cirka 15 procent. Såväl hushållningssällskapen som staten lämna bidrag till föreningar, som bildas för inköp av traktorer och andra maskiner och redskap, som behövas för jordbrukets drift. Men vilka är det i realiteten, som i tullskyddets hägn ta förtjänsten av denna det allmännas medverkan? Jo, det är naturligtvis industrien. På tal om tullar har man sagt, att det finns sådana av mycket förhatlig karaktär. Men det har också sagts av mycket starka motståndare till tullar i allmänhet, att de i värsta fall skulle kunna tolerera vissa, nämligen de s. k. uppfostringstullarna, som ju äro avsedda att tillämpas under en tid, då exempelvis en industri håller på att växa sig stark, men som sedan skola avvecklas i den mån den nystartade industrien kan klara sig själv. Vi kunna väl emellertid knappast påstå, att några av dessa tullar äro att hänföra till uppfostringstullarnas kategori. Den som läser Finans-tidningen och dess redogörelse, nummer för nummer, för vilka väldiga inkomstökningar och stabiliseringsåtgärder, som ägt rum inom industriföretagen, har svårt att förstå varför det alltjämt skall behöva tillämpas ett tullskydd, vilket vi, såsom i detta fall, måste säga orättfärdigt går ut över sådana medborgargrupper, som ingalunda ha råd att betala dessa tullar.

Det har ju talats mycket om enprocentavdraget vid uppgörande av jordbrukets kalkyler, det s. k. rationaliseringsavdraget, som årligen skall dragas bort från jordbrukets utgifter och som uppgår till 15 miljoner kronor. Detta rationaliseringsavdrag är den förtjänst en jordbrukare beräknas kunna göra genom rationalisering av arbetet och genom anskaffandet av nya maskiner. Här uppstår nu det egendomliga förhållandet, att först och främst skall man till det allmänna lämna ifrån sig rationaliseringsvinsten men samtidigt skall man också i form av dessa tullar ge industrien en hel del, som vi kanske i annat

Motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov. (Forts.)

fall icke skulle behöva lämna densamma. Med hänsyn härtill är det för oss tämligen ofattbart, att dessa tullar alltjämt skola bibehållas.

Reservanterna ha begränsat sig till att begära en utredning om dessa tullars avskaffande, och det förslaget tycker jag, att riksdagen borde kunna gå med på. Man säger, att det härvidlag rör sig om så små belopp och att verkningarna av det hela bli av så ringa omfattning, att bevillningsutskottets majoritet inte finner anledning föreligga för riksdagen att biträda utredningskravet. Ja, vi reservanter kunna kanske medge, att läget för dagen är sådant, men vi få väl hoppas att det krigshärjade Europa åter skall blomstra upp och att en vacker dag industrien åter skall komma i gång. Men om vi då fortfarande ha dessa tullar kvar, kommer den svenska industrien att i deras hägn alltjämt kunna ta ut alltför mycket av de medborgare, som använda elektrisk materiel och redskap i jordbruket.

Herr talman! Jag ber att under åberopande av det anförda få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag måste säga, att jag från början var rätt tilltalad av tanken att man skulle ta bort tullen på elektrisk materiel, men däremot ville jag icke bifalla den andra delen av motionen. Jag tror emellertid för min del, att ett bifall till motionen skulle föra med sig ganska ringa nytta, detta eftersom utlandspriserna för närvarande äro väsentligt högre än priserna inom landet. Jag tror icke att tiden ännu är kommen för en tullrevision, som dock sannolikt måste vidtagas, när förhållandena efter krigets slut någorlunda stabiliserat sig. Överläggningen i bevillningsutskottet slutade också med att jag icke kom att tillhöra reservanterna utan i stället — och därvid stödjande mig på de motiveringar, som anförts av industriförbundet och kommerskollegium — anslöt mig till utskottsmajoriteten, vars hemställan jag sålunda ber att få yrka bifall till.

Man kan nog som herr Vigelsbo tala sig varm, när man tänker på det oerättigade i tullsystemet som sådant, men herr Vigelsbo får dock lov att komma ihåg, att vi ha ett solidariskt tullsystem, varigenom också jordbruket är tullskyddat och det kanske i lika hög grad som industrien. När allt kommer till ha vi till jordbrukets hjälp byggt ut tullsystemet med importförbud och importregleringar för att göra det absolut effektivt. Jag tror sålunda icke, att man i nuvarande stund har anledning att sätta i gång någon utredning beträffande dessa frågor, utan anser att man bör vänta därmed tills den tullrevision kommer, som sannolikt måste komma, och då man också har litet bättre handelspolitisk sikt än man för närvarande har.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson i Granebo: Herr talman! Jag har deltagit i utskottets behandling av detta ärende och finner det därför nödvändigt att nu med några ord motivera mitt ställningstagande i frågan.

Jag blev något förvånad, när jag hörde den ärade reservantens anförande, ty jag hade vid ärendets behandling i utskottet icke hört någon reservant anmäla någon avvikande mening. Ärendet behandlades snabbt i utskottet, och någon vidare debatt förekom där icke. Den har kommit först här i kammaren.

Det är klart att jag som jordbrukare icke gärna kan motsätta mig en föreslagen lindring i utgifterna. När det gäller denna fråga är det ju så för närvarande, att alla klaga över brist på redskap och materiel. Däremot har jag hört mycket få klaga över för höga priser, medan det som sagt klagas högljutt över att det som man behöver icke står att få. Det är den stora varubristen, som gör sig

Motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov. (Forts.)

gällande över hela linjen. Det är tydligen inte bara i vårt land utan även i andra länder, som samma varubrist gör sig gällande.

När vi nu behandlade detta ärende, togo vi hänsyn till att det för närvarande pågår en utredning om de internationella handelsförbindelserna i framtiden. Vi hoppas alla, att det inom en nära framtid skall bli friare former på handelsområdet. Detta är anledningen till att vi från högerhåll inte ansett något skäl föreligga för närvarande att bifalla motionen, i synnerhet som det skrevs in i utskottets betänkande, att vi förvänta, att friare former skola framkomma på den internationella handelsområdet. Det står även i betänkandet: »Ur handelspolitisk synpunkt finner utskottet det även vara mindre välbetänt att nu sätta ett antal tullar ur kraft, i synnerhet som landet därigenom näppeligen skulle kunna tillföras några verkligt betydande fördelar.»

Jag kan för min del inte finna, att ett bifall till motionen för närvarande skulle vara förenat med några fördelar, och därför har jag biträtt utskottets förslag.

Herr Vigelsbo: Herr talman! Herr Lövgren sade, att man inte kan taga upp tullarna till revision nu, därför att detta bör ske i sammanhang med att hela tulltaxan omarbetas. Man frågar då: hur länge skola vi vänta på detta? Om kammaren i dag går med på att besluta en utredning, kommer den utredningen att taga sin tid.

När man sedan skall beräkna redskapsindustriens kostnader för produktionen, hur kalkylerar man då? Under de senaste åren har denna industri gjort oerhört stora vinster tack vare det skydd den åtnjuter. Det talades här för ett par dagar sedan om en industri, som givit ut 65 miljoner kronor i gratisaktier till sina aktieägare. Är det Sveriges bönder som skola betala ut dessa pengar också i form av de höga redskapspriser, som uppstå inom en industri, som måste kalkylera med förräntningen av ett kapital, som man aldrig betalat in? När tulltaxan en gång skall omarbetas, föreställer jag mig, att industrien också kräver ränta på det aktiekapital, som aktieägarna inte själva betalat. Under sådana förhållanden ha dessa naturligtvis intresse av att man håller på att omarbeta tulltaxan till dess att industrien hunnit skaffa sig så många gratisaktier som möjligt för de vinster den gör.

Herr Karlsson i Granebo sade, att jag inte borde yttra mig om reservationen. Herr Näsgård och jag ha sagt ifrån att vi inte kunde gå med på utskottets förslag. Den då sittande ordföranden begrep detta, och att herr Karlsson i Granebo inte gjorde det rår jag inte för.

En lantbruksattaché har sagt, att i Amerika kostar en traktor 20 000 liter mjölk, men i Sverige kostar den 50 000 liter mjölk. Detta är en väsentlig skillnad, och det skulle inte skada, om vi finge en revision. Även om man inte klagat på priset på vissa håll, gör man det på andra håll, ty det finns bönder, som äro beroende av det pris de skola betala.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Björklund: Herr talman! Endast några ord. Det är ett rätt underligt ärende vi nu behandla. Här har väckts en motion av herr von Heland och i de första raderna i utskottets betänkande står vad motionen innehåller. Han har föreslagit, »att riksdagen måtte dels besluta, att följande varor måtte tullfritt få införas till riket under en tid av tre år, räknat från och den 1 juli 1947, nämligen aluminiumtråd, stålaluminiumlina, blymantlad kabel, större generatorer med en vikt av över 500 kg och delar därtill, transformatorer, högspänningsbrytare, reläer, automatiska regulatorer och propphuvar; dels i skri-

Motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov. (Forts.)

velse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag till årets riksdag om tullfri införsel till riket av sådana maskiner och redskap för jordbrukets behov, på vilka avsevärd brist råder».

När detta ärende behandlades i bevillningsutskottet, yrkade herr Vigelsbo bland andra, att man skulle bifalla motionen, och det är huvudsakligen därför, herr talman, jag har begärt ordet. Jag har nyss redogjort för vad motionen innehåller. Om man sedan går till reservationen och ser efter, vad den innehåller, befinnes det vara någonting helt annat. Det yrkande, som här föreligger i form av en reservation, har aldrig framförts i utskottet. Efter det utskottet fattat sitt beslut i ärendet, har det behagat de ärade reservanterna att framföra en reservation, vilken de icke behagat avslöja vare sig på avdelningen eller vid plenum i utskottet. Det är för att i någon mån reda upp hur det i verkligheten bör gå till, när man gör en reservation inom utskottet, som jag har begärt ordet. Jag finner det nämligen mycket märkvärdigt att man förfar på detta sätt. Här är ett yrkande, som bevillningsutskottet icke haft tillfälle att pröva. Jag skall inte uttala mig om till vilken ståndpunkt utskottet skulle ha kommit, om det haft detta förslag uppe till behandling. Det är möjligt att vi skulle ha tillmötesgått reservanterna, jag vill inte uttala mig om den saken, men utskottet har förvägrats att taga ståndpunkt till förslaget, och därför tycker jag reservanterna inte borde gå alltför hårt fram här.

Nu säges det, att utskottsmajoriteten vill skydda industrien och allt det där. Ja, herr Vigelsbo, vi böra känna varandra rätt väl efter denna tid och de som känna mig något så när veta nog, att jag inte är någon vän av tullar, som ju inte äro något annat än indirekta skatter. Detta har jag deklarerat så många gånger i denna kammare, att jag inte behöver göra det en gång till. Som saken ligger till för närvarande anser jag dock inte kunna tillstyrka ens reservationen, även om den är något helt annat än vad motionen avser och även om vi aldrig haft tillfälle att sakligt behandla reservationen i bevillningsutskottet. Hela det handelspolitiska läget är nämligen för närvarande sådant, att man bör akta sig för att avhända sig det eventuella vapen man har och som man kan behöva förfoga över i en eventuell strid om tullfrågor. Utskottets syfte har inte varit att skydda industrien. Jag tror herr Vigelsbo har fullständigt rätt i att den här omtalade industrien inte behöver detta tullskydd. Framför allt så länge priserna på utländska marknader ligga 20—60 procent högre än de svenska på samma vara, torde tullskyddet överhufvud taget inte ha någon uppgift att fylla. Så långt tror jag jag kan ge herr Vigelsbo rätt. Detta har emellertid inte varit anledningen till att utskottet avstyrkt motionen, utan den verkliga anledningen är att vi icke vilja avhända oss de möjligheter vi kunna ha i handelspolitiskt hänseende. Det är kanske inte bara dessa tullsatser, som behöva sättas ned, utan det kan vid en undersökning visa sig, att i det ena fallet efter det andra är fullt lika berättigat med en reducering.

Utskottet har av handelspolitiska skäl icke velat tillstyrka bifall till motionen, och bevillningsutskottet har aldrig, herr talman, haft tillfälle att behandla reservationen sådan den föreligger. Jag tillåter mig att med dessa få ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag var inte i tillfälle att vara närvarande, när detta betänkande slutjusterades i utskottet och jag kan därför inte yttra mig över hur yrkandena ställdes. Vid behandlingen av detta ärende i avdelningen talade emellertid representanter för den grupp jag tillhör för att man skulle vidtaga åtgärder i en eller annan riktning i syfte att

Motion om tullfrihet för viss elektrisk materiel samt för maskiner och redskap för jordbrukets behov. (Forts.)

åstadkomma ändringar i dessa tullsatser. Man strävar ju efter att hålla lägsta möjliga prisnivå här i landet och om detta kan nås genom att man sänker tullar och importavgifter, är det enligt min mening lika värdefullt som någon annan åtgärd. I vanliga fall brukar man ju vara mycket betänksam, innan man går med på en nödvändig höjning av mjölkpriset med en bräddel av ett öre per liter, men man kan ju nå samma resultat genom att sänka omkostnaderna och därmed kan man undvika en strid i prishänseende.

Eftersom jag inte haft tillfälle att vara närvarande vid slutjusteringen av betänkandet, återfinnes jag inte bland reservanterna, men med de synpunkter jag lagt på detta ärende måste jag säga, att hur reservationen än tillkommit, är den ett steg i rätt riktning mot ett förbilligande av jordbruksproduktionen. Jag tror knappast, att man åstadkommer någon skada vare sig i handelspolitiskt eller i något annat avseende, om man går med på en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga. Av denna anledning tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den av herrar Näsgård och Vigelsbo avgivna reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes ömöstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Vigelsbo, i anledning varav votering medelst ömöstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 61 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Ändrade pensionsbestämmelser för vissa hemvårdarinnor.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den statsunderstödda sociala hemhjälpssverksamheten.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Paulsen**: Herr talman! När riksdagen fattat beslut i detta ärende i enlighet med propositionens förslag, få hemvårdarinnorna ett pensionsunderlag på 1 560 kronor. Mot detta har jag ingenting att invända, men det egendomliga inträffar, att hemvårdarinnorna och sjuksköterskorna härigenom få precis samma pensionsunderlag, medan det inte är möjligt att eljest göra någon jämförelse mellan dessa båda grupper. Under det sjuksköterskorna ha en

Ändrade pensionsbestämmelser för vissa hemvårdarinnor. (Forts.)
 utbildningstid av $3\frac{1}{2}$ år förutom 2 års förutbildning, ha hemvårdarinnorna ingen utbildning alls — de kunna dock få 3 månaders utbildning med full lön, sedan de varit i tjänst en tid — men ändå ha dessa båda grupper samma pensionsunderlag. Jag hoppas att regeringen håller ögonen på detta, när den skall reglera sjuksköterskornas löner, och att dessa bli sådana, att pensionsunderlaget svarar mot sjuksköterskornas utbildning och ansvar.

Herr **Svedman**: Herr talman! Herr Paulsen ställde inte något yrkande, och det var heller inte att vänta, eftersom han är medansvarig i beslutet. Här är det fråga om att, sedan riksdagen beviljat hemvårdarinnorna en löneförbättring, anpassa pensionerna därtill. Herr Paulsens jämförande kommentar borde väl därför ha kommit när lönesättningen behandlades i kammaren och inte nu, när pensionerna skola bestämmas. För övrigt har statsrådet Mossberg nyss framhållit, att både distriktsbarnmorskornas och sjuksköterskornas löner måste betraktas som provisoriska, eftersom utredning pågår för att fixera dem slutgiltigt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och i riksgäldskontoret framställning angående överlåtelse å Stockholms stad av den s. k. Stallbron i Riksgatans förlängning; och

första lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckta motioner angående en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § 2 och 3 mom. familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99) m. m., dels och i ämnet väckta motioner.

Förordning om ändrad lydelse av familjebidragsförordningen m. m.

Genom en den 28 februari 1947 dagtecknad proposition, nr 122, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändrad lydelse av 6 § 2 och 3 mom. familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99) samt

2) förordning om ändrad lydelse av 4 § 1 och 2 mom. förordningen den 29 juni 1946 (nr 347) angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap m. m.

Gemensamt med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling företagit tre inom riksdagen väckta motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 98 i första kammaren av herr *Andersson, Gustav Emil, m. fl.* och nr 173 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*, dels och

Förordning om ändrad lydelse av familjebidragsförordningen m. m. (Forts.)
 motionen nr 22 i andra kammaren av herrar *Persson* i Svensköp och *Johnsson* i Kastanjegården.

I motionen II: 22 hade hemställts, att »riksdagen måtte för sin del besluta en sådan ändring av gällande familjebidragsförordning att enhetlig familjepening kommer att utgå med de belopp, som nu äro fastställda för ortsgrupp II, samt att vederbörande utskott måtte utarbета förslag till de författningsändringar, som av ett sådant beslut påkallas».

I motionerna I: 98 och II: 173 hade hemställts beträffande familjebidragsförordningen, att »riksdagen måtte besluta, att hittills gällande dyrortsgruppering av familjepeningen slopas och en enhetlig familjepening fastställes utgå med de belopp, som nu gälla för ortsgrupp III».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 98, II: 22 och II: 173 bifalla förevarande proposition nr 122.

Reservation hade avgivits av herrar *Wahlund*, *Jacobsson* i Igelsbo och *Carlsson* i Bakeröd, vilka på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande att det genom propositionen nr 122 framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 6 § 2 och 3 mom. familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99) icke kunnat antagas, måtte i anledning av motionerna I: 98 och II: 173 för sin del antaga ett i reservationen intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 6, 28 och 39 §§ familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99);

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen nr 122 framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 4 § 1 och 2 mom. förordningen den 29 juni 1946 (nr 347) angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap m. m.; samt

C. att motionen II: 22 måtte anses besvarad genom vad i reservationen under A. hemställts.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Jacobsson** i Igelsbo: Herr talman! Med anledning av att jag tillsammans med herrar *Wahlund* och *Carlsson* i Bakeröd fogat en reservation vid detta utskottsutlåtande ber jag att få säga några ord.

Vi reservanter anse nämligen i motsats till utskottets majoritet, att det ej längre finns skäl för att bibehålla familjepeningen dyrortsgraderad. I synnerhet gäller detta då ersättning för bostadskostnaden utgår i annan ordning. Utskottet medger också, att vissa skäl kunna anföras för avskaffande av dyrortsgraderingen av familjepeningen. Utskottet åberopar därvidlag departementschefens uttalande i propositionen, »att dyrortsgraderingens berättigande med avseende å andra levnadskostnader än bostadsposten knappast kan sägas ha slutgiltigt lösts genom den nya folkpensioneringslagen för andra befolkningsgrupper än folkpensionärerna».

Utskottet framhåller också, att frågan om dyrortsgraderingens bibehållande beträffande familjepeningen snarast möjligt bör bli föremål för slutlig omprövning, samt åberopar vidare departementschefens uttalande i propositionen, att han har för avsikt att uppdraga åt försvarets socialbyrå att i samråd med socialstyrelsen verkställa utredning i ämnet. Om jag icke misstager mig har socialstyrelsen redan tidigare uttalat, att om man ersätter bostadskostnaden säskilt, finns det ingen anledning att dyrortsgradera övriga levnadskostnader. Utskottets utlåtande ger vid handen, att även utskottets majoritet hyser en viss tvekan, då det gäller denna sak. Det är kanske skäl att erinra om att ut-

Förordning om ändrad lydelse av familjebidragsförordningen m. m. (Forts.)
över de beslutade folkpensionerna, som ej äro dyrortsgraderade, har departementschefen i sitt förslag till barnbidrag föreslagit att dessa icke skola vara dyrortsgraderade.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Carlsson i Bakeröd: Herr talman! Tillsammans med herrar Wahlund och Jacobsson i Igelsbo har jag till detta betänkande fogat en reservation, som närmast berör frågan om dyrortsgrupperingen av familjepeningen och de ersättningar, som skola utgå till dem som vid förstärkt militär beredskap ådragit sig kroppsskada.

Jag skall inte här taga upp frågan om dyrortsgrupperingen i hela dess vidd. Vår inställning till denna fråga är ju känd av kammarens ledamöter. Men när det gäller den fråga, som vi nu behandla, bör dyrortsgrupperingen inte förbigås med tystnad.

När frågan om de värnpliktigas familjepening behandlades vid 1946 års riksdag, ansåg såväl departementschefen som andra lagutskottets och riksdagens majoritet att dyrortsgraderingen av familjepeningen inte borde ändras förrän riksdagen hade fattat beslut angående dyrortsgradering av folkpensionerna. Man avsåg då att få likartade förhållanden på detta område. Detta underströks också mycket starkt under debatten om denna fråga i riksdagen. Man förutsatte, att sedan problemet om folkpensionerna fått sin lösning, Kungl. Maj:t snarast skulle upptaga frågan om ändring av bestämmelserna om familjepeningen i samma riktning till förnyad prövning. Socialstyrelsen har ju redan tidigare sagt ifrån, att den anser en dyrortsgradering av familjepeningen omotiverad med hänsyn till att den eventuella skillnad i levnads-kostnader, som finns mellan olika orter, hänförde sig till bostads- och bränsle-kostnaderna. Ersättning för dessa kostnader utgår ju med sitt faktiska belopp vid sidan av familjepeningen. Socialstyrelsen hade stöd för denna sin åsikt i de resultat som framkommit vid 1943 års dyrortskommittés arbete.

När riksdagen med all rätt beslöt att folkpensionerna icke skulle vara dyrortsgraderade — på grund av den utjämning, som skett i fråga om levnads-kostnaderna — så hade man givetvis väntat sig förslag om att också familjepeningen skulle utgå med lika belopp över hela landet, detta så mycket mera som familjepening torde utgå till en ganska liten procent av de värnpliktiga. Jag har ingen uppgift på antalet värnpliktiga, som under 1946 erhållit familjepening, men jag föreställer mig att antalet inte är så stort att ett slopande av dyrortsgraderingen skulle medföra någon avsevärd ökning av statens utgifter för detta ändamål.

Ett annat område, där man nu går in för att slopa dyrortsgraderingen, beröres ju i förslaget om allmänna barnbidrag. Dessa bidrag förutsätter man skola utgå med samma belopp över hela landet. Det vore då enligt reservanternas mening riktigt att avskaffa dyrortsgraderingen också för familjebidragen och låta dessa utgå med ett för hela landet enhetligt belopp. Vi ha här föreslagit samma belopp som gäller för ortsgrupp III för att bidraget i någon mån skall komma att motsvara behovet.

Utskottet medger, att vissa skäl för dyrortsgraderingens avskaffande kunna anföras, men såväl utskottets majoritet som departementschefen gör det ganska egendomliga påståendet, att frågan om dyrortsgraderingens berättigande med avseende å andra levnads-kostnader än bostads-posten knappast kan anses slutgiltigt löst genom den nya lagen om folkpensionering för andra befolkningsgrupper än folkpensionärerna, och man bebådar också en ny utredning av frågan. Man står onekligen en smula undrande inför detta uttalande, och

Förordning om ändrad lydelse av familjebidragsförordningen m. m. (Forts.)
man frågar sig vad det är som här behöver utredas. Priset på en vara är väl detsamma, antingen varan köpes av en hemmavarande hustru till en värnpliktig eller av en folkpensionär. Var och en, som ute på landsbygden haft det tvivelaktiga nöjet att delta i en familjebidragsnämnds arbete, har säkerligen många gånger fått höra de inkallades klagomål över att deras ersättning är mindre än den som deras kamrater erhålla. De kunna helt enkelt inte inse det rättvisa i att deras familjer skola ha sämre existensmöjligheter än kamraternas familjer, när de göra samma insats i fosterlandets tjänst.

Den prisutjämning för varor, avsedda att förbrukas i det dagliga livet, vilken ägt rum under senare år, gör enligt vår uppfattning att om man bortser från bostadskostnaden, kan man knappast tala om dyrare eller billigare orter, såvida man inte har den åsikten, att det skall vara ödesbestämt att det skall vara en lägre levnadsstandard på landsbygden. Därför anse vi reservanter, att dyrortsgrupperingen inte på något sätt är motiverad, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Som motionär i denna fråga har jag varit intresserad av att få till stånd en förändring i den framlagda propositionen beträffande den dyrortsgraderade familjepeningen.

Det är egentligen rätt förvånansvärt att dyrortsgruppering föreslagits efter de uttalanden, som gjordes förlidet år av både departementschefen och utskottet, att om folkpensioneringsfrågan löstes utan dyrortsgruppering, så skulle också grunderna för familjepeningen ändras. Trots detta har försvarsministern här envisats med att framlägga en proposition, som går ut på att bibehålla dyrortsgrupperingen. Det utgår ju, som förut har sagts, särskilt bostadsbidrag till de värnpliktiga. Därför tycker man det är egendomligt att försvarsministern här uttalat, att det behövs en ny utredning, innan man kan taga bort dyrortsgrupperingen beträffande familjepeningen. Jag vet inte vad denna utredning skall avse, men den måste givetvis följa ungefär samma linjer som den tidigare i samband med folkpensioneringsfrågan gjorda utredningen om levnadskostnaderna. Därför borde det inte behövas en stor utredning för att här genomföra en ändring och införa likartade bestämmelser även för familjebidragen. Det är väl det envisa fasthållandet vid den gamla dyrortsgrupperingen som gjort att propositionen fått den lydelse som den har.

När utskottet behandlade denna fråga i fjol, skrev utskottet uttryckligen, att när folkpensionsfrågan blivit löst, borde det framläggas ett förslag om lika familjepening för alla. Nu skall denna förordning icke träda i kraft förrän den 1 januari 1948. Det borde därför varit möjligt att få fram sådant material, att herr statsrådet kunnat framlägga det förslag, som han tidigare uttalat sig till förmån för, utan att förlänga den nuvarande dyrortsgraderingen.

Jag skall inte förlänga debatten vid denna sena timme. Frågan om dyrortsgraderingen är inte minst i detta fall så utredd och diskuterad, att jag tycker att det icke finns skäl att bibehålla detta irritationsmoment, som består däri, att de värnpliktiga uppbära olika stora bidrag trots att de få kompensation för den dyrare bostad, som de eventuellt ha på den plats där de bo.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Frågan om dyrortsgrupperingen ha vi under senare år stött på i olika sammanhang, och alla äro vi medvetna om att vad som utan tvivel med rätta har betraktats som en orättvisa är på väg att utjämnas.

Nu stöta vi på denna fråga även här. Men när det nu ligger till så, att en närmare utredning rörande dyrortsgradering av familjepeningen skall före-

Förordning om ändrad lydelse av familjebidragsförordningen m. m. (Forts.) tagas, och Kungl. Maj:t icke har ansett sig kunna frågå den nuvarande ordningen förrän denna utredning är verkställd, har utskottet funnit sig böra intaga samma ståndpunkt. Det kan ju inte bli fråga om någon längre tid, och utskottet stryker under, vilket jag också personligen gör, att frågan bör lösas snarast möjligt.

Då således arbetet pågår för att utjämna vad som här är ojämnt, kan jag inte se någon annan rimlig utväg än att kammaren liksom första kammaren bifaller utskottets hemställan, till vilken jag, under hänvisning till vad utskottet anfört, ber att få yrka bifall.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlsson i Bakeröd begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Carlsson i Bakeröd begärde emellertid rösträkning, i anledning varav votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 101 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckt motion om upphävande av lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Motion om upphävande av lagen med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Ljungberg: Herr talman! Innan kammaren fattar sitt beslut i den här frågan, skulle jag vilja säga några ord i anledning av motionen.

Jag tror att alla i själva verket äro ense om att en provisorisk lag av vad slag det vara må inte bör förbli i kraft under längre tid än som är nödvändigt för att tillgodose det ändamål, som lagen avser att främja, eller, om behovet skulle visa sig vara mera långvarigt än som från början kunde förutses, under längre tid än som erfordras för tillskapande av mera definitivt reglerande bestämmelser. 1939 års lag om tillfällig vattenreglering tillkom för att hastigt möta den bränslebrist, som uppkom i och med det andra världskrigets utbrott. Denna bränslebrist hade nämligen sina ogynnsamma återverkningar på landets försörjning med elektrisk energi. Krigets långvarighet gjorde, att den provisoriska lagen måste bibehållas längre än som väl från början antogs. För att i det läget i görligaste mån motverka olägenheterna av, framför allt, uppskjutna skaderegleringar, genomfördes vid 1943 års riksdag vissa änd-

Motion om upphävande av lagen med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering. (Forts.)

ringar i den provisoriska lagen. Andra lagutskottet uttalade i samband härmed, att dessa ändringar innefattade en lämplig avvägning mellan vattenkraftsintresset å ena samt övriga allmänna och enskilda intressen, som gjorde sig gällande på förevarande område, å andra sidan. Då behovet av bestämmelser på detta område alltjämt kvarstod, ansåg man sig efter 1943 års ändringar ha nått efter förhandenvarande omständigheter någorlunda tillfredsställande reglering av förhållandena, och jag tror nog att man kan säga, att erfarenheten i stort sett har visat, att så har varit fallet.

När kriget tog slut hade man hoppats, att förordningen om den provisoriska lagens tillämpning skulle kunna hävas. Det visade sig emellertid att bränslesituationen därefter blivit ännu svårare för vårt land än vad den varit någonsin under själva kriget. Möjligheterna att genom värmekraftalstring komplettera våra egna vattenkraftsresurser visade sig vara ännu mindre än de varit under kriget. Krisen på material- och arbetsmarknaden gjorde det omöjligt att utbygga vattenfallen i takt med det alltjämt stegrade kraftbehovet. Vi ha kommit in i en kraftförsörjningskris, som, såvitt nu kan bedömas, inte ens i gynnsammaste fall kan antagas bli hävd förrän någon gång på 1950-talet. Det är vad vi ha att räkna med. Den mer eller mindre goda vattentillgången kan tillfälligtvis skärpa eller dämpa försörjningskrisen, men den kan inte häva den under den tiden. När motionärerna skrev sin motion skedde det tydligen under intryck av den goda vattentillgången under förra hösten, som otvivelaktigt innebar en tillfällig lättnad i kraftförsörjningsbekymren. Förhållandena ha emellertid sedan dess radikalt förändrats. Det förhåller sig inte alls som motionärerna påstå, att nederbördsförhållandena nu äro normala. Inte minst jordbrukets egna representanter torde under denna torra vår ha blivit medvetna därom. Inte heller har vår koltillförsel stegrats, och minst av allt är vår kraftförsörjning tryggad. Det spås ju redan nu om kraftrestriktioner till hösten.

Ja, herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag förutsätter, att Kungl. Maj:t inte häver förordnandet om den provisoriska lagens tillämpning förrän förslag antagits, som definitivt och på ett för landets kraftförsörjning betryggande sätt reglerar hithörande spörsmål.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Genom en den 21 mars 1947 dagtecknad proposition, nr 227, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden föreslagit riksdagen att bl. a. antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

I samband med propositionen, som i nu ifrågavarande del behandlats av andra lagutskottet, hade utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 417, av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl., vari hemställts, »att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i förslaget i Kungl. Maj:ts proposition nr 227 till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga, att värnplikten må kunna förkortas i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer.»

*Förordning
rörande för-
kortning av
utbildning-
tiden för vissa
värnpliktiga
m. m.*

Förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga
m. m. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 417 antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Reservation hade avgivits av herr *Jacobsson* i Igelsbo, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen — med förklarande, att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till förordning icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte i anledning av motionen II: 417 för sin del antaga ett i reservationen intaget förslag till förordning i ämnet.

Enligt reservantens förslag skulle Kungl. Maj:t, i den mån förhållandena på arbetsmarknaden därtill föranledde, kunna medgiva ytterligare förkortning av de i kungörelsen angivna utbildningstiderna.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Jacobsson* i Igelsbo: Herr talman! Med anledning av att jag till detta utskottsutlåtande har fogat en reservation, ber jag att få framföra några synpunkter på denna fråga. Först må det ju framhållas, att den föreslagna avkortningen av värnpliktstiden för dem, som nu fullgöra sin värnpliktsutbildning, kommer att hälsas med tillfredsställelse. Utskottet har också understrukit »vikten av att för försvarets vidkommande icke tages i anspråk större andel av de produktiva åldrarnas tid och arbetskraft än som är oundgängligen nödvändigt ur försvarssynpunkt». Utskottet framhåller vidare att det är viktigt, att man hushållar med den unga arbetskraften »icke blott med hänsyn till det aktuella allmänna bristläget på arbetsmarknaden utan även på grund av den under de närmaste åren fortgående sammankrympningen av de årskullar, som efter hand skola träda ut i produktionslivet».

Vad utskottet uttalar om vikten av att alla möjligheter prövas att genom en rationalisering förkorta utbildningstiden för de värnpliktiga, är synnerligen betydelsefullt. En generell förkortning av övningstiden inom den av värnpliktslagen medgivna, ganska snäva ramen är dock enligt mitt förmenande i dagens arbetskraftssituation ej tillräcklig. Om man här i stället följer reservationen, kommer det att finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att i ett exceptionellt bristläge inte bara på jordbrukets område utan i produktionen i övrigt vidta de förändringar, som kunna bli nödvändiga. Denna fullmakt för Kungl. Maj:t skulle i vart fall komma att avse endast begränsad tid. Departementschefen har ju ställt i utsikt att frågan om övningstidens längd kommer att föreläggas nästa års riksdag. Det skulle då bli samma förfarande, som vid antagandet av 1919 års lag angående befrielse för 1918 års klass, om man här följer reservationens linje, vilket ju har framhållits såväl i motionen som i reservationen.

Herr talman! Med dessa ord tillåter jag mig yrka bifall til den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr *Olovson* i Västerås: Herr talman! Det råder säkerligen inte delade meningar inom utskottet rörande vikten av att frigöra mesta möjliga arbetskraft från militära övningar för att sätta in den i nödvändigt arbete vid jordbruk och skogsbruk. Utskottet har ju också påpekat, att skördepermissioner och annan ledighet böra beviljas i största möjliga utsträckning för att tillgodose arbetsmarknadens krav. På den punkten råda ju som sagt inte några delade meningar, men vad reservanten vill är någonting extra nytt. Han vill lämna fullmakt åt Kungl. Maj:t att handskas med värnpliktslagen ungefär som Kungl. Maj:t behagar. Vid andra tillfällen vill ju riksdagen hävda sin rätt

Förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m. (Forts.)

att själv bestämma övningstidens längd, och jag är ganska säker på att motionärerna, som här i sin motion ha talat om att så stort förtroende bör man kunna ha för Kungl. Maj:t att man kan lämna en sådan fullmakt, säkerligen vid ett annat tillfälle skulle vara färdiga att säga att man inte kan visa Kungl. Maj:t något förtroende alls. Det är ju utomordentligt rörande att lyssna till detta förtroendevotum. Ja, det är rent av gripande. Men jag för min del — jag kan inte svara för utskottet i övrigt — kan inte se annat än att motionärerna här vilja gillra en snara eller rättare sagt en fälla åt regeringen genom att ge denna fullmakt för att sedan åka hem i valkretsarna och säga fula ord om regeringen, som inte begagnar denna fullmakt i större utsträckning. Sådant kan man säga, när man är hemma, fast man avstår från att säga det här. Utskottet förklarar för sin del att frågan om utbildningstidens längd är av sådan vikt att riksdagen inte bör avhända sig rätten och möjligheten att bestämma därom, och något annat har det sannerligen aldrig varit frågan om här i riksdagen, och jag tror inte det skulle vara lyckligt vare sig för Kungl. Maj:t eller för riksdagen själv om en sådan fullmakt lämnades. Skulle svårigheterna beträffande arbetskraft bli mera framträdande än de nu äro, om de överhuvud taget kunna bli det, finns det ju, såvitt jag förstår, möjlighet att med permissioner öka ledigheten utöver vad man genom denna förkortning med 30 dagar åstadkommer. Jag kan sålunda inte se annat än att kammaren gör klokt i att följa utskottet och sålunda bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Den föregående ärade talaren lade i sitt anförande huvudvikten på fullmaktsfrågan. Herr Olovson menade, att det inte var rimligt att åt Kungl. Maj:t ge en fullmakt att bestämma värnplikts-tidens längd. Och det är alldeles klart, att i den mån det gäller mera definitiva beslut är det ingen, som vill överlämna saken åt Kungl. Maj:t. Men det är ju inte den saken som det nu gäller, utan frågan är ju om tillfällig förkortning av övningstiden, och vid sådant förhållande kan jag inte se, att det skulle vara något hinder för att ge Kungl. Maj:t en sådan fullmakt som föreslås i reservationen. Man har ju i detta fall att välja mellan en rent principiell renlevnads-ståndpunkt, enligt vilken man inte under några förhållanden lämnar någon fullmakt, och en praktisk bedömning av föreliggande fall. Jag förmodar att det inte är den förstnämnda grundsatsen herr Olovson önskar förfäktat. Mot den grundsatsen har ju syndats alldeles ofantligt under de gångna åren, då här lämnats fullmakter i stor utsträckning och i mångahanda ting. I fall man inte vill hävda den linjen att fullmakt inte under några förhållanden får ges, återstår ju endast den praktiska bedömningen av det föreliggande fallet.

Skulle det föreligga någon risk för att Kungl. Maj:t här ger sig in på äventyrliga beslut, om en sådan där fullmakt lämnas? Jag skall, herr Olovson, inte avlägga någon bekännelse om i vilka fall jag skulle vilja lämna fullmakt till Kungl. Maj:t, om jag finge göra det själv. Men jag vill säga, att i detta fall kan jag inte se, att det föreligger någon egentlig risk, ty med den förbindelse som finns mellan försvarsdepartementet och de militära myndigheterna och med den försiktighet, med vilken den nuvarande försvarsministern alltid har nalkats frågan om en förkortning av övningstiden, kan jag inte inse, att det föreligger några risker för att obetänkamma beslut skola fattas. Herr Olovson säger, att vi vilja lämna åt Kungl. Maj:t frihet att handla som Kungl. Maj:t behagar. Ja, man kan ju uttrycka sig på olika sätt. Jag förmodar, att Kungl. Maj:t behagar handla under ansvar även i fall Kungl. Maj:t får en sådan här fullmakt. Vad beträffar uttalandet att något sådant har det aldrig varit fråga om förr, så finns det ju omnämnt både i motionen och reservationen

Förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga
m. m. (Forts.)

att 1919, då man var i en situation motsvarande den nuvarande, gick man den väg som reservationen anvisar, och jag förstår inte varför det skulle vara större fara att lämna en dylik fullmakt åt den nuvarande regeringen än det var att lämna en sådan fullmakt åt den vänsterregering som satt 1919. Jag tror alltså, herr talman, att fullmaktslagen praktiskt bedömd inte bör lägga några hinder i vägen.

Sedan kan man ju fråga sig om det finns behov av en längre gående inskränkning av övningstiden än vad Kungl. Maj:t här har föreslagit. Jag vill erinra om att det ekonomiska läget och läget på arbetsmarknaden är mycket labilt för närvarande. Det har hänt så pass mycket på ett halvår, att perspektivet i dag ter sig ganska annorlunda än vad det gjorde bara för sex månader sedan, och det finns ingenting som garanterar att det inte om ytterligare sex månader kan hända saker som förskjuta perspektivet ytterligare ganska avsevärt. Nu har man ju i år gått in för att det inte skall bli någon höstriksdag. Det vore väl därför praktiskt att Kungl. Maj:t hade en sådan möjlighet som här erbjödes. Herr Olovson nämnde, att man kan bevilja skördepermission och sådan ledighet, när det behöves. Jag vill erinra om att jag i fjol interPELLERADE om en längre skördepermission än den normala och fick bland annat till svar, att Kungl. Maj:t inte hade rätt att utan riksdagens hörande ge en sådan lång skördepermission. Ifall vi skulle stå i ett kritiskt läge nästa höst i fråga om arbetskraften kunna ju förhållandena bli precis desamma.

Nu säges det i propositionen, att den förkortning av övningstiden som det är fråga om, kan man uppnå utan att utbildningens resultat försämras. Det är naturligtvis önskvärt att man försöker hålla den linjen. Jag tror emellertid inte att det kan vara riktigt att hålla den linjen under vilka förhållanden som helst, ty gäller det en provisorisk förkortning, som berör någon enda årsklass, så kan man väl komma i det läget att man får väga nackdelen av ett något försämrat utbildningsresultat mot de fördelar som kunna vinnas genom frigjord arbetskraft. Skulle man t. ex. ställa frågan: vilket är viktigast, att ifrågakommande årsklass utbildas med precis samma resultat som andra eller att svenska folket kan få bränsle nästa vinter? så är det ju inte på förhand alldeles avgjort, att man skulle hålla på ett oförändrat utbildningsresultat. Jag tror därför, herr talman, att vi kunna komma i ett sådant läge, då det finns fullt sakliga grunder för en längre gående provisorisk förkortning av utbildningstiden än den Kungl. Maj:t har föreslagit. När man nu ifrån reservanternas sida och i motionen inte har fixerat någon viss tids förkortning, därför att det knappast är möjligt — ett sådant förslag skulle säkerligen på nuvarande stadium ha mött invändningar av olika slag — utan nöjt sig med att föreslå en fullmakt åt Kungl. Maj:t att pröva läget och handla efter vad denna prövning kan leda till, så tycker jag ju för min del, att den nuvarande majoriteten i andra kammaren skulle kunna ha så stort förtroende för Kungl. Maj:t att den fullmakten inte vägrades. Den är, såvitt jag förstår, sakligt motiverad i dagens läge. Att sedan herr Olovson i Västerås den ena stunden är gripen och den andra ser alla möjliga snaror är ju något som han själv får reda ut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag trots den sena timmen ett ögonblick tar kammarens tid i anspråk. Det är inte för att lägga mig i den debatt som föres här huruvida Kungl. Maj:t bör ha fullmakt att avkorta övningstiden eller inte, men jag har ansett mig skyldig att göra ett påpekande i anledning av vad

Förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m. (Forts.)

utskottet har skrivit i det stycke, som återfinnes omedelbart ovanför klämmen, där det står: »Utskottet förutsätter emellertid, att oaktat utbildningstidens avkortning skördepermission och annan liknande ledighet för jordbruksarbete kommer att liksom tidigare beviljas, i den mån lantbrukets behov så gör nödvändigt.»

Med anledning av detta vill jag säga, att vi ha funnit, att det bästa sättet att med den militära rekrytkontingenten biträda jordbruket icke är att bevilja skördepermission på det sätt vi gjorde under beredskapstiden. Under beredskapstiden funnos ju vid sidan av rekrytkontingenten även en del värnpliktiga, som voro inkallade av beredskapsskäl. Då var antalet värnpliktiga så pass stort, att det gick ganska bra att bland dessa finna tillräckligt många som frivilligt ville anmäla sig till jordbruksarbete och som därför fingo permission. Det gick under hela kriget, d. v. s. de somrar, då det var nödvändigt att hjälpa till vid skördens bärgning.

På sommaren 1945 prövade vi samma system. Då inträffade emellertid — detta erinrar jag mig mycket väl, därför att jag då var alldeles ny i mitt ämbete — att det den första veckan regnade från måndag till lördag, så att ingenting kunde göras. Nästa vecka regnade det också, och om jag inte minns fel regnade det t. o. m. den tredje veckan. Först den fjärde veckan kunde de värnpliktiga gå ut och bärga skörden. De hade då haft ledighet tre veckor, och först den fjärde veckan kommo de till nytta.

Detta gjorde att vi förra sommaren, alltså sommaren 1946, gingo över till ett annat system, som innebar att truppen höll på med sina övningar och att förbanden höllo intim kontakt med arbetsmarknadsorganen. När det så visade sig att den lämpliga tidpunkten var inne, sattes militären in för att bärga skörden. Man tog då i anspråk så stor trupp, som behövdes på olika ställen. Om någon enslig gård behövde en eller två man, så gingo en eller två man dit. Systemet fungerade mycket bra under fjolåret, och om ingenting föranleder oss att pröva en annan ordning, så ha vi tänkt att planera årets skördehjälp efter samma system.

Jag har velat säga detta, då det egentligen icke är till skördepermission i vedertagen mening, som vi sikta. I detta arbete för jordbrukarna få de värnpliktiga, som naturligtvis måste tjänstgöra frivilligt, eftersom värnpliktslagen icke stadgar någon skyldighet för dem att utföra jordbruksarbete, avtalsenlig lön. De få behålla en del, och resten går till en gemensam kassa. Fjolårets skördehjälp gav en behållning, som i dagarna tillfört lägerkassornas utjämningsmedel ett sammanlagt belopp av 200 000 kronor.

Jag vill slutligen för att något belysa hur pass stark känning vi inom försvaret ha av arbetskraftssvårigheterna tillägga, att överbefälhavaren häromdagen mottog en skrivelse från bränslekommissionen, som meddelade att bränslekommissionen måste förutsätta, att försvaret för nästa bränslesäsong skaffar sitt eget bränsle. Det betyder, att vi skola verkställa huggning av omkring 275 000 kubikmeter ved. För att kunna göra detta krävs det att 6 000 värnpliktiga tas ut under en månad, och vi pröva f. n. om detta är möjligt. Om det går att göra, är det klart att vi från försvarets sida vilja försöka att lämna också detta bidrag till landets försörjning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåntandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emel-

Förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga
m. m. (Forts.)

lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskilc begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 40 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

första lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse m. m.;

andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts memorial och utlåtande:

nr 9, angående remitterande till annat utskott av motion om effektivisering och skärpning av den statliga priskontrollen m. m.; och

nr 10, över motion om anordnande av särskilda specialanstalter för straff-friförklarade psykopater.

§ 12.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i syfte att bereda vissa utländska läkare möjlighet att utöva läkarkonsten inom riket;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss försöksverksamhet på yrkesmedicinens område;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens avtalsnämnd;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Malmö stad angående villkoren för överföring å Malmö stad av det tryckande registret för staden; och

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till riksräkenskapsverket.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 259, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.47 em.

In fidem
Gunnar Britth.